

ART LIMES

KÉP-TÁR X.

KÉPZŐMŰVÉSZEK A XIX-XXI. SZÁZADI
ESZTERGOMBAN II/2.

2019.2

TATABÁNYA



TARTALOM – II/2. RÉSZ – A 2018/3. SZÁM (II/1. RÉSZ) FOLYTATÁSA

4. PORTRÉGALÉRIA

- 183 **Kollár György**
Csoóri Sándor: Esztergom új festőt avat. (Elhangzott Kollár György kiállításának megnyitóján)
Wehner Tibor: Kollár György festőművész (1950–1992) (részlet)
- 191 **Koszkol Jenő**
Lyka Károly: In memoriam Koszkol Jenő
Zsembery Dezső: Főhajtás és emlékezés
- 197 **Környey László**
Vaderna József: Megkésett nemzedék? Környey László és Seres Béla kiállítása
- 199 **Lábik János**
Bárdos István: Akit tenyerén hord a Jóisten. A 80 éves Lábik János festőművész köszöntése
- 201 **Laluja András**
Kiss Sándor: Laluja András
- 205 **László László**
László László: Születtem...
- 207 **Magasi Németh Gábor**
Kontsek Ildikó: Magasi Németh Gábor (1883–1953) esztergomi festőművész
- 215 **Magyarász Imre**
Rozgonyi Iván: Ha minden kötél nem szakad. (Magyarász Imre festőművész, 1967)
Dévényi Iván: Magyarász Imre (1905–1972) emlékkiállítása Esztergomban
Kaposi Endre: Száz éve született Magyarász Imre festőművész
- 225 **Maksay Nelly**
Kiállításunk gazdagsága (részlet) Képző- és iparművészet
- 227 **Martsa István**
Féja Géza: Martsa István szobrai. (Elhangzott a művész 1973. július 14-én megnyílt esztergomi kiállításán)
Csap Erzsébet: Martsa István emlékkiállítása
- 233 **Mezey Ilonka**
Riporter: A vízivárosi zárda ünnepei (részletek) Esztergom, június 24.
Az amatőr kiállítás
- 235 **Mihalovits János**
R. F.: Mihalovits János 1894–1968
- 237 **Morvaj László**
Zalán Tibor: Nagyváradi Keresztút. Morvaj László tűzzománcai
Nagyfalusi Tibor: 1947 Morvaj László 2004
- 245 **Novák Lajos**
Csohány Kálmán: Novák Lajos művészete. (Elhangzott a festőművész esztergomi kiállításának megnyitóján)
Virág Jenő: „Ami nem mond semmit, az ellen én hadakozom...”
Megőrzött beszélgetés Novák Lajos (1927–1989) festőművésszel



- 255 **Paczolay Imre**
Taps, siker, újrázás (részlet)
Zolnay László: Az esztergomi képzőművészek első együttes kiállításáról (részlet)
Kaposi Endre: Paczolay Imre emlékére
- 257 **Pánczél Béla**
Dévényi Iván: Látogatás esztergomi képzőművészeknél
- 258 **Pázmándy István dr.**
Volt esztergomi hadifogoly eredeti rajzai a krasznajarszki fogolytáborról
Dr. Zwillinger Ferenc ügyvéd esztergomi képei
- 261 **Peternák Gusztáv**
Sebő József: A bronz költője. Látogatás Peternák Gusztáv éremművésznél
- 263 **Pirchala Imre**
Salamon Nándor: Esztergomból indult... és visszatért. Pirchala Imre festő pályarajza
- 269 **Puxbaum Jenő**
Györke Zoltán: A festőművész magánya
Furlán Ferenc: Puxbaum Jenő kiállítása
- 273 **Radácsy Antal dr.**
Kádár Péter: Esztergomi amatőrök
- 275 **Rainerné Istvánffy Gabriella**
H. I.: Képkállítás Esztergomban. Rainerné Istvánffy Gabriella képeinek kollektív kiállítása a Kaszinó dísztermében
Juhász Gyula: Rainerné Istvánffy Gabriella a városi múzeumban
- 280 **Robitsné Csiszár Margit**
Lyka Károly: A jövő művészei a Nemzeti Szalonban (részlet)
Vaderna József: Megkésétt felfedezés. Robitsné Csiszár Margit kiállítása
- 283 **Schönbeck Mihály**
Riporter: Amatőr-kiállítás (részlet)
- 284 **Seres Béla**
Csolnoki Nagy Lajos: Napfényes találkozások. Seres Béla és Környey László kiállítása Esztergomban
- 285 **Simonyi Lajos**
Forgács Miklós: „...Önmagam nyújtom felétek”. Száz éve született Simonyi Lajos festőművész és pedagógus, Ipolyság első díszpolgára
- 289 **Szabó István**
Cs. Nagy Lajos: Megmutatni a melegséget... Látogatóban Szabó Istvánnál
Kaposi Endre: Negyed század Esztergomban. Emlékezés Szabó István festőművészre
- 292 **Szilasy József**
Képzőművészeti kiállítás Dorogon
ifj. Vitál István: Képző- és iparművészeti kiállítás
- 294 **Szölgyémy Endre**
Egy esztergomi művész sikere
- 295 **Tamási Lajos**
Bárdos István: Tamási Lajosról röviden (részlet)

- 297 **Tipary Dezső**
Kárpáti Aurél: Látogatás Tipary Dezsőnél. Egy vidéki festő-műteremben. Esztergom, május vége
Bodri Ferenc: Babits körül. Művészsors a Duna-tájon
Gömör Béla: Tipary Dezső élete és művészete (részlet)
- 305 **Végyvári I. János**
Bodri Ferenc: Végyvári I. János művészetéről
Wehner Tibor: Esztergom–Róma–Esztergom. Beszélgetés Végyvári I. János festőművésszel
Csoóri Sándor: Előszó. Végyvári I. János festőművész kiállítása
- 315 **ifj. Vitál István**
Kaposi Endre: Vitál István festőművész emlékére
- 317 **Vörös Béla**
Wehner Tibor: Beszélgetés Vörös Bélával
Németh Lajos: Vörös Béla szobrairól
- 324 **Zubriczky Lóránd**
Lendvai Károly: Párisi levél (részlet)

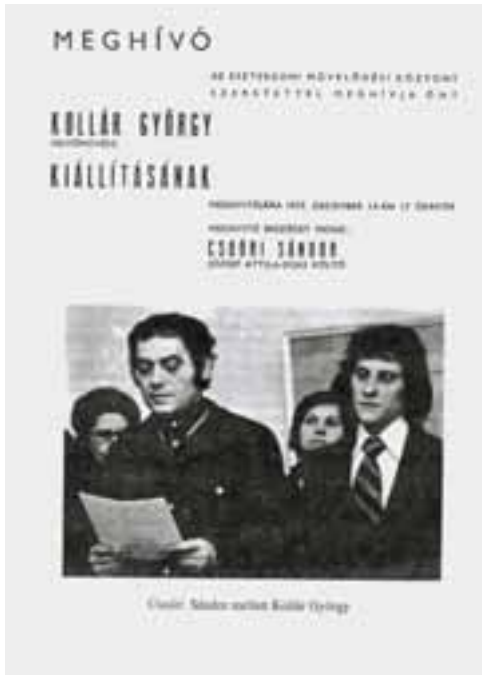
5. KIÁLLÍTÁSJEGYZÉK

- 329 Bárdos István: Képző-, ipar- és fotóművészeti kiállítások Esztergomban 1899–1944

6. BIBLIOGRÁFIA

- 339 Wehner Tibor: Esztergom XIX–XXI. századi művészetének válogatott irodalma





Csoóri Sándor megnyitja Kollár György első kiállítását



Kollár György festőművész



A festőművész emléktáblája, Esztergom, Szentgyörgymező, Dózsa György tér



Kollár György: *Disseni Krisztus*, 1988

Csoóri Sándor

ESZTERGOM ÚJ FESTŐT AVAT

**(ELHANGZOTT KOLLÁR GYÖRGY KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÓJÁN)**

Ha nem volna túl sok korom és rozsdá a szavainkon, túl sok gyanú és fáradtság az idegeinkben, legszívesebben azzal kezdeném ezt a megnyitót, hogy egy új festőművész avatására jöttünk itt össze Esztergomban, s hozott bennünket Dunáról fújó szél, hősés, hozott az öröm, a kíváncsiság, a megbizonyosodás jó ösztöne. S hogy mégsem így kezdem, ezzel a mellkastágító lélegzetvétellel, annak az első mondatokban megpendített okon kívül más oka is van. Mégpedig személyes. Néhány rövid találkozás után máris becsülöm annyira a fiatal Kollár Györgyöt, hogy életének ezt a kivételes pillanatát: első, nagyobb szabású kiállításának a csöndjét ne engedjem át könnyedén az ünneplés hangulatának, a hamar fakuló szavaknak.

• • •

Kollár György huszonöt évesen is tudja, hogy a művész számára az igazi, s az egyetlen ünnep: maga a mű. Ami semmiképpen se vasárnapi ráadás a hatodik napra.

Kiállított képei tagadhatatlanul egy kezdő ember vakmerőségéről vallanak. Oklevél nélkül és megbízatás nélkül úgy áll oda a kifeszített vászon elé, mint aki – valamikor még a kamaszkorában – csöndes, de szigorú hangot hallott: fess, rajzolj, mert csak így birkózhatsz meg életed lehetetlenségeivel.

A csoda, persze, Párizsban sem és Esztergomban sem érik be csak úgy, önmagától. Meg kell érte kínlódni és dolgozni alaposan. Akkor is meg kellene, ha új szellemi izgalmaktól parázslának a szemek, az agyak, az égbolt metszetei mindenfelől; ha új stílusok lázkiütéseit figyelhetnénk meg közel és távol a hetvenes évek kiállítási termeiben. De épp az ellenkezőjét láthatjuk. Az újító szellem fölhajtó ereje helyett inkább csak a közepszer kicsapongásait. A jól táplált bizonytalanság ecsetkezelését mesterként. Hol sistereg, mondjuk, közkinccsé tehető

képzelet, amely közönséget és fiatal művészt egyformán útra indít? Hol a világot átrendező szándék? A szemérmetlen, s már-már parázna-sággal fölerő új látásmód, amely kiterjedése lehetne életünknek?

Tudom, szóznoki kérdések ezek és igaztalanok is, ha csak a festészetre vonatkoztatjuk őket. Mert például, hogy ki „korunk hőse”, s főként milyen is ez a hős, ugyanúgy nem tudja az irodalom se, a film se, a politika se, mint ahogy az iméntiekre nincs válasz a festészetben. Értékek természetesen most is születnek, de mintha az újító szándékú műveken a részletek igazsága bujázott volna el a teljesség sodró igénye és igazsága helyett. A részletek hamar elvirágzó csodája.

Hogy mi köze mindennek Kollár képeihez? Nem több és nem kevesebb, mint hogy ezek a mostoha szellemi körülmények határozzák meg pályakezdő gondjait. Azt is, amit idáig festett és azt is, amit majd ezután fest.

Aki körülnéz a teremben, már az első pillantásra is fölmérheti, hogy Kollár képein legalább két élesen elkülöníthető stílus osztozkodik. Az egyikhez olyan képek tartoznak, mint a *Leégett tanya emlékére* és a *Mártélyi ikon* vagy a mágikus hatású *Templomkert*, amelyen nem csak a halál, de a fehér szín is visszajár kísérteni. A másikhoz pedig olyanok, mint az *Emelkedés*, *Az űrben*, a *Repülés álomban*.

Ha valaki bizonytalanságot, netán eltévelyedést lát ebben a kétféleségből – én inkább erőtlenséget és bizonytalanságot látok. Robbanásra való készséget és készenléteket. A változni és a változtatni tudás hajlamait. Hiszen, amit el mer hagyni az ember: az már az ő hódítása mindenképpen.

Aki a képekre és az évszámokra is kíváncsi, meglepődve nyugtázhathatja, hogy Kollár György elég korán tudott olyan képeket festeni, mint a már említett *Mártélyi ikon* vagy a *Leégett tanya emlékére*,



Kollár György: *Lekötözve*, 1991

melyeken a vásárhelyi iskola és a szentendrei iskola szellemiségét ötvözi a maga módján. A lecsupaszodó keresztény kultúra töredékes, de európaias jelképeit párosítva népi kultúránk ugyancsak elvékonyodó, de megfoghatósága ellenére is azonnal fölismerhető motívumaival. A takarékoskodó stilizálásnak ez a foka – kezdő festő esetében – nem mindennapi képességről árulkodik, még akkor sem, ha a mesterei is ilyesmire buzdították. Ha csak futólag is, kövessük nyomon ezt a stilizálási folyamatot. Kollár az Alföld világát megjelenítő képeiről eltüntet mindent, ami beszédes, ami földrajzszzerűen

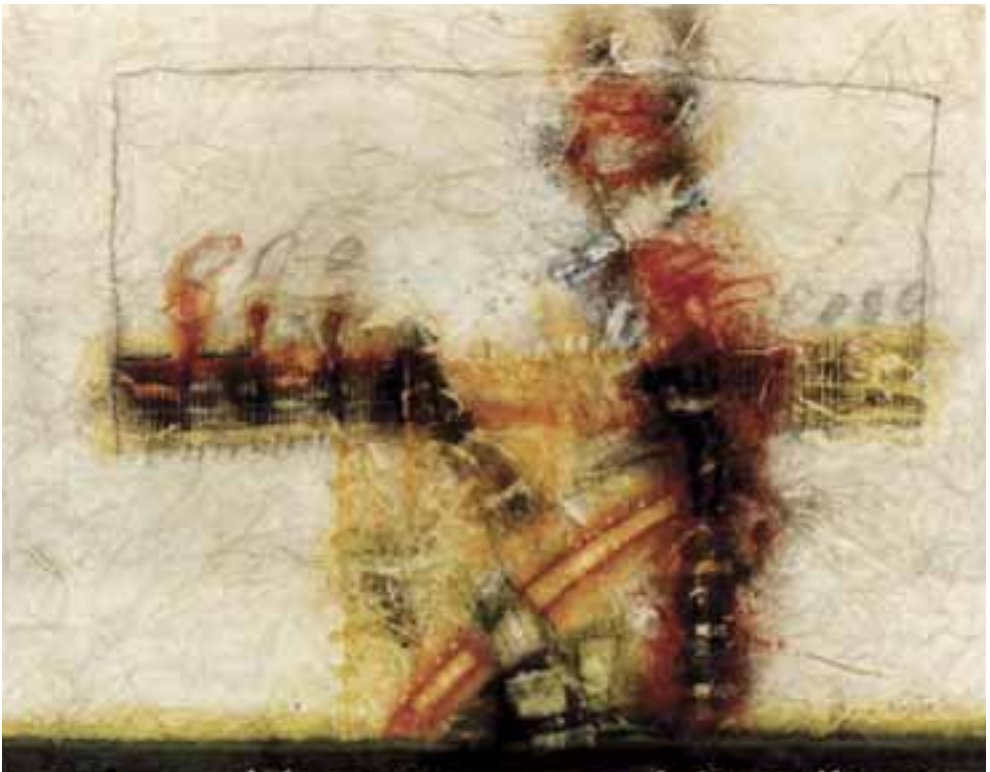
vagy tárgyyszerűen felismerhető, ami valóságos. Eltünteti a tanyát, a tanyaudvar, az istállót, az ólakat, a fákat, de a hasonlóság valami köznapi csoda folytán mégis megmarad. Elég egy parasztember, egy mécses, egy parányi istenháza, egy pásztorfaragásra is ráillő bika és tudjuk, hogy ez a táj: Magyarország. Hogy ez a világ: Magyarország tegnapi napja.

Ha Kollár elhatározza, hogy az elkövetkező tizenöt-húsz évben kizárólag ilyen képeket fest, előbb-utóbb sikeres festő lehetne a sikeres, kortársi festők között. Ő azonban megérezte, hogy mozdulnia kell.

Megérezte, hogy minden rossz szokás közül a legvégtesebb a megszokás. Lehet, hogy újabb képei még kiforrottabbak és szertelenebbek. Lehet, hogy egy szimbolikus akarat képei csak valamilyen újjászületés nagy kalandjában reménykedők. Annyit azonban máris elérnek, hogy Kollár György számára most kezdődik el az igazi zsámbanfutás. A tanulás és az igazodás évei után most kezdődik az igazi küzdelem. A képein föltűnő madárijesztő-emberek még csak nézik őt. A kinyújtózások is még csak az űrben és az álomban kísértik meg. De Kondor Béla késes anygala majd neki is megjelenik.

Amit a bevezető mondataimban nem fogalmazhattam meg – komorabb mondatok után most már megfogalmazhatok: Esztergom valóban új festőt avat. Kezdőt, ki érezhetően ebben a városban óhajt kiteljesedni. Ehhez azonban nem elég egyedül az ő tehetsége. A közönség nyugtalanító szeretetére is szüksége lesz. Bízom abban, hogy a fiatal Kollár György megkapja ezt a nyugtalanító szeretetet.

(Új Forrás, 1976(1)151–152.)



Kollár György: *Cím nélkül*, 1984



Kollár György: *Felperzselt föld*, 1984



Kollár György: *Az enyészet vonzásában*, 1984



Kollár György: *Maradványok*, 1984



Kollár György: *Útszéli jegyzetek*, 1985



Kollár György: *Válaszlevél*, 1980



Kollár György: *Ipari táj*, 1984

Wehner Tibor**KOLLÁR GYÖRGY FESTŐMŰVÉSZ (1950–1992)****(RÉSZLET)**

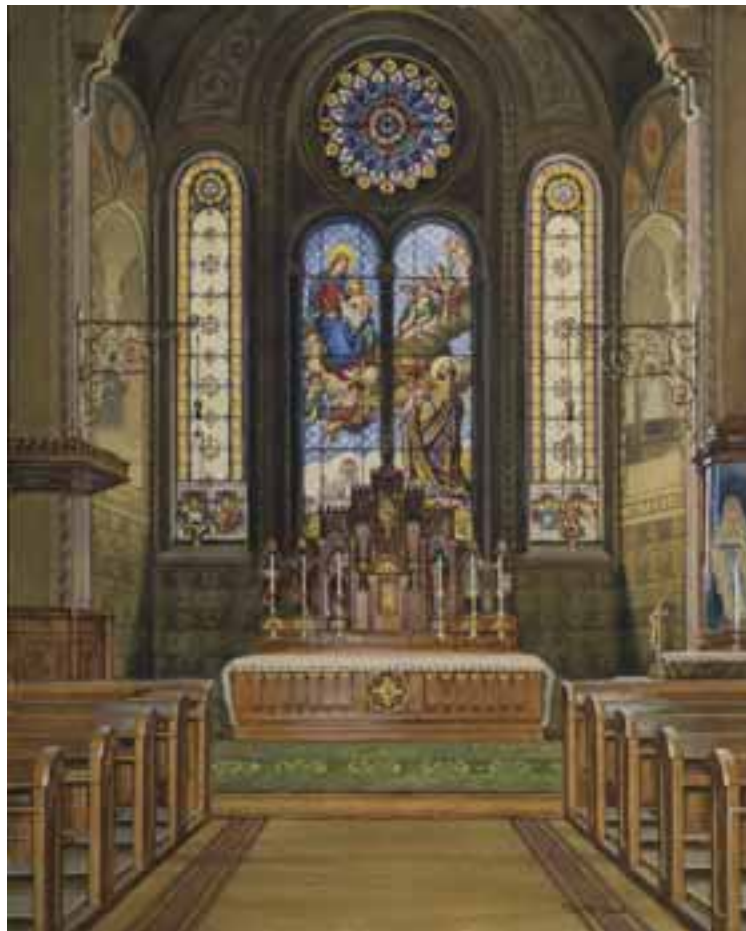
[...] A nyolcvanas évek második felének alkotásait mindenekelőtt a változó színhasználat jellemzi, s az, hogy az akvarell, a papírra festett kompozíciók is megjelentek a vászonra, farostlemezre festett művek mellett. A barnák, a feketék, a pirosak mellé, helyére fokozatosan kékek és zöldek léptek, s a folatok, az áttetsző, kitapinthatatlan, tettenérhetetlen átmenetek, talányos átszüremlések kapnak főszerepet, s visszaszorulóban vannak a geometrikus formák. El-eltűnedezik a horizontvonal is, mintha felülnézetben szemlélt, fantasztikus tájakat látnánk. Ám ez a szervesre utaló zöld világ, ez nem az új élet sarjadásának érzetét sugározza, ez a zöld nem az élet hirdetője, ez az enyészetre utaló, hivatkozó láttatás a bomlás, a rothadás birodalma. Miként az 1980-as tatai, az 1985-ös esztergomi kiállítás anyaga, az évtized végén született képek is azt igazolták, hogy Kollár György vérbeli kolorista; különös érzékenységgel alakította ki hallatlan gazdagságú, váratlan hatásokat keltő színvilágát, különös fényben ragyogtatta fel árnyalatait. A kilencvenes évek elején aztán úgy tűnt, új fordulat érlelődik a Kollár-piktúrában: ismét alak, figura jelent meg egy-egy képén, a megfeszített Krisztus ködös, homályba vesző ábrázolása derengett elénk. E fordulat kiteljesedését-kiteljesítését azonban már nem érthette meg a művész, és így mi is csak találgathatunk, milyen utakon kalandozott volna a negyvenedik életévén túllépő festő művészet.

Csoóri Sándor – aki végigkísérte Kollár György életútját, festészetének alakulását – egy ezerkilencszázhetvennégyben közreadott beszélgetésben arról tündődött, hogy milyen jó lenne, ha kialakulna egy esztergomi festőiskola, ha azt a szellemiséget, azt a hagyományt, amelyet a város múltja révén hordoz – a Keresztény Múzeum, az egyházi gyűjtemények, az építészeti örökség által öltve tetet – a modern művészet alkotói, alkotásai továbbvinnék,

folytatnák. A nyolcvanas években felcsillant Esztergomban ez a remény: Kollár György művészi munkálkodása, szervezőkészsége már-már kialakította egy modern művészeti centrum körvonalait. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójának történelmi változásai váratlanul érték az esztergomi művészeti életet is, a művészek légüres térbe kerültek, a művészet perifériára szorult. Erről nyilatkozott nem sokkal halála előtt, 1991-es budapesti tárlatai kapcsán kissé elkeseredetten Kollár György: Esztergomban már senkit sem érdekel az, mit csinálnak a művészei.

Kollár György amatőr művészből, főiskolai tanulmányok nélkül emelkedett a hivatásos alkotók táborának egyenrangú tagjává, elfogadott és elismert festőművészé. A vidéki elszigeteltségben élő-dolgozó, egy másik, a művészeti gócponttól távoli, vidéki művészeti regionális központ által befogadott, tehát kétszeresen is a provinciákon működő azon művészcsapat kivételes tehetségű tagja volt ő, aki szét tudta törni bezártságának falait, aki ki tudott lépni szűkebb környezetéből, s aki értékeket, eseményeket, mozgást vonzott környezetébe, működésének színterére. Életműve lezárult, halála révén befejezett egészé alakult és torzóként maradt fenn: cáfolhatatlan, teljes válaszokat összegez és fájó kérdéseket, feltételezéseket támaszt ez az oeuvre. Az alig két és fél évtizedes festői munkásság a század utolsó harmadának magyar művészetét mérlegelő, számbavevő, józan feldolgozások tárgya lesz majdan: Kollár György művészetének szép drámaiságáról, fájdalmas pusztulás-tükrözéséről, a szomorú őrlődés elleni lázadásáról – végső soron a korral való együttlélegzéséről, együtthangzásáról – fognak megemlékezni az auktorok.

(Wehner Tibor: *Kollár György*. Esztergom, 1993. Esztergomi Vármúzeum. 10–12.)



Koszkol Jenő:
Szemináriumi kápolna,
1925 körül

Lyka Károly

IN MEMORIAM KOSZKOL JENŐ

Művészetünknek egyik rokonszenves és becsült munkása, Koszkol Jenő halt meg március 17-én Budapesten. Úgy ismerték, mint a pasztell és akvarell kiválóan képzett művelőjét, aki régebben sűrűn szerepelt kiállításainkon csendélet-, interieur- és tájképekkel. Ezeknek derekasságát művésztársai több ízben díjak odaítélésével ismerték el. Így 1896-ban megkapta *Konyhacsendélet* c. vízfestményére az Esterházy-díjat (Szépművészeti Múzeum), állami vízfestménydíjat kapott még

1921-ben és 1923-ban is, a Nemzeti Szalonban pedig a *Sta Maria dei Miracoli* c. akvarelljét az Alpár-díjjal tüntették ki. Naturalista szemléletű képeit általában becsülték, két csendélet képe a kir. várba került 1895-ben, *Éjjel a lagunákon* c. akvarellje az állam tulajdonába, a Deák-szobáról festett pasztelle az Országház múzeumába, a *Donáti ucca* a Fővárosi Múzeumba került.

(*Magyar Művészet*, 1935. 125.)

Zsembery Dezső FŐHAJTÁS ÉS EMLÉKEZÉS

Koszkol Jenő egy polgári család harmadik gyermekeként – két leánytestvére után – 1868-ban született Dorogon (a község az esztergomi káptalan birtoka, 1161 lelket számlál ekkor). Édesapja, Ferenc foglalkozása az anyakönyvi bejegyzés szerint „medicus”¹. Az Eugenius, Aloysius névre hallgató fiúgyermek keresztlő plébánosa Grundl Ignác², a híres botanikus, a család jóbarátja. A szülői szeretetben növekvő gyermeket kellő alapképzést követően az esztergomi Szent Benedek rendi főgimnáziumba írták. Az érettségi vizsgáig azonban nem jutott el, mert kedvét mindinkább a rajzolásban leli. Tehetsége feltűnik az esztergomi képzőintézetben tanító Vidéky Jánosnak³, így került a hatodik gimnáziumi év elvégzése után, 1884-ben Budapestre a Vidéky vezette iparrajziskolába. A mindinkább szembetűnő tehetsége többre jogosítja, egy év után felvették a Mintarajziskolába. 1885/86–1887/88 között Greguss János, Székely Bertalan és Lotz Károly voltak a mesterei, tanulmányait befejezve középiskolai tanári képesítést is szerzett. Még iskolás, amikor már kiállít a Műcsarnokban. Gróf Bánffy Miklósról készített festménye, az évfolyamtárs Márk Lajosról rajzolt karikatúrája⁴ a fiatal művész elismertetését váltotta ki. Több alkalommal részesült ösztöndíjban. 1892-ben Rómába ment, ahol egy szabadiskolában képezte tovább magát. Örök szerelme Olaszország maradt. Különösen sokat festett Velencében (a *Miracoli-templom Velencében* című

alkotása 300 koronás Alpár Ignác⁵-díjban részesült). Észak-Afrikában, Tuniszban, Algírban járt. Naturalista szemléletű képei élethűen ábrázolták az ott látottakat, és sok magával hozott festői motívummal gazdagodva tért haza.

Az 1896-ban készült – Esterházy-díjat nyert – *Konyhacsendélet* című festményét a Szépművészeti Múzeum vette meg, így alkotója – kellő anyagi fedezet birtokában – további tanulmányokra Drezdába, Berlinbe, Münchenbe utazhatott. Akkoriban a pezsgő művészi élet színhelye München, a világ minden tájáról összeverbuvalódott ifjú művészek társasága.

A magyarok „főhadiszállása” a Café Lohengrin volt. Koszkol itt találkozott barátjával, volt évfolyamtársával, Márk Lajossal, és korábban itt folytatott tanulmányokat „földije”, Faragó József, és a nála idősebb Egervály Potemkin Ágost.⁶

Festőnk 1908-ban még egyszer visszatért Münchenbe, mert – ahogy mondta – az ott látott Piloty-féle akadémikus naturalizmus nagy hatással volt rá.

Az 1890-es évek vége felé Koszkol a *Vasárnapi Újság* rajzolói, metszői népes taborának kedvelt művésze lett. [...]

A XX. század előéveinek ifjú városa, Budapest művészeti életének Koszkol is részese, ha nincs is jelen a pesti kávéházak sokszínű asztaltársaságaiban, szívesebben jár haza szülőfalujába, Dorogra. Bizonyosság erre az 1905-ben Dorogot ábrázoló nagyméretű

1 *Magyarország Orvosainak Évkönyve és különleges czímtára*. Szerk.: Pesti Alfréd. Budapest, 1896–1900.

2 Grundl Ignác (1813–1878) plébános, botanikus emlékét a Szent József templom kriptájában a porladó csontok és a templom falában elhelyezett – szépen faragott – sírkő őrzik.

3 Vidéky János (1827–1901) festő, rézmetsző, rajzoló /.../ Tanári állást vállalt az esztergomi képzőintézetben. Itt festett képei közül kiemelkedő: *Krisztus mennybemenetele*, *Szent Jeromos* /.../. 1880-ban az ő kezdeményezésére létesült az első budapesti iparrajziskola, melynek első igazgatója volt.

4 *Magyar Génius* 1901. 253.

5 Alpár Ignác (1855–1928) műépítész, műgyegetemi tanár. Legfőbb alkotásai: Magyar Nemzeti Bank épülete, a városligeti Vajdahunyad vára, hol szobra áll (1931), alkotója Telcs Ede. *Új Magyar Lexikon*. Budapest, 1961. Akadémiai Kiadó; *Magyar Képzőművészek Önéletrajza*. Budapest, 2002. Palatínus Kiadó.

6 Zsembery Dezső–Bodri Ferenc: *Megkészt emlékezések*. Dorog, 2001. Dorog Város Barátainak Egyesülete.

panorámaképe, mely dél-nyugatról észak-keleti irányban tekint végig a dorogi medence egészén. Az 1930-ban festett másik hasonló alkotáson már szembetűnő a település fejlődése. A kép baloldalán ott füstölögnek az 1916-ban épült új dorogi hőerőmű kéményei, és ismerjük Dorog mindennapjait bemutató életképeit is. Az aukciókon olykor felbukkanó csendéletei a régmúlt romantikáját sejtetik. A vidéki életet inkább kedvelő Koszkol a szolnokiak meghívását elfogadva az 1901-ben megalakult Szolnoki Művésztelep Egyesület és az 1902-től működő Szolnoki Művésztelep rendezvényeinek állandó résztvevője. A „magyar Barbizon”-nak nevezett művésztelep tízéves fennállására rendezett kiállításon a kiváló festők mellett (Fényes Adolf, Pettenkofen, Iványi Grünwald Béla, Zemplényi Tivadar, Olgay Ferenc) Koszkol Jenő alkotásai is láthatók. Az alföldi síkság végtelensége, a Tisza-Zagyva megejtő szépsége mindig alkotásra ösztönözte a festőt.⁷

Vedutafestőként örökölte meg a pesti oldalon a mai Blaha Lujza téren emelt épületet, az 1875-ben megnyitott Népszínházat (később Nemzeti Színház), a Városligetben az Őshalászi Pavilont, Budán a Tabánt, „hol költők és festők kószáltak, hangulatot és témát keresve, no meg kiskocsmákat, ahol borral együtt jól esett a nosztalgia”. Zórád Ernő – a nemrég elhunyt – Tabánfestő-krónikás sorai ezek a *Kalandozások egy régi fiákeren* című könyvéből. Koszkol ezzel egyidőben, majd később is megfestette Esztergom egykori panorámáját, a város mára eltűnt hangulatos miliójét. A Keresztény Múzeum egyháztörténeti emlékként őrzi a volt szemináriumi kápolna képét, de értékes alkotásként tartjuk számon a XV. századi *Mátyás király kálváriája* című relikviáról készült akvarell képet is. A háborús évek 1916-os tavaszi tárlata már magán viseli a megváltozott idők nehézségeit. A Műcsarnok hadikórház, így a Szépművészeti Múzeum három termében állították ki a művészek alkotásaikat. A festőknek, szobrászoknak egyaránt voltak háborús vonatkozású művei. Az életképfestők mégis a békeidőkből vették

mondanivalójukat, mint Náray Aurél *Pihenés*, Komáromi-Kacz Endre *Emberek a templomban*, Koszkol Jenő *Apátsági könyvtár* (a könyvtár mennyezeti freskója Dorfmeister István /kb. 1729–1791/ osztrák festő alkotása) című képei.⁸

A háborús évek kényszerű „pihenője” után, a nincstelenség közepette is az akarás jellemzi a művészeket, olvasható Paál Jób neves publicista *Mi készül a műteremben?* című írásában, amikor 1919 telén látogatást tesz Révész Imre, Bosznai István, Neogrady Antal, Koszkol Jenő, Újváry Ignác és Edvi Illés Aladár műtermében. „A művész ember szeszélye kiszámíthatatlan – írta. – Normális viszonyok között ragyogóan szép nyári napokon, amikor minden boltban lehet vásznat meg festéket kapni, sokszor hetekig pihen a paletta, meg az ecset, a művésznek nincsen kedve a munkához. Ezzel szemben most, amikor farkasordító hideg van a műtermekben, amikor gyakran lepedőket feszítenek deszkadarabokra egyéb vászon hiányában, és csak minden ötödik üzletben akad megfelelő festék, az is méregdrágán, szorgalmas munka folyik a piktorok műhelyeiben. A kommün alatt nem tudunk dolgozni – mondják a festők –, most akarjuk pótolni az elmulasztottakat. És gyönyörű szép képek készülnek Régi skiccek alapján elevenedik meg a vásznon sok-sok erdélyi, meg felvidéki tájkép, egy-egy ellesett jelenet a csíkszeredai vásárról, azután arról, hogyan aratnak Hargitában. A piktorok lelkében megelevenedik az a vidék, amelyet el akarnak venni tőlünk, és ahová a művészek lelke rajongva visszaszáll. Nem bántja ezeket az embereket a tüzelőszer hiánya. Idős művészek, túl az ötvenen, télikabátban festenek, és panasz helyett mosolyogva mesélik, hogy nem árt nekik ez a különös sport. Mások hozzá tudnak jutni fához, vagy szénhez, de pénzért nem, hanem csak képért. A fakereskedők meg a szénkereskedők olcsón szereztek maguknak az idén művészi képeket. /.../

Ha már itt vagyunk a Ferencvárosban [IX. Üllői út 82.], felugrunk egy pillanatra Koszkol Jenőhöz is. Igaz, hogy ez az ugrás jó tíz percig is eltart, mert

7 *Élet* 1913(23)724–726.

8 Lyka Károly: Tavaszi kiállítás. *Művészet* 1916(2)

*Koszkol Jenő a negyedik emeleten lakik, és a házban nem jár a lift. A művész, akinek velencei és tuniszi akvarelljei keltettek művészi körökben nagy feltűnést, most interieurokat fest. A háború alatt se Velencébe, se Tuniszba nem mehetett el. A nyáron Tabánban festett újra néhány képet, most azonban úgyszólván kizárólag az interieurre adta magát. Pasztellel készült képein gyönyörűen érvényesül a művész felfogásának új technikája, nem is lehet csodálni, hogy ezekben a zavaros időkben a műpártoló közönség annyira megkedvelte és annyira vásárolja Koszkol interieurjait. A nyugalom, a csönd ül a képeken, ha nézzük őket, annyira jól esik elfelejteni, hogy háború volt, hogy forradalom volt, hogy kommunizmus volt. (...)*⁹

A háború viszontagságos, nélkülözésekkel teli évei után, az 1920-as évek elején a Dunakanyart és benne Esztergomot, annak szépségét az is emlékeztetéssé tette, hogy a Pestről kiköltöző művészek, írók ekkor itt találhatók. Zebegényben Szőnyi, Aba-Novák, Berény, Telcs Ede szobrász, Györgyi Kálmán művészeti író, Szentendrén Iványi Grünwald, Jeges Ernő (Dorogon, Csolnokon is dolgozott), Nyergesújfalu, Pilismaróton Kernstokék, az ifjú Derkovits, Nyergesi János alkottak. Esztergom festői fekvése szintén vonzotta a művészeket. Így gyakran látogatott szülővárosába Gróh István, az iparművészeti iskola volt igazgatója. Típarny Dezső közel három évet töltött szorgos munkával Esztergomban. A szélsőséges piktúra vezére, Scheiber Hugó is szívesen időzött Olajos János tanár barátjánál, a helyi Bajor Ágost, Einczinger Ferenc és a költőóriás, Babits Mihály társaságában. Az 1920-as évek közepétől Koszkol Jenő is részese annak az esztergomi nyári művészeti tábornak – ahol vízfestést tanít –, melynek szervezője Jaschik Álmos festőművész tanár, aki nyaranta ide hozza növendékeit, hogy a közvetlen természetszemlélet

alapján itt adja át növendékeinek gazdag szín- és formavilágán nyugvó tudását.¹⁰

Koszkol mind szívesebben tölti nyarait – a zord téli hónapok ferencvárosi lakásának magánya után – Dorogon és Esztergomban, ahol az odalátogató és a helyi művészekkel jó kapcsolatokat ápol. Itt alakul barátsággá Lyka Károllyal való ismeretsége is. A Balassa Bálint Társaság tagjaként¹¹, kiállítások szervezőjeként és résztvevőjeként nemcsak művésztársai, de a társaság elnökének, Lepold Antal prelátuskanonoknak elismerését is elnyeri. A művész fiatalos, szikár alakja és szeretetreméltó modora közismert volt Az Einczinger-présház¹² autogramfaláról ugyan hiányzik Koszkol Jenő aláírása, de az 1920-as évek Esztergomának festőnk is résztvevője.

Az 1920-as évek második felében már nem „vándorfestő”, inkább csak enteriőröket fest, miközben a belső tere gyakorolt fény és árnyék hatását tanulmányozza. Nem lett életeleme a „plein air”, de Myskovszky mégis a „pleinairizmus” előharcosainak legjobbjai – többek között Tornai Gyula, Zemplényi Tivadar, Ferenczy Károly, Glatz Oszkár –, a legkiválóbbak között említi Koszkol Jenőt, „kik hivatva vannak a szívet és lelket üdítő élvezetek nyújtására, a nemzeti eszmék lelkesítő felidézésének ébren tartására” /.../.¹³ Szász Károly művészeti író a *Műteremlátogatás* című cikkében írja: „Rendeteg műalkotás fedi műterme falát, finomságukkal tűnnek ki, az akvarell ecsetkezelés tökéletes technikájára utalnak.”¹³

Az általa kedvelt Fészek Művész Klub tagjaként az asztaltársaság emlékére 1932-ben rendezett kiállításon több alkotásával jelen van. Ezután már visszavonultan él. Kevesen tudják, hogy súlyos beteg. 1935. március 17-én bekövetkezett halálát felesége, született „Fülöp Izabella, két nővére és széleskörű rokonsága

9 Vasárnapi Újság 1919. 370–372.

10 Komárom és Esztergom Vármegyék újjáépítése Trianon után. Művészetek a vármegyében. Viktória Nyomda, 1930. 67–72.

11 Bárdos István: Az esztergomi Balassa Bálint Társaság működése 1926–1946. In: Esztergom Évkönyve 1981. 104–136.

12 Magyar művészet története. 1906. 80.

13 MŰVÉSZ-ÉLET 1933. 16–21.



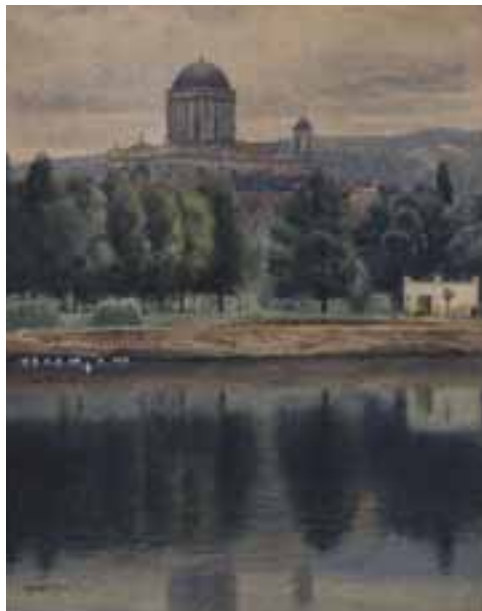
Koszkol Jenő: *Esztergomi Tabán a Kis-Dunával*, 1920 körül



Koszkol Jenő: *Bazilika a Duna felől*, 1920 után



Koszkol Jenő: Esztergom, a Bazilika a Kis-Dunáról, 1920 körül



Koszkol Jenő: Az esztergomi Bazilika, 1920 körül

gyászolja”.¹⁴ A barát, Lyka Károly többek között így búcsúzik tőle: „Művészetünknek egyik rokonszenves és becsült munkása, Koszkol Jenő halt meg. /.../ Március 19-én temették el a Kerepesi temetőben [46. parcella 13-4.] a főváros díszsírhely adományozásával fejezte ki nagybecsülését a holt művész iránt”.¹⁵ Festőnk halála után egy évvel „A Szolnoki Művésztelép Egyesület 35. évfordulóján 1936-ban /.../ az alkotók, elhunyt társaik emlékének adózva, a Nemzeti Szalonban kiállítást rendeztek. A feladatot a megbecsült festő, Szlányi Lajos vállalta magára. Igen érdekes 143, a szolnokiságot kidomborító műben – Bihari

Sándortól *Aba-Novák Vilmosig – gyönyörködhettek az odalátogatók*”¹⁶ A rendező, Szlányi Lajos kortársáról, az 1935-ben elhunyt Koszkol Jenőről is megemlékezett, amikor a *Halászbárka a Tiszán és Zagyvapart* című – elismerést kiváltó – képét láthatta a kiállítás közönsége. Több mint 60 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy 1993-ban – az első dorogi kiállításon – újra láthattuk alkotásait.

(Zsembery Dezső: *Koszkol Jenő festőművész 1868–1935*. Dorog, 2005. Dorogi Város Barátainak Egyesülete. 9–15.)

14 *Pesti Hírlap* 1935. március 20.

15 In memoriam Koszkol Jenő. *Magyar Művészet* 1935. 125.

16 Benedek Katalin: *A szolnoki művésztelép a két világháború között*. *Szolnoki művésztelép 1902–2002*. 37.

Seres Béla: *Fasor*



Környey László: *Esztergomi utcarészlet, 1972*



Környey László: *Dunakanyar*

Vaderna József

MEGKÉSETT NEMZEDÉK?

KÖRNYEY LÁSZLÓ ÉS SERES BÉLA KIÁLLÍTÁSA

Esztergomban a város művészeti élete s a rendezők mindig megtalálják azokat az alkotókat, azokat a műveket, amelyek kapcsolódnak a város szelleméhez, stílusához. Ilyen kiállítás rendezésére vállalkozott a művelődési központ galériája, amikor a pedagógus Környey László, s a szintén pedagógus Seres Béla alkotásait kínálja az érdeklődőknek.

Két azonos életkorú, de felfogásában, céljában eltérő karakterű alkotó képei kerültek a falakra.

Környey László Esztergomban született, s apjától – ki szintén festett és rajzolt – hozta magával a piktúra szeretetét. Iskoláit szülővárosában végezte. Előbb autodidakta módon képezte magát, majd elvégezte az egri tanárképző főiskola rajztanári szakát, ahol Jakuba János volt a mestere. 1950–1960-ig Dorogon, a Dózsa György Általános Iskolában tanított és sikerrel adta át a gyermekeknek a képi gondolkodás elemeit.

Igazi kibontakozása 1960-ban kezdődött, amikor az esztergomi tanítóképző rajztanára lett. Az inspiráló szellemi környezetben – Végvári I. János, Kaposi Antal, majd Kaposi Endre festőművészek társaságában eltöltött évek – meghozták gyümölcsüket. Ettől kezdve rendszeres résztvevője lett sajátos hangulatú képeivel a sűrűn sorjázó kiállításoknak. Hét esztendőn keresztül irányította a hallgatók képzőművész körét. Kiállításokon vett részt, s közben maga is kiállítások sorát kezdeményezte. Az 1960-ban rendezett, a Technika Házában megnyitott első önálló kiállítását követően ott láthatták alkotásait az érdeklődők Nyergesi János, Krajcsirovits Henrik, Szlávik Lajos, Végvári I. János, Vincze László, s a többi – valamennyiünk által

jól ismert – festőművész művei között. A merengően kedves, szép színvilágú művek jellemzőek rá. Környey László szép formák és szolid színek varázsában adja át a múlt emlékeit. Valami hasonlót érzünk akkor is, amikor a szecessziót idéző kalapos hölgyére tekintünk. Filozofikus ihletettségű képei esztétikailag is jelentősek.

Más világ és más karakter a vele szinte egykorú Seres Béla, akit sorsa Kunágotáról, a Békés megyei községből sodort a pannon tájra. Az ő útja is a tanítóképző felé vezetett. Tanulmányait Kiskunfélegyházán fejezte be. 1931-ben országos ifjúsági plakátpályázatot nyert. Az önmaga törvényei szerint élő fiatalember részesévé vált annak a kommunista diákszervezkedésnek, melyet József Attila, Darvas József, Szántó Piroska és mások neve fémjelez. 1963-ban az esztergomi tanítóképző tanára lett.

Ritkán ugyan, de következetesen megjelent grafikaival a nagyközönség előtt. Képein feltűntek a környező világ növényei, virágai, fái és életképei. S kialakultak az ideálok: Paál László, Szőnyi István, Egry József, Van Gogh, s a többiek. Alkatához illően alig kereste a társakat. Ha el is vetődött Heil Ferenc, vagy később Novák Lajos, Kollár György szakkörébe, hamar visszavonult, s inkább maga kereste a megoldást problémáira.

Megkésett nemzedék – mondják sokan, önmaga lehetőségeinek kibontásához elegendő kitartással és energiával rendelkező nemzedék – mondják mások. Ez utóbbi megjegyzést igazolja Környey László és Seres Béla tárlata.

(*Dolgozók Lapja*, 1984. december 9.)



Lábik János: *Bazilika (Esztergom)*, 2006



Lábik János:
Esztergomi utca,
2006

Bárdos István

AKIT TENYERÉN HORD A JÓISTEN

A 80 ÉVES LÁBIK JÁNOS FESTŐMŰVÉSZ KÖSZÖNTÉSE



Lábik János élete és munkássága (album)

Szerencsés sorsúak azok az emberek, akik napi munkájukban (vagy amellett) értelmes tevékenységben meg tudják találni azt az eszközt, amellyel kiteljesítik önmagukat. Az igazán szerencsések közé tartoznak azok, akik oly módon teszik mindezt, hogy egyidejűleg másokat is gazdagítanak.

Lábik János tanulmányait Esztergomban kezdte, majd Párkányban fejezte be a helyi szakiskolában. A JEDNOTA (Népi Fogyasztási Szövetkezet) festő-dekoratőrreként dolgozott 1957-től 1992-ben történt nyugállományba vonulásáig. Élete szorosan összeforrott a természettel, a tájjal, a folyókkal, a gyors sodrású patakokkal. Vizeket járó halász nagyapja és festői vénával megáldott édesapja, Lábik Gyula társaságában kora gyermekkorától ismerkedett a Duna, a Garam és az Ipoly mente színeiben, hangulatokban, ízekben és illatokban gazdag

világával. Megtanulta, miként ragadható meg az örökké változó természetben a pillanat, amelyben testet ölt annak időtlensége és állandósága. Azok közé tartozik, akik nem az akadémiák mestereitől tanulták a művészetet. Ő kezdettől a maga útját járta, a maga választotta közösségekben csiszolódva, önmagából építkezve jutott el a személyiségében rejlő lehetőségek kiteljesítéséig. Sokan amatőrnek, mások autodidaktának nevezik őt. Emlékezve az 1930-as évek hazai őstehetségeire, szerencsésebb, ha Lábik János helyét az ő soraikban tartjuk számon.

Első, 1954-ben történt pilseni bemutatkozását követően, közel két évtizedig minden energiáját a család egzisztenciájának megteremtése kötötte le. Abban, hogy 1969-ben visszatért a festéshez, az aktív alkotó munkához, a család biztatása mellett bizonyonyal szerepe volt azoknak a friss szellemi áramlatoknak, társadalmi mozgalmaknak is, amelyek akkoriban tették átjárhatóbbá az országhatárokat. Az 1970-es években végigjárja Románia, Szovjetunió, Jugoszlávia, Németország, Ausztria, Magyarország nagy képtárait.

Tagja lesz az esztergomi és az érsekújvári képzőművész köröknek, aktív résztvevője a csehszlovákiai, majd a csehországi és szlovákiai, valamint a magyarországi művésztaboroknak, alkotótelepeknek. Elsajátítja az olaj-, az akril-, a pasztell-, a szén- és az akvarelltechnikát, valamint különböző képzőművészeti műfajok mesterfogásait.

Olyan művészegyenlőségek között formálódott gondolkodása, művészetszemlélete, mint a dömösi Vertel József bélyegtervező grafikusművész, Novák Lajos Munkácsy-díjas festőművész, az esztergomi Kaposi Endre képzőművész, Kollár György festőművész, Végvári I. János festőművész.

Gyermekkori élményei, természetszeretete, ragaszkodása a szülőföldhöz meghatározó szerepet játszik témaválasztásában.

A korszak tájképfestészetéről folytatott nagy vitában ő azoknak az oldalán állt, akik azt vallották, hogy annak a XX. és XXI. században is létjogosultsága van. Témaválasztása során – ha tett is kitérőket – mindig visszatért a Dunához és az Ipoly mentéhez, a Dél-Garam völgyhöz, a Nyitra folyó vidékéhez. E tájról kalandozott a Tisza menti Mártélyra, a Balatonra, olykor messzi tengerek partjára, s időnként a zordon hegyormok közé. Vérteli plein air festőként mindig gondoskodott arról, hogy a képalkotás eszközei kéznél legyenek. Festőállványáról olyan képek kerültek le, amelyek segítségével szépként, fenségesként vagy éppen líraian kedvesként élhetjük meg mindazt, ami az ismert vagy ismeretlen környezetből figyelmünkre érdemes.

Újabban a táj mellett megjelennek lapjain, vásznain az elvontabb festőiséget felmutató kompozíciók is. Képeit lágy tónusok, a szelíd vonalvezetés, merész ecsetkezelés, gazdag kolorit jellemzi.

Találók és igazak Kocsis Ernőnek a festő 70. születésnapjára megfogalmazott gondolatai: „Lábik egész életén át verseket ír képfornában a szülőföldjéről. Ezek csendes vallomások, provokáló témák vagy technikák nélkül. Vallomások, amelyek a szemünk és lelkünk örömeire lettek megfestve. Lábik képeiben itthon érzi magát az ember. Nemcsak itthon a saját lakásában, hanem ott, ahol megszületett, otthon, szülőföldjén.”

A tájképfestés mellett sikert aratott színpadi díszleteivel, mesekönyv-illusztrációival. Művészetszervezői tevékenysége is meghatározó szerepet játszik a Duna jobb és bal partján alkotó képzőművészek együttműködésében, az együttműködés intézményi háttérének megteremtésében. Az 1980-as években az amatőr képzőművészeti mozgalom elismert személyiségeként múlthatatlan érdemeket szerzett a párkányi képzőművész kör megszervezésében és 2006-ig történt működtetésében. Fontos szerepe volt a Városi Művelődési Központ Pincegalériája,

majd a jogutód, az 1993-tól önálló épületbe költöző Párkány Városi Galéria gyűjteményének létrehozásában, és az azt életető művészeti közélet megteremtésében.

Művei a világ majdnem minden táján fellelhetők. Szlovákián, Csehországon és Magyarországon kívül vannak képei Izrael, az Egyesült Államok, Románia, Olaszország, Ausztrália, Ausztria, Németország, valamint Jugoszlávia utódállamainak köz- és magán-gyűjteményeiben és galériáiban.

Alkotásai bejárták úgyszólván egész Európa kiállítótermeit. Sok egyéni és csoportos kiállításon szerepeltek s nyertek díjakat. Nem véletlenül, hiszen mindenki osztja az oroszlányi kiállítás méltatójának gondolatait: „Festményeiről ránk köszönnek a Duna, a Garam, az Ipoly, a Tatra hegyei és erdői. Minden képén ott csillog az élet forrása, a mindeneget megtisztító, megújító életető víz, még ha egy csillogó tócsában jeleníti is meg a festő. A vizek tükrében sokszorozódik meg a táj, benne tükröződik a fény, s miként a Teremtő szétosztja magát, beragyogva az egész képet. A víz tart tükröt az égnek, egyesítve Mennyet és Földet. A vizek felett átívelő hidak, mint egy kapcsolatot teremtenek két part között, összekötve embereket és országokat.” (Trubica Ágnes: Lábik János szlovákiai magyar festőművész kiállítása Oroszlányban. Kéthetes, 1996. augusztus 30. Oroszlányi független közéleti lap.)

(Bárdos István: *Lábik János élete és munkássága, Jeho život a dielo. Life and Work*. Esztergom, 2013. Spori Print Vincze Nyomda. 3–4.)



Lábik János: *Bazilika* (Esztergom), 2002

Kiss Sándor

LALUJA ANDRÁS

Laluja András fiatal szobrász; alig néhány éve végezte el a főiskolát, de már 1966-ban elnyerte a mohácsi Busó-szoborra kiírt pályázatát. Indokolt tehát, hogy legalább egy rövid cikk keretében megnézzük, honnan indult és hogyan jutott el ehhez a jelentős eredményhez.

1934-ben született Esztergomban. 1952-ben leérettségizett és jelentkezett az egyetemen geológia szakra. Mivel oda nem – hanem vegyészetre – vették fel, egyetemi tanulmányok helyett munkába állt: volt tanácsi tisztviselő, majd ezt követte a katonai szolgálat. Leszerelése után bérelszámoló lett egy állami gazdaságban; ebben az időben kezdett mintázni. 1957-ben felvették az Iparművészeti Főiskolára, ahol a díszítőszobrász szakon Dózsa-Farkas András, Borsos Miklós és Illés Gyula tanították. A főiskola elvégzésének évében – 1963-ban – tagja lesz a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának. Mindhárom diplomamunkája különböző közintézmények tulajdonába került: akt szobrát a szabadsághegyi Tudószanatóriumban, reliefekkel díszített pirogránit terelő falát a Sportegészségügyi Intézetben, zománcozott kazánlemezből készült térplasztikáját pedig egy váci parkban állították fel. 1965-ben a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára lett, ahol szobrászatot tanít. Ugyanabban az évben pirogránit munkákat állított ki Debrecenben.

Első megbízását 1964-ben kapta: ekkor készítette Kakas című szobrát a bábolnai állami gazdaság részére. A következő évben háromfigurás lemez-domborművel díszítette az MSZMP megyei székházának homlokzatát Salgótarjában. 1966-ban 5 szobrász – köztük Laluja is – meghívást kapott a mohácsi Busó-szoborra kiírt pályázatra. A benyújtott pályamunkák alapján a megbízást Laluja Andrásnak ítélték oda, aki 1967-ben elkészítette a szobrot. Avatására 1968 februárjában került sor a busónapok ünnepségeinek keretén belül.

Idejét természetesen nemcsak a nagy megbízások töltik ki: számos kisplasztika kerül ki keze alól,

melyeknek egyik jellegzetes darabja, a *Nilus* (1966) szerepelt a *Stúdió 1967* kiállításon.

Hiányos lenne a kép Lalujáról, ha nem említenénk meg azt, hogy szenvedélyes hegymászó és utazó: a 60-as években beutazta Közép- és Dél-Európát, de járt Egyiptomban, Törökországban és Libanonban is. Laluja művészetét vizsgálva már az első pillanatban feltűnik, hogy nem a hagyományos szobrászi eszközökkel dolgozik. Monumentális műveinél csakúgy, mint kisplasztikáinál szinte kizárólagos eszköze a hegesztőpisztoly: a kivágott és domborított fémlemezeket hegesztéssel rögzíti egymáshoz. Ez a módszer legalább annyi előnyt, mint veszélyt rejt magában. Nagy előnye, hogy a mű első fázisától az utolsóig, idegen kéz érintése nélkül készíthető el. Ez rendkívül nagy szó, mert ebben az esetben az alkotás nemcsak az anyaggal való küzdelmet, hanem olyan fokú művészi hitelességet és közvetlen frissességet sugároz, mely aligha érhető el más módon. Felvetődhet a kérdés, miben rejlik akkor a veszély? A feleletet éppen a hegesztés technikai sajátosságai adják. Ugyanis az olvadó fém szeszélyes csurgásai felületes kézben könnyen vezethetnek esetlegességhez, sőt modorossághoz. Laluja mégis szembenéz ezzel a veszéllyel, mert azt tartja, ha a művész alaposan megismeri ezt a technikát, akkor képes szolgálatába állítani, és az anyagot tudatosan, saját elképzeléseinek megfelelően alakítani. Egyébként a hegesztés nem egyforma szerepet játszik minden szobránál. Egyes esetekben – főleg a nagyobb méretű műveknél – elsősorban a szoborrészek összeerősítését szolgálja. Máskor – rendszerint a kisplasztikáknál – tulajdonképpen a mintázó fa szerepét tölti be: ilyenkor a szobor szerkezeti vázát alkotó fémkonstrukció köré mintázza a formákat az olvadó, majd hirtelen megszilárduló fémcseppekből. Fáradságos az út, amíg a nehezen kiszámítható, mozgékony anyagot engedelmességre tudja kényszeríteni a művész.

Éppen ebből a szempontból jelentősek Laluja kisplasztikái. Ezekon ismerkedik az anyaggal, itt kísérletezi ki

Laluja András: *Trahoma*, 1966Laluja András: *Busó*, 1967 (Mohács)

a számára legmegfelelőbb technikai lehetőségeket és alkotó módszereket. Kisplasztikai expresszív lendületű emberi alakokat jelenítenek meg, amelyek meggyőzően tükrözik művészi hitvallását is, azt tudniillik, hogy a homocentrikus szobrászatot tartja a maga számára helyes útnak. Azonban téves lenne ebből valamiféle külsődleges, natúrához tapadó formanyelvre következtetni. Műveiről elhagy minden felesleges, naturális sallangot. Sokkal nagyobb gondot fordít a kompozíció zárt konstruktívására, a formák térbeliségére és a felületek mozgalmas kialakítására.

1965-ben készült *Ülő figura* című pirogránit kisplasztikája még kissé nehézkes; súlyos tömbszerűségét alig oldja fel a fej, valamint a kezek és lábak jelzékenységű előadásmódja. Közel-keleti utazásának élményanyagából két kis szobra is táplálkozik. A *Nilus* karcsú, álló nőt ábrázol, aki vállán ülő kisgyermekét tartja. Már itt feltűnnek azok az erények, amelyek a *Trahoma* (1966) című munkánál még fokozottabban megfigyelhetők. Keskeny, hosszúkas talpzat végén helyezkedik el a szörnyű betegség tétován előre lépő áldozata. A jobb kézben levő bot és a bizonytalanul tapogatózó bal kéz rendkívül érzékletesen jelzi a világtalanok tipikus mozgását,

s egyben kitűnően tagolja a teret. Az *Ülő figurák* (1967) című kompozíció a művészt szemmel láthatóan a figurák térbelisége foglalkoztatta. A két szélső alak egy irányba, a középső ellenkező irányba tekint. Mivel a padot csak egy síklappal jelzi az alkotó, statikailag a szobor a figurák lábain nyugszik. A csoportfűzés ritmusa, a pozitív és negatív formák ötletes megkomponálása minden irányból megnyugtató téri egyensúlyt teremt. A *Női fej* (1967) jó példa arra, hogyan tudja a művész a hegesztés technikai sajátosságait a formaalakítás szolgálatába állítani. A klasszikus derűt és tisztaságot sugárzó arcot hatalmas, dús konty keretezi. A haj hullámain a megolvasztott fémcsöppek alakítják ki, melyeknek mozgalmas előadásmódja feloldja a fej tömegének zártságát. Sorolhatnánk még a példákat arra, hogy Laluja szinte minden kisplasztikáján újabb és újabb problémákat vet fel; egyre összetettebb és bonyolultabb feladatok megoldására vállalkozik. Legújabb munkái azt tanúsítják, hogy kitűzött művészi törekvéseit egyre nagyobb biztonsággal képes megvalósítani.

A rézlemezekből domborított és hegesztett *Busó-szobor* pályázati sikeréhez már az elgondolás is


 Lалуja András: *A Háborúk Áldozatainak Emlékére*, (Bánk), 1999

hozzájárult. Nehéz feladatra vállalkozott a művész, amikor egy ilyen ősi népszokást, amelyet a felhevült szenvedélyek gátlás nélküli áradása, a kirobbanó vidámság, s a színek karneváli bősége jellemz, ennyire kevés eszközzel igyekezett kifejezni. Mellőzve minden szokványos tömegjelenetet, a busó álarcok összefűzéséből monumentális, a totemoszlopokra emlékeztető kompozíciót alakított ki. A tér közepén felkiáltójelként emelkedő, közel hét méter magas szobor valósággal lenyűgözi a szemlélőt. Közelebb haladva egyre kifejezőbbé válnak a barbár maszkok hangulatát idéző kosfejek és más, varázslatos álarcok, amelyek egymásba fonódnak és egymásból kibomolnak. Különös találkozás a múltnak és jelennek: népi építészeti környezetben – sokác házak között – áll ez az ízig-vérig mai, összhátásában szinte nonfiguratív kompozíció. Mégsem tűnik nem odavalónak vagy idegennek; úgy érezzük régtől fogva ott áll, mert annyira szervesen illeszkedik a környezetbe, hogy valósággal eggyé vált azzal. Az alkotó szerencsésen találta meg azt a nyelvet, melynek segítségével a régi korok népi érzésvilágát közel hozta a ma emberéhez. A nyugodt biztonsággal és mértéktartással

kialakított formák nem domborodnak ki erős plaszticitással a térben; körüljárva a szobrot minden nézetből azonos plasztikai értékkel találkozunk. A komponálásmódot szigorú harmónia jellemzi, melyet a szobor függőleges tömeghatása és a részletformák vízszintes tagozódása közötti egyensúly idéz elő. E harmónia mögött azonban ott feszülnek mindazok a szenvedélyek, amelyek e – ma már barbár rítusnak ható – népszokást jellemzik, s szinte szétrobbantják a kompozíció zárt kereteit. A szobor egészében és részleteiben nemcsak azt a belső azonosulást sugározza, melynek folyamán a művész eggyé vált mondanivalójával, hanem ennek a tartalomnak maradéktalan visszaadását is.

Egy ilyen jelentős megbízás, mint a *Busó*-szobor, nagy erőpróbát jelent minden (különösen fiatal) szobrász számára. Láluja András sikeresen megoldotta feladatát, s ez méltán jogosíthat fel bennünket arra a reményre, hogy még számos értékes munkával fogja gazdagítani köztereinket, s a magyar szobrászatot.

(*Művészet*, 1970(2)34–35.)



László László: *Síró nő*, 1931



László László: *1919 – Felkelő nap*, 1931



László László: *Jövő század férfi típusa*, 1931

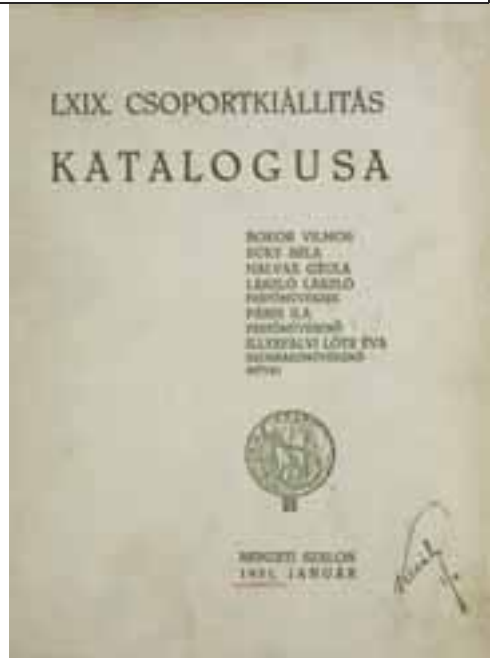


László László: *Jövő század női típusa*, 1931

LÁSZLÓ LÁSZLÓ

Születtem 1897-ben, Esztergomban, a középiskolát részben Esztergomban, részben Pesten végeztem. Szüleim papi pályára szántak, de én ez iránt nem éreztem tehetséget. A technikai pálya vonzott s érdekelt. Mérnök szerettem volna lenni, bele is kezdtem volna az egyetemi tanulmányokba, ha közben ki nem tör a világháború. Tizennyolc hónapig voltam a tűzvonalban. 1919. április havában, az új kormányalakulatnál, ahol a Kormányzó Úr Őfőméltósága is ott volt, beosztottak testőrnek a Kormányzó Úr mellé, innen Szegedre kerültem az új kormánnyal együtt. Majd a kommün összeomlott, hazajöttem a sok viszontagságok és szenvedések után és újból hozzákezdtem az élethez. Egyetemet nem folytattam tovább. Ellenben elvégeztem a technológiát, elektromos tanfolyamokat. 1924-ben kezdtem magánpassziómból, minden előtanulmány nélkül festeni, rajzolni. 1928-ban indultam el, akkor választottam meg azt az irányt, amely a mai ember pszichéjével közvetlen kontaktusban van. Nem a lokális életből emeltem ki témáimat, hanem a küzdő nyomorból, reménytelen, mai és holnapi ember pszichéjéből, aki a jövőben mindig űrben lévő nagy misztérium kérdéseit technikai úton igyekszik kibogozni. A célom az, hogy a festészeti irányzattal művésziesen megörökítssem a mai ember életét. Bátran mondom azt, hogy engem a háborús lázas, idegőljő élet nevelt erre a művészi kiforradásra. Hogy még hol fogom bevégezni, nem tudom. Leszek-e művész, vagy visszasüllyedek a technikához, a háborús gyilkos találmányok lázas építéséhez.

(LXIX. Csoportkiállítás. Budapest, 1931. Nemzeti Szalon. Katalógus.)



88	Táblák	vet.	180.—
90	Táblák	vet.	180.—
97	Cseméjék	vet.	300.—
	<i>Édes Anna</i>		
99	Kézi állatok	pasztell	180.—
99	Nagy mély út	pasztell	180.—
	<i>Károlyi Kati</i>		
100	Régi város	vet.	300.—
101	Gombok	vet.	300.—
	<i>Károlyi Ádám</i>		
102	Füvesi útc	színes	180.—
	<i>Lakatos Árpád</i>		
103	S. Péter kúria		180.—
104	Móra-Falvicsanak térsége	színes	180.—
	<i>László László</i>		
105	Tóparti út	pasztell	200.—
106	Édes út	színes	300.—
107	Parkozás	pasztell	200.—
108	Tavaszi a ligetben		150.—
109	Tavaszi		100.—
	<i>Lakos Árpád</i>		
110	Csigyertényi kőbányák		300.—
	<i>Lakos Árpád</i>		
111	Női mély	színes	180.—
112	Téli hangulat	pasztell	150.—
	<i>Majláth György</i>		
113a	Felkutatás I.	pasztell	
113b	Felkutatás II.	pasztell	
113c	Felkutatás III.	pasztell	
113d	Felkutatás IV.	pasztell	
113e	Szállás a ligetben	pasztell	
113f	Szállás a ligetben II. rész	pasztell	
	<i>Majláth György</i>		
113	Ünnepek térség	vet.	80.—
114	Árnyék	vet.	80.—
115	Zárókérdés	vet.	80.—



Magasi Németh Gábor: *Észtergom*



Magasi Németh Gábor: *Kis-Duna part, 1920-as évek*

Kontsek Ildikó**MAGASI NÉMETH GÁBOR (1883–1953)
ESZTERGOMI FESTŐMŰVÉSZ**

A Főszékesegyházi Könyvtár és a Bazilika téli kápolnájának falképei jól ismert remekei Magasi Németh Gábor művészetének, de egyéb művet aligha tudnak említeni a műértők. A művész születési adatai, származása, családi kapcsolatai titokzatos homályban maradtak addig, amíg 2004-ben Kaposi Endre, esztergomi művészstanár egy újságcikkben fel nem lebbentette a fátylat a méltatlanul elfeledett életműről¹. A nyilvános megjelenés hátterében a nagy értékű hagyatéék örökösének azon szándéka húzódott meg, hogy a fennmaradt festményeket, grafikákat végre bemutassa a nagyközönségnek.

A festő 2001-ben elhunyt fia, dr. Németh Gábor ügyvéd és felesége évtizedeken át esztergomi lakásukban őrizték az értékes műtárgygyűjteményt. A II. világháborút követő éveket Magasi Németh Gábor súlyos betegségben szenvedve élte meg. 1953-ban bekövetkezett halála után özvegye 1961-ig élt a Szent Tamás utcai házukban. Ezt követően fiukhoz kerültek a művek, aki a kisajátítással, költségekkel terhelt nehéz esztendőkből is féltő gondoskodással tartotta egyben az édesapja művészeti hagyatékát.

Dr. Németh Gábor – feltehetőleg röviddel édesapja halála után – feldolgozta az akkor még teljes egészében rendelkezésére álló iratanyagot, időrendbe sorolta és különféle szempontok szerint feliratozott dossziékban, kötegekben tárolta őket. A műalkotásokat – a vázlatokkal együtt – téma szerint csoportosítva leltárba vette és valamennyi darabra rávezette az általa kialakított rendszer szerinti számokat és betűjeleket. A rendezés elveit és a dokumentációk regiszterét egy önálló, lapszámozott, kézzel írt füzetben rögzítette. Ez utóbbi szolgáltatója jelen

ismertető írott alapját, mert az abban felsorolt egyéb források (levelek, naplók, számlák, stb.) többsége elveszett, ahogy a művek leltárkötetetei is. Dr. Németh Gábor munkája felbecsülhetetlen értékű volt, hiszen a művész maga nem fordított figyelmet életműve rendszerezésére, alig szerepelt kiállításokon, önálló tárlata nem volt, kiadványokban nem említették a nevét. Fia saját emlékeivel egészítette ki a tárgyszerű feldolgozást, de mára csak utalásokat, néhol rövid megjegyzéseket ismerhetünk a másodlagos forrásnak tekinthető, kronologikusan felépített regisztrációs naplóból.

Kortársai, a helyi sajtónak a művész megvalósult falképeiről írott lelkes beszámolóin és egy kaposvári díj említésén kívül, nem publikáltak Magasi Németh Gáborról semmit.

Az eredeti személyes dokumentumok egy része (feljegyzések, három darab fénykép, újságvivágások), mindenekeelőtt pedig a szép számban fennmaradt művek segítettek a két világháború közti esztergomi művészeti élet kiemelkedő képviselőjének megismerését és első átfogó bemutatását. Az életrajzi összefoglaló a fellelhető eredeti dokumentumok és dr. Németh Gábor feljegyzései alapján készült. Németh Gábor 1883. szeptember 21-én Budapesten született. Evangélikus vallású férfiszábo édesapja és felesége, Mohácsy Lujza fiuk születésekor a VIII. kerületi Óriás utca 40. szám alatt éltek, a családi emlékezet szerint egyszerűen, szegénységben.

Az apa, a nagyapa és a dédapa is a vas megyei Nemesmagasiban (más néven: Kemenesmagasi) született. 1733-ban igazolták nemességüket és a Magasi előnév használatának jogát. Kispáty falura szóló adománylevéllel és címeres levéllel is rendelkeztek. A törökverő érdemekre emlékeztető családi

1 Kaposi Endre: Egy elfeledett esztergomi festő: Magasi Németh Gábor. *Esztergom és Vidéke* 2004. március 25.

címer akvarell képe a személyes hagyaték része, talán maga a művész festette.²

Gyermekkoráról, hazai iskoláiról nincsenek adataink. 1902–1904 között a müncheni Städtische Gewerbeschule (Városi Ipariskola) hallgatója volt, ahol a bizonyítványa szerint dekorációs festő képe-sítést szerzett. (Az iskola 1900-ban jött létre azzal a céllal, hogy az építészet területén dolgozó iparosoknak és művészeknek nyújtson alapos továbbképző jellegű elméleti és gyakorlati ismereteket.) A következő években többször járt Berlinben, ahol tanulmányait kívánta folytatni. 1909 januárjában ösztöndíjkérelme ügyében elutasító levelet kapott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból, mivel nem a megfelelő időpontban folyamodott az államszegélyért. 1913-ban Berlinben sikerült támogató ösztöndíjhoz jutnia, így az 1913/14. évi téli szemeszterben a Königliche Akademische Hochschule für die Schönen Künste (Királyi Képzőművészeti Akadémia) hallgatója lett. A tanulmányai idején készített, gondosan kidolgozott vázlatokat, portrékat, drapériákat élete végéig megőrizte. Német nyelvű jegyzeteiből főképpen azokat tartotta meg, melyeket a későbbiekben a falfestészeti munkássága során hasznosíthatott.

Németországból hazatérve már festészeti tevékenységéből tartotta el magát. Az első, megrendelésre készített képei Esztergomba és Pozsonyba kerültek. Besorozták katonának, s így polgári megrendelői köre katonatisztekkel bővült. Arcképeket, csendéleteket, tájképeket, háborús jeleneteket festett a háború alatt. A feljegyzések szerint több alkalommal kapott engedélyt hetekig tartó szabadságra, illetve rövidebb eltávozásra. 1916-ban, majd 17-ben kéthetes őszi szabadságát Berlinben töltötte, ahonnan úti okmányai szerint Esztergomba, illetve Budapestre tért vissza. A házassága előtti esztergomi kapcsolatai, esetleges

lakhelye nem ismertek. Az biztos, hogy egy katonainfokot ábrázoló ceruzarajzát a tartózkodási helyére utaló „Esztergom 1917” datálással látta el.³

1920. július 17-én Esztergomban vette feleségül Hugyecz Ilonát, aki első férjét a háborúban vesztette el. Évekig felesége szüleinél laktak a Német (ma Petőfi) utcában. 1924-ben vásárolta meg a Szent Tamás utca 15. szám alatti házat, ahol élete végéig lakott és dolgozott. 1924-ben megszületett Gábor nevű fiuk, akit az asszony első házasságából származó gyermekével együtt neveltek fel.

1920-ban a Nemzeti Szalon téli tárlatán a *Varrónő* és a *Fűben* című műveivel szerepelt először a nagyközönség előtt. Utóbbi az egész katalógus második legdrágább, eladásra szánt tétele. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1920–21. évi téli tárlatán a pesti Műcsarnokban a *Falusi konyha* című olajképe volt látható. A Társulat 1923. évi tavaszi tárlatán egy faunt egy korsós leánnyal ábrázoló *Forrás* című képe szerepelt. A mű vázlata és maga az eredeti kép, vagy annak egy sajtátekű másolata a művész tulajdonában maradt.

Első falfestészeti megbízása 1926 nyarán a vár új. Szent István kápolnájának javítására és festésére szólt. Az első megkoronázott keresztény uralkodónk szülőhelyének tartott termet, még Simor János hercegpírmas megbízásából, Jobszt Károly és Ferenc festette ki 1874-ben. A megújult enterieur-ról Magasi Németh Gábor olajképet készített és azt reprodukáltatva több ezer darab képes levelezőlapot nyomtatott.

1926-ban Lepold Antal kanonok megbízásából a Tanítóképző és a Szatmári Irgalmas Rend zárdájának díszterméhez is készített terveket⁴, majd a következő évben a templom kifestésének a vázlatát nyújtotta be. Megrendelést az utóbbira kapott. 1927. június 14-én kezdte el a munkát. A november 13-án

2 Magasi Németh Gábor nemességének igazolására 1941-42-ben családfakutatást végzett. A kapcsolódó levelezés és a beszerzett anyakönyvi kivonatok fennmaradtak.

3 Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1920–21. évi téli kiállításának címjegyzékében az Újpest, Árpád utca 48. cím szerepel Magasi Németh Gábor neve mellett a 27. oldalon. Talán ez lehetett a házasságát megelőző lakhelye édesanyjánál. Akinek Újpestre néha pénzt küldött és megfestette az újpesti templomot és egy itteni gimnáziummal is kapcsolatban állt.

4 A „Rendezőben” található feljegyzés szerint a díszterem tervezett tematikája: Boldog Gizella, Szent Margit, az egri nők, Dobozi Mihály és a mohácsi vész.

kelt sajtócikkek kitörő lelkesedéssel fogadták az elkészült művet,⁵ dicsérik a művész alaposságát, külföldön szerzett szakmai felkészültségét és a sugárzó művészi kifejező erőt: „Jelen művéről szerényen csak azt a nyilatkozatot tette, hogy teljes ambícióval dolgozott és úgy látja, hogy sikerrel. A templom kifestésének összhangja teljesen megfelel nemes és szent hivatásának: áhítatra keltő, nyugodt és stilszerű. Nem elnagyolt vonalakkal dolgozik, minden egyes vonás művészi kézre, kiforrott tudásra vall, és aki azt festette, tudatában volt annak, hogy templomot díszít, bibliai, egyházi jeleneteket érzékít meg, melyek a hívőket áhítatra keltik, felemelik és a hétköznapi életből kiragadják. Igazán Isten házában érzi magát mindenki. Hét festmény díszíti a templomot: három a mennyezeten és négy az oldalfalakon.” A három barokkos mennyezetkép Mária életéből vett jeleneteket, az angyali üdvözlést, Jézus születését és a gyermek Jézus felajánlását ábrázolta. A hagyatékban három lapon megtalálhatók az ezen témákat feldolgozó, eléggé elnagyolt, vázlatos ceruzarajzok, melyek az azóta megsemmisült művekhez készülhettek. Az *Esztergom* című újság méltató cikke megemlékezik arról, hogy Gerevich Tibor és Lepold Antal megtekintették az új festményeket és a szaktekintélyek nagy elismeréssel nyilatkoztak Esztergom legújabb műremekeiről.

1927-ben Simonidesz Imre, helybeli épületfestő iparos számára készített terveket az esztergomi szegényházi kápolna és az akkor épülő dorogi munkásotthon számára. Nem tudni, hogy csak színtervek voltak-e ezek, vagy figurális ábrázolásokat is tartalmaztak.

A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság 1928-ban levelező tagjai sorába választotta. Az esztergomi művészeti közéletbe nem kapcsolódott be aktívan, egy olyan kiállításról tudunk csak biztosan, amikor a helyi közönségnek mutatott be képet (vagy képeket). Lepold Antal, a tudós kanonok folyamatos

megbízásokkal látta el, melyek egy részét magán-költségvetéséből finanszírozta, és feltehetőleg az idővel egyre szaporodó vidéki templomi megbízások hátterében is az ő ajánlása állt. Az Esztergomban élő, valamint az időszakosan itt időző, az avantgárd felé is nyitott művészekkel nem tartott fenn szoros kapcsolatot. Sem Babits Mihály (1883–1941) költő, sem a városi kulturális élet motorjának számító Einczinger Ferenc (1879–1950) nem kerül említésre a rendelkezésre álló adatokban⁶. Utóbbira vonatkozóan egy személyes emléket közölt a hagyaték őrzője, amely szerint „nem kedvelte” őt. Tekintettel a karakterbéli és jelentős stílári különbségekre ez a távolságtartás érthetőnek nevezhető. Egyedül Bajor Ágost festő- és grafikusművészhez (1892–1958) fűzte kollegiális barátság, melynek emlékét a családi, szóbeli hagyomány ugyancsak megőrizte.

A Berzsenyi Társaság által 1929-ben Kaposvárott megrendezett *Dunántúli Tavasi Tárlaton* ezüstérmet nyert. Ezzel kapcsolatban dr. Németh Gábor a következőket rögzítette: „Emlékezetem szerint nem váltotta ki (mármint a díjat, pedig levélben is felszólították rá később – szerk.). A kiállított két kép pedig elvesztett.” Ebben az évben Kőspallagon is dolgozott, s a plébános még 1933-ban sem fizette meg a tiszteletdíját. A fia itt is megjegyzi, hogy az apjának nem volt üzleti érzéke, a munka érdekelte csak, az anyagi része nem, s emiatt felesége is sokat zsörtölődött vele. Egy alkalommal a *Társadalmi Lexikon*hoz kérték a személyes adatait és azokat sem küldte el.

1929 Nagyboldogasszony ünnepnapjára készült el a Papnevelde kápolnájában végzett munkálataival. A kápolnát eredetileg 1896-ban fejezték be, s egyelőre nem tudni, hogy Magasi Németh itteni kéthónapnyi munkálkodása pontosan mit jelentett. Vajon csupán időszerű javításokat végzett, vagy önálló festészeti munkát? 1945-ben, a háborús károk következtében elpusztult a kápolna dekorációja,

5 A vízvárosi zárdatemplom restaurálási munkálatai befejeződtek. *Esztergom és Vidéke* 1927. november 13. A vízvárosi zárdatemplom művészi fényben ragyog – Esztergomi művészek és iparosok munkája a restaurált zárdatemplom. *Esztergom* 1927. november 13.

6 Einczinger Ferenc: *Művészetek a vármegyében*. In: *Komárom és Esztergom vármegyék újjáépítése Trianon után*. Budapest, 1929. 67–72. (Magasi Németh Gábor nevét, mint templomfestőt említi.)



Magasi Németh Gábor: *Kápolna utca*, 1947 (ma Esze Tamás utca)



Magasi Németh Gábor: *Akácfa utca*, 1947 (ma Vasvári Pál utca)

így ma már nem csodálhatjuk meg sem a XIX. századi, sem a XX. századi historizáló műveket.

A következő esztendő rendkívül gazdag tervekben és megvalósult művekben. Lepold Antal felfigyelt a megbízható színvonalon, gyorsan teljesítő mesterre és immár önálló munkákkal bízta meg. A Főszékesegyházi Könyvtár sok tekintetben kedvezőtlen adottságokkal rendelkező, gyengén megvilágított lépcsőházának kifestése Magasi életművének egyik csúcspontja. Első szakaszban a mennyezetet, majd 1931-ben az oldalfalakat festette ki. A mester ezzel párhuzamosan tervrajzokat készített a főegyházmegye következő településeinek plébániatemplomai számára, és meg is kezdte a munkálatokat az alábbi helyeken: Ipolydamásd (befejezve 1930. szeptember 30-án), Szob, Kisoroszi (1930. augusztus-október között dolgozott a helyszínen), Dorog-Bányatelep (felmérés 1930-ban, munkálatok 1931. augusztus 16. és október 3. között). Az ipolydamásdi és a dorogi tervek közül egy-egy színes akvarellvázlat megtalálható a hagyatékban, a megvalósulás mikéntjéről azonban alig áll adat a rendelkezésünkre, mert utóbb a művek elpusztultak, illetve átalakítások, modernizálás kapcsán lemeszelték őket.

1932-ben az esztergomi kórház neoromán stílusban, korábban épült kápolnájának kifestésére készített tervet, melyet dr. Németh Gábor nem tudott azonosítani, csak jelzi, hogy ugyanebből az évből van egy datált akvarellterv. Összehasonlítva ezt a kápolna mai, jelentősen átalakított belső terével, a tervrajzon szereplő három ablaknyílással ellátott boltozatos szentélyzáródás, az északi oldal kerek ablaknyílása és alatta az ajtó egyértelműen felismerhető Magasinál. Az oldalfalak akkori arányai szintén megfeleltethetők, bár ma a hajó hosszabb, csak a boltozat lépcsőzése árulkodik a megelőző állapotról. A főkáptalan téli kápolnájának 1933-ban készült el a murális dísz a Bazilikában, mely a Bibliothéka mellett a legfontosabb alkotás Magasi egész életművében. A restaurálására még nem került sor, de többé-kevésbé ma is őrzi eredeti szépségét, s immár kordokumentumnak számít az esztergomi főkáptalan oktatói tevékenységét, közgazgatási szerepét és a lelkeségét illetően. Adataink szerint ebben az évben

dolgozott az Esztergom-tábori (ma Esztergom-Kertváros) kápolnában is.

Törtelre, Piszkére, Nógrádszakállra 1934-ben küldött terveket és költségvetést, 1935-ben utóbbiban dolgozott is. A várásatásokról 1935-től készített rajzokat, majd 1936-ban a Műemlékek Bizottsága felkérésére rajzolta és rekonstruálta a várkápolna szentélyének középkori oroszlános ábrázolását és a reneszánsz korban festett erényeket. A feljegyzések közel 50 munkanapot sorolnak fel, melyek rajzolással és a falképek tisztításával, fixálásával teltek. (Fel kell tételeznünk, hogy valamiképpen közreműködött az ásatási munkálatokban is, bár a vonatkozó szakirodalom nem említette a nevét.) Az oroszlánról színes levelezőlapok is készültek, ahogy korábban a vár Szent István kápolnájának elkészülte után. 1936-ban Litkére, Olaszliszkára, Tahitótfalura született terv és költségvetés.

1939 első napjaiban adta át a máriahalmi plébániatemplomnak azt a főoltárképet, melyet ma a templom oldalfalán láthatunk, mivel a II. Vatikáni Zsinat utáni liturgikus térrendezés során már nem tartottak rá igényt az oltáron. Szent János apostolt ábrázolja, amint evangéliuma szövegét írja.

A II. világháborúban már csak mint polgári szolgálatra kötelezett civil vett részt. A visszacsatolt felvidéki plébániák közül Kicsinden és Garamkövesden dolgozott 1943-ban. Garamkövesdről fizetségképpen egy zsák különféle élelmiszert kapott. Ebben az évben készíti el a vámosmikolai plébániatemplom mennyezetképeit, melyről a hagyatékban egész oldalas írógéppel készített részletes leírást és egy ceruzavázlatot találunk. A művész fia megjegyzése szerint a sajtó számára készült a szöveg édesapja diktálása nyomán. A művek sorsa itt is a megsemmisítés volt, mivel az 1974–76 között végrehajtott modern liturgikus térkialakítás akkori koncepciója alapján a szakértői vélemény stílusidegennek minősítette a képeket. A helyi emlékezők elmondása szerint nem tartották esztétikailag értékesnek és lemeszeltették a három évtizeddel azelőtt még ünnepelt ábrázolásokat.

A háború alatt és 1945-ben a művész a Prímási Képtár (Keresztény Múzeum) és a palota számára restaurált néhány pontosan meg nem nevezett képet.

1944-ben súlyos vesebetegség döntötte le a lábáról Magasi Németh Gábort. A budapesti Szent István kórházban kezelték, majd az áldatlan háborús körülmények miatt egyszerűen hazaküldték. A szükséges műtétet a háború befejeztével, 1945 szeptemberében végezte el Eggenhoffer Béla kórházigazgató. Nagyméretű, a Bazilikát ábrázoló képet küldött neki utóbb a lábadozó beteg a fia által, de azt a család az 50-es években ismeretlen személynek eladta. A korábbi tematika ismeretében érdekes adatnak számít, hogy 1947 utolsó napján álló Lenin és Sztálin képre adott árajánlatot Magasi. A megvalósításról hallgatnak a források. 1948 augusztusában az Ünnepi hét tartamára három képét állították ki Esztergomban. 1949–51 között Bajnára, Csolnokra, Epöltre, Pátyra, Esztergom-Szentgyörgymezőre készített tervekét, megvalósításukra azonban már nem volt alkalmá. A MÉH megrendelésére plakátokat és dekorációs táblákat készített, de a megállapodásban rögzített kifizetéseket nem teljesítette a megbízó. Dr. Németh Gábor leírja, hogy édesapja megnyugtatótására ő maga fizette ki neki titokban a munkát. 1953 tavaszán pár hetet az esztergomi kórházban töltött, ahol az előrehaladott tüdőrákon már nem tudtak segíteni. Hazakerült és súlyos szenvedések után július 14-én hunyt el.

• • •

Magasi Németh Gábor a XIX. század akadémista hagyományaira épülő művészeti képzést kapott a XX. század elején. Mélyreható ismereteket szerzett a falképfestészet mértani szerkesztési elveiről, a figurális ábrázolás részleteiről, a színtanról. Az alapvető kritérium minden területen az élethűség, a világos áttekinthetőség volt, ez határozta meg művészi beállítottságát élete végéig. Nyomát sem találjuk művein az avantgárd lázadásának, formabontó törekvéseinek, kísérletező kedvének. Személyes kapcsolataiban is kerülte a frissebb irányzatok képviselőit, magányosan, alkotói közösségektől függetlenül dolgozott. Tanulmányai, majd a háború évei késleltették aktív pályakezdését. Csak 37 éves korától élt Esztergomban, ahol hamar megtalálta azt a polgári és egyházi megrendelői kört, mely az ő konzervatív stílusára fogékonyak bizonyult és biztosította számára a szerény, de folyamatos megélhetést.

Világi otthonokba arcképeket, csendéleteket, vidékies életképeket és tájképeket festett. A bevált kompozíciókat grafikus és festészeti technikákkal többször is megalkotta. Alapélménye az esztergomi városi táj, annak meghatározó elemével, a Bazilika monumentális tömbjével. Népszerű témáit egész életében megőrizte. Jellemző módon ezeket a képeket csak szignálta, de nem datálta. Az 1920-as években készítette rézkarcait a régi városrészekről. Ennek az időszaknak jellegzetes témája a cigánykaraván a messzi háttérben felszejlő főtemplom sziluettjével.

Az 1930–40-es évek a legkedveltebb munkálatokkal, az egyházi falképfestészettel teltek. A feltehetőleg puritán szemléletre nevelt, evangélikusnak keresztelt Magasi 1931-ben a vízvárosi plébániatemplomban tért át a katolikus hitre. Hitéletéről nem sokat tudunk, de művészi kifejezőmódján érzékelhető az a mély-séges átélés, ahogy a történeti stílusokba belehelyezkedett és felhasználta őket a modernkori egyház igényeinek megfelelően. A vidéki templomokba barokk kartusok, lendületes vonalvezetésű, mozgalmas jelenetek kerültek. A neoromán, neogótikus terekbe a Stornó-család művészetének emlékét őrző dekoratív textilmintázat, a magyar történelmi alakok, szentek éltek tovább.

Az utókor – egyes művei kivételével – nem becsülte sokra ezt a kései, túlhaladottnak vélt romantikus szemléletmódot. A II. Vatikáni Zsinat régóta várt megújulást, nyitást eredményezett a modern művészet felé a templomterek művészetében. A hetvenes évek liturgikus térrendezési koncepciójába nem fértek bele a közelmúlt szentimentálisnak tűnő alkotásai. A leegyszerűsített, a nonfigurativitást sem kárhóztató friss ízlésvilág számos, valóban kevésbé értékes műtől megszabadította templomainkat, Magasi Németh Gábor esetében azonban olyan művész műveit veszítettük el örökre, aki ha nem is divatos, korszerű stílusban festett, de minden egyéb tekintetben valódi esztétikai értéket hozott létre.

A II. világháború után, amikor már előrehaladott kora és súlyos betegsége megakadályozta a nagyszabású falképtervei kivitelezését, a Szenttamás hegy utcáiról festett napsütötte, derűs hangulatú akvarelleket. Az új pártállami rendszer sem kedvezett az egyházi megbízatásoknak, sőt a klerikális

kapcsolatokkal rendelkezők megbélyegzettségét is el kellett viselnie családjával együtt. Művei azonban az utolsó évekig nyugalmat, kiegyensúlyozottságot tükröztek, a művész nehézségei, fájdalmai soha nem érződtek rajtuk.

(Magasi Németh Gábor festőművész (1883–1953) emlékkiállítás. Esztergom, 2006. Keresztény Múzeum. Katalógus.)



Magasi Németh Gábor:
Rózsa utca, 1947
(ma Török Ignác utca)



Magasi Németh Gábor: A Bazilika látképe Duna-parti gyökeres fákkal



Magyarász Imre: *Portré*, 1960 körül



Magyarász Imre: *Konstruktív figurális*, 1959



Magyarász Imre: *Verdeső madarak*, 1962

Rozgonyi Iván

HA MINDEN KÖTÉL NEM SZAKAD

(MAGYARÁSZ IMRE FESTŐMŰVÉSZ, 1967)

– *A Műegyetemen rendezett idei kiállításod sem volt retrospektív jellegű, és az az érzésem, hogy most már nem is rendeznél olyan kiállítást, amely az egész pályádat bemutatná. Tévedek?*

– Részben. Lehet, hogy a retrospektív kiállításra csak halálom után kerülhet sor. Most nagyon nagy káosz kerekedne belőle, ami roppantul bő, elemző katalógust tenne szükségessé.

– *Talán még nem lehetne kellő történelmi távlatba helyezni a kialakulásod mozzanatait?*

– Didaktikus szempontból tanulságos volna, hogyan lettem absztrakt festő, noha tagadtam az absztrakt festészetnek – ha nem is létjogosultságát és szépségét –, de lehetőségét a magam számára, ugyanakkor, amikor vágytam is arra, hogy művelői közé tartozzam. A káoszt, ami ebből keletkezett, a régebbi dolgaim, amint láttad, bőven tükrözik. Hivatkozom arra az önarcképre, ahol az expresszionizmus bizonyos mágikus értelmezéssel, a kubizmus bizonyos konstruktív értelmezéssel keveredett. Nagyjából itt tartottam 54-ben. Olyan feladatok és olyan kérdések kínoztak, amik egy képen belül megoldhatatlanok voltak. Ez a kép talán érdekes az én fejlődésem szempontjából, de mint kép, nem hiszem, hogy sikerült. Ezt én ma jól látom. Képzavarok vannak benne: formai követelményekkel lépek föl az egyik oldalon és átmegyek egy misztikus világba a másik oldalon, és ez a kettő úgy csap össze, hogy abból nem lehet képi egység.

– *Úgy is forgathatnám az első kérdésemet, hogy vajon a saját retrospekciód már egységes távlatba renndezi-e az egész pályádat és valamennyi festői törekvésedet?*

– Visszamenőleg már minden rendeződött bennem, mindent a helyére tudok tenni. Pontosan látom, mi az, amit tudatosan, mi az, amit tudatalanul csináltam.

– *Akkor hát kezdhetjük az elején. Bármennyire elüt a mostani törekvésed a korábbiaktól, te – mint monddod – látod közöttük az összefüggést, s ennek*

mentén talán végigfuthatnánk a fejlődéseden, meg azokon a szüneteken is, amelyek bőven tartkítják. Hogy kezdődtek a viszontagságok?

– Azzal, hogy azt sem tudtam eldönteni, festő legyek-e vagy író. Voltak irodalmi sikereim, verseim jelentek meg, és Tersi [Tersánszky] nagyon tehetséges költőnek tartott. Szegi Pali állandóan Zelk Zoltánnal együtt szerepeltetett. Próbáltam önmagammal olyan kompromisszumot kötni, hogy művészeti író leszek – így az irodalom és a művészet szintézisbe kerül; végül rájöttem arra, hogy a verseimet nem tudom fejleszteni. Ahogy készen kaptam, ahogy átcsapott rajtam az érzéshullám, úgy vetettem papírra. Azt mondták, ez itt jó – és nem tudtam, miért jó; azt mondták, ez itt rossz, de nem tudtam, miért; azt mondták, ezt itt írjam át – nem tudtam, hogyan írjam át? Erre rájöttem: én itt dilettáns vagyok, véletlenek rabja. Tehát félretettem az irodalmat és elkezdtem festeni. Ez volt az első határozott lépésem a bennem élő káoszban.

– *Még diákkorodban?*

– Az érettségi irodalmi dolgozatom úgy sikerült, hogy a főigazgató, az igazgató, és az osztályfőnököm meglátogattak a lakásomon (az öreg Gaál Mózes), és azt mondták, hogy olyan magyar dolgozatot írtam, amit a Kisfaludy Társaságban mint székfoglalót fel lehetne olvasni: teljesen egyéni szempontokat vettem fel, Adyt belehelyeztem a magyar vallásos költészetbe (akkor, a húszas években ez egy tizenhét-tizennyolc éves fiatalembertől elég merész kezdeményezés volt – mikor olyan szellemben tanítottak a bencések, hogy Ady a szociáldemokraták költője, Ady forradalmár, Ady baloldali, Ady ateista és így tovább). – Ezek a sikerek engem megtévesztettek.

– *De meddig?*

– Elég sokáig. Harmincéves voltam, mikor szakítottam az irodalmi törekvéseimmel – 1935-ben.

– *Közben azonban elvégezted a főiskolát. Mint mellékes tanulmányt?*

– Nem, sőt a rajztanári oklevelet szereztem meg. Vaszaryhoz jártam és Csókhhoz.

– *Hát akkor irodalmi ambíciód ellenére is főtevékenységednek eleve a festészetet gondoltad?*

– Nem tudtam eldönteni, mit csináljak. A család rábeszélésére pedagógusnak készültem, hogy biztos egzisztenciám legyen, és akkor csinálhatok, amit akarok – nagyjából, mint egy bolond.

– *Mint festőnek is voltak sikereid, például a Corvin Áruház kiállításán, közvetlenül a főiskola után.*

– Nemcsak ott. A növendékiállításokon a sajtó többször is megemlíttette a nevemet és nagyon elismerőleg.

– *A kétféle siker vonzása egyenlő volt-e?*

– Ütközött. Rettenetes ütközések voltak.

– *Volt-e része ennek a polaritásnak abban, hogy nem sokkal ezután abbahagyta a festészetet is?*

– Természetesen. Éreztem, hogy nem tudok dönteni. A piktúrát részint azért hagytam abba, mert Vaszary szuggesztív hatása alá kerültem, magyarul mondván Vaszary-epigon lettem, és nem akartam epigon lenni.

– *Tehát a főiskola után még öt-hat éven keresztül folyt, amit epigon jellegű tevékenységnek kereszteltél, s ugyanakkor folyt még irodalmi tevékenységed is, s a kettőt körülbelül egyszerre hagytad abba, 1935-ben.*

– Igen. 35-ig voltak kiállításaim: növendékiállítások, Sümegen a művésztelep kiállítása, Esztergomban a Balassa Bálint Társaságban, a Corvin Áruházban stb. (de egyéni kiállításom nem volt).

– *Úgy tudom, ezután tisztviselő lettél. Milyen élmény lehetett az, amelyik miatt egyszerre kellett abbahagynod mindkét művészi irányú tevékenységedet*

– *hiszen nem egyik kedvéért hagytad ott a másikat?*

– Erre nehéz válaszolni.

– *Akkor ne bolygassuk.*

– De, de, – megpróbálom én erre választ adni. Lemondtam: nem láttam érdemesnek irodalomban vagy piktúrában bármit is csinálni. Fölszámoltam magamban azt az érzést, hogy én művésznek születtem. Akármilyen kegyetlenül hangzott, ez volt a döntő év. Egy rettenetes önkritika dolgozott bennem, nagyon nagy igény a művekkel szemben, amelyet én nem tudtam kielégíteni. Bénító önkritika

volt. Nagy idő elteltével elkezdtem filozófusokat olvasni, láttam a Mednyánszky-emlékkiállítást, találkoztam festőkkel, megnéztem Vaszary első emlékkiállítását, és örületes lelkiismeretfurdalást éreztem, olyat, hogy nem tudtam aludni. Akkor lépett föl először főiskolás korom óta az a borzalmas lelki kényszer, amit a főiskolán Vaszary szuggeszciója folytán és a kollektív munka folytán, mint igényeséget éltem át. Magamra hagyatottságomban talán nosztalgia, talán reminiscencia váltotta ki, amikor megint találkoztam Vaszaryval, a mesteremmel – mint hogyha vádlólag lépett volna föl velem szemben: „mit csináltál?” Ez hétéves pihenés után történt, elkezdtem újra festeni és rajzolni, nem törődve azzal, hogy borzalmas dolgokat csináltam.

– *Akkor, vagyis a negyvenes évek elején még tisztviselő voltál, csak később mentél el rajztanárnak?*

– Tisztviselő voltam egészen negyvennyolcig. Közben 44-ben bujkálnom kellett feleségem származása miatt (az apósom is nálam volt, üldözöttek voltak) és mert én sem akartam a német fasizmust fegyverrel szolgálni. Találkoztam Szentiványi Luluval

– az ő műtermében voltunk; Medveczkyvel, Barcsayval, akiknek szintén be kellett volna vonulniuk. Barcsay nálunk, Óbudán is megpróbált menedéket találni. Hátizsákkal, pokróccal felszerelve jelent meg és megnézte a képeimet a falon. Noked még kedved van ilyenkor képet nézni? – kérdeztem. Öregem – mondta –, nem lehet olyan emberi szenvedés, hogy a piktúra kimaradjon. Mért nem állítottál ki? Nagyon szépek a dolgaid. – Így kezdődött Barcsayval a barátságom. Aztán sűrűn összejártunk. A Barcsay-hatások később, a 45 utáni piktúrám, amint láttad, kimutathatók. Belépett a Barcsay- és Mednyánszky-vonal, és talán, amit nem láttál, Picasso is hatott rám, főleg a figurális megoldásokban. És ez tartott addig, amíg meg nem próbáltam a magam lábára állni. Én közben azt hittem, hogy a saját lábamon járok. Most visszatekintve – nem ez történt.

– *Úgy látszik, a te képlékeny, hatásokra érzékeny tehetségedre az utóbbiak szerencsésebb hatást gyakoroltak, mint Vaszary.*

– Azt a Vaszary-hatást teljesen fel kellett számolni, méghozzá egészen drasztikusan, azzal, hogy

egyszerűen nem festek. Szakítani kellett Vaszaryval, és magával a piktúrával. Viszont, amit Barcsay mellett láttam, az már továbbmutatott, ott perspektívát éreztem, olyan utat, amelyen magamra találhatok. Ide akkor jutottam el, amikor élesen elkülönültünk. Ő elkezdte az *Anatómiát* írni és a konstruktivista értelmezésű piktúráját fölszámolva, egy kicsit a reneszánsz, illetve klasszikus piktúra felé hajolt (leonardói értelemben véve), én más eredményre jutottam ugyanonnet és rengeteg vita is volt közöttünk. Az ekkortájt festett képeim miatt, nevezetesen egy ötvenes képem miatt is, volt kissé retrospektív ízű a mostani kiállításom. Ettől kezdve jártam a magam útját. A fekete kontúrok fekete színű léptek elő, a fekete színek követelték a tiszta formai megjelenésüket, követelték a többi szín képi értelmezését, formai és kompozíciós értelmezését. Közben Bene Gézával is megismerkedtem. Bene Géza piktúrája nem hatott rám, bár roppantul erős egyéniség volt. Kezdtém a magam útját tisztán látni és érezni – rengeteget kínlódtam. 48-ig nagyon sokat állítottam ki. Részt vettem az első Nemzeti Kiállításon a Károlyi-palotában, nagyon szép sikerrel, aztán az Alkotás Művészházban, a Monostory-Moller-féle szalonban, a Nemzeti Szalonban szerepeltem, Esztergomban is – és mindig a nonfiguratív festőkkel együtt, mert nem tudtak velem mit kezdeni, holott figuratív festő voltam. De figuratív dolgaim élesen elkülönültek a figuratív magyar piktúrától, közte és a nonfiguratív között középhelyen álltak. Ez lehet, hogy a képeimen sok zavart is okozott. Valaki meg is jegyezte – kár, hogy Magyarászt annyira zavarják az absztraktok. Kezdtém nagyon szeretni az absztraktokat, de képtelen voltam absztrakt képet festeni, kötöttek a vizuális élmények. Akartam – nem tudtam. Inkább vállaltam a kudarcot, a rossz képet. Kötött a vizualitás, sőt kötött egy bizonyos fajta expresszionizmus, ami nem iskolai volt, hanem valami belső hajlam, a misztikumok felé irányuló állandó érdeklődésem.

– *Ebben a szakaszban kénytelen voltál a stilizálás fokán kivetíteni az elképzeléseidet, mert az egész képet átfogó más elgondolásra még nem jutottál.*

– A stilizálás mellett volt még egy misztifikáló tendencia. Ahogy Kállai mondta: kubizmus és expresszionizmus. Később azt mondta: szürrealis tendenciák és konstruktivizmus. – Kállai Ernővel nagyon jó barátságban voltam, később. Ez a barátság akkor kezdődött, amikor ő már fölszámolta a nyilvános működését, abból élt, hogy brosúrákat fordított német nyelvre, már nem volt főiskolai tanár. Tehát én az Európai Iskolában nem vettem részt.

– *Milyen változást hozott az, hogy 48-ban rajztanárrá lettél és nagyobb mértékben szentelhetted magad a festésnek?*

– Én az iskolai munkám mellett éjjel-nappal festettem. Közben elértem azt, hogy gyakorlóvezetőtanár lettem az ország első iskolájában (Fővárosi Pedagógiai Szeminárium – továbbképző intézet), ahol új módszertani eljárásokra tanítottam a tanárokat. Ott munkaközösségi vezető voltam, nagyon elismerték a tevékenységemet.

– *Nem az életed külső fordulata volt, amelyik végül mégiscsak hozzásegített az absztrakt festészetéhez?*

– Nagyon érdekes. Különös ösztönrel kérdezel. Kiállítani szerettem volna – történt 57-ben: jelentkeztem Alap-tagnak. Barcsay a legmelegebben ajánlott. Régi barátságunkra való tekintettel a kérvényemet fölvittem hozzá. Exponálta magát, de nem vettek föl, mert Burghardt, Ék stb. személyében nagyon konzervatív szellemű zsűrit kaptam. Azt üzenték, dolgozzam, nagy erejűek a képeim, egyéniek, de őket állami szempontok kötik, nem vehetnek föl az Alapba. Szórol szóra így történt. Rettenetesen elkeseredtem az elutasítás miatt, pláne ezzel az alafestéssel. Végignéztem az anyagomat és beleugrottam a sötétbe. Egy örületes szenvedély, egy dühkitörés vezetett engem az első absztrakt képemre. A visszautasítás engem úgy felszabadított, egy olyan ugrászerű, átmenet nélküli fejlődést jelentett, hogy azok az óvatos lépések – amelyekre azt mondták, hogy absztrakt tendenciák jelentkeznek a figuratív képeimben – egyszerre megnyitották előttem az erőtaralékaikat. Így lettem én absztrakt festő, dühömben.

– *Mondd el, mi történt, amikor azt az első absztrakt képet festetted.*

– Éreztem, hogy színeket kell föltennem mindenféle szerkezeti és általam eddig követett komponálási

módszer nélkül, úgy, ahogy érzem. Nem tudok számot adni arról, hogy festettem azt a képet. Egy rettetes-szenvedélyes, eléggé nagyméretű kép lett.

– *Higgadtabb lépések következtek?*

– Jöttek az óvatos tapogatózások. Nagyon vigyáztam arra, hogy egyetlen nagymesternek a hatása alá ne kerüljek. Valahogy úgy tisztáztam magamban, hogy az absztrakt piktúra a legnagyobb szabadságot jelenti a festő számára. Én nem ismertem itt semmiféle képi törvényt, semmiféle megkötöttséget, örületes nagy szabadságot, nagy felszabadulást éreztem itt. És elkezdtem festeni, és akkor sorra jöttek azok a különböző stílusokat mutató képek, amiket láttál. A szenvedélyességem elvitt a zománckpiktúra felé, és akkor élveztem az anyag játékát. Erősen kontrolláltam, kilestem, majd akartam a véletleneket, végül azonban lemondtam a játékról, amely nem épít, csak élvezetet ad. Sokszor elkezdtem este kilenckor és hajnalig csináltam azt a zománcképet, mert úgy gyönyörködtem az anyag munkájában, hogy nem tudtam abbahagyni. Ez viszont tisztázta az absztrakt piktúrához való viszonyomat, nevezetesen abban a kérdésben, hogy viselkedik az anyag esetről esetre, milyen fakturális lehetőségeket nyújt és így tovább.

– *Íme az „anyagí ösztönzés” egy változata...*

– Összegezve: végül is nem az anyag uralkodott. Én lettem az úr a zománckfesték fölött és úgy komponáltam, ahogy akartam. De még ezt a megengedett és agyonkontrollált játékot is úgy tekintettem, mint ami könnyelműsége csábít: túlságosan öncélú fakturának, ami megvesztegető szépségeket mutat olykor. Tudatosságot akartam beépíteni a piktúrámba. Elkezdtem a kollázsokat, ahol ki van zárva még a lehetősége is annak, hogy az anyag másképp viselkedjen, mint ahogy én akarom, mert ott álltam a vonalzóval, a körzővel és az ollóval, és én szabtam ki az anyagot és a színt, így építettem meg a képeket, melyeket logikusan követtek azután a konstruktivista képeim. Egy ilyen konstruktivista vágy volt már előzőleg is bennem. 61-ben csináltam azt az ún. „trecento-kompozíciót”, amelybe egy Lorenzetti-fragmentum színvilágát építettem át. Most ezen az úton akarok továbbmenni.

– *Ha jól értem, az absztrakció neked arra szolgál, hogy az anyagod közvetlenül a szín lehessen.*

– A szín nagyon érdekes szerepet játszott a piktúrámban. A negyvenes-ötvenes éveimben szinte tagadtam a szerepét (barna, szürke, letompított, félhomályos színek – emlékszel a *Csavargóra*), azután egyre nagyobb szerepet kapott, igényeltem, majd az igényt is meghaladó izgalom lett, állandóan ingerlő alkotási kényszer. Már szín nélkül képtelen vagyok komponálni. Ha van indítékom, az csak egy színvilágból fakadhat, amely kényszerül megkeresni a saját formai összefüggését, a színek intenzitása szerinti formát: a színharmónia egy megfelelő formavilágot képvisel. Szerintem a szín az elsődleges, és hordozója – a forma.

– *Talán ugorjunk egyet. A képi motívum és a látott tárgy egymást fedésére való törekvés olykor, illetve általában túlzott egyértelműséget visz a képbe. Az ötvenes évek táján festett képeidben az expresszív szándék láthatóan viaskodik a motívumok zártágával, ezzel szemben a hatvanas években minden formai egyszerűsítés ellenére megnyílik előtted és a néző előtt a kép tágabb, olykor bonyolultabb értelmezésének a lehetősége. Gondoltál-e a felszabadulás érzésével arra, hogy leráztad az egyértelműség nyűgét?*

– Roppantul egyszerű kifejezési formára törekszem. Iparkodom a legősbibb jegyeket megtalálni. Annyi komplikáción mentem keresztül, hogy vágyom az egyszerűsége. Lehet, hogy ez az egyszerűség, amit keresek, a geometria egyszerűsége, amit a színeknek a robbanásával fogok lüktetővé tenni. Hiszek abban, hogy nem jelent számomra problémát, sem veszélyt, sem zsákutcát az, ha négyszögeket és köröket festek talán egy fél évig. Mert ott a színeknek olyan szerep jut, hogy lüktetniük kell, úgy kell dobogniuk, mint a szíverésnek, a képeknek lélegzetet kell venniük, hatniuk kell a nézőre. Ahogy Hamvas mondta: „a kép nézzen téged”. Nagyon örülök, hogy hatvankét éves koromra ezt a rettenes zűrzavart és komplikációt fel tudom már oldani az egyszerűségben. Számomra ezek a geometrikus formák szinte megváltást jelentenek. Hogy meddig fog tartani ennek az igénye, azt nem tudom megmondani. Mert lehet, hogy olyan színeket fogok

használni, amelyek nem férnek bele ebbe a zárt-ságba, amelyek egymással talán közvetlen és talán atmoszferikus kapcsolatokat, talán fényviszonyokat fognak teremteni és széttörik a geometriájukat, olyan képi értelmezést kapnak, ahol nem a kép kompozíciója, hanem minden egyes képnek a szín-architektúrája fog érvényesülni. Nagyon nehéz beszélnem a piktúrámról, mert lehet, hogy jövőre teljesen más az álláspontom.

– *Bár feleltél a kérdésekre, de úgy, hogy nem kaptál az alkalmon és nem beszéltél a felszabadság érzéséről, most már azt kérdezem, tudatában vagy-e annak, hogy az absztrakt dolgaid is egy-egy csendélet, illetve egy-egy motívum rejtett vázára épülnek föl? Más szóval: vajon mennyire radikális az a mód, ahogyan te a reneszánsz eredetű piktúra beszűküléséből ki akarsz szabadulni?*

– Tehát egy ellentmondás megoldásáról van szó. Én az ellentmondásokat nagyon szeretem. Az ellentmondások (nem úgy, mint az ellentét) lökik, viszik előre az embert, talán a fogalomkörök végtelen összefüggését mutatják meg. Én szakítottam a reneszánsz tér- és formavilággal, fölszámoltam, s így tudom, miről van szó. Az, hogy helyenként kísértenek még a reneszánsz kompozíciós forma átlós, egyfókuszos képletei, arról is tudok. Nagyon magamra hagyva és vállalva magányomat – dolgozom. Nem akarok recepteket átvenni másoktól, utasításokra is nehezen hajlok. Az absztrakt kompozíciós forma, a több fókuszos elrendezés egy-két képemben már jelentkezik. A Kövekre gondolok, aztán a 67-es képeimre. Ezek már arra utalnak, hogy nem egy pontra koncentrálok, hanem keresem az ellentmondásokat, lüktető, több fókuszos kompozíciót. Ez talán lényegesebb dolog, mint a geometrikus forma kérdése.

– *Természetes, mert hiszen az absztrakt festőnek kétszer kell megszabadulni a figuratív festészettől: először annak a nyelvértől, aztán annak a szellemi magjától is. Az absztrakt sok esetben műfordítása valami nem absztraktnak, vagy olyan, mintha németül beszélnék magyar szórendben.*

– A reneszánsz szellemi magja, kompozíciós rendszere, a negatív, pozitív formák szép rendje és ritmusa sokáig megmaradt bennem, mikor már fölszámoltam a formanyelvét, a térszemléletét.

Ebből a kötöttségből, ami zavart, néhány képen ki tudtam lépni. Nem volt bennem tudatos, mi hiányzik még a teljes absztrakt szellemi magatartásomhoz, de 67-ben ez tisztázódott. Merem állítani, hogy az architektúra azzal a bizonyos zöld körevel, már nagyon kevésbé minősíthető reneszánsz kompozíciónak. Egyébként ez nem is olyan egyszerű kérdés. Eléggé nagy és európai nevű festőinknél reneszánsz kompozíciójú absztrakt képeket láttam. A reneszánsztól nem olyan egyszerű szabadulni – még a szürrealizmusban is továbbél.

– *Nézd: egy modern építész szörnyethal, ha olyan fotót lát a művéről, amelyen a napfény naturalisztikus játékát nemhogy nem leplezte, hanem egyenesen kívárta a fotós. Pedig az épület a natúrába kerül bele s ott bizony hajnalban, alkonyatkor megesik az ilyesmi. És sokszor megesik nálad is: némelyik absztrakt kompozíciódd megszerzi azt az érzéki örömet, amit csak a natúrába behelyezett konstruktivista tárgy analógiájával tudok jellemezni. Történik a te absztrakt kompozícióddal valami, ami visszahelyezi őket a mi háromdimenziós örömeink síkjára.*

– Anélkül, hogy háromdimenziósak lennének.

– *Anélkül. Mert például olyan fényhatások dústíjják föl az absztrakt kompozíciót, amik mondjuk egy gyümölcscsendélet asszociációs alapján képzelhetők el. Ez történik a háromszögű formára épülő kék képeden, amelyben a parázsló vörös is szuggesztív, de a pinceablakon behulló világítás képzetétől válik még szuggesztívabbá. A határ mentén hódítasz: az absztrakt hódításaidat visszamented a naturális szemlélődés világába. Ehhez persze hozzá kell tenni még valamit: azt, hogy érzésem szerint az absztrakt képek az érzéki örömek felszabadulását hozták meg neked.*

– Igen.

– *És ezen fölül mit hódítottál meg velük?*

– A saját magam kifejezését. Ez persze banálishan hangzik. Mint az is, amit hozzáfűzök: a festő viszonyát a világhoz, korszerű nyelven. Az elmondottakból is kitént, hogy nem régóta vagyok absztrakt. Képek hatása alá nem akarok kerülni. Az epigonpiktúra ellen tiltakozom: egy belső averziót érzek. Klee-nél a nagy áhítatot, mélységet, a nagy óceáni csendet érzem, Mondriannak az aszketizmusát

tisztelem, de hogy én Mondriannak vagy Klee-nek az epigonja legyek – ezt nem szeretném. Szeretem Poliakovot, Kandinszkijt, Ben Nicholst is, de nem örültem, amikor egy képepről valaki úgy érezte, hogy Ben Nicholson világát idézi. Ha egyszer festő vagyok és én vagyok, vagyis nem másvalaki, akkor nem járhatok másvalakinek a formavilágában és érzelmi állapotában. Nekem magamnak kell megteremtennem a magamét. Ez nehéz! Ma azt látjuk itt Budapesten, hogy minden gátlás nélkül átvesznek fiatalok teljesen készen különböző formavilágokat. Egyik festőt váltják a másik után, jóformán másolnak. Dehát ennek mi értelme? Emiatt a könyvpiktúra miatt bélyegeznek meg minden nonfiguratív festőt azzal, hogy a valóságtól elszakadt. A könyvpiktúra jelzõt azzal utasítanám vissza, hogy a nem egyéni impresszionisták is könyvpiktúrát csináltak.

– *Az absztrakt festő alkotó elkülönüléséhez talán sokkal inkább szükséges az egyéni mondanivaló karakteres megjelenése, mint más irányzatokban.*

– Ezt vállalom: vállalom a rosszabb, a sikerületlenebb képeket, azt, hogy visszautúneznek a régi naturális szemléletvilágomra, amit föl fogok számolni és magamban már föl is számoltam. A külső, naturális fény helyett kapjon a kép egy belső fényt, a festő lelki izzását, a színek lázát, a színek erejét, és akkor nincs szükség egy külső mesterséges vagy természetes megvilágításra, pincevilágításra – ahogy az előbb mondtam – vagy a napfény ragyogására. Idáig jutottam: ha ezt a belső izzást megkapják a képeim, akkor nem kell nekem atmoszféra, mert megélnék azok a színek és formák maguktól. Eddig eljutni nagyon nehéz volt.

– *Hogy lehetséges, hogy a Vaszary piktúrája, a Vaszary pedagógiája, szuggeszciója téged éppen az indulati életed kifejezésétől, éppen az érzéki örömtől fosztott meg, addig, amíg nem tudtál szabadulni tőle, annak ellenére, hogy még akkor is az érzéki, indulati kifejezésre törekszel, amikor absztraktot csinálsz, noha ezek nem jellegzetesen absztrakt célok: hogy lehetséges ilyen paradox dolog?*

– Ez az emberi és festői szenvedély csak az induláshoz, a megújuláshoz volt szükséges. Lélektanilag indokolt volt: fel akartam szabadulni, ki akartam

törni a kötelékeimből, szinte dühkitörés volt. De a mai absztrakt festői magatartásom emberileg, szemléletileg és logikailag megalapozott. Ami a kérdésből Vaszaryt illeti, arra azt felelhetem, hogy az indulati, érzéki felszabaduláshoz részben ő segített hozzá: amikor elfelejtettem a modorát és festői magatartását, akkor visszaidéztem az ő emberi magatartását, így kanyarodtam vissza hozzá, aki Nagybánya helyett és Szolnok helyett Párizst hozta, Picassót, Matisse-t, Braque-ot. Korrektúrái alkalmával egy olyan világra nyitotta fel a szemünket, ami előttünk teljesen ismeretlen volt a húszas években. Hallatlanul sokat jelentett. Nem véletlen, hogy Vaszary növendékeiből lettek a mai avantgardisták, akik mind elszakadtak Vaszary piktúrájától, mégis az indítást, a szellemi, emberi magatartást tőle kapták. Átadta nekik a XX. század lázas formakereső izgalmát, a század társadalmába való beleilleszkedés vágyát, a szellemi és anyagi mozgás szinkron állapotának dinamikus átérzését. Ebből logikusan következett az, hogy Vaszary-epigonok nincsenek sehol, valahol megrekedtek, megálltak, de akik az ő emberi, kulturális magatartását vették át a korrektúrák alkalmával és azt építették bele a piktúrájukba, azok a mai avantgardisták. Barcsayra gondolok, Gyarmathyra és még sokakra, akik Vaszary piktúrájával nem értettek egyet, de a határozott és korszerű magatartásra kaptak tőle impulzust.

– *Hasonló útravalót csak Szőnyi tudott adni a növendékeinek*

– Ez nagyon érdekes dolog. Glatz Oszkár növendékei, Domanovszkyval az élükön, neoklasszikusok lettek abban az időben. Glatz nem hatott mint festő, nem hatott mint mester. Egy tehetséges növendéke elkezdett valamit csinálni és az egész Glatz-osztály annak a hatása alá került. Ugyanez következett be Rétinél. Vaszary Barcsayt, Medveczkyt, Hinczet, mindenkit hagyott a maga útján járni és boldogulni, bár a saját epigonjait jobban szerette. Ez volt az egyetlen emberi gyengesége.

(Rozgonyi Iván: *Párbeszéd művekkel. Interjúk 1955–1981.* Budapest, 1988. MTA Művészettörténeti Kutató Csoport. 147–154.)



Magyarász Imre: *Esztergomi részlet - Szentgyörgymező, 1940 körül*



Magyarász Imre festőművész

Dévényi Iván

MAGYARÁSZ IMRE (1905–1972) EMLÉKKIÁLLÍTÁSA ESZTERGOMBAN

Az esztergomi születésű Magyarász Imre festőművész – aki az elmúlt év szeptemberében halt meg, hosszas betegeskedés után, hatvanhét éves korában Budapesten – végrendeletében szülővárosa képtárára, a Keresztény Múzeumra hagyta alkotásait: mintegy négyszáz darab olaj- és lakkfestményt, kollázt és grafikát. E művekből válogatta össze Mucsi András muzeológus a Zodiakus Klubban januárban megnyílt szép emlékkiállítás anyagát. (A tárlat megnyitójára magyar és német nyelvű, illusztrált katalógust jelentetett meg a klub; az ízléses leporelló oldalain Mezei Ottó művészettörténész nyújt tömör áttekintést az elhunyt művész munkálkodásáról.)

Magyarász Imre Vaszary Jánosnak és Csók Istvánnak volt a növendéke a 20-as években a budapesti Képzőművészeti Főiskolán; a fiatal művész tekintetét e két széles látókörű, progresszív szellemű mester fordította a modern piktúra felé. A főiskola befejezése után rajztanárként működött az esztergomi Szt. Imre reál-gimnáziumban, majd Budapesten lett reklámgrafikus. A felszabadulás után újra visszatért a pedagógiai tevékenységhez: egy pesti gimnázium tantermeiben teltek el délelőtti. Szabadidejében azonban rendületlenül festett; munkáiból 1967-ben gyűjteményes kiállítás is nyílt. Ez volt életének első – és egyben utolsó – önálló tárlata. A bemutatkozásnak alig volt sajtóvisszhangja, a képzőművészet új útjait kereső fiatal festők azonban

felfigyeltek Magyarászra, felkeresték őt, s egyrészt példaképre, másrészt atyai jóbarátra találtak benne. Élete utolsó időszakában egészségi állapota egyre romlott, azonban örömet jelentett számára alkotóerejének fellángolása s ifjú pályatársainak iránta megnyilvánuló szeretete, bizalma.

Magyarász – esztergomi emlékkiállítása ezt tanúsítja – a lassan beérő, későn kibontakozó művészek közé tartozott. 1945 előtti munkáit alig ismerjük, ezeknek legtöbbje a második világháború folyamán megsemmisült. A hazai festészet vérkeringésébe a 40-es és 50-es évek fordulóján kapcsolódott be; Barcsay Jenő, Bene Géza festőkkel és Kállai Ernő esztétával tart ezidőtájt bensőséges barátságot.

(Új Forrás, 1973(1)159–160.)



Magyarász Imre: *Kompozíció*, 1961

Kaposi Endre

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT MAGYARÁSZ IMRE FESTŐMŰVÉSZ

1905. március 3-án született Esztergomban. A Képzőművészeti Főiskolán Csók István és Vaszary János növendéke volt. Művészeti tanulmányainak végétével egy ideig szülővárosában volt rajztanár. 1926-ban szerepelt a Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság kiállításán, mint „sokat ígérő tehetség”. Később Budapestre költözött, ahol reklámgrafikai munkákat vállalt, majd gimnáziumi rajztanár lett.

Nevét, munkásságát kevesen ismerik, leginkább barátai és tanítványai méltányolták emberi és művészi kvalitásait. Az 1940-es évek végétől kapcsolódott be aktívabban a hazai művészeti élet vérkeringésébe, főként Barcsay Jenő és Bene Géza példája nyomán, akikhez barátság fűzte. Az 1950-es évek végére alakult ki autonóm képi világa: a tér, a forma és a szín rá jellemző konstruktív és dekoratív kezelési módja. Művészetével a „logikai, érzelmi és akaratit ember” kívánta kifejezni, és ezt a hármas egységet a hatvanas évek végétől már maradéktalanul sikerült is közvetítenie az intellektuális és az emocionális elemek képen belüli egyensúlyának megteremtésével.

Eleinte zománc-, később olajfestményeket készített. Életművének legjelentősebb darabjai az 1960-as évek végén születtek meg.

1928-ban és 1930-ban a Műcsarnokban, 1931-ben Esztergomban, 1932-ben Sümegyen, 1946-ban és 1948-ban a Nemzeti Kiállításokon, 1947-ben a Nemzeti Szalon első zsűri-mentes tárlatán, 1957-ben a Csók István Galéria tárlatán, 1963-ban a Bercsényi Klubban, 1965-ben a Kállai Ernő emlékkiállításán, 1971-ben egy szentendrei csoportkiállításán szerepeltek művei. Egyetlen önálló kiállítására



Magyarász Imre: *Cím nélkül*, 1961

1967-ben került sor a budapesti műgyetem diákotthonában.

1972-ben hunyt el Budapesten. Végrendeletében a Keresztény Múzeumra hagyományozta mintegy 40 db olaj- és lakkfestményét, valamint kollázsait és grafikáit. 1973-ban emlékkiállításra volt az esztergomi Zodiákus Klubban. Utoljára 1993-ban az Ozirisz Alapítvány tárlatán kaptak helyet művei az Árkád Galériában.

(Esztergom és Vidéke, 2005. március 3.)



Maksay Nelly: Csónakvontatók, 1928



Maksay Nelly: Cséplés, 1927

KIÁLLÍTÁSUNK GAZDAGSÁGA (RÉSZLET)

KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZET

A kiállítás legszebb és legimpozánsabb része a képző- és iparművészeti kollekció volt. Számottevő művészi alkotások képviselték a dekoratív iparművészetet, az ötvös és építőművészetet, a grafikát és a festőművészetet.

Az első terem kiállító művészei sorában láthattuk Hellebrand Béla ötvösművész tanárt. Hatalmas komponáló tehetség, műveiben vizuális erővel jelennek meg jól elgondolt, átértett témái.

A festőművészek közül Bayer Ágoston – kinek főleg grafikáját a Múcsarnok is akceptálja – művei közismert tehetségéről tanúskodnak újra. Hideg Béla képeiről a természet iránti rajongó szeretet tükröződik vissza.

A Bakács kápolna nemes architektúráját, a Szt. István kápolna gyönyörű színes dekorációit Koszkol Jenő mesteri kézzel örökítette meg. Aquarelljeiben is sok a gyöngéd finomság. Maksay Kornélia képei erőteljes naturalisztikus alkotások.

A teremben méltó feltűnést keltett Ganzer Ferenc fafaragó gyönyörű bútorzata és dr. Berényi Zoltánné iparművésznő faliszőnyege és párnái. A fiatalok terme üde, hatásos virágdíszével is kellemes benyomást keltett. Fuchs Hajni friss, színes képei egyre izmosodó tehetségéről beszélnek. Jól átértett forma és színfelbontásokat találunk nála. Burián Baby naturalisztikus finomságú képei gyöngéd nő

lélekre vallanak. Mellette láttuk ifj. Vitál István markáns, erőteljes és egészséges munkáit. Pirchala Imre művei kiforrott ízlésről tanúskodnak. Impresszionisztikus művészete nagy színérezéssel és biztos technikai készséggel jelenik meg vásznain. Szép számmal volt képviselve a grafika is. Einczinger Ferenc grafikája fényt kereső erőteljes művészet, Nagy Ferencé pedig sok borongó, mélyen szántó hangulat kifejezője. A terem külső képét nagyban emelték Szép Béla iparművész faszobrocskái.

Igen változatos képet nyújtott a harmadik terem. A festőművészetet Klomann Ferdinánd és Szilasy József képviselték. Klomann régebbi naturalisztikus művészete erősen tendál az impresszionizmus felé, Szilasy képei dekoratív elgondolások, a természet formáit stilizálva, nagy erővel jeleníti meg munkáin. Ölvecky Mihály az iparművészet újabb irányú megoldásait képviselte modern családi házak, ma-uzóleumok tervezeteivel. Hollósy Sándor építésze a nagyvonalú stílust keresi alkotásaiban.

Dr. Szőke Lajosné iparművésznő szép és ízléses bőrmunkákat állított ki.

A kiállítás érdeme Hellebrand ötvösművész tanáré, aki nagy ügyszeretettel és ambícióval fáradozott a siker érdekében.

(Esztergom és Vidéke 1925. szeptember 27.)



Maksay Nelly: *Duna*, 1927



Martsa István: *Kuruc talpasok*, 1974 (1975-től Vaján)

Féja Géza

MARTSA ISTVÁN SZOBRAI

**(ELHANGZOTT A MŰVÉSZ 1973. JÚLIUS 14-ÉN
MEGNYÍLT ESZTERGOMI KIÁLLÍTÁSÁN)**

Ha Esztergomba jövök, emlékek áradnak, megcsap itt töltött ifjúságom forró lélegzete, a régi város oly jól ismert körvonalai mellett új Esztergom emeli föl arcát, századok állanak őr egymás mellett, és a tünt időből fölmerül két arc, én a katedrán ültem, ők az iskolapadban, és sokszor eltűnődöm azon, amit a két szempár mondott. Komolyan néztek, mindig nyíltan, bátran, úgy tetszett, mintha készülődnének valamire, nem csupán egyéni dologra, pálya teremtésére, érvényesülésre, de jóval többre. Úgy éreztem, hogy az elnyomott alsó Magyarország küldöttei, és valahol a mélyben új ország álma rügyezik bennük. Martsa Alajosnak és Istvánnak hitták a két gyereket, és nem csalódtam bennük. Most pedig, midőn eljöttem, hogy megnyissam ezt a kiállítást, nem csupán a szép és igaz művészetért égő hevület hozott, de a szívem is.

Megilletődve jöttem ide, és ne várják tőlem, hogy a nagyképűség egyre inkább dívó tolvajnyelven kiagyalt műszavakkal közhelyeket beszéljek. Azért jöttem, hogy élményeimről számoljak be, mindarról, amit Martsa István művei adtak nékem, illetve kiváltak belőlem.

Ez a kiállítás az élet teljességét adja. A szobrászat rendeltetése, hogy örökítse meg az ember arcát, alakját, életét és álmait, a figurát éppen úgy, mint a bévül lobogó lelket, hiszen ezt a lelket maradéktalanul csakis a figurán keresztül fejezhetjük ki. Midőn ezt a kiállítást szoborról szoborra megszemléltem, úgy éreztem, hogy az élet kertjébe lépek. Ezek a szobrok megörökítik a jelent, a múltat, a dolgozó embert, a harcost, az elpihenőt, a földhöz hűséges parasztot csakúgy, mint századunk fölfelé, a csillagok hódítására elszánt fiát – sommásan: egész lényében és történelmi mozgásában ábrázolják az embert. Ez a művészi út pedig a költői realizmus útja. Ez a realizmus úgy ragyog a névtelenségbe fulladó kiagyalt irányzatok, a történelem



Martsa István: *Dózsza*, 1972

helyett percek szolgálatában álló művészet és a tarka-barka izmusok fölött, akár a csillag. Martsa István erre a csillagra néz.

Nem szólhatok mindenik szobráról, holott lenne mondanivalóm, de néhány művét különösen ki kell emelnem. *Dózsával* kezdem, mert művét legkifejezőbb *Dózsá*-szobruknak ítélem. Áll óriási talpakon, egyik népi költőnket juttatja eszünkbe. Sinka Istvánt, aki azt írta a dolgozó parasztról, hogy talpai hordozni bírnak egy egész országot –, nos ezek a talpak csakugyan egy országot tartottak, mindig helyt állottak, akár a tölgyfa, s ha megindultak, akkor maga a történelem indult meg, az igazi, a sokaké, a népé. *Dózsá* alsó alakja maga az alsó Magyarország, mely nem csupán török, tatár és német dűlást vészelt

Martsa István: *Bíró*, 1969 (Budapest)Martsa István: *Anya gyermekkel*, 1966 (Esztergom)

át, de saját urai irgalmatlanságát is. Ő volt a magyarságot megtartó erő, az igazi nemzet. És nézzék azt a finom, szikár, szinte átszellemült, mégis elszánt gyönyörű fejet, az eszme, az új országot teremtő hevület, a nagy történelmi vállalkozás hordozóját. Ez a látszólag kettősség a legteljesebb, legigazabb egység, mert a Dózsa-forradalom minden igazat zászlaja alá sorakoztató nemzeti egységét mutatja. Lám, az igazi szobor beszél is, meghirdet valamit, hol a forradalmat, hol egy szelíd emberi álmot.

És kiderül, hogy olykor a művész külön történést, mint némely kutató, aki a deheroizálás túlzásában nemegyszer értékeket rombol. Egyre inkább bizonyosodik, hogy a Dózsa-forradalom olyan helyeken gyúlt ki, ahol a mezítlábás barátok kolostorai állottak. Ezek, a főpapok által elnyomott és lenézett ferencesek a paraszti forradalmárokhöz csatlakoztak, ők voltak az egykorú forradalmi értelmiség, ők hozták az ideológiát, ők irányították a megmozdult roppant népi erőt határozott célok, új s emberibb ország teremtése felé. Példát mutattak, hogy a szellem hordozói, ha méltók nevükre,

mindig a forradalom mellé állanak, mert a tespedés a szellem halála is.

Nézzék a vietnami szobrot, a szikár, a vészben is helytálló – csonttá-bőrré égett, de valójában acéllá edződött férfit. Ez is milyen szilárdan áll, mégis mintha repülni szeretne, benne van már az egek, a csillagok meghódítására vágyó ember, a ma lelke, s mivel benne lakozik, éppen ezért bírja a földi harc minden kínszenvedését.

Tekintsük meg az óbudai szőlősgazda szobrát. Minden borvidéken megtalálhattuk ezt a figurát, s vallomás arról, hogy a művésznek humora is van ebben az elszürkülő világban. De minden jelentős mű summa, élmények tömegéből született, így, ha ennek a szobornak a külsejét csak úgy, szemmel kissé átformálom, a mámoros Buddha ül előttem. S még annyi minden... A régi magyar vidéki élet zsírban, borban fuldokló reménytelensége...

De mennyi humor van a *Malac-perzselőkben*, vagy a *Böllérben*, s a disznótorok zsíros öröme, a falusi lakoma harsogó életkedve. Ezen a kiállításán a komoly és áhitatos mondanivalót derűvel teltett

művek váltják fel, a történelem váltakozik a mával, a közelmúlt a jövőbe tekintő emberrel. És ez a változatosság a kiállítás egyik legnagyobb értéke.

Itt látjuk *Vak Bottyán* szobrát, ez is többet mond Vak Bottyánnál. A kuruc idő volt a magyarság „szent háborúja”, eredeti zenét és költészetet teremtett. Bottyán arca nem csupán személyiségét fejezi ki, de ennek a harcnak történelmi szívósságát, gyönyörű emberi fölszántását is. Túlcsap tárgyán, s ez a túlcsapás a művészi érték legbiztosabb jele.

Nem csupán Vak Bottyánt örökítette meg Martsa István, de elsőnek emel emléket a kuruc talpasoknak, Rákóczi jobbágyokból rekrutálódott gyalogságának, Esze Tamás népének. Rákóczit eredetileg népmozgalom, népi forradalom hívta vissza a hazába lengyel földről, az ország főurai közül egyedül ő érezte át s egészen mélyen a népsorsot. A kurucságban égő, de a főúri rend által elnyomott népi forradalomnak, a kuruc közembernek az arcát és alakját elsőnek Martsa István örökítette meg. Itt áll a kubikos szobra. Azt hiszem ez a szobor teremt méltó emléket Szántó Kovács Jánosnak, a hódmezővásárhelyi parasztforradalmának, és bajtársainak. Ilyen volt egykor a magyar kubikos és ilyen elszánt, forradalomra kész, csupa izom férfiú volt Szántó Kovács, aki mellényének hónalj-vágásába függesztette hüvelykujját, úgy beszélt bíráival. S akként nézett szembe velük, mintha bármelyik percben ismét hajlandó lenne ellenük vezetni népét. Ez a szobor a történelmi hódításra induló népet ábrázolja, és nem kell magyarázkodni, süt belőle mindaz, amit a művész ki akart fejezni.

Tekintsük meg a *Lenin*-szobrot, a szobrász szép, merész lendülettel irdatlan súlyt helyez vállára, és milyen könnyedén, szinte vidáman viseli a történelmi terhet, mert küldetést hordoz.

De térjünk más témákra, nézzék a szerelmes párt. Sokat mond ez a szobor is, elsősorban a valóban emberinek nevezhető tartást örökíti meg: a megadást, az önérzetet, az öröm teljesedését és a vágyat újabb örömrre, a nyugalmat s a lángolást, bizvást mondhatjuk: a férfi és a nő szerelmének élettörténetét.

Egy művész gyökerekig ható teremtő szenvedése áll e szobrok mögött. De a szobrokon a megvalósulás nyugalma, a teljesedés önérzete. Ünnepet ülünk. Azzal nyitom meg a kiállítást, hogy Esztergom közönsége fogadja szívébe Martsa Istvánt, hűségesen hazatérő fiát.

(*Új Forrás*, 1973(2)123–125.)



Martsa István:
Kubikos, 1970 (Kalocsa)

Csap Erzsébet**MARTSA ISTVÁN EMLÉKKIÁLLÍTÁSA**Martsa István: *Bottyán János*, 1977 (Esztergom)

Martsa István a háború után induló művészfiatalok közé tartozott. Harminc éven át ismert közéleti ember, művészpédagógus és szobrász volt egy személyben.

1912. június 23-án született Pozsonyban. 1928–1944 között villanyszerelőként, mozigépészként dolgozott Esztergomban és Budapesten. E munkáját sorkatonai szolgálata és a háborús behívások szakították időnként félbe. Ebben az időben kapcsolódott be a munkásmozgalomba, s 1944-ben érintkezésbe került az illegális Kommunista Párttal. 1945-ben a Magyar Kommunista Párt tagja lett. Élete végéig aktív harcosa maradt a Párt politikájának. A művészeti intézményekben – Művészeti Dolgozók Szakszervezete, Képzőművészeti Főiskola, Művészeti Gimnázium, Képzőművész Szövetség, Művészeti Alap – vállalt megbízatásait emberi módon, részrehajlás nélkül, pártosan, közéleti tisztasággal igyekezett teljesíteni.

Gyakran félbeszakította miattuk saját művészi tevékenységét. Államunk 1960-ban Szocialista Munkáért érdeméremmel, 1972-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki.

1945-ben Ferenczy Béni növendékeként kezdte meg tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán, s már 1948-ban a növendékek kiállításán első díjat nyert. A főiskola befejezése után 1951–1960 között a Képző- és Iparművészeti Gimnázium tanára lett. Rendszeresen szerepelt kisplasztikáival, érmeivel az évenként megrendezésre kerülő nemzeti kiállításon, a fővárosban és vidéken nyílt tematikus tárlatokon. Gyűjteményes kiállításon 1955-ben mutatkozott be a Fényes Adolf Teremben. Első közterületen lévő munkái többnyire domborművek voltak. Saját élményből fakadt *Villanyszerelője* az első erőpróba az önálló, nagyméretű szobor készítéséhez. Évente 2–3 hasonló megbízást kapott s közben fáradhatatlanul mintázta, öntötte emberközeleli, virtuóz felületkezelésű kisplasztikáit, érmeit. Munkásságát 1957-ben és 1966-ban a Munkácsy-díj I. fokozatával tüntették ki. 1970-ben Érdemes Művész címet kap. *Braun Éva*, *Kubikus*, *Talpasok* szobrait külön-külön Nívódíjjal jutalmazták. Velence, Párizs, Antwerpen, Moszkva, Korea, Kína, Vietnam magyar kiállításain az ő művei is szerepeltek, de Bukarest, Belgrád, Varsó, Prága, Berlin, Jereván közönsége is megismerkedhetett művészetével. A beszédes adatokat részletesen összeállítottuk. 1972-ben Esztergomban, 1973-ban a Műcsarnokban, 1976-ban Kispesten nyílt alkalma egyéni bemutatkozásra. 1978. február 3-án bekövetkezett halála sok művészi tervét hiúsította meg és tette befejezetté életművét. Több száz rajz, közel száz érem, kétszáz kisplasztika, negyven köztéri szoborból válogathattunk az emlékkiállításra.

Végigkísérhettük nem egyszer a gondolat megszületésétől a felállított nagy műig a változásokat, érlelődéseket. Láthattuk a társadalmi igények, a művészi



Martsa István: *Mártírelélmű*, 1965 (Esztergom)



Martsa István: *Martsa Alajos portréja*, 1948

kifejezőeszközök gazdagodását. A szakmai problémák megoldása közben új utakat keresett, a részletek elemzése után összefoglaló formákat használt. A politikai mondanivaló azonban mindvégig elsődrendű szerepet játszott nála, elválaszthatatlan volt elkötelezettségétől. Portrét barátairól, családtagjairól pályája elején készített inkább. Részt vett a mozgalmi emlékműpályázatok egész során (Felszabadulási pályázat, Tanácsköztársasági pályázat, Marx-Engels pályázat stb.). A másoknak juttatott megbízás nem kedvetlenítette el, nem gátolta abban, hogy a következő alkalommal újra megfogalmazza saját elképzelését. S e türelmes, szívós törekvésének eredményeként került elhelyezésre nem egy kompozíciója.

Meggyőződése adta szobrainak hitelét. Különösen szép példája ennek *Mártírelélműve*, melyen egy alakba sűrítette – szörnyű részletek felelevenítése nélkül – az eszméért harcolni, meghalni kész, halálával felmagasztosuló embert.

Sikeres állatszobrai után a szobrászok örök vágya, a „lovasszobor” megbízás sem váratott magára. Esztergomi *Bottyán János*án a történelmi mondanivaló remek művészi megoldással párosult. Jelzi, hogy kifogyhatatlan variáció kínálkozik minden művész számára e sokszor feldolgozott témán belül.

(*Martsa István szobrászművész emlékkiállítás*. Budapest, 1980. Magyar Nemzeti Galéria. Katalógus.)

Riporter**A VÍZIVÁROSI ZÁRDA ÜNNEPEI (RÉSZLETEK)****ESZTERGOM, JÚNIUS 24.**

Alig néhány hete, hogy e helyen a vízivárosi zárda fényes, szépen sikerült millenáris ünnepségéről számoltunk be olvasóinknak. S most ugyanott újból két olyan ünnepnek voltunk szemtanúi, amelyek szintén az intézet előkelő, magas színvonaláról, a vezetés mintaszerűségéről tanúskodtak. Hétfőn délelőtt láttuk ugyanis a felsőbb nőnevelő-intézet belső növendékeinek, kedden délután pedig a polgári leányiskola tanulóinak záró-ünnepélyét. (...)

Miután a gyermekbanda (triangel, fülemüle, kakuk, kereplő, papageno-síp stb.) mulatságos hangjai elnémultak, a közönség a szomszédos két teremben oszlott meg, amelyekben a növendékek kézimunkái

voltak kiállítva. Sikerült majolikafestések, művészi hírmzések, égetett munkák, kirakatba illő fehérúruha varrások gyönyörködtették ott a szemet gazdag, ízléses változatosságban. Különösen megleptek mindenkit az akvarellmunkák, amelyekben első Mezey Ilonka s vele küzd a pálmáért Mindszenty Teréz, akinek bravúrosan megfestett Sapho-ja szinte művészi értékű. Kaas Erzsike havas, téli tájképeiben is sok hangulat van. A hírmzések közt legtöbb nézője akadt Trégele Gizella természetű vízivárosainak. (...)

(Esztergom és Vidéke, 1896. június 25.)



Mezey Ilonka: Fiumei részlet



Mezey Ilonka: Vadkacsák a tavon

AZ AMATŐR KIÁLLÍTÁS

amelyet Istvánffy Elemér, a Kaszinó buzgó és agilis titkára, maga is kiváló amatőr kezdeményezett, a legszebb sikerrel kecsegtet. A tegnapi előértekezleten, amelyet a mozgalom első pártolói a Kaszinóban tartottak, máris oly névsora volt összeállítható a résztvevőknek, amelyre büszkék lehetünk s kétségtelenül még erősen bővülni fog. A kiállítás iránt a közönség körében igen nagy az érdeklődés, s örömmel jelenthetjük, hogy a tegnapi értekezleten végleg elhatározták a kiállítás megtartását, s megalakult a rendezőség is a következő amatőrökből: Felsenburg Gyula, Haag Rudolf, Istvánffy Elemér, Szabó Géza, B. Szabó Mihály, Schönbeck Mihály. E bizottság a titkári teendők ellátására Istvánffy Elemért kérte fel.

A kiállítás ez év szeptember közepén nyílik meg ünnepi sétahangversennyel. A kiállítás védnökéül városunk köztiszteletben álló, nagyérdemű főispánját: Kruplanicz Kálmán kir. tanácsost kérik fel. A kiállítás tartamát nyolc napra tervezik, még pedig úgy, hogy e nyolc napból kettő vasárnapra essék. A belépődíjat a megnyitás napjára egy forintban állapították meg, a hétköznapokra 30, a vasárnapokra 10 krajcárban. Kiállíthatja minden amatőr a maga produktumait a következő művészeti ágakból: 1. festészet, 2. rajz, 3. szobrászat, 4. faragás, 5. fényképezés (ha a képek a művészi nívót megközelítik), 6. majolikafestészet, 7. színes hímezés (ezek is csak az esetben, ha a rajzukban és színalkalmazásukban az amatőrfogalom érvényesül).

Amatőreink eddig összeállíthatott névsora a következő: 1. Festészet: Bodnár Anna, vonder Becke Imre, Etter Gyula, Felsenburg Gyula, Haag Rudolf, Istvánffy Elemér, Kecskeméthy János, Mattyasovszky Marianne, Mezey Ilonka, Neumayer Károly, Rainerné Istvánffy Gabriella, B. Szabó Mihály, Schönbeck Mihály, Spanraft József, Szilva György, Sztankay Gizella; 2. Rajz: Kaán János, Palkovics László, Schedl Arnulf, Schleifer Mátyás, Vimmer Károly; 3. Szobrászat: Istvánffy Elemér, Rainerné Istvánffy



Mezey Ilonka: *Virágos csendélet*, 1930 körül

Gabriella, Szabó Géza; 4. Majolikafestészet: Berán Károly és hölgyvilágunk sok tagja; 5. Faragás: Perényi Béla; 6. Fényképezés: dr. Gedeon Kálmán, ifjabb Glatz Ödön, Szilágyi Rezső, Tillmann Feri; 7. Hímezés: Krahm Irén, stb. A rendező bizottság a következő sorok közlésére kérte fel lapunkat: Felkérjük mindazokat a hölgyeket és urakat, akik a fenti névsorban felvéve nincsenek és a rendezendő kiállításon részt venni óhajtanak, szíveskedjenek ebbeli szándékukat, a művészeti ág megnevezése mellett, Istvánffy Elemér titkár úrnak bejelenteni.

Esztergom, 1899. február 17.

Az amatőr-kiállítás rendező bizottsága

A kiállításra vonatkozó minden tudnivalóról lapunk rendszeres és állandó értesítést fog adni.

(Esztergom és Vidéke, 1899. február 19.)



Mihalovits János: *Esztergom*, 1962



Mihalovits János: *Udvarrészlet*, 1945 (Soproni Múzeum)

R. F.

MIHALOVITS JÁNOS 1894–1968

Beteg szíve az utolsó lépcsőn dobbant utolsót: 55 éves találkozásra utazott Esztergomba, és lassan bandukolva tette meg az utat a hosszú lépcsősoron. Ott érte a halál néhány volt osztálytársa és hűséges hitvesének karjaiban. Esztergomból indult el, és ott ért véget a lobogó, lelkesedő, a szépért és jóért rajongó, a szegényekért küzdő életútja.

Heten voltak testvérek, amikor édesapjuk örökre itt hagyta őket. János volt a legidősebb. Az özvegy Jánost szerette volna a Képzőművészeti Főiskolára küldeni, de erre már nem tellett anyagi erejéből. Pedig a fiúból művészt kell faragni. Habermán János, az egykori rajztanár szerzett neki tanítványokat és ösztökölte: vegyen részt pályázatokon, hiszen így is segítheti övéit. Negyedikes realista volt, amikor az egyik esztergomi divatruház jeligés reklámpályázatot hirdetett. Mihalovits János is pályázott. A meglepetés ezután következett: az eredményhirdetéskor kiderült, hogy Mihalovits János, a kisdíák legyőzte tanárát, aki szintén részt vett a pályázaton. Egy évvel az első világháború kitörése előtt szerezte meg tanítói oklevelét.

A Pest megyei Boldog községben kezdte pedagógiai pályafutását. Nem sokáig taníthatta az apró falu kicsinyeit: kitért a világháború, behívták katonának. A szegény szülők szegény gyermeke örömmel fogadta 1919-et. Boldogon mondott ünnepi beszédet a Tanácsköztársaság megalakulásakor. Drágán fizetett meg érte: két évvel később a Pest vidéki törvényszék Keresztessy-féle ötöstanácsa 6 hónapi börtönre ítélte. Baloldali barátai segítették álláshoz jutni, majd 1924-ben Sopronba került. A múlt azonban később is kísértett: a második világháború küszöbén újra elővették a régi ügyét. Először rendfokozatától fosztották meg, majd a sárvári katonai internálótáborba vonultatták. Mihalovits János, a melegszívű pedagógus nem vezetett naplót, de feljegyzései között találtam egy kis cédulát: 1687 tanuló név szerint nyilvántartott, kilenc év névsora azonban hiányzik. Az egyes osztályok létszáma



Mihalovits János: Szent György u. 3. udvara, 1945 (Soproni Múzeum)

mellett, bekarikázva mindenütt egy szám: ennyi tanuló járt rajztanfolyamra. Gyermekkori szenvedélye, a rajzolás végigkísérte egész életét.

A harmincas években figyeltek fel rá először. Ezt követően szinte minden soproni – de sok más megyében is rendezett – tárlaton ott voltak a képei. Egy 1935-ben megjelent soproni újságméltatás így ír Mihalovitsról: „A végtelen könnyedség, a friss impressziók művésze. Finom művészlelke minden meglátásra rezonál, amiről csak így nyilatkozhatunk: bámulatosan izmosodó őstehetség.” (Sopronvármegye, 1935. okt. 20.) Két évvel később a Soproni Képzőművészeti Kör jubiláris tárlatáról így írnak: „Mihalovits János nagy tehetségű, erős ösztönű festő. Művészi felfogása önmagából sarjad. Lelke kohójában alkotja meg képeit. Nemcsak fest, de terem is egyúttal.” (Soproni Hírlap, 1937. szept. 22.) Az első dunántúli képzőművészeti kiállítást

1936-ban rendezték meg Szombathelyen. A *Vasvármegye* szerint a soproni festők közül kiemelkedik Mihalovits: *Báméskodók* és *Felhők a Duna felett* című képeivel. Hamarosan a Műcsarnokban is láthatók a Mihalovits-képek.

A felszabadulás után szomorúan tekint körül a romos Sopron utcáin. Ceruzája és ecsetje megőrkítette a háború pusztításait, de ugyanakkor felfigyelt minden újra. Ceruzájával a kezében „látta” a romok eltakarítását, az újjáépülést. Az *Új Sopron* 1946-ban így emlékezik meg rajzairól: „A romok mintha emberi fájdalmat tükröznének.” Ugyanez év szeptember 27-én a *Soproni Újság* így emlékezik Mihalovitsról: „Képei, különösen újszerű rajzai meglepést keltenek a kiállításon.” A *Soproni Útikalauz* 1960. évi kiadása a *Képzőművészet* címszó alatt ezeket írja: „Mihalovits János a soproni erdők, vizek és terek festőlírikusa”.

Hány képet alkotott Mihalovits János? Nehéz lenne számbavenni. Nemrégén valaki említette, hogy Galyatetőn üdült és legnagyobb öröme az egyik szobában Mihalovits-képet látott. A megye, a város és más városok is szívesen vásároltak Mihalovits-képeket. Ott függenek valahol, valamelyik irodában, teremben vagy éppen egy lakásban.

Az ecset örökre kihullott a kezéből, azon a tikkasztó nyári napon, szülővárosának köveire. A poéta-lelkű, daloskedvű művész és jóbarát nincs többé. Kedvenc nótája, az *Esküszik a cigányvajda lánya* sem csendül fel többé érces tenorján. Képei, rajzai emlékeztetnek, tanítványainak sokasága pedig emlékezik Mihalovits Jánosra.

(Soproni Szemle, 1969(1)89–91.)



Mihalovits János: *A sportpálya környéke*, 1945 (Soproni Múzeum)

Zalán Tibor

NAGYVÁRADI KERESZTÚT

MORVAY LÁSZLÓ TŰZZOMÁNCAI



Morvay László grafikus- és tűzzománcművész. Szerk: Bárdos István. Pilisvörösvár, 2017. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.

Van egy hely, ez a hely Nagyváradon van éppen, s ez a hely arról híres és nevezetes, hogy Szent László királyunk sírját rejtegeti a mélyében. A hely. Föléje építettek egy templomot, s ez a templom a magyar királyok eskütételének a színhelyévé vált évszázadokon keresztül. Zarándokoltak oda a derék magyar királyok, sorba mind, fejükön fényes korona világolt. Szinte látni az időben ezeket a koronákat, ahogy szentjánosbogár-kékarany világgal imbolyogtak az idő végtelen sötétjében. Volt idő és volt sötét.

Azután volt az a templom lóistálló egy ideig, ahová az éhes lovakat kötötték be, akik bekötötték, s bizony a szent földre hullottak a méltatlan lócitromok. (...) Aztán még volt bútorraktár is a nevezetes Nagyvárad Vártemplom. Hozták, vitték belőle, bele a szegényes bútorokat, lehet az is, nagyon gazdag bútorokat hurcoltak oda a nagyon szegények, erről nem szól

a fáma. A király ezt is elviselte alant, szelíden, ahogy nagy és magas emberekhez illik. (...) Azután volt még ott rosszabb is, mert a váradi zsidók deportáló helyévé nevezték ki a templomot, vagy ami abból megmaradozni vélődött. Ekkor talán szólt is a király, felszólít haraggal, de a történelem drámája, hogy vannak idők, hangos és vérrel megfestett időszakok, amikor a nagy és szent királyok hangja beleveszik a percgylkosok hangzavarába.

1993. május 17-én Morvay László grafikus- és tűzzománcművész *Nagyvárad* Keresztút című stáció-sorozatát szentelték fel a sokat látott és megélt helyen. Bízhatnánk benne, talán hosszú időre nyugvást talál magának a hely, helyben a képek, a színes, méltóságos tűzzománccok. Huszonnégy püspök szentelte fel a művész stáció-sorozatát, Tempfli József nagyvárad megyéspüspök mondott ünnepi beszédet Paskai László és Tőkés László jelenlétében. Esemény volt mind Nagyvárad, mind a művész életében továbbélő és továbbgondolkodtató pillanatsor. Nagy vállalkozás a Morvay Lászlóé. A főoltáron kívül 14 nagyméretű (6 darab 2 m², 8 darab 50x155 cm) képből áll a *Nagyvárad* Keresztút. Összességében harmincöt négyzetméter matériát tölt meg. Esendő férfiakat és nőket jelenít meg munkáin Morvay Jézusa töprengő a szenvedésben, Pilátusa kopasz filozófus, s a tagadhatatlan hasonlóság a megkínzott és a megkínzó, mártír és pribék között, nyilvánvalóan sugallja a keserű huszadik századi felismerést: a haramiák emberek, egyformák vagyunk a teremtés által, csupán választásunk kérdése, mik leszünk, a keresztetek hordozói, vagy a korbácsot tartó kezek. Anyja emlékének ajánlotta a grafikus a művét.

Egyszer eldörmögte nekem, ha egy atomháború elpusztítaná a világot, a tűzzománccok megmaradnának. Talán a falak nem, ott Nagyváradon, csak a tűzzománccok. Elképzelem, ahogy az igazi falak helyett ott derengene a pusztítás füstjében



Morvay László: Nagyvárdai Keresztút-sorozat.
I. Jézust elítéli Pilátus előtt, 1992



Morvay László: XII. Jézus meghal értünk a keresztfán, 1992

az idő falára felszögelt képek, Krisztus a vörös tövis-kereszten, de nem csak ő, Mária is, a többiek is, a rosszak, a rontóak, így együtt, a mi fájdalmas tükörképeink. Fölnéz – talán lenéz – az öröklét

takarásából László király, fölnéz, és elmosolyodik. Királyom, így álmodunk mi, 1993-ban, az emberről szépeket, Budapesten és Nagyvárdon. (M-Szívárvány, 1993(2))



Morvay László: III. Először esik el a kereszttel, 1992



Morvay László: XV. Jézus Krisztus feltámad, 1992



Morvay László: XIII. Jézust leveszik a keresztről, 1992



Morvay László: Kakadu-sorozat/Vetélő, 1995 körül



Morvay László: Kakadu-sorozat/Rolizó, 1995 körül

Nagyfaluasi Tibor

1947 MORVAY LÁSZLÓ 2004

Esztergomban született, szeptember 4-én, amely dátum a család történetében azért vált különösen jeles ünneppé, mert édesanyja születésnapjával volt azonos. Amikor élete nagy „óráján” a két utolsó számjegy éppen helyet cserélt: 1974-ben Morvay László útja véglegesen a főváros felé fordult. Közben 27 esztendő – a nevelkedés állomásaival.

Iskoláit Esztergomban kezdte, „petőfis” kisdíakként; „szellemi eszmélését” – ő fogalmazta így – a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumnak köszönhetette. Rajztanári diplomáját pedig az egri főiskolának. Ezután vették fel a Magyar Képzőművészeti Főiskolára, ahol mesterei: Patay László és Bráda Tibor „kezei alatt” készült a művészi pályára. Ennek „vezérszálait” a maga számára főként Kondor Béla és Szalay Lajos munkásságában fedezte fel. A tanári diploma megszerzésétől kezdve, haláláig – miközben lankadatlanul futotta kiállító-művészi karrierjét – egyfolytában tanított. Iskolában és iskolán kívül, „minden szinten – szinten mindent”, ami képzőművészként ún. vizuális kultúránk gyarapodását szolgálhatja. És tanult is egyszersmind. Az „ifjú szívektől” ő – és tőle azok... A kettős szerep számára elválhatatlanul egy volt, bárhonnan nézve: alkotás. Képe, emberé, mások vagy önmaga személyiségé: ugyanaz, ugyanúgy.

A közös, kölcsönös „emberformálástól” is termékenyülő szüntelen kreativitása szinte az összes képzőművészeti technikát kipróbálta és -próbáltatta. Ő is művelte mindazt, amit tanítványai számára „programozott”: a sokszorosított grafika összes ágát-bogát (a linómetszéstől a szitanyomásig), a festészetet, a terrakotta-kerámiát, a gézgipsz-plasztikát és a tűzzománcot.

A saját munkásságán belül végül is – az 1980-as évektől – ez az utóbbi technika vált a művészi önkifejezés egyre meghatározóbb eszközévé. Sokszor elmondta, hogy voltaképpen tanítványai „terelték át” erre a területre, amelyen a '90-es évek közepétől pályája „leglátványosabb” eredményeit

érte el. Először a *Kakadu-sorozattal*, amely 1995-ben meghozta számára a Kecskeméti Nemzetközi Művészeti Alkotóműhely három díjának egyikét, méghozzá a lehető legrangosabb mezőnyben.

Az érték-alapú érdekérvényesítésnek is nagy mestere lévén, „lobbizó” a legnemesebb fajtából, 1997-ben sikerült összefognia társait, így alapították meg a Tűzzománcművészek Magyar Társaságát, amely első elnökéül választotta.

A saját „csúcsteljesítményeit” sem méregette büszkékben, mint nevelői „aprómunkájának” hatását. Mindenekelőtt a Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdióban, amelyet szintén ő alapított – rögtön, általános iskolai tanárságának kezdetével egyidőben. Ő vezette aztán az országos és nemzetközi hírnévig. Vizuális-nevelési programjairól több hazai és nemzetközi szimpóziumon (Budapesten, az USA-ban, Japánban, Németországban, Svájcban) tartott előadásokat, és számos tanulmányt is publikált. 1982 és 1995 között a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem rajz-tanszékének volt az adjunktusa.

1974, 30 évvel ezelőtt: a tanári és a kiállító művészi pályának egyaránt kezdete. Utóbbi minőségében – mielőtt „nekivágott a nagyvilágnak” – először szülővárosának mutatta meg magát, a művelődési központban. Úgy öt-hat évvel később, régi kapcsolatunk „szerves” folytatásaként, örömmel adtam otthont a könyvtárban „gaálímrés” hazalátogatásának. Aztán a csoportos és egyéni kiállítások „sűrűje”, itthon és külföldön. Nemcsak Európa számos városában – Firenzétől Espooig –, hanem „az óperenciákon is túl”, így Algériában (itt nemzetközi nagydíjjal) és Japánban. Közben három évben és három évenként (1991, 1994, 1997) vissza-visszatért – már minden értelemben „felöltt” művészként – otthonos esztergomi „szigetére”.

1994-ben, 10 esztendeje – egynéhány hajótörés után, magánéletében is virágzó partot ér. Ettől kezdve családi körben, feleségével – M. Németh



Morvay László: Szent István király – Honalapítás, 1993

Márta gobelinművésszel – együtt is szerepelnek egypár tárlaton. Otthon pedig pontosan egy pár gyermeküket nevelgetik szülői büszkeséggel, jóval több gyengédséggel, mint szigorral...

Morvay László – e legszebb „közös művek” révén – a számára legközelebbi utókoráról is gondoskodott... Ami pedig azt a Bizonyost, a Nagy Ismeretlent illeti: bőven lesz módja válogatnia – „hálásan vagy hálátlanul” – a távozó hátrahagyott értékei között... Lapozgathat sok-sok könyvben, amelyek borítóit, címlapját, belső illusztrációit ő készítette. A nagyméretű tűzzománc-művek nyomában sem kell feltétlenül útra kelnie. Bár jobban jár, ha ezt teszi; de a legszebbeket, az életmű leglelkét 1993 óta hordozó harkányi és nagyváradai stációit – folyóiratban, illetve önálló kötetbe gyűjtve – reprodukciók is felidéznek.

Közterületeken, középületek külső vagy belső falain máshol is számos tűzzománc műve látható: Budapesti Rendőrfőkapitányság, Dobogókői

Üdülőszálló, pesterszébeti középületek, a soroksári Páneurópa Iskola, ugyanitt a Sztás utcai óvoda mesefigurái. 1996-ban a Millecentenárium alkalmából elkészíthette Ópusztaszerre a *Magyarok hét nyila* című (közel 96 m²-es) tűzzománc térplasztikáját (12 m magas fém nyilvesszők, 56 zománc tábla).

1999-ben avatták fel a hévízi Polgármesteri Hivatal főtéri külső falán elhelyezett *Szent István királyt* ábrázoló (24 m²-es) tűzzománc-képét.

A magyarság és kereszténység – úgy is, mint egység – Morvay számára nem üres szólamot, hanem mélyen megélt igazi szakralitást jelentett. Ugyanígy az első királyunkkal közös szülőhely „szelleme” is. A szent-istváni Nagy Mű előtt éppen itt tisztelegni saját köztéri alkotással: természetesen legbensőbb vágya volt. „A megbízást nem utasítanám vissza” – írta lapunknak szóló „vallomásában”, 1996 karácsonyán.

Várnia kellett még öt-hat évet, hogy mód nyíljon elfogadnia... Előbb emberi mivoltunk kisszerűségéről készített szoba-lépékű, szeretve-ironikus nagytárait sorakoztatta fel az első alma mater galériájában (1997. február). Különb-különbféle profán oltárait és „nyelvelő, pipiskedő, dagadó, vetélő” (stb., stb.) kakaduit. Életének szeptemberi – azévből éppen félszázados – évfordulóján pedig barátai segítségével „rendhagyó, retrospektív” tárlatot szervezett a Bazilika kupoláját kívülről körüljáró folyosón. Ahogy „beharangozójában” írta: *„Szeretném megmutatni az 50 év képzőművészeti eredményeit a már biztosan az égben lakó Szüleimnek, a talán odakerült barátainknak, az érdeklődő angyaloknak és a fellátogatóknak”.*

Egy évvel később, 1998-ban szintén születésnap dátummal adta be művét az esztergomi Városházán, egy sebtében kiírt országos millennium-pályázatra. Persze nem szobrot tervezett, hanem a koronázási palást Szent Istvánt ábrázoló részletét „írta át” tűzzománcba, és hatalmasra nagyítva képzelte el „ráteríteni” a Várhegy lankájára, a Bazilika Duna felőli kapuzata elé... A szakmai zsűri a pályázatot eredménytelennek nyilvánította; két beküldött mű alkotói díjat nyert, az egyik Morvayé volt. (Makettje tudomásom szerint ma is Esztergomban van; talán helyi múzeumnak kellene befogadnia.)



Morvay László: *Huncut táj (I. Pihejegenye)*, 2002.



Morvay László: *Huncut táj (III. Tanáridol)*, 2002

1999-ben – a hévizi mű avatásának alkalmával – azt írtam hasábjainkon, hogy nem egyszer hallottam tőle: „Addig nem akarok meghalni, amíg Esztergomban nincs köztéri művem”... És hozzáfűztem: „Sok, teljes alkotói erőben megélt születésnapot kívánunk ennek megvalósulásához is. (Remélve, hogy jóval kevesebb is elég lesz, mint amennyi még vár rá...).” Kedves Laci, ez igazán, kétszeresen is a legőszintébb jókívánság akart lenni. Senki nem gondolta, hogy éppencsak lesz elég: a Mindszenty

Iskola udvarán, a Kerektemplom hátsó falára 2002-ben helyezték el és avatták fel a Szent Annáról készült nagy tűzzománc művet, tavaly pedig a másodikat, Szent István alakját, a palást-ihlette példakép-óriást... Ezáltal úgy is hazatértél, ahogy igazán akartad. Nem gondoltuk, nem akartuk gondolni, hogy örök jelenléteddel együtt – örök hiányodat is megalkotod.

(*Esztergom és Vidéke*, 2004. április 8.)



Novák Lajos: *Terhes lány*



Novák Lajos: *Csohány Kálmán portréja*, 1985 körül



Novák Lajos: *Itatás*, 1979

Csohány Kálmán NOVÁK LAJOS MŰVÉSZETE

**(ELHANGZOTT A FESTŐMŰVÉSZ ESZTERGOMI
KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁN)**

A *Művészeti Lexikon* Novák Lajos festőművészt a hódmezővásárhelyi iskolához sorolja. Ez a megállapítás a művész indulását, tartalmi és formai magatartását tekintve indokolt és jogos. Mégis úgy érzem, hasznos lesz ennél a gondolatnál elidőznünk. Mit jelent ma a hódmezővásárhelyi iskola? Milyen azonos jegyek, törekvések, indulatok és törvények alapján beszélünk ma vásárhelyiségről, mikor Kurucz D. Istvántól Hézső Ferencig a legváltozatosabb és gyakran egymásnak ellentmondó törekvések férnek meg, és békülnek össze mégis egy egységben Hódmezővásárhelyen? És mi a kapcsolata Novák Lajos piktúrájának Hódmezővásárhellyel? Ha az itt jelenlevő képeken végigtekintünk, találunk olyan alkotásokat, melyek érzelmi telítettségükkel, formai megoldásukkal összevillannak esetleg egy veszprémi művész, vagy egy délalföldi művész alkotásaival, jóllehet egymástól függetlenül jöttek létre. Mi teszi a dunántúli és a délalföldi művészt a Dömösön alkotó művész rokonává, testvérévé? Választ – úgy érzem – csak úgy kapunk, ha a vásárhelyiség határait kiszélesítjük és magyar festőiségről, magyar festői magatartásról beszélünk.

Vásárhely jótékonyan hozzájárult a mai magyar piktúra kialakulásához, ugyanakkor feloldódott benne, elválaszthatatlan részévé vált. Ennyiben hódmezővásárhelyi Novák Lajos festészet is, de főként összetéveszthetetlenül, sajátosan magyar.

Van egy sajátos szín- és formavilágunk, amire minden ellenkező híreszteléssel szemben büszkék lehetünk, mert egyedül a mienk, mert a világ művészetének nagy együttesében, messziről meg lehet ismerni, rá lehet mutatni – ez magyar piktúra.

Mi jellemzi a magyar képzőművészetet? Magas fokú indulati, érzelmi telítettség. Legjobbaink alkotásai egyúttal a képzőművészet költői megnyilvánulásai. Talán vitatható, támadható álláspont – én így érzem. Mednyánszkytól Nagy Istvánon, Nagy Balogh Jánoson,



Novák Lajos festőművész

Kosztán át Derkovits, Csontváry, Gulácsy, Szőnyi a magyar képzőművészet nagy költői. Ez a költői magatartás határozta meg, formálta, alakította ki a magyar piktúrára annyira jellemző költői színvilágot is, melyet a mai középgeneráció gazdagon kiteljesített.

Ehhez a középgenerációhoz tartozik Novák Lajos festőművész is. Az itt kiállított művek bizonyítják és igazolják az előbb elmondott általánosításokat, legtöbb alkotása érzelmi, költői mondanivalóval terhes. Bár az itt bemutatott alkotásokat egységesnek, egymást kiegészítőnek tartom, mégis nagyjából kétféle tendenciát különböztethetünk meg. Az egyik, amelyik főleg rézkarcaira vonatkozik, hűsleges feltérképezése a szeretett vidéknek, szakmailag magas színvonalú bemutatása lakóhelye környékének, az itt munkálkodó, erre a vidékre jellemző foglalkozást űző embereknek.



Novák Lajos: *Meszelés*, 1983

Itt sem hiányzik az a többlet, ami alkotássá avatja az ábrázolást – a lélek feltérképezését mégis inkább az anyag másik részének darabjai, főleg az olajfestmények vállalják.

Novák Lajos tűnődő, meditatív alkat. Akik futólag ismerik, kedélyes, kiegyensúlyozott, minden öröme és játékra kész embernek tartják. Igaz ez is. Az alkotó Novák Lajos azonban töprengő, vívódó, az élet lényegére rákérdező, a miérteket szüntelenül feltevő, s valahol mindig magányosan maradó művész. Azok közül való, akiket a gyermekkor nem enged el, akik szomorkás, felhőző nosztalgiával újra és újra fogalmaznak gyermekkorukat. A vidám, napfényes gyermekkor nehéz sorsokat, fájó emlékeket hordoz. Képeinek vissza-visszatérő motívuma a várakozás, a magányosság. Megfogalmaz egy ma már szerencsére eltűnőben lévő világot mementóként, intő jelként. Egy nép több száz éves kiszolgáltatottságáról, elnyomorodásáról vall egy-egy figurája, egy-egy embercsoportja, vagy csak egy kapu, egy öreg ház, egy-egy sötét ablak.

A magyar sors, a paraszti sors megfogalmazói között Novák Lajos képeit nézve Móricz Zsigmond és József Attila tűnik elő, mint nagy előd, mint nagy rokon. És talán Ady Endre is. Ezt a mozdulatlanságot, ezt a rezzenéstelen ázsiai nyugalmat, a lehajtott

fejű beletörődést, a változtatásra való restséget, talán ő írta meg először. És milyen különös, hogy a munkássztály költője, az egész magyar nép nagy költője, József Attila ismerte legjobban a paraszti népet is. E kiállítás falai között annyira otthon találja magát *Holt vidék* című versének strófája:

„Igecs ágak között zörgő
időt vajúdik az erdő.
Csattogó fagy itt lel mohát
s idekőti csontos lovát
pihenni.”

A tűnődő, töprengő festőnek, Novák Lajosnak az utóbbi időben felszakadtak képeiről az ólmos szürke felhők. Színei felragyogtak, kivilágosodtak. Művészete, piktúrája az elmúlt évek során megújult, újjászületett. Legjobb munkáit mostanában alkotta, vagy éppen most vannak születőben. Népéhez tartozása, hűsége semmit sem változott. De népe sorsának változásával kapcsolatuk is más tartalmat nyert. Tudom, hogy nehéz sors gyötörödni, sorssal, feladattal viaskodni. És mégis azt kívánom Novák Lajosnak, hogy tépelődése, nyugtalansága soha ne hagyja el, míg ilyen eredményekkel jár.

(Új Forrás, 1976(1)153–154.)

Virág Jenő

„AMI NEM MOND SEMMIT, AZ ELLEN ÉN HADAKOZOM...”

**MEGŐRZÖTT BESZÉLGETÉS NOVÁK LAJOS (1927–1989)
FESTŐMŰVÉSSZEL**

A nyolcvanas évek második felében jó néhány videofelvétel készült Komárom-Esztergom megye képzőművészeiről és kiállításairól.

1987 augusztusának egyik verőfényes délelőttjén is azzal a szándékkal indultunk Dömösre Benkő Benedekkel, hogy a helyi művészek kiállításáról forgatott videofilmhez kiegészítő anyagot vegyünk fel. Elsőként Novák Lajos festőművészt kerestük meg műtermében, akivel azonnal – egy festőállvány előtt állva – tevékenysége szakmai problémáinak megvitatásába merültünk.

Kollégám közben elindította videokameráját, hogy rögzítse az érdekesen alakuló beszélgetést. Sok mindenről esett szó: a kép kialakulásának folyamatáról, többszöri átfestéséről; a magánkonfliktusok általános érvényű megjelenítéséről; egyik képének piros lováról, melyet először idegenkedve fogadtam, majd addig nézegettem, míg egyik legkedvesebb festményemmé vált; s általában is a lovak szeretetéről, az állat alakjának, mozgásának szépségéről, harmonikusságáról, melyet Lajos bácsi – furcsa szemérmességével – egy szép női test mozgásához hasonlított; a síkok ábrázolásáról, a tér érzékeltetéséről, az alföldi tájról, realizmusáról, s képeinek konstruktivista formáiról. Elfáradva a hosszú álldogálásban, asztal mellé telepedtünk, s ráérezve e ritka lehetőségre, megnyílására, újrakezdtük a beszélgetést, végigpörgetve életének, művészi tevékenységének alakulását.

Hosszúra nyúlt a felvétel, s úgy éreztük, teljes portré rajzolódott ki Novák Lajosról. A csalódás otthon ért bennünket, mikor visszanezve az anyagot, kiderült – a kamera valamely mechanikus hibájából –, a hanganyag alig érthető, használhatatlan. Megpróbáltuk megtisztítani a szalagot, de sikertelenül. Novák Lajos alig másfél évvel később meghalt és sosem látta a felvételt. Azt hittük, a videoképeken

kívül mást nem őrzött meg róla e film. 1992 tavaszán azonban újból végignéztem a felvételt, s rádőbbsentem, a hosszabb második rész, az asztalnál történt beszélgetés szövege – az alapzaj ellenére – többé-kevésbé érthető, s legalább leírható. Többszöri nekirugaszkodás után – kisebb stiláris módosításokkal, tömörítésekkel, igyekezve a beszélgetést eredeti formájában megőrizni – született meg a most közölt végleges változat. Reméljük, ő is elégedett lenne vele.

– *Kérlek, arról beszélj először, milyen környezetből indultál, s onnan milyen élményeket hoztál magaddal?*

– Nézd, én parasztyerek vagyok, apám parasztember volt. Erősen meghatározta munkásságomat a paraszti környezet. Képeimen visszatérő motívumok e környezetnek az emberei, az eszközei, állatai. Nem vagyok tipikusan paraszti témákat ábrázoló festő, de azért mégis meghatározóvá vált ez a világ számomra. Pl. az asszonyfejeket ábrázoló képem és több hasonló jellegű festményem is gyerekkori élményből származik. Főleg az Olaszországban készült alkotásaim, melyeket ott megvettek, s még fotóim sincsenek róluk. Nem voltam az a típus, aki naprakészen összerakja, dokumentálja őket.

– *Milyen vidékhez, településhez köthető indulásod?*

– Bajai születésű vagyok, de négyéves koromban Felsőszentivánra költöztünk, egy kb. 4000 lakosú községbe, ahol apám vett egy házat, s ott folytatta tovább paraszti tevékenységét, volt neki pár hold földje, szőlője, és bérelt is földet, így jó pár holdon gazdálkodott. Tulajdonképpen tehát Bajához csak később, iskoláim révén kötődtem.

– *Van-e olyan gyerekkori emléked, amelyre szívesen emlékszel vissza? Olyanra, amely végigkísért életeden?*

– Talán egy, ami foglalkozásommal összefügg: igazgató tanítóm, aki univerzális képességekkel rendelkezett, s többek között kitűnő rajzoló volt, már második elemista koromban felismerte bennem az ilyen irányú készséget, s tulajdonképpen ő indított el engem e pályán.

– *Hogyan kerültél a főiskolára?*

– Rudnay '46-ban Bajára költözött, és egy szabadiskolát indított. Ennek egészen más karaktere volt, mint a mai szabadiskoláknak, mert egy oktatásrendszeren belül működő szabadiskola volt, ahol tanultunk irodalmat, történelmet, geometriát, filozófiát, s minden egyebet, amely általában csak művészeti főiskolára jellemző. Tehát gyakorlatilag olyan előkészítője volt a főiskolának, amit ma a szakgimnáziumok töltenek be. Persze magasabb szinten, hiszen már 18 éven felülieként mentünk oda, s a szakiskola nagyon komoly előadói gárdával is rendelkezett.

– *Mit jelentett számodra Rudnay, mint ember és mint festő?*

– Sokat. Nagyon sokat: kezdetben mindent, mivel a művészetekben még nem voltam olyan jártas, hogy meg tudjam határozni helyét a magyar piktúrában. Nem beszélve most az egyetemes európai piktúráról. Akkor én még nem tudtam felmérni, hogy a magyar romantikának ő a legjellemzőbb és legjobb festője. Emellett nagyszerű pedagógus volt. Jellemző eset, hogy egyik alkalommal, amikor korrekciót adott, egy lánykától, aki elég gyengécskén rajzolt – de ezért nem a rajzot bírálta, s nem gorombította le a hallgatót, az nem volt szokása –, megkérdezte: mondja Erzsike, tud-e kenyeret sütni? Tudok, mester!

– El ne felejtse fiam, mert még szüksége lehet rá! – Ez volt a jellemző rá. Még egy másik dologra is emlékszem: megtanított a rajznak olyan művelésére, hogy egy vonallal teret is tudjunk ábrázolni. Ezt úgy tette, hogy amikor tónusban, szénrajzolás közben elúszttattuk a lényegét, elvittük a tónussal, akkor nagyon szigorú vonalrajzot rendelt el. Mindenkinek kötelező volt csak vonalban ábrázolni! Akkor egy vonalat úgy kellett meghúzni, hogy az térben ábrázolja a gömböt, pl. egy fejet. A fülkagylót úgy kellett meg-rajzolni, érezni lehessen, hogy megy be a koponyába a hallóréz-járat. Nagyon jó pedagógus volt, alaposan

felkészítette hallgatóit, így Szurcsikot, Udvardi Erzsit, Sárkány Annát, Kármentő Andrist, akik azóta is ezen a pályán vannak.

– *Utána hogyan alakult életed?*

– '48-ban jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskolára. Föl is vettem, de volt egy lány, akibe beleestem, s maradtam Baján. Aztán eljöttem, mert átdobtak a palánkon. A következő évben jelentkeztem megint, s fölvettem újra. '49-től '54-ig jártam a főiskolára, festő szakra.

– *Kik voltak a tanáraid?*

– Először Fónyi Géza, aki igen jó mester, kulturált festő volt, bár nem lehet a nagyon nagy festők közé sorolni. Ragyogó színérzékkel rendelkezett és jó pedagógus volt. Két évig hozzá jártam, majd két év után – akkor még divatban volt, hogy tanárt szabadon lehetett választani – Szőnyihez kerültem. A Szőnyi-osztályon való tartózkodásom nem tartott sokáig – mindössze pár napig –, mert kiderült, hogy egyes tanároknak nem maradtak hallgatói, nem jelentkeztek hozzájuk. Mivel a főiskola tanári karában ott szerepeltek a minisztérium által berakott emberek, így Bernáthtól, Szőnyitől szedték össze a hallgatókat. A főépületbe jártam tovább, s Bán Bélához kerültem, majd később kineveztek demonstrátornak, ami tanársegéd-félét jelentett. Bán Bélától átkerültem Pór Berci bácsihoz, ott voltam demonstrátor, s a diplomamunkámat is ott készítettem.

– *Ki volt rád a legnagyobb hatással tanáraid közül?*

– Nehéz megmondani, mert az a korszak nem engedte meg, hogy a tanárok önmagukat adják. A politikai helyzet miatt szigorú szocreálban kellett ábrázolni, tehát tulajdonképpen hamisan csengett minden akkor, amit létrehoztak. Vonatkozik ez Bernáthra is, Szőnyire talán kevésbé, ő egyenesen folytatta, amit elkezdett. Bortnyik, aki főigazgatónk volt, s a szürrealizmus jelentős képviselője Magyarországon, inkább nem csinált semmit, vagy ha csinált, akkor erősen szocreális dolgokat. Domanovszky pedig, aki előtte mélyebb alkotásokat hozott létre, abban az időben – talán kicsit kemény leszek – dekorációs jellegű figurákat festett, freskóban, s főleg pannóban. Úgyhogy nehéz meghatározni, ki volt rám a legnagyobb hatással. Mindenképpen Szőnyi, de ez azért volt így, mert már Rudnay annak idején így indított útnak. Hogy ha menni akar valakihez –

mondta – akkor Szőnyi legyen az, akit választ magának. Gyakorlatilag így előre kijelölte az utat, ismerte érdeklődési körömet, s gondolom ezért javasolta, hogy Szőnyihez menjek.

– *Milyen volt akkor a főiskola légköre, milyen hatások értek benneteket, s ez mennyiben határozta meg a későbbi formálódásodat?*

– Nagyon összetett probléma, mert mi abban az időben – bennünket neveztek a fényes szellők nemzedékének – hittünk, nagyon hittünk, s akartuk, hogy lényeges változás jöjjön. Ez jelentkezett az akkor szervezett nagy ifjúsági diákmozgalmak munkáiban. Így részt vettünk '50-ben Sztálinváros építésében, a nyári szemeszter helyett ott töltöttünk egy hónapot, majd a Duna-Tisza főcsatorna építésénél. Ezek meghatározó élmények voltak, s mi nagyon hittünk. Csak utána kezdtünk gondolkodni, amikor jöttek a különböző perek – elsősorban a Rajk-féle per. Mivel szabadon nem mertünk beszélni, úgy döntöttünk néhányan, hogy egyéves kollégiumi tartózkodás után bérlünk egy műtermet, s ott lakunk. Így kerültünk az Alkotmány utcába, ahol a főiskola végéig laktunk. Majd azt később – én voltam a legtovább ott lakó – egy kollégámnak, Kántor Lajosnak adtam át, s lementem Hódmezővásárhelyre.

– *Maradjunk még a főiskolai éveknél! Kik voltak a főiskolai társaid, kikkel kerültél a legszorosabb kapcsolatba?*

– Együtt indultunk Szurcsikkal, aki ugyan később végzett, mert szakérettségire ment, s így nem '49-től, hanem '50-től kezdett, bár akkor felvették. Együtt indultunk Bajáról, tehát evidens volt, hogy barátságunk folytatódott a főiskolán is. Együtt jártam Vecsési Sanyival, aki Komárom megyei származású, Kóthay Ernővel – aki szegény meghalt már –, Hock Ferivel, Óvári Lacival, Kántor Lajossal. Ők voltak a szűk baráti kör, de ez nem jelentette, hogy ne tartozott volna a csoportba alattunk vagy felettünk járó kolléga, így Gacs Gabi is, akivel szintén együtt jártam, aztán Csohány Kálmán, aki fölöttem járt 2-3 évvel, Patay Laci, aki Szurcsikkal végzett, alattam egy évvel. Ezek voltak a meghatározó személyek, akikkel ma is tartom a barátságot.

– *Mikor kerültél Hódmezővásárhelyre?*

– Gyakorlatilag '55-ben. '54 nyarán, júniusban végeztem, akkor védtem meg a diplomamunkámat elég zajos körülmények között.

– *Elmondanád, hogy miért?*

– A diplomamunkámat bírálóval nem értettem egyet, s ebből purparlé származott. Azért persze nem jelentett különösebb problémát, hogy megkapjam a diplomát. Egészen komolyan összezsáptunk a nálam pár esztendővel idősebb művészettörténéssel, akit Garas Klárának neveztek, s a Szépművészeti Múzeumnak volt az igazgatója addig, amíg az az ominózus képlomás nem történt.

– *Vehemens fiatal festő voltál akkoriban?*

– Nem mondhatnám, hogy vehemens lettem volna, inkább azt, hogy állandóan csináltam valamit. Ha olyan jelenség mellett mentem el, ami izgatott, akkor mindjárt rajzoltam. Mindig volt nálam egy kis vázlatfüzet, s abba rögzítettem, amit megláttam, ami érdekelt. A nagy egészből egy részletet, s azt, ami jellemző volt a nagy egészre. S ezt már bajai, Rudnay-iskolás koromban is csináltam. Szurcsik a mai napig is emlegeti. De ezt tettem Dunaújvárosban is, amikor kemény betonozást csináltunk Dunapentelén is rajzoltam, festettem, akvarelleztem, szóval mindig csináltam a dolgom.

– *Arra is gondoltam e kérdésnél, hogy voltak-e világ-megváltó szándékaitok?*

– Hát igen, természetesen. Főleg a bajai időszak alatt, amikor kezdő fiatal gyerekként kerültünk Rudnayhoz. Szurcsikkal sokat sétálgattunk a bajai főtéren, mely az ország egyik legszebb főtere, s akkor még konflisok, szamaras kordék álltak ott. Meg a sétányon, a Sugovica-parton, a Szentháromság téren sétáltunk. Közben akkor is mindig rajzoltam, s Janival állandóan vitatkoztunk, hogy mi ezt fogjuk csinálni, azt fogjuk csinálni. Meg akartuk váltani a világot!

– *Térjünk vissza a hódmezővásárhelyi életre! Hogyan foglalnád össze ottani tevékenységedet? Mi volt annak a fő jellemzője?*

– Kettős dolog volt ez! Tulajdonképpen akkor már erősen hatott Vásárhely művészeti múltja, Rudnay, Tornyai, Endre Béla meg a többiek ottani működése, s a század elején alapított művésztelep hagyománya. Majd létrehozták a kályhagyárat, ill. a majolikagyárat, ami a népi iparművészetnek

lett az összefogója. Először kis üzembént működött, de amikor én odakerültem, már jelentős gyár volt. Ez a tradíció határozta meg, hogy miként folytassuk azt, amit ők elkezdtek. Pl. megindultak a gyűjtések a tanyákon, különböző köcsögöket és egyéb használati eszközöket szedtek össze, melyek alkalmazása általában a parasztságra volt jellemző. Az Ady által „paraszt Párizs”-nak nevezett városban ipar nem nagyon alakult ki. Nagy létszámú város volt – akkor 63 ezer lakosú –, de főleg parasztfoglalkozásúak laktak. Akkor indult be egy-két gyár, mivel a megye egészen '60-ig vagy '62-ig vásárhelyi székhellyel funkcionált. Csongrád megye székhelye volt Hódmezővásárhely, s ez meg is határozta azt, hogy kicsit az ipar felé kezdtek nyitni. Ilyen kettősség uralkodott abban az időben. Ez a hatás abban is jelentkezett, hogy közéleti szerepet vállaltam, tanácsstag voltam, s a kulturális bizottságon keresztül kontaktusba kerültem a városi, megyei vezetőkkel és így sokat lehetett segíteni.

– Ez '56 után volt?

– Igen, '56 után.

– *Milyen volt akkor a szellemi légkör? A politikai események milyen hatással voltak egy vidéki város életére?*

– Vásárhelyen ugyanazt csinálták, amit másutt is, bizonyos szobrokat – pl. a Sztálin-szobrokat – lefűrészeltek, elvontattak és meggyújtottak, mert ugye a bronz olajráöntéssel nem olvadt el. Ezt csinálták, s ezzel be is fejeződött.

– *Milyen volt akkor a szellemi légkör a városban?*

– Hát ezt nehéz meghatározni. Eléggé szétesett az az értelmiség, amely különben előtte jobban összetartott. Főleg a múzeum fogta össze őket, voltak köztük újságírók, tanárok, orvosok, művészek, s az intézmény körül csoportosult a társaság. Ez szétesett '56 októbere után. Eléggé zűrös volt '57 közepéig, s aztán újra indult a folyamat. Különösebb változás nem történt. Az előre kitűzött cél, hogy Vásárhelyen egy vidéki művészeti centrumot hozunk létre, tovább folytatódott. Ebben volt nekem is szerepem, mivel tanácsstag voltam, s ezen keresztül tudtam segíteni olyan kérdésekben is, amelyeket különben nem lehetett volna megoldani.

– *Milyen művészi problémák foglalkoztattak abban az időben? Milyen témájú képeket festettél?*

– Általában a környezetre jellemző, tehát paraszti tárgyú képeket festettem. Azonban egy pár ma is modern jellegű képet akkor, '56-ban festettem. Ezeket ma is bátran valom magaménak. Persze zömmel paraszti tárgyú képek születtek, főleg tájképek. De mindig figurával, mert én anélkül nem tudtam elképzelni semmit, hogy ne legyen benne figura, ami az ember jelenlétét mutatja.

– *Vásárhely akkor benne volt az ország művészeti vérkeringésében?*

– Benne, akkor kezdődött. Kurucz D. István kezdte '49-ben, amikor főiskolásokat vitt le Vásárhelyre, nyári gyakorlatra. Később Szabó Iván vette át tőle a stafétabotot, s ez nem szakadt meg, folytatódott a mai napig.

– *Kikkel voltál a legszorosabb kapcsolatban művésztársaid közül?*

– Hát főleg az előbb említettekkel, akikkel együtt jártam, s a fölöttem vagy alattam járókkal: Szurcsik, Óvári Laci, Hock Feri, Vecsési, Patay Laci tartozott közéjük.

– *Mikor és milyen körülmények között kerültél el Hódmezővásárhelyről?*

– '59 decemberében jöttem el, kinek szerencsés, kinek szerencsétlen napon. Ugyanis '59. december 13-án költöztem Dömösre. Az ilyen kolóniákra jellemző, hogy előbb-utóbb konfliktusok jönnek létre, s ebbe én nem akartam beszállni! Adódott a lehetőség, hogy ezt az épületet a Művészeti Alap, mint művésztelepet megszüntette. Nekem Hódmezővásárhelyen, a főtéren volt egy háromszobás lakásom, azt leadtam, cserével ide kerültem. Említettem már, hogy Vásárhelyen különböző problémák jelentkeztek az irányzatok között. A vásárhelyi iskolát ugyanis nem szabad egyértelműen a paraszti életformát ábrázoló művésztelepnek, művészeti központnak beskatulyázni, mert a legrealistább ábrázolásmódtól a legmodernebbig minden megtalálható benne. Egyrészt jelentkeztek ezek az ellentétek, meg aztán a megélhetési gondok. Mi, ifjú művészek a várostól kaptunk földet, amit műveltünk ugyan – bár nem tudtunk mit kezdeni vele –, de azért kapáltuk a kukoricát meg egyebet, amiket természetünk. Volt

ebben egy jó adag romantika is a kezdet kezdetén. Az első odaköltöző Kajári Gyuszi grafikus volt, aki '53-ban ment a majolikagyárba művészeti vezetőnek, s aztán következtem én, majd a többiek, Szalay Feri, Németh Jóska. Az ott élők is kezdtek felnőni, Hézsó Feri, meg sokan mások.

– *Hogyan tudtál beilleszkedni Dömösön? Milyen új élmények értek?*

– A kezdeti élmény furcsa volt, mert alföldi ember lévén bekerültem ebbe a legszűkebb dunai környezetbe, amit a hegyek teljesen összenyomnak. Annyira szűknek éreztem a Dunakanyarnak ezt a valószínűleg legszebb helyét, hogy az volt az érzésem, rám dőlnek a hegyek. Ez volt a környezeti hatás. Az emberekkel való kommunikálás soha sem okozott problémát számomra, hamar megtaláltam a kapcsolatot mindenkivel; én nem kategorizáltam, hogy csak értelmiséggel tárgyalok. Mindenkiel megtaláltam gyorsan a hangot, s így egészen hamar Lajos bácsi lettem. Ugyanis nem művész uraztak, s mivel nem tudták, hogy szólítsanak, harmincegynéhány éves koromban így maradtam a Lajos bácsi. Tőlem idősebb emberek is annak neveztek. Nem okozott ez problémát, az emberekkel való kapcsolat különben is lételemem.

– *Idekerülésed jelentett-e valamilyen változást művészi munkásságodban?*

– Igen. A környezet, a hegyek geometrikus formái erősen meghatározták azt, hogy egyre inkább közelíttem a konstruktivizmus felé. Kezdetben a Barcsay-és Szentendre-hatás is bejárt ebbe. Aztán egyre inkább tolódtam el a sík-konstruktivista vonal megvalósítása felé. A síkban a teret ábrázolni! Ez volt az egyik probléma, a másik pedig a sík és a plasztika ötvözése, a plasztikus megjelenítésnek a sík előtt való ábrázolása, főleg emberek vonatkozásában. Ez a mai napig is megoldatlan probléma számomra. Remélem lesz még időm rá.

– *Ebben az időszakban már rendszeresen állítasz ki képeidből?*

– Igen, gyakorlatilag ahogy végeztem, részt vettem az országos kiállításokon, majd a hódmezővásárhelyi tárlatokon. Akkor ugyan még nem volt ilyen széleskörű a kiállítási lehetőség, mint ma. Sorolhatnám a különböző biennálékat – a rajzbiennálét

Salgótarjánban, a grafikait Miskolcon, a kisgrafikait Tihanyban, meg az Isten tudja még milyeneket –, mindenre képtelen az ember küldeni. Én különben is igen lassan, hosszan érlelő festő vagyok, és nem szeretem kiadni a kezemből az olyan képet, amelyről úgy érzem, még nem tisztáztam teljesen azokat a problémákat, amelyek bennem felvetődtek.

– *Milyen sikereket könyvelhetsz el pályádon? Hogy érzed, mi az, amit meg tudtál valósítani, és azt mennyiben ismerték el, milyen díjakkal honorálták?*

– Ez visszamegy a főiskolás évekre, amikor Pór Bertalanhoz kerültem demonstrátornak. Bán Béla figyelmeztette Pór Berci bácsit, vigyázz, nagyon konok ember, de tud rajzolni! Későbbi munkásságomat is meghatározta, hogy igyekeztem megtanulni a mesterséget. Az első, ami díjban csapódott le: '55-ben Hódmezővásárhelyen egy kisméretű képpel

– *Almaszedők* a címe, 40x50-es azt hiszem – nyertem díjat, majd később grafikai díjat is. Hozzá tartozik életpályámhoz, hogy igen sokat tartózkodtam a grafikai műteremben. Koffán volt a grafikai osztály vezetője, akivel igen jó barátságba kerültem. Szeretett sakkozni, én is, és be kell valljam, sokszor elsakkoztuk a kötelező penzumot. De megtanított a grafika csinására-bínjára, úgy, hogy grafikai díjat kaptam, majd aztán '57-ben Munkácsy-díjat, főleg a grafikai munkásságomra. Persze ebben jelentkezett az *Almaszedők*, s még egy pár ilyen kép sikere, így a *Várakozó*, amelyet ma is igen jó képnek tartok. Egy anyát ábrázol a kép, egy nyugágóban kötögető nőt. Ez már erősen a modern síkábrázolás felé mutat, kicsit Matisse-os hatással. Majd később, amikor idekerültem, sokáig nem vettem részt a megyei művészeti életben. Ennek megvannak a maga okai: egyrészt a távolság, másrészt pedig az egyet nem értés a megyében élő művészetpolitikusokkal.

– *Voltak ilyenek egyáltalán abban az időben, a '60-as évek elején?*

– Voltak! Rendeztek egy kiállítást a Népházban, erre küldtem képet, mint a megyében élő művész. Nem volt ott se installáció, se paraván, egy mustárszínű függönyre akasztották a képeket. Ezen ledőbentem nagyon: hogy lehet így rendezni egy



Novák Lajos:
Asszonyok, 1965 körül

szüntelenül feltevő, s valahol mindig magányosan maradó művész. Azok közül való, akiket a gyermekkor nem enged el, akik szomorkás, felhőző nosztalgijával újra és újfajlagalmazzák gyermekkorukat. A vidám, napfényes gyermekkor nehéz sorsokat, fájó emlékeket hordoz. Képeinek vissza-visszatérő motívuma a várakozás, a magányosság. Aztán megfogalmaz egy ma már szerencsére eltűnőben lévő világot mementóként, intő jelként. Egy nép több száz éves kiszolgáltatottságáról, elnyomorodásáról vall egy-egy figurája, egy-egy embercsoportja, vagy csak egy kapu, egy öreg ház, egy-egy sötét ablak... A tűnődő, töprengő festőnek, Novák Lajosnak az utóbbi időben felszakadtak képeiről az ólmos szürke felhők. Színei felragyogtak, kivilágosodtak. Művészete, piketúrája az elmúlt évek során megújult, újjászületett.”
Hogy érzed, igazak-e Csohány Kálmán szavai? Mennyire jellemző rád mindaz, amit megfogalmazott?

– Teljes mértékben. Mert valóban igaz az, hogy nagyon meditatív alkat vagyok. Ezért születik nálam évente 6-8 kép, több nem nagyon. Mások – alkatuknál fogva talán, vagy nem kellő kritikával – hetenként vagy naponként képesek megfesteni egy képet. Én nem, s ezért tartom mindazt igaznak, amit Kálmán rólam írt.

– *Ugyanakkor valamiféle kétarcúságról is beszélt. Egyrészt magányos festőnek és embernek tart, másrészt olyannak, aki szereti a játékosságot, a vidámságot.*

– Igen, ez teljesen egyértelmű és világos dolog, mert amikor alkotok, dolgozom, nem tudok megtűrni senkit magam mellett, még a legszűkebb családi köröm tagjait sem. Szeretek egyedül lenni akkor, hosszantartóan. Addig, míg a problémát meg nem oldottam, ne zavarjon se a gyerekem, se a feleségem, senki. Itt igazolódik, amit Kálmán mondott. A másik pedig: mivel ez egy feszített idegállapotot jelent, szinte egyenes következménye az, hogy szeretnék feloldódni, s emberek közé vágyok. Beszélgetni velük, minden másról, csak arról nem, ami bennem lezajlott, s akkor is munkál, csak ez nem látszódik rajtam. Én szeretem az embereket. Nem zárja ki

kiállítást! Ezt meg is mondtam az akkori megyei tanácselnök-helyettesnek, ami egy kis konfliktust okozott, s aztán elég sokáig nem vettem részt a megyei művészeti életben. Később volt egy olaszországi meghívásom Ravennába és Bolognába. A ravennai kiállításom nagyon jól sikerült. Három nap alatt megvették minden képeimet. Gyakorlatilag Bolognában nem volt mit kiállítani. Kinyomták a meghívót, szétküldték, de a kiállítás zárásakor a falról leakasztották azok a képet, akik megvették. Ez volt a személyes sikerélményem. A másik bizonyítható is: Ravennában, a tengerparti részen rendeztek egy kiállítást – melyre minden festő egy képet küldhetett –, ott a második díjat nyertem el. Ezt újabb sikerként említhetem. Itt a megyében pedig később a művészeti díjat kaptam meg.

– *Engedd meg hogy egy veled készült riportból idézzek. Csohány Kálmán, a barát ezt írta rólad néhány évvel ezelőtt: „Novák Lajos tűnődő, meditatív alkat. Akik futólag ismerik, kedélyes, kiegyensúlyozott, minden öröme és játékra kész embernek tartják. Igaz ez is. Az alkotó Novák Lajos azonban töprengő, vívódó, az élet lényegére rákérdező, a miérteket*


 Novák Lajos: *Lány a verandán*, 1980 körül

a kettő egymást. Az ember, amikor teszi a magáét, szeret egyedül lenni, de szüksége van ugyanakkor arra, hogy az emberekkel nem egészen odatartozó dolgokról is kommunikáljon. Ez lecsapódik más ügyekben is. Tanácsstag vagyok és sok olyan kérdést el tudok intézni, amit hivatalos formában nem tudtak. Sokan fordulnak hozzám: Lajos bácsi ilyen és ilyen problémám van! S én mindenkor szívesen segítettem, ha igaza volt az illetőnek. Azt hiszem, mindez aláhúzza ezt a látszólagos kétarcúságot.

– *Az idő múlásával nyilván más hatások is értek mint az '50-es években, s a '60-as évek elején. Hogyan dolgoztad fel magadban ezeket az élményeket? A '60-as évek második fele, aztán a '70-es évek milyen hatással voltak rád, hiszen mindig filozofikus típusú alkotó voltál, a világ dolgait igyekeztél gondolkodásodba beépíteni.*

– *Ez nehéz kérdés, s rázós is egyben. Sok mindennel nem értek egyet. Sajnos megvan az a rossz tulajdonságom, hogy ezt meg is fogalmazom és ki is mondom. Ezért a hivatalos körökben nem nagyon szeretnek. Nem szeretem a mellébeszélést*

semiben, a művészetben sem. Ezekben az években indultak meg a különböző stílusirányzatok, és elmentek olyanfajta játékhoz, ami egyértelmű a felelőtlenséggel. Leteszik a vásznat, ráöntenek, rátaposnak, manipulációs játékokat hoznak létre, ezt nevezik képnek. Valamelyik nyugati műtörténész úgy fogalmazta meg, hogy a *fröcskölt naturalizmus*. Ami nem mond semmit, az ellen én hadakozom, s nem tudom elfogadni. Ha nem látom mögötte a megalapozott tudást, nekem jöhetnek akármilyen hatásos dolgokkal. Az ecsetet belemártva a festékbe, ráfröcskölve a vásznonra – mint a mázoló a falra –, létrehozhatnak egy olyan színvariációt, egy olyan esztétikai hatást, ami elindíthat valamilyen képsort az emberben, de nem mond semmit. Ez ellen én tiltakozom. A művészet, legyen az naturalista vagy nonfiguratív, célozzon meg valami emberit.

– *Indulásodtól kezdve ugyanazok a problémák foglalkoztatnak, mind gondolatilag, mind szakmailag! Hogyan tudnád megfogalmazni ezt a műveidben megnyilvánuló üzenetet?*



Novák Lajos: *Bárkák a Dunán*, 1959

– Elég összetett kérdés, de azt hiszem egy szóban vagy egy mondatban is ki lehet fejezni ezt az üzenetet: legyenek olyanok, hogy az emberség határozza meg a cselekedeteiket. Ezt úgy értem, lehetőleg törekedjenek arra, minél humánusabb legyen körülöttük az élet és ne állandó, feszített veszélyeztetettségben éljenek. Nem is tudom, hogyan kellene ezt másképp megfogalmazni. Nagyon nehéz dolog, mert én félek a jövőtől. Egyelőre nem látok kiutat. Igyekszem odafigyelni a legnagyobb problémákra, s megpróbálok mélyebbre ásni a különböző információkkal abban, hogy megértsem, miről van szó. Vegyük csak például a bioszférikus jelenségeket. Egyre rosszabb a helyzet. Nem beszélve a talaj kemizálása miatt bekövetkező romlásról. Maholnap ott tartunk, hogy nem ihatunk meg egy pohár vizet, és ez katasztrófális! Mindenképpen arra kellene törekedni mindenkinek, hogy a lehető legkevesebbet ártsen a másíknak, az embernek és környezetének.

– *Ennyi volt!*

(*A beszélgetés eddig tartott*)

Aztán már csak néhány képsor a szemközi hegyekről, a kertről, a házról, s Lajos bácsiról, ahogy ott áll a lépcső tetején zsebre dugott kézzel. Felvételek a szobában lévő képekről. Szemközt az *Anyag gyermekével*, aztán sötétség, majd snittek a gyönyörű – bizonyára hódmezővásárhelyi – kancsókról. Valamit mutatok a kamerának, többször átmegyünk előtte. Végre ismét egy festmény: a kapunyíláson egy öregasszony néz ki, előtte fiatal lány. Az örök téma és probléma ábrázolása. Nemzedékek. Múlt és jelen. Alföldi táj: tanya, eső után, nagy barna és fehér foltokkal. A kamera újabb képre billen: a fal előtt asszonyok, hátul egy férfi. Már ezt sem tudom megkérdezni: miért csak a háttérben jelennek meg a férfiak? A képsor megszakad. Vége.

Néhányszor még találkozunk. Említeni sem merem, valami zűr van a felvétellel. Aztán a hír betegségéről, a kórházról, s később, hogy már otthon van. Majd az értesítés, s a döbbenet. Még nem volt hatvankét éves.

(*Limes*, 1992(3)93–104.)

TAPS, SIKER, ÚJRÁZÁS (RÉSZLET)

Taps, siker, újrázás volt az esztergomi jazz-kedvelők zenekarának szombat esti bemutatózó hangversenyén. Az est legnagyobb meglepetése a kétzongorás jazz-bemutató volt. Első két szám Paczolay Imre szerzeménye, átírata. A Paczolay-szerzemények jellemzője a művészet, az újszerűség felé való törekvés. A harmadik kétzongorás szám Myers karakter-darab volt. Két zongorán Paczolay Imre és Sebők József adták elő művészi interpretálásban. Többször ismételték. A hangverseny keretén belül egy-egy

egyfelvonásos kabarészám is szerepelt, melyet a helybeli műkedvelő gárda két kitűnő szereplője: Mihaelic Erna és Jedlicska István adtak elő. A modern színpad tervezője és a színpadi rendezés ugyancsak Paczolay érdeme. Paczolay Imre új szintet és érdekes elevenséget hozott az esztergomi zeneéletbe. Reméljük, hogy máskor is lesz szerencsénk hasonló szép zenei esthez.

(*Esztergom és Vidéke*, 1934. augusztus 15.)

Zolnay László

AZ ESZTERGOMI KÉPZŐMŰVÉSZEK ELSŐ EGYÜTTES KIÁLLÍTÁSÁRÓL

(RÉSZLET)

(...) A Párizst járt Csiszár Margit finom, halk, lírai meghittségű képei éppoly jelentősen gazdagítják Esztergom művészi életét, mint a sokoldalú Paczolay Imre két egyéni stílusú, Esztergom-vidéki tavaszi tájat idéző tájképe. (...) Paczolay Imre

képei, amelyeket a művész olyan nehezen bocsátott bemutatásra, kétségkívül más utat járnak, mint a realizmus mestereinek képei...

(*Komárom Megyei Dolgozók Lapja*, 1955. március 26.)

Kaposi Endre

PACZOLAY IMRE EMLÉKÉRE

1908-ban Esztergomban született. Itt tette le az érettség vizsgát, majd a Zeneművészeti Főiskola hallgatója lett. Kodálynál zeneszerzést, Zsolt Nándornál és Zathureczky Edénél hegedűt tanult. A főiskola elvégzése után az esztergomi Bencés Gimnázium és a Ferences Gimnázium ének-zene tanáráként dolgozott. A Bencés Gimnázium általa szervezett kórusával és zenekarával sikeres koncerteket adott. 1937-ben az esztergomi értelmiség soraiból koncertjazz együttest szervezett, mellyel önálló fellépései voltak. Ez idő tájt zenésítette meg a *Térdszéli Katica* című népi mesejátékot, melynek bemutatására Győrben került sor. 1938-ban írta meg *Szent István dicsérete* című oratóriumát, amit az esztergomi tanintézetek és

egy győri gimnázium egyesített énekkara, valamint a városi szimfonikus zenekarral kiegészült Fővárosi Hangversenyzenekar adott elő a Bazilika előtt, a szerző vezényletével. A mű honoráriumaként egyéves ösztöndíjat kapott a római Szent Cecília Akadémiára, amit saját költségére, három évre bővített, és elvégezte a gregorián és a fuga tanszakot. Akkoriban a római rádió gyakran tűzte műsorára szerzeményeit. Megzenésített Ady-verseit egy olasz zeneműkiadó jelentette meg. Olaszországból hazatérve szülővárosában telepedett le. Nyugdíjba vonulásáig a dorogi zeneiskola és az esztergomi I. István Gimnázium tanára volt. 1977-ben halt meg.

(*Esztergom és Vidéke*, 2003. szeptember 25.)



Pánczél Béla: Az úttörőtábor árvízben, 1954

Dévényi Iván

LÁTOGATÁS ESZTERGOMI KÉPZŐMŰVÉSZEKNÉL

Most, hogy a téli hónapok elmúltával beköszöntött a tavasz, ellátogattunk néhány esztergomi képzőművészhez, hogy megkérdezzük őket terveik felől, s hogy megnézzük műtermükben újabb alkotásaikat.

Először a Holló-házaspárhoz kopogtattunk be. Holló Kornélné festő, férje szobrász. Hollóné mostanában kapott az állami Képcsarnok Vállalat igazgatójától, Nagy Lászlótól levelet a következő szöveggel: *„Az 1959. évben vállalatunk számára kifejtett munkásságáért köszönetet mondunk. Kérjük, hogy a jövőben is járuljon hozzá lelkes és odaadó tevékenységével vállalatunk eredményes munkájához.”* Megtudjuk, hogy az elmúlt években Hollónénak jónéhány festménye került ki külföldi művészetbarátokhoz, a Képcsarnok Vállalaton keresztül.

Hollóné Fuchs Nelly főképpen virág- és asztali csendéleteket és esztergomi tájképeket fest. A lélek harmóniáját, az élet szépsége gazdagságával és összhangjával, valamint a tónusok légységével – mondja a művésznő. S valóban, Hollóné finom lírával, kitűnő formai kultúrával megoldott művei ennek a rokonszenves művészi programnak megvalósulása mellett tanúskodnak.

A látogató ezután Holló Kornél kisméretű, kvalitásos érmeit és markáns szoborportréit veszi szemügyre. Megmintázta Lisztet, Petőfit, Jókait, Balassit és irodalmunknak, művészetünknek, történelmi múltunknak sok más nagy egyéniségét. Éveken keresztül vezetője volt az esztergomi művelődési otthon szobrászati körének. Azonban amikor a Petőfi Művelődési Ház új, tágasabb épületbe költözött, ők itt nem kaptak helyiséget, s a jól működő kör

feloszlott. Felvetődik a kérdés: nem lehetne valahogyan a helyiség-problémát megoldani, hogy a kör ismét működhessen?

Utunk ezután Pánczél Béla festőművész kis lakásába vezet. A művész nemrégén tért haza Erdélyből, ahol rokonait látogatta meg. Most egy ottani élménye alapján képet komponál. Témája: fenyőrönk-szállítás... Egy megkezdett vásznon parasztemberek csoportját látjuk, egy másik tájkép, sötét, komor égbolttal, viharfelhőkkel. Az idős művész sokat foglalkozik népmesék illusztrálásával is.

Legvégül Andrászkó Istvánt kerestük fel. Fialat ember, alig van túl a harmincadik esztendőn. Nemrégiben volt kiállítása Esztergomban. Témaköre változatos: arcképek, csendéletek, női aktok, tájképek, esztergomi utcarészletek... Nagyon érdekli a Balaton atmoszférájának ábrázolása, minden nyáron ott tölt néhány hetet, s vázlatok, tanulmányok tucajával tér onnan haza. Egyik műve különösen magára vonja a figyelmet: a végtelen egész víztükröt látjuk, a távolban két vitorlás körvonalával, vörösés alkonyi megvilágításban. Balatoni festményeiről elismeréssel nyilatkozott kiváló mesterünk, Szőnyi István is. Andrászkó történelmi kompozícióban is dolgozik: az 1919-es párkányi csata egyik jelenetét festi, a rohamra induló magyar vöröskatonákat.

Még sok tevékenyen alkotó képzőművész él és dolgozik Esztergomban, s a továbbiakban azok munkájáról is beszámolunk majd, akikről ez alkalommal nem esett szó.

(*Komárom Megyei Dolgozók Lapja*, 1960. május 11.)

DR. ZWILLINGER FERENC ÜGYVÉD ESZTERGOMI KÉPEI

A kiállítás képanyagának legnagyobb része, 255 db kép dr. Zwilling Ferenc ügyvéd fáradságot és költséget nem ismerő műgyűjtésének eredménye. A legrégebb időktől kezdve megjelent esztergomi vonatkozású metszeteket és fényképfelvételeket gyűjtötte össze. Az ő birtokában van a legrégebb metszet is, amelyet Esztergomról készítettek 1543-ban, tehát még a XVI. század első felében s abban a németnyelvű röpiratban található, amelyet az *Esztergom Évlapjai* is közölt nemrégiben hű fakszimilében.

A régi esztergomi metszetek között, amelyeket a kiállítás elénk tár, a XVI. századból 21 féle változatban 25 db. esztergomi képet láthatunk. Nincs városa Magyarországnak, amelyről ennyi régi metszet készült volna,

A XVII. századból 39 féle eredeti metszetet őriztet meg a gyűjtők kegyelete.

A XVIII. századból csak 2 darabot találhatunk. Úgy látszik, esztergomi metszetek tekintetében ez volt a legterméketlenebb évszázad, amit azonban városunk akkori története eléggé érthetővé tesz. Hiszen az átélt viszontagságok után alig volt ekkor egyeb Esztergom egy nagyobb falunál házainak és lakosainak számát tekintve.

A XIX. század elejétől kezdve már százszámra vannak ismét metszeteink. Igen bájos egy 1808-ból

való metszet Károly Ambrus főherceg-prímás idejéből kedvesen mosolygó angyalkákkal, közben Esztergom várával. Majd hogy megkezdődik a Bazilika építése, a képek száma is egyre növekedik. Esztergom a Bazilika építése előtt, közben és után, sokféle és fantasztikus változatokban forgott közkézen.

A Zwilling-féle gyűjteménynek e korból egyik legértékesebb ritkasága az a fametszetű kép, amely a Bazilika felszentelésének azt a jelenetét ábrázolja, midőn a felszentelő prímás a templom belső falain levő 12 kereszt helyét szent olajjal megkeni.

Általában a Bazilika felszentelésekor sok emlékképet adtak ki, sajnos, hogy ezek közül kevés maradt fenn. Akkoriban nem tartották érdemesnek megőrizni, pedig ma milyen becses ereklyeszámba megy!

A XX. századot v. Bajor (Bayer) Ágoston, Magasi Németh Gábor és Pázmándy István csinos rézkarcai képviselik a kiállításon, valamint azok a szebbnél szebb eredeti képek, amelyeket napjainkban Koszkol Jenő, Bajor Ágost, Németh Gábor, Hidegh Béla és mások festettek városunkról. Megjegyezzük, hogy a kiállítás célja nem lévén az, hogy eredeti festményeket gyűjtsön egybe, ezekből itt csak mintegy kóstolót láthatunk.

(*Esztergom*, 1930. augusztus 10.)



Peternák Gusztáv: Strigonium Metropolis Hungarie, 1974



Peternák Gusztáv: Bartók Béla 1881–1981 emlékérem, 1981
/ Kodály Zoltán 1882–1982 emlékérem, 1982

Sebő József A BRONZ KÖLTŐJE

LÁTOGATÁS PETERNÁK GUSZTÁV ÉREMMŰVÉSZNÉL

Él Esztergomban egy érmész, akinek bronzba metszett alkotásait csak szűkebb környezete és a mesterség néhány hazai művelője ismeri. A város és a megye közönsége ezidáig sem egyéni, sem csoportos kiállításon nem láthatta műveit.

Találkozásunkig jómagam is csak kőszá híreket hallottam a numizmatika városunkbéli művelőjéről, mígnem egy jóakarója arra invitált: látogassam meg. Családjával az Irinyi utca egyik kis lakásában él. A falak, az állványok és a polcok könyvekkel és különféle műalkotásokkal rakottak. S a kérdésre, hol dolgozik, az egyik szoba sarkát mutatja, amit inkább hobbisaroknak vélhetnék, mintsem műteremnek. Ő maga nyugodt, kiegyensúlyozott, szerény ember benyomását kelti, aki szívesen invitál. Rövidesen előkerülnek az érme is. A látogató a sokféleséget látva azt hiheti, valami éremgyűjtővel akadt dolga.

De a stílus árulkodik, mind egy kéz műve. Tucatjával sorjáznak itt a legkülönbözőbb alkalmakra készült bronzok, például az Esztergom ezredik évfordulójára – a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete megbízásából – készült *Strigonium Metropolis Hungarie* című, a középkori város látképének fantáziarajzával; vagy a „Magyarország első pénzverdéje” feliratú – Szent István dénárjának hátlapjával –, amely a „Lanced Regis” (a király lándzsája) feliratot viseli.

Aztán itt sorakoznak a Komárom megyei éremgyűjtők találkozóira készült medáliák is: a Nagyharsány közelében talált dénár mintázatával díszített (az egyesület 1976-os vándorgyűlése emlékére); az I. Géza király pénzének hátlapjával ellátott (1977), és még folytathatnánk a sort Szent László, II. András vereteinek újraálmódott változataival. De látható itt a 225 éves magyar szénbányászat és a Bartók Béla–Kodály Zoltán kettős rajzolatú emlékérem is, sőt Balassi Bálint, Goldmark Károly mellképe és Bethlen Gábor lovas alakja is egy-egy tenyéryn bronzon.

Számomra talán mégis a legszebb a keszthelyi numizmatikusok felkérésére készült magyar várak sorozat: Csesznek, Szigliget, Tátika, Nagyvázsony, Sümeg – olvasható a legendákon, azaz a köriraton. Példányszámuk rendkívül alacsony: 50-100-200, emiatt e mestermunkák a gyűjtők féltett kincsei közé tartoznak.

Beszélgésünk közben a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete évkönyve is előkerül, amely Asszonyi Tamás, Borsos Miklós, Csíkszentmihályi Róbert – és nem utolsósorban Peternák Gusztáv munkáit mutatja be. Sőt! Mint a mutatóból kiderül, a legtöbb alkotással ő szerepel a kötetben. Kérdésemre, miért nem ismerik Esztergomban, csak elmosolyodik.

– *Nem szeretem a feltűnést, a reklámot. Számomra nem kenyérkereső foglalkozás az érmészet, csupán öröm, szellemi szórakozás. Mindig vonzott a feladat: miként lehet egy kis felülettel gazdálkodni.*

– Már a régiek is vallották, költői lelkület nélkül nem lehet érmet csinálni. Honnét a mesterség tudása, szeretete?

– *Pályám messziről indult. 1954-ben, a miskolci műszaki egyetem elvégzése után kerültem Esztergomba, a rejtélyes nevű Sportáru-termelő Vállalathoz. (Akkor az egyetlen repülőgépgyár Magyarországon.) Itt Lampich Árpád és Rubik Ernő mellett dolgozhattam. 1961-ben már mint főmérnök, a Gépipari Tudományos Egyesület helyi elnöke lettem. Mai, divatos szóval élve, innovációs területeken dolgoztam. 1979-ben, mint fejlesztési osztályvezető mentem nyugdíjba – betegségem miatt kissé korábban. S ekkor már volt időm ifjúkori álmaim megvalósítására. Azokat a szakmai fogásokat, amelyeket még az ózdi gyárban lestem el, autodidaktaként továbbfejlesztettem. Térplasztikával például soha nem volt módom foglalkozni, pedig térlátásom többen dicsérették. Először csak negatívba metszettem. Ez a legnehezebb technológiák közé tartozik – a XVIII. századig csak így dolgoztak –, majd, miután lehetőségem nyílt, öntött bronzal is foglalkoztam.*



Peternák Gusztáv: Balassi emlékérem, 1954

- Melyik volt az első érem?
- *Első munkámat „dühömben” készítettem. 1954-ben Balassi Bálint évfordulóját „nagy csendben” ünnepeltük, s én a magam gyönyörűségére idéztem fel a költőt – bronzban. Majd megbízatásokat is szép számmal kaptam.*
- Hogyan, miként kezd egy ötlet kibontásához?
- *A lényeg: szeressem a témát, amiről szólok. Általában valamely évfordulóhoz, eseményhez kapcsolódik. Először rajzban álmodom meg, csak ezt követően kezdek a negatív metszéshez. Ebbe egy idő után úgy beleéltem magam, hogy még papírra is jobbról balra kezdem írni.*
- Van-e valamilyen sajátos „peternáki” vonás?
- *Ahogy vesszük! Érmeim eléggé rusztkusak. Általában a jól kidomborodó ún. „magas” plasztikát kedvelem, a „simát” nem. És a túl szabályos, kerek éremtől is el-elkalandozom néha. Az éremművészet formai-tartalmi megújítására egyébként nem törekedtem.*

- Mi az, ami évek múltán is kemény küzdelmet kíván?
 - *A portrékészítés. Főleg akkor, ha nem ismerem, akit megmintázok. Ilyenkor valakit meséltetek, lehetőleg olyat, akinek az ítéleteire adok. Ha ismerem, szellemileg könnyebben fel tudom építeni a rajzot. Egy szó mint száz: meg kell keresnem az arc mondanivalóját. S ha kell, könyvek tucatjait nézem át: milyen volt egy korabeli katonaoöltözet, vagy milyen a várak ábrázolása a régi metszeteken.*
 - Tervek, célok?
 - *Mást nem kívánok, csak egészségben alkothassak. Újabban a szemem is rakoncátlankodik, most kevesebbet tudok dolgozni.*
- Bátran állíthatom, hogy a szépen metszett érmeik nincsenek „jó” helyen Peternák Gusztávnál. Illő lenne, hogy a város és a megye közönsége is megismerje őket, egy-egy kiállítás során...

(Esztergom és Vidéke, 1987. szeptember.)

Salamon Nándor

ESZTERGOMBÓL INDULT... ÉS VISSZATÉRT

PIRCHALA IMRE FESTŐ PÁLYARAJZA

Nyugtalan lelkű kismester volt, akit a „megnyugvás ösvényei” Szombathelyre vezettek. Jócskán túl járt már élete delén, amikor feladta a „fővárosi művész” pozícióját, s még másfél évtizedig alkothatott sikeres, megbecsült művészként – a vidéki városban. A Derkovits Gyuláról elnevezett „szocialista városnegyedben” élete „új társával” alakította ki pár négyzetméteres kis műhelyét. Szobányi műhelye, staffelája, festőkészségei és képei – a falakon és letámasztva – dacolva az idővel, a múlandósággal, ma is őrzik eredeti állapotukat. Minden rá emlékeztet, mintha csak pihenésképpen hagyta volna el helyét, hogy sétáljon a parkban, a patakok mentén vagy betérjen valami hangulatos kiskocsmába. Legkedvesebb képei a nappali helyiség falait borítják. Tőlük semmi áron meg nem vált volna. Portrék, színekben pompázó, gonddal szerkesztett tájképek, városrészletek harmonikus együttese szemlélteti az életmű lényegét. Hangsúlyos munkák – közöttük Esztergomról. Átfogó panoráma a Szent Tamás-hegyről alátéve, közelében egy korai vászon: piros tetejű házak ölelésében zölden felmagasodó Kálvária-hegy a stációkkal, a Golgotával és a kis kápolnával. A Kuklender-hegy, a pincesor, a hegyekre kapaszkodó, zezugos utcák, itt-ott néhány kisvárosi figura a távoli gyermekkor bolyongásaira emlékeztet. Színekben, formákban megörökített vallomások, távolból küldött sóhajok, az örök visszatérés vágyát őrző jelkép mindahány. A szeretett, rég elhagyott Duna-parti város iránti vonzódás dokumentumai. Pirchala Imre életének ugyanis meghatározó, hiteles helye Esztergom, a „gyermekkor színtere”, a hazatérés örömét mindig újra feltámasztó, a családi élet melegségére emlékeztető éden. Örökkévalóságig tartó kötelék, rajongva szeretett urbs. Bár nem itt született, s emlékeiben kitüntetett hely jutott Pozsonynak is, de amikor kitérőkkel tarkított élete lezárult, kívánsága szerint itt temették végső nyughelyére.

Művészi pályája a húszas évek végén indult. Gyermekéveit a monarchia végnapjainak eseményei szőtték bonyodalmasra. A háborús események az igazi szülőföld elhagyásának szomorú élményében részesítették. A kommün ifjúkori kalandot, s egyszeri komoly veszélyt hozott. Gimnáziumi tanulmányai türelmét tették próbára, míg a főiskolás évek az akadémizmus és a reformszellem, a régi és a modern művészet küzdelme közepette peregtek. Az Andrássy úti intézetben Vaszary János eszméi hatottak, benne testesült meg a kor művészideálja. Programja lényegét 1927-ben írásban is rögzítette. „A gyökerében megváltozott korszellem követeli új, kifejező művészi formáját.” Festőnk sorsszerűen szegődött követőjéül, de a mester következetes szigora miatt később eltávolodott tőle. Így azután hatottak rá a főiskola más tanárai is, főként Csók Istvánt kedvelte. Az impulzusok többirányúsága végül a természetelvűség tradícióját tovább éltető posztnagybányai felfogás követőjévé avatta. E szemléletben hol a szín, hol a szerkeszettség, vagy éppen a kemény kontúr dominál – a témától függően. Nagy, átütő változások – termékeny, eléggé szétszóródott életművében – később, még nyugati utazásai hatására sem figyelhetők meg.

Indulásában a családi környezetnek, a szellemi pályák felé vonzódás hagyományának döntő szerep jutott. Igaz ugyan, hogy művészt nem találunk felmenői között, de a jómódú középosztályhoz tartozó elei nyomot hagytak a magyar kultúrtörténetben. Részben kötődéseikkel, részben munkájukkal. Dédapja a budai helytartótanács elnöke volt. Belsőszékes baráti szálak fűzték a Madách családhoz, oly mértékig, hogy az Imre név az elsőszülött Pirchala-fiak becsben tartott örökévé vált. Nagypapa – aki már érdemben közreműködött iskoláztatásában – Madách Imre keresztfia volt. Érdemleges pályát futott be a magyar tanügy szolgálatában. Pozsonyban a tankerületi főigazgató tisztét látta el. Kivette részét a tudományos



Pirchala Imre: *Esztergomi látkép*, 1960-as évek



Pirchala Imre: *Csendélet citromokkal*

munkából és tankönyvírással is foglalkozott. Baráti köréhez tartozott a Pozsonyba néha bekopogtató Mednyánszky László. Érdemei elismeréseként pedig az Országos Középiskolai Tanárok Egyesülete tiszteletbeli tagjává választotta. Festőnk e nagyapa „kosztosaként” kezdte meg gimnáziumi tanulmányait a koronázó városban.

Szülőfaluja azonban egy felvidéki, szlovákok lakta kis falu, Nyitrapereszlény, ahol 1904. március 20-án örvendezett érkezésén családjá. Apja az esztergomi káptalan nyitravölgyi birtokán intézőként dolgozott. Elemi osztályait a helyi magyar iskolában végezte el. 1914-ben került Pozsonyba, s kezdte meg gimnáziumi tanulmányait. Akkor már kedvel rajzolgatót, s készségét felismerve rajztanára külön feladatokkal bízta meg. Nagypja az egyéniséget, a művelt embert, a rendszeret, a kemény tartással bíró példát testesítette meg előtte.

Jelentős fordulatot 1916 jelentett életében. A felvidéki család feladva az otthont, a munkakört, Esztergomba költözött. Magukkal hozták a Pozsonyban tanuló gyermeküket is és beírást a bencés gimnáziumba. Csakhamar konfliktusai támadtak, s inkább átköltözött az állami reálba. Különösen a humaniorák és az ábrázoló jellegű tárgyak kötötték le. Szabad óráiban szívesen csatangolt a várost övező hegyeken, erdőkben. Kalandozásai közben ismerkedett meg Bayer Ágost festőművésszel, első mesterével. Barátság alakult ki közöttük, műtermében bécsi modelleket rajzoltak. Megtanulta az olajfestés alapjait. Ekkor születtek első festményei. Húgáról „zongorázós portrét” festett és tájképezett.

A tanulóévek élményei közé tartozott az 1919-es kaland – 15 évesen, osztálytársaival együtt, a serdülő fiú kíváncsiságának engedve „vörös katonának” állt. Párkányon lövészárkot ástak, de a közelgő cseh légiósok elől csakhamar visszavonultak. A hídfőt védő tüzereknek segítettek. Aztán újra az iskolapad következett, de egyelőre nem az érettség. Innét (is) eredeztethető, lázadásra hajlamos baloldaliságát a későbbi méltánytalanságok ellenére élete végéig vállalta, de azt nem szóval, hanem veszélyvállalással, tettekkel bizonyította. Kimaradt a gimnáziumból és 1920-ban sikeresen felvételizett az Iparművészeti Iskolába. Helyét itt sem találta,

nyughatatlan lelke nehezen tűrte az iskolás köztöttségeket. Inkább magánúton érettségizett le. 1923-ban kiállta a szűrővizsgák próbáját és a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola növendéke lehetett. Rajztanári oklevelét 1927-ben kapta meg. Vaszary János a komoly, igényes munkát, s egyidejűleg a szabadság eszményét plántálta növendékeibe. Szerkesztőkészségére, egy ideig festői felfogására, ecsetkezelésének dinamizmusára hatottak a tanulak. A már említett *Kálvária-hegy* ennek jegyeit viseli. A maga útját mégis másként képzelve, lassan elhagyta a hatásokat, s visszatért a natura kevésbé stilizált ábrázolásához. Az Esztergomban élő család, a jómódú pesti rokonság viszonylag jó háttérrel biztosított életmódjához. Ezekben az években – főként nyaranta – családi kötelekben hasznos utazásokat tett Olaszországban, Ausztriában, Németországban. Utazó szenvedélye később újra feléledt, s fontos élményforrása maradt festészetének. 1928-ban tanári állást vállalt két tanonciskolában: Budapesten és Esztergomban. A fővárosban 1933-tól tanártársa volt az ugyancsak iparosjelölteket oktató Barcsay Jenőnek. Ingázó „munkása” lett a tanügynek. Mozgalmas életformája és természete lehetővé tette számára, hogy mindkét városban életteret, baráti társaságot találjon. Esztergomban tagja volt a Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaságnak. Kiállításaiokon többször szerepelt. 1933-as plakátpályázatukon *Esztergom* című plakátjával első díjat nyert, s ez oly sikeres munkának bizonyult, hogy a háború után – idegenforgalmi céllal – újra kinyomtatták. Első házasságát 1931-ben ugyancsak Esztergomban kötötte, itt teremtett otthont családjának, gyermekének. Világról alkotott nézeteik azonossága avatta barátságáig Martsa Alajos fotóművésszel való kapcsolatát, akinek műterme a 30-as években valóságos „modern szellemi gócponttá vált” (Zolnay László). E körben ismerkedett meg Tersánszky J. Jenővel, Berda Józseffel, Féja Gézával. Berda vezette be az óbudai Kéhli-nél gyülekező, a kisvendéglők romantikus hangulatát, jó ételeit-italait kedvelő írók, művészek társaságába. A nevesebbek közül említsük meg Tamási Áront, Szántó Györgyöt, a táncművész Harangozó Gyulát. Az együttlétek emlékét

számos dedikációval gazdagított könyv őri. Martsa a fotóalbumába is beválogatta Pirchala portréját.

Barátságuk kiállta a nehezebb idők próbáját is. A fővárosban bujkáló Martsa Alajossal együttműködve – 1944 novemberében – tevékenyen közreműködött a munkaszolgálatból menekített Csorba Géza szobrászművész esztergomi rejtegetésében, ápolásában. A Pirchala-család mentette meg Csorbát később a mindenütt és mindenki elleniséget, kémet gyanító szovjet katonák zárkájából is (Kaposi Endre). Az ötvenes években az „új tagokkal” bővült „irodalmi-művészeti szalonban” találkozott Zolnay László régésszel, aki kezdetől rokonszenvel kísérte festői törekvéseit. Esztergomi, szombathelyi, nagykanizsai kiállításaihoz írt ajánló soraival, leveleivel érzékeltette megbecsülését. Önéletrészében pedig többször megemlíttette bátor helyállását.

Az utazgatás kényelmetlenségeit megunva Pestre költözött. A nyarakat, a családi ünnepeket azonban továbbra is övéi körében töltötte. Ragaszkodásának bizonyítékai az ott festett képek nagy száma. Akvarellel, olajjal egyaránt dolgozott. Kedvenc témája a különböző álláspontokról tanulmányozott, a város képét meghatározó motívumokat összefogó látvány. A Szent Tamás-hegyről több változatban megörökítette a Víziváros tornyait, tetőit, a Várhegy Bazilika-kupolával lezárt meredélyes tömbjét. A Bazilikát a Kis-Duna híd mellől ugyancsak megfestette. Más képein a Szent Tamás-hegy zegzugos utcái, a pincesor részletei ragyognak a fényben, hajdanvolt hangulatokat mentenek át a jövőbe. A szigeti faszor, a várost ölelő dombok, rétek üde zöldje ugyancsak gyakori témája. De elkalandozott a Duna mentén Dömös felé, s becserkészte a Dunazug hegység rejtőző völgyeit is.

Miközben a vérszől mentette az üldözötteket, nem gondolt arra, hogy az eljövendő, megálmodott „új világ” a legkevésbé sem méltányolja majd múltját. Sőt! Élete teljében nyugdíjba küldték. Ezért különböző, felkészültségének jól megfelelő feladatokat vállalt. Plakátokat tervezett – egy „vásár-plakáttal” 1948-ban díjat is nyert –, Esztergomban kirakatokat rendezett. Végül 1949-ben stabil álláshoz jutott a Várostervező Irodánál, ahol grafikusként alkalmazták.

Művészi munkálkodásának eredményeiről egyéni és közös kiállításokon adott számot. 1946-ban egy „felszabadulási vándorkiállítással” Esztergomba is eljutottak művei. 1950-ben a Műcsarnokban, 1954-ben a budapesti Gázművek Kultúrtermében szerepelt közös kiállításon. A következő évben a megyei művészek közös bemutatkozása szólította „haza”. Együtt állított ki egykori mesterével, Bayer Ágosttal. Kortársai közül Divéky Jolán grafikus, Szalai Zoltán festő, Nyergesi János festő emelhető ki a névsorból.

1963-ban – baráti meghívásra – először utazott Párizsba. Négy év múlva megismételte a munkával teli „tanulmányutat”, akkor Arles-ig jutott. Karakterizékét portré megrendelések teljesítésével hasznosította. Rengeteg utcaképet, tájképet készített. Rajzai olyannyira sikeresek voltak, hogy némelyiket képeslapon sokszorosították. Jól érezte magát a „művészek városában”, élvezte a nagyváros sodrását, forrágát, témagazdagságát. Erős csábítást érzett a maradásra, biztatásban sem volt hiány, de mindig hazatért. Életének már említett fordulata 1969-ben egy új házasságkötéssel következett be. Hatvanöt évesen hagyta el Budapestet, s feleségével annak szülőföldjére költöztek. Munkával teli, harmonikus másfél évtized következett életében. Megértő társ gondoskodott a nyugodt alkotás kereteiről, háttéréről. Gyarapodott a termés, új témákat talált, a meghívások pedig egymást érték. A sokáig magát mellőzöttnek tudó művész szokatlan népszerűséget vívott ki magának Pannónia nyugati végein. Tárlatait a közönség aktív érdeklődésétől kísérve nyitották meg, s anyagi panaszra sem adott okot meghívóinak. Sokat utazott országon belül, s otthonosan festett szerte a Dunántúlon. A veszprémi Bakony Múzeumban 1967-ben főként utazási élményeiről adott „képes” beszámolót. A képcímek tanúsága szerint Metz, Pózsony, Párizs vedutáit, csopaki, dömösi, veszprémi, szentendrei hangulatokat őrző színes tájképeket láthatott a közönség, de nem hiányoztak az esztergomi akvarellek sem. Méltatója, érdeméül az egyszerűséget, a tisztán megfogalmazott művészi igazságot említette. Vas megyében 1970-től vett részt a megyei tárlatokon. 1973-ban Hadik Gyulával közösen mutatkoztak be. A megfestett témák köre a provincia színeivel, formáival gyarapodott. Munkáit a mívességgel

Pirchala Imre:
Táj házakkal



a szín- és formakontrasztok érett alkalmazása jellemezte. Zolnay László lelkesülten állt művei mellé: „a nézőt (...) mintegy érzelmi pergőtűzben tartják, lebilincselik” – írta a katalógusába. Első – máig egyetlen – esztergomi önálló kiállítását 1974. október 20-án Kaposi Endre nyitotta meg. A katalógus előszót „költői vándorútjáról” ismét Zolnay kerekítette, nem hagyva említetlen Esztergom „részesedését” a festő életművében. Piktúrájának rejtett értelmét ekként látta: „tisztá művészet, az érzékeny léleken átszűrűt élmény az a nagy többlet, amivel Pirchala Imre képei, tájai, csendéletei gazdagabbak, s árnyaltabbak a valóság fényképezett látványánál”. A tematikai többletet a vasi táj elelenségét közvetítő festmények jelentették. A meghívó egyetlen reprodukciója, az *Esztergomi látkép* eredetije ma a Balassa Bálint Múzeum gyűjteményében őrzi alkotója hódolatát. A következő kiállítás 1977-ben Nagykanizsán nyílt a hagyományok folytatójaként, a maga útját járóként aposztrofált festő műveiből. Népszerűsége, a helyi hivatalosság figyelme szinte kényszerítette, hogy a következő években Szombathelyre korlátozza közszerepléseit. 1979-ben egy iskolai kollégiumban, 1980-ban és 1983-ban a helyi Képcsarnok bemutatótermében jelentkezett új művekkel. Előbbi a 76. születésnap alkalmából ünnepi hangulattól övezve maradt emlékezetes esemény. *„Egy életmű kiteljesedése, sok-sok napsugár együtt”* – szárnyalt a méltató szó. A siker meglepő: minden képe elkelt már a megnyitás perceiben. Maga resignáltan nyilatkozta: *„...valahogy mindig kevés a kép”*. Gyűjtői versengtek festményeikért. Jelentős kollektívák őrzik műveit, de sok otthon díszei között is megtalálható egyikét Pirchala-kép. Népszerűségének magyarázatát így adta meg a helyi újságíró: *„Életszeretet képekben; nincs rajtuk semmi különös megfjejtendő, elidegenítő, magasröptűen csak a vájtfulűeknek szóló”* (Szakály Éva). A festő a sokat megélt öregek

bölcsességével nyugtázta fogadtatását, s visszavonult újabb témákat megfesteni. Nyolcvanadik évében még azon tűnődött, hogy a tavasz beálltával, de legkésőbb nyáron el kell mennie ismét Esztergomba, mert várja ott még néhány megfestendő motívum. Születésnapján ismét felkeresték a megye vezetői, barátai. Aztán eljött a tavasz, el a nyár is, de a „hazatérő csillagok” hiába vibráltak a tiszta égbolton. Csak porhüvelyre kelt útra – de már az őszi harmatok nyomán –, hogy megtérjen a családi sírboltba, a belvárosi temetőbe. Pirchala Imre 1984. október 21-én végleg magára hagyta műtermét. Fogyatkozó barátai, tisztelői nevében Zolnay László búcsúzott tőle. Az esztergomi hajdani baráti kör „utolsó pillérét veszítette el” – mondotta. Kifejezte reményét, hogy talán megadatik neki, hogy megrendezheti egyszer Esztergomban Pirchala Imre gyűjteményes kiállítását, „amelyre a művész nagyon vágyott”. Nem teljesíthette ígéretét, mert jó fél esztendő múltán ő is csatlakozott a Martsa-kör távolodó menetéhez.

(Limes, 1997(4)33–48.)

Pirchala Imre festőművész „Kék Duna“ plakátja győzött

A város pályázatát hirdetett esztergomi plakátok elkészítésére. A pályázat határideje szombaton délután járt le. Glafz Gyula polgármester elnökségével az Idegenforgalmi bizottság akkor bontotta fel a pályázatokat. Igen sok pályázat érkezett be. A pályázatokat a városháza nagytermében kiállították. Nagy örömmel láttuk a sok szép plakátrajzokat. A legteljesebb elismerésünket kell nyilvánítanunk, hogy oly szép számban küldöttek be pályázatot, de különösen a sok értékes munka érdemel dicséretet. A plakátokat még a héten is meg lehet tekinteni.

A terembe lépő már az első pillanatban megítélhette, hogy melyik plakát nyeri meg a 100 pengős díjat. Természetesen jelgés volt minden munka és nem lehetett tudni, hogy ki a tervező. Kedden délután az idegenforgalmi bizottság egy szűkebb köre döntött a beérkezett pályázatok felett. Titkosan szavaztak. Az eredmény szerint tízen a „Kék Duna“ pályázatra adták le szavazatukat. Egy egy szavazatot kapott az „Idegenforgalom“, az „Esztergom 1934. március“, a „Turista“ és az „Erzsike“ című munka. A jelgés levelek felbontása után kitűnt, hogy a *Kék Duna*-plakát tervezője és készítője: *Pirchala Imre* esztergomi festőművész.

Pirchala Imre megérdemli a győzelmet, mert munkája valóban művészi és modern. Tökéletes plakátrajz. Pirchala Imre egy másik rajzot is beküldött „Esztergom 250“ jelgés alatt. Ez a munka is tökéletes, művészi alkotás.

A Kék Duna-plakát az esztergomi kék Nagydunát ábrázolja, háttérben a bazilikával. Viz, napsütés, part, fonséges dóm. Beszél a kép. Fölösleges a magyarázó szöveg és ezért a bazilikával. Viz, napsütés, part, fonséges dóm. Beszél a kép. Fölösleges a magyarázó szöveg és ezért a művész nagyon helyesen csak ennyit írt a rajz alá: Esztergom.

A közönség is el fogja ismerni, hogy Pirchala Imre munkája a legszebb a többi pályázat között.

Esztergom és Vidéke,
1934. március 22.



Pirchala Imre plakátjai 1934, 1948



Györke Zoltán

A FESTŐMŰVÉSZ MAGÁNYA

Dorogon, az Esztergomba vezető főút menti földszintes bányász „egyházak” egyik egyszobás lakásában keresem fel Puxbaum Jenő festőművészt. Kinn, a lépcsőfeljártnál lerakott kartonok jelzik, hogy jó helyen járok. Benn Jenő bácsi szinte az egész szobát betakaró reklámkarton fölé hajolva szorgoskodik. Egyik, lejárt reklámrizot eltüntet, hogy helyet adjon a másiknak. A falakon a szoba ikerfülkéjében festmények, képek. A legtöbb tájképen esztergomi tájat, városrészt ismerek fel. A sziget hatalmas fasorai több „rálátásból”, az ezeréves város jellegzetes épületei.

Puxbaum Jenőt kevesen ismerik a megyében, az országban, képzőművészeti életünkben pedig – sajnos – soha nem tartották számon. Képeit nem kérik a megyei, városi tárlatokra, ő nem vádol, nem hibáztat. Az ellen is tiltakozik, hogy írjak róla. „Minek? – kérdi. – Fölösleges”. A festőművész immár 72. életévébe lépett, s eddig mindössze egyetlen képe szerepelt az esztergomi művészek egyik tárlatán. Küldött három-négy festményt, egyet válogatott be a zsűri, aztán többet erre a hagyományos tárlatra se hívták. Pedig megérdemelte volna, hogy odafigyeljenek rá, mert karakteres, gyönyörű színvilágú posztimpreszionista festményeivel csak gazdagította volna a megyei tárlatokat. Önálló kiállításra eddig nem is gondolt. „Soha nem volt annyi pénzem, hogy keretet vásároljak a képeknek, nem olcsó mulatság egy kiállítás” – mondja. Pedig egész életében azért összegyűlt annyi alkotása, hogy kitelne belőle egy önálló tárlat...

Élete nem nevezhető művészetnek, sorsa se művészsorsnak. Ki tudná ma már megmondani, miért így történt, talán ő maga is tehet róla. Soha nem a könnyebb oldalát kereste az életnek, erre módja se volt. Esztergomban született, onnan kerül 1932-ben a Képzőművészeti Főiskolára. Csók István osztályában végzett két évet, aztán baloldali szervezkedés gyanújával Csókot Vaszaryval, s a többi haladó szellemű művésszel együtt nyugdíjazták. Akkor Glatz Oszkár

osztályába került, szintén kitűnő mesterhez. Anyjék Esztergomban építkezni kezdtek, állami kölcsönt nem kaptak, abba kellett hagynia a tanulást, segíteni, keresni kellett, támogatni a családot. Évekig moziplakátokat, kirakatokat festett, aztán 1938-ban újra jelentkezett a főiskolára, hogy folytassa abbamaradt tanulmányait. Burghardt Rezső lett a mestere, nála fejezte be tanulmányait, de továbbképzésre iratkozott be, mert egy sor portrémegrendelése volt a fővárosban, s így vasúti kedvezményt is kapott. Aztán jött a háború, a fogságban cukros zsákra rajzolta a tisztet, bajtársai képét. A háború után a dorogi bányamérnökségen helyezkedett el, volt csillás, hordozta a felszerelést a „mérnök úr” után, végül minden dekorációt vele készítették a nagyközségben. Később annyira kevés volt a fizetése, hogy előbb a szobafestőkhöz szegődött, aztán elvégzett egy szivattyúkezelői tanfolyamot. Nyugdíjba pedig már az egyik közeli tsz ládakészítő üzeméből ment. Ezekon a munkahelyeken bizony nem volt ideje, lehetősége a festésre, ha ihletet lobbantottak is benne. Dolgozott becsületesen egész életében, s ha akadt annyi pénze, festéket vásárolt, festőállványhoz állt. Kevés volt az ilyen ihletett pillanat. Lehet, hogy másképpen, a művészi tehetséget kiteljesítő irányba is alakíthatta volna a sorsát. De ő nem tanítani ment, hanem fizikai munkát végezni. S közben elszálltak az évek pótolhatatlanul, visszatéríthetetlenül.

Igaz, kevés képet festettem, mégis teljesnek, eredményesnek érzem az életemet – mondja. Tíz éve vezetem az üvegyári művelődési központ képzőművész szakkörét, azelőtt a dorogi szakkört irányítottam, ahonnan több művész nőtte ki magát, így Árvai Ferenc szobrász, Furlán Ferenc grafikus és mások. Az üvegyári szakkör jelenti nekem a művészetben való feloldódást, a családot is pótolja, hiszen egyedül élek, feleségem régebben meghalt. A szakkörömről büszke vagyok, s arra is, hogy rendszeresen megtartjuk házi tárlatunkat, részt veszünk a megyei amatőr kiállításokon. Örömet jelent, ha

látom, hogy valamelyik tanítványomnak szépen sikerült megfogalmaznia gondolatát. A szakkör jelenti nekem a kapcsolatot a művészettel.

Puxbaum Jenő „újabb” képein Dorog házaival, dömösi, esztergomi, nagymarosi, lillafüredi, hollóházi hangulatokkal találkozhatunk. Ez arra vall, hogy az utóbbi években, nyugdíjazása után sokat jár a közeli-távoli gyönyörű hazai tájakon. „Én kezdettől posztimpreszionistának tartom magam, természet után festek, dolgozok, s itt nem lehet hasból csinálni semmit. Remélem, az én képeim érthetőek maradnak az embereknek. Lehet, hogy ma ez nem divat, de én

ennél a hagyományos stílusnál maradok”. Vannak költők, akiknek életében nem jelenik meg önálló kötetük, mégis költők, benne élnek az irodalmi köz-tudatban, vannak festőművészek, akik nem rendeztek soha önálló tárlatot. De festőművészek. Ilyen Puxbaum Jenő is. Mióta nyugdíjas, intenzívebben fest, alkot. Reméljük, telik még erejéből-energiájából, hogy önálló kiállítása alkalmából üdvözölhessük majd az idős művészt. S végre jelen lesz megyei művészeti életünkben is...

(*Dolgozók Lapja*, 1980. február 13.)



Puxbaum Jenő: *Esztergom látképe a Bazilikával*

Furlán Ferenc

PUXBAUM JENŐ KIÁLLÍTÁSA

Rendhagyó kiállítás? – az, ha rendhagyó művész-pályát takar! Egyáltalán: egyedi jelenség a művészet történetében a nehéz művészsors, amelyről rendszerint később és már romantikusan, az idő által cicomázva szerez tudomást a közönség, de a közvetlen környezete is? Sok a kérdés – de miért? Azért, mert a művészetet, a művészt legtöbbször az ünnepekhez kapcsoltnak tudják elképzelni, ami, aki tartalommal tölti meg azt – itt most az ünnepek alatt az egyéni és társadalmi formákra egyaránt gondolok. Vannak társadalmi állapotok, amelyben a művészet szerepe háttérbe szorul, minden más fölépítménnyel szemben – mintha a művészet nem a társadalmi törvények jogán, öntörvényei szerint volna egyenrangú, a társadalmi fejlődést elősegíteni. A művészetnek nem volt közvetlen hatalma sohasem, az talán a végtelenig tartó hatásában fejezhető ki. Ezért kerülhet különböző időben a művészet és a művész gyakorlata mellérendelt helyzetbe. A kiállításunk is ilyen művészpályára akar elégtételt szerezni vagy fényt deríteni? Úgy gondolom itt az idő, hogy kötelességünknek eleget téve megrendezzük.

Puxbaum Jenő 1909. január 9-én született Esztergomban, polgári családban. 1932-ben került a Képzőművészeti Főiskolára, Csók István osztályába, amit kommunista szervezkedés miatt 1934-ben feloszlattak. Ebben az évben nővére meghal (nála lakik Pesten), ezért megszakítja tanulmányait öt évre. 1939-ben Burghardt Rezső osztályában folytatja tanulmányait, közben rendszeresen látogatja Vaszary, Szőnyi, Aba-Novák mesterek óráit is. 1942-ben végezte el a főiskolát, és hazamegy Esztergomba, ahol sikeres portréfestőként dolgozik 1944-ig, amikor újoncként bevonul és elkezd járni élete kálváriáját, ami sajnos sokáig tartott. A háború Ausztriába sodorja, majd hazafelé jövet feltartóztatják, és még öt hónapig fogságszerű helyzetbe kerül. Ezek után végleg hazatér, és kiderül, hogy édesanyja aknatalálat következtében meghalt,

házukat mások foglalták el, amit még ma sem kaptak vissza. A szomszédból eltávozott a tulajdonos, így elfoglalhatott egy szuterén szobát, ahonnan 1950-ben kilakoltatják, onnan Esztergom-táborba kerül. 1946-tól dolgozik Dorogon, a Szénbányánál, és csak 1949-ben költözik ide.

Volt figuráns a mérnökségen, kinevezik műszaki rajzolóknak, a Szolgáltató Üzemben mázoló, végül a bányában végzett gépezelői munkát, ahol 1957-től 1971-ig dolgozott. Ez idő közben házasságot köt. Sajnos nyugdíj előtt csak 1200 Ft fizetése volt, kényszerűségből, több kereset reményében 3400 Ft-ért az esztergomi tsz ládagyárába megy, ott normában végez fizikai munkát, közben bordaközi idegzsábat kap és 1973-ban nyugdíjba kényszerül. Négy év után az életkörülményei miatt ismét fűtőmunkát vállal, amit ma, 79 évesen is végez.

A művészi pályát és a vizuális nevelést a fentiek mellett kell elképzelni, s az biztos, hogy Puxbaum Jenő mindent, ami körülötte vagy benne diszharmonikusan jelentkezett, a művészi tevékenységgel oldotta fel és szerzett belőle a holnapjaihoz erőt. 1948-ban, amikor a Képzőművészeti Alap tagja akart lenni, csak azért nem sikerült, mert az a Művészeti Szakszervezeti tagságot feltételezte. Ő akkor a Bányász Szakszervezet tagja volt – azt mondták, fizesse továbbra is ott a tagdíjat, örüljön, hogy van keresete. Többé nem próbálkozott. Hibája volt?

Érvényesülésének lehetőségeit az idők során uralgó művészetpolitikai megfontolások, divatáramlatok sem segítették. E kiállításon látható, főképpen hagyományosan impresszionisztikus képei forgalomba, illetve közönség elé kerüléséhez két fontos dolog kellett. Napjainkban a televízió műsorában hírül adta, de ami a legfontosabb, elhittette Puxbaum Jenővel, hogy képei igenis érdemesek a bemutatásra, sőt azon túl közkinccse lehet Dorog társadalmának, hiszen mint lokálpatrióta csüng a dorogi tájon – képeinek témái nagyobb részt ezt dolgozzák fel.



Puxbaum Jenő: Őnarckép, 1945



Puxbaum Jenő: Portré, 1974

Mellette meg kell említeni nosztalgikus ragaszkodását Esztergomhoz, feledve csalódottságát szülővárosa érdektelensége miatt, vagy a vörösvári, pilisszentléleki tájképeit, amelyeket homogén, tiszta színekkel, gesztusok rendszerével épített fel. Portréiról, aktjairól az juthat eszünkbe, hogy ilyen mester-ségbeli felkészülés mellett miért csak egy murális munkát festett – 1935-ben az esztergomi-szentgyörgymezei plébániatemplom hosszahajó mennyezet-képét (azóta lefestették). Miért? Újra meg újra kérdés! Puxbaum Jenő emberszerető, szerény, de kissé befelé forduló, sohasem élt a sokak számára hasznot hozó tulajdonsággal, az önzéssel – mi maradt más hátra? Emberhitét fenntartani, emberek közé menni és tőle telhetően adni! Ezt szeretnénk

Neki megköszönni gyűjteményes kiállítása alkalmából. Dorogon 1948-ban Tar István Kossuth-díjas szobrászművész, az évfolyamtársa indítja el a szak-kört, azonban 1949-ben Puxbaum Jenő átveszi a vezetést és mellette több mester – Bajor Ágost grafikát, Fazsi Hugó akvarellt, anatómiát, Puxbaum Jenő pedig festészetet tanít 1956-ig. Ezt követően veszi át tőle Heil Ferenc, ő pedig azóta is a tokodi üveggyár szakkörében tevékenykedik. Befejezésül pedig kívánok Neki az intézmény és volt tanítványai nevében jó egészséget a további alkotómunkájához.

(Puxbaum Jenő festőművész kiállítása. Dorog, 1988. Dorogi Galéria. Katalógus.)

Kádár Péter

ESZTERGOMI AMATŐRÖK

Évek óta mindig körülbelül húsz tagja van az esztergomi amatőr rajzkörnek, melynek a városi művelődési ház ad otthont. Az arcok változnak, a létszám állandó. Hetente kétszer, kedden és csütörtökön gyűlnek össze. Most Kollár György festőművész a kör vezetője, aki harmincéves korával a fiatalabbak közé tartozik a társaságban. De jár oda tizennyolc évestől a nyugdíjasig minden korosztály képviselője.

Az amatőr festőket, grafikusokat összegyűjtő szakkörnek patinás múltja van. Első vezetője és alapítója Bajor Ágost volt – mondja Kollár György. – Novák Lajos, Munkácsy-díjas festőművész is nyolc évig volt a vezetője. Volt olyan tagunk, például a tavaly elhunyt dr. Radácsy Antal jogász, aki huszonöt évig járt a körbe.

Ahhoz, hogy egy amatőr alkotó csoport évtizedekig együtt maradjon, a termen, rajzeszközökön és

megfelelő vezetőn kívül, aki szakmai segítséget tud adni, kell az a közösségi összetartó erő, mely megfoghatatlan. Sok helyen az ilyen csoportok munkája rövid idő alatt ellaposodik, formálissá válik. Esztergomban tartják a színvonalat, öt év alatt hét önálló és sok-sok közös kiállításon mutatják be a termést. A szlovákiai Párkányban is bemutatkoztak. Az ott élő Lábik János festőművész jóvoltából ma is szoros a kapcsolat. A hetvenéves Berényi László most a legidősebb tag. Szellemi műhely a miénk – mondja. – Rajzolni, de „feltöltödni” is jár ide az ember.

Az itt eltöltött órák pihenést, felüdülést jelentenek a napi munka után – állapítja meg Erdélyi János György, a városgazdálkodási üzem telepvezetője. Rendszerezsek a múzeum- és a tárlatlátogatások. Minden bemutatót közösen is megnéznak. Nagyon fontos a szakkör életében a nyaranta, önköltséges



Radácsy Antal:
Téli háztetők



Radácsy Antal: Útmenti fák, 1969

alapon szervezett alkotótábor, melyen évente körülbelül tizenöten vesznek részt. Legutóbb például Majtényban voltak.

A szakmai és művészettörténeti ismeretek bővítése érdekében előadásorozatot szerveztek. Tavaly ősszel is nagy sikere volt.

Akad olyan festőművész, aki az esztergomi rajzkörből indult, bár nem jellemző. Legtöbbször azért járnak, hogy magasabb szinten tudják rögzíteni gondolataikat az őket körülvevő világ jelenségeiről a rajz nyelvén. Az önkifejezés kényszere hajt mindenkit, s ez elhivatottságot jelent. A szép szeretetére, gazdagabb emberségre.

Bizony előfordult, hogy még ezt a kört is megakarták szüntetni anyagi megfontolásból – mondja Kollár György. – Pedig több elismerést és kitüntetést kaptunk a végzett munkáért.

A kör tagjainak nincs műterme – mondja dr. Micsinay Ervin. – Otthon a saját szobájuk, vagy egy konyhasarok

az, ahol dolgozhatnak. Itt a közös műterem mindenki rendelkezésére áll.

Mit ad a művelődési intézmény a helyiségen kívül? A szűkös lehetőségekkel jól gazdálkodva megteremti a nyugodt alkotó munka feltételeit. Időnként rajzeszközöket, anyagokat vásárolnak, hozzájárulnak az előadások költségeihez.

Gimnazista vagyok – mondja a bájos modell. – Januárban jöttem először. Jó az a kis zsebpénzkiegészítés. De – teszi hozzá szégyenlősen – aktot csak a nőknek állok.

Bangó Miklós a gyakorló iskolában rajzot tanít. Rajz után rajz? – Az iskolai oktatás más. Kicsit merevnek érzem a tantermi előírásokat. De ellentétben néhány rajzot tanító kollégámmal, én nem panaszkodhatom, az esztergomi gyakorló iskolában jók a feltételek, mindent megkapunk a felső tagozatos gyerekek oktatásához.

(*Dolgozók Lapja*, 1984. szeptember 30.)

H. I.**KÉPKIÁLLÍTÁS ESZTERGOMBAN****RAINERNÉ ISTVÁNFFY GABRIELLA KÉPEINEK KOLLEKTÍV
KIÁLLÍTÁSA A KASZINÓ DÍSZTERMÉBEN**

Nehéz Esztergomban új képeket méltatni, új képeket kritizálni. Olyan ritkán van alkalmunk az igazi, modern, mindamelllett a szertelenségektől tartózkodó képekhez, hogyha ilyenekkel találkozunk, eszünkbe sem jut a kritika, hanem önfelmeden gyönyörködünk az új meglátásokban, új színekben, mintegy élvezve az újabb festői irányzat friss levegőjét.

Városunk festői műremekekben éppen nem szűkölködik, de mivel ezek egyrészt előttünk igen megszokottak, mint pl. a Bazilika örökbecsű és mély gondolatokat ébresztő *Kálvária*-képe, Grigolettitől, (amelynek heliogravure másolatait hasztalan várjuk), vagy pedig reklámtól való irtózás miatt nehezen hozzáférhető, mint pl. a primási palota képgyűjteménye. Újabb keletű és a kor

jegyét magán viselő festmény csak egy látható városunkban, a kir. városi kegyűri plébániatemplom oltárképe Vaszary Jánostól.

A felsorolt művek mind egyházi jellegűek, érthető várakozással és változatosságért való vágyakozással telve néztünk tehát elébe a hirdett kollektív képkiallításnak, melyen elismert művésztől eredő képekben gyönyörködhetünk.

Hasonló képkiallítás három év előtt volt csak rövid ideig városunkban Burchard Bélaváritól, melyre még sokan emlékezhetünk. De hosszú évekre kell ezután visszaemlékeznünk, míg a jelenlegi kiállításához hasonlót szemlélhetet városunk közönsége, pedig a festészet azóta, mint a művészetek egyáltalán, haladt, fejlődött. Mi pedig ilyen ritka alkalommal



Rainerné Istvánffy Gabriella: *Baromfiudvar*, 1912

idegen szemekkel nézünk a lila utakra, vörösbarna erdőkre és sóhajtva dicséretjük Telepy bácsit, ki még tudott ultra lilaszín nélkül is hangulatos tájakat, napsugaras eget festeni a prímási képtár számára... Rainerné Istvánffy Gabriella képkiallítását vasárnap d.e. 11 órakor nyitotta meg dr. Perényi Kálmán alispán, az esztergomi Kaszinó elnöke. Rövid megnyitó beszédében szép szavakkal üdvözölte a művésznőt és a megnyitásra összesereglett előkelő közönséget. A hatásos beszéd után a művésznő kalauzolása mellett tekintették meg az egybegyűltek a kiállítást, melynek helyisége, a Kaszinó díszterme, egészen a délutáni záróráig telve volt a művészet iránt érdeklél és lelkesedéssel bíró közönséggel. A kiállítás f. hó 17-ig marad nyitva s így már meglehetősen kevés idő áll azok rendelkezésére, kik a kiállítást még meg nem tekintették, de megtekinteni óhajtják. Legcélzerűbb a szemlélet megkezdeni a terem színpad felőli oldalán, hol a tárlat legnagyobb képe, a *Szamos Kolozsvárnál* című függ. Ez a kép méltán felkelti a műértők érdeklődését. Különösen a víztükrör képe és a part tükröződése mesteri alkotás. A kép baloldalán ábrázolt kocsit szélén a Szamosra hajló part színfoltjai és előtérben a parti növények a legteljesebb illúziót keltik a szemléelőben. Mellette a 2. sz. kép a tárlat legspeciálisabb képe. *Vörös reflex* a címe és egy ablakban ülő vörösruhás hölgyet ábrázol. Mint arcképre, igen sokan ráismertek, mert a művésznőnek egyik idevaló rokona volt a modell. A vörös ruha, különösen ha a nézőpontot jól etaláljuk, csodálatosan hű, mintha a napfény játékát is látnók a könnyű kelmén. Bizonyára máshol is feltűnést fog kelteni e kép, melynek sikeréről meg vagyunk győződve. Néhány arcképtanulmány foglal még helyet az említett két kép közelében, ezután lejjövünk az emelvényről és sorra nézegethetjük a terem jobb falánál elhelyezett olajfestmények ízlésesen elhelyezett csoportjait. Az első nagyobb kép, amely ekkor szemünkbe ötlik, a 48. sz. *Esti hangulat*. A távol esti ködben felkelő hold fényének vibrálása

a fák között, lenn a patak csillámló tükre a szó szoros értelmében hangulatba ringatja az embert; a kép előtt elülnénk órákig, ha a többinek csillogó aranykeretei nem biztatnának, hogy tovább, tovább... A 20. sz. csendéletet ábrázoló képen a vörösréz virágtartó csillogása és a természetű szőlőfürtök ragadják meg a szemléelőt. Figyelmünket különösebben még a következő képek kötik le: 22. sz. *A szamarak*, 34. sz. *Kakas*, 37. sz. *Téli táj*, 46. sz. *Olasz koldus*. Külön felemlítjük a 4. sz. *Kaufman Angelika* arcképét ábrázoló másolatot, melyet a művésznő a müncheni képtárban festett. A kép ódon színeit igen sikerülten adta vissza a másoló és ezen kép segítségével tűnik fel leginkább a különbség a régi festmények és a mai iskolához tartozó művésznő képei között. A díszterem ablak felőli részén aquarellek, pasztellek, pasztelloidok, kréta-, toll- és ceruzarajzok láthatók, melyek között szintén van néhány olyan kép, mely hosszabb időre is lebilincseli érdeklődésünket. Ezek között pillantja meg a figyelmes szemléelő a művésznő legnagyobb sikert ért képének fényképmásolatát is (92. sz. *Bivalyok*), melyet az állam vett meg. Figyelmet érdemelnek itt különösen a színes ceruzarajzok, amelyeket kiállítva városunkban még nem láttunk. A kiállítást a héten állandóan látogatták és máris számos kép kelt el. Bárcsak gyakrabban lenne része hasonló kiállítások élvezetében a művészet iránt eléggé fogékony és érdeklődő közönségünknek.

(Esztergom, 1910. október 16.)



Rainerné Istvánffy Gabriella: *Máriaremete*, 1948

Juhász Gyula

RAINERNÉ ISTVÁNFFY GABRIELLA A VÁROSI MÚZEUMBAN

Március 4-e kétszeresen is jelentős dátumnak számít a városi múzeum működésének rövid történetében. Egy olyan kiállításnak adott ugyanis otthont, mely művészettörténeti és ugyanakkor helytörténeti szempontból is figyelemreméltó. Rainerné Istvánffy Gabriella festőművész születésének 130. évfordulója alkalmából, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum gyűjteményéből rendezett emlékkiállításra invitált a meghívó. Istvánffy Gabriella mint festő, sokak számára eddig is ismert volt, de mint egykori párkányi polgár, már kevésbé. Sajnos, az idő vasfoga őt is, mint az egész Istvánffy családot, kirágta a párkányiak emlékezetéből. Pedig egykoron igen jelentős társadalmi szerepet töltek be városunkban, illő tehát, hogy megismerjük és számon tartsuk őket azok között, akik elvitték a világba Párkány jó hírét, hogy visszahozzuk a köztudatba az Istvánffyak tudományban és művészetben fénytetett ragyogó szellemiségét. Az édesapa Istvánffy Kálmán, anyja Pelczér Hajnalka, aki a XIX. század utolsó negyedében postamesteri tisztséget töltött be a vasútállomáson létrehozott Gran-Nána elnevezésű postán (1893) és Párkányban (1896). Istvánffy Gabriella 1875. március 8-án született Budapesten. Festészeti tanulmányait a Mintarajziskolában végezte, ahol Zemplényi Tivadar, Neogrády Antal és Hegedűs László voltak a tanárai. Főleg állatképeket festett és rajzolt, egyedi stílusban. Kiállítások során vett részt a Nemzeti Szalonban, a Műcsarnokban és a Művészházban is. A II. világháború után a Földművelésügyi Minisztérium részére festett állatképeket, a Mezőgazdasági Múzeum pedig afféle házi szerzőjének tekintette őt. Elsősorban angora-macskás képeivel vált ismertté, és vált a legkedveltebb állatképfestők egyikévé. 1899-ben nagyszabású kiállításon vett részt az esztergomi Kaszinóban, ahol mint szobrász is bemutatkozott. Az *Esztergom és Vidéke* 1899. szeptember 10-i száma így ír erről: „... Sokoldalú, erős egyéniség, kiváló kolorista Rainerné Istvánffy Gabriella, aki különösen a természet után mintázott anyóka-szobrával azt is

bebizonyítja, hogy egyaránt tud bánni a palettával és a simítófával...” A következő Kaszinó-beli kiállításáról az *Esztergom* c. lap 1905. november 5-i számában ezt olvashatjuk: „... minden képen a női gondosság, a rajz alapos ismerete és kivitele válik előbb a néző gyönyörűségére, s ha megnézte munkáit, a mély színtartalom tartja fogva.” 1910-ben festőművészetének három évi termését állította ki a Kaszinó nagytermében. A 155 kiállított kép hatalmas elismerést hozott a számára, melyről Einczinger Ferenc az *Esztergomi Lapok* október 16-i számában ezt írja: „... A vonal vezetésbeni technikája magas fokot ért el, a rajztudása pedig biztos határozott kézre s nagy kedvvel folytatott gyakorlatra vall...” Az *Esztergom* és *Vidéke* pedig így lelkendez: „... A modern impresszionistáktól megcsömörlött szem jólesőleg nyugszik meg az amatőrsorból rég kiemelkedett és a legelőkelőbb országos tárlatokon elismert művésznő alkotásain. A nagy koncepciókat kerülő és a természetet hűen reprodukáló vénája a szemnek, léleknek legkedvesebb világos, friss színek egész garmadáját vetette vászonra. Valóságos tavasi illat szűrődik le a kiállítás minden faláról.” Majd így folytatja: „... Emellett kitűnő rajzoló. Ez a nagy rajzolási készség köti le azonnal a műértő figyelmét. A legkisebb árnyalat, a legjelentéktelenebb tárgy hűen, művészi rajzolatban szinte fényképszerű pontossággal van felrakva vásznaira. Tollrajzai adják vissza legszemléltetőbben ezt a nagy kaliberű rajzkészséget...” Ebben az időben már Pesten is rendszeres kiállításai voltak. A XIX. és XX. század fordulójának évtizedeiben Rainerné Istvánffy Gabriella Párkányban élt és dolgozott. Itt születtek többek között a párkányi piacot megőrző képei. 1895-ben itt született a fényes karriert befutott Edvin nevű fia, aki 1922-ben gépészmérnöki oklevelet szerzett a budapesti műegyetemen. Pályája főbb állomásai közt kell megemlítenünk, hogy 1938-ban a Standard Villamossági Gyár műszaki igazgatója, 1952-ben a Beloiannisz Híradástechnikai



Rainerné Istvánffy Gabriella: *Bivalyok*, 1910 körül



Rainerné Istvánffy Gabriella: *Falu vége*



Rainerné
Istvánffy Gabriella:
Kétlovas szán, 1940

Gyár kutatólaboratóriumának vezetője, majd a Távközlési Kutató Intézet főosztályvezetője. A felsőoktatásba 1949-ben kapcsolódott be. Előbb az Állami Műszaki Főiskola tanáraként, később a Műszaki Egyetem meghívott előadójaként dolgozott. 1953-ban elnyerte a műszaki tudományok doktora címet, 1958-tól a Budapesti Műszaki Egyetem mikrohullámú híradástechnika tanszékének nyugalmazott tanára. Egyike volt a magyarországi rádiótechnika jelentős úttörőinek. Irányításával épült a laktó-hegyi adóállomás és antenna, valamint a vidéki reléadók. Nagy szerepe volt az első rádiólokátorok megtervezésében, s általában a mikrohullámú ipar megalapozásában és fejlesztésében. Ugyancsak úttörő munkát végzett a porvasanyagok gyártásával és a fázisjavító kondenzátorok tökéletesítésével kapcsolatban. Hazai és külföldi szaklapokban nagyszámú, önálló kutatáson alapuló tanulmánya jelent meg. Főbb művei a *Mikrohullámok technikája és a rádiólokátorok* (1955), továbbá a *Tápvonalak és antennák* (1967), melyeket még ma is (!) ajánlott szakirodalomként tartanak számon. A család további jeles alakja Gabriella testvére, Istvánffy Elemér, aki jelentős közéleti tevékenységet folytatott úgy Esztergomban, mint Párkányban. 1897-ben mint az esztergomi Kaszinó műkedvelőjét tartják számon, de két évre rá már annak titkára. Ő szervezte a híres Parasztbált 1898-ban. 1901-ben lemond a Kaszinó

titkárságáról, valamint a műkedvelők titkári tisztéről is. Ekkor könyvvezető a Párkányi Takarékpénztárban, majd 1902–1907-ig annak főkönyvelője. 1907-től a Regatta Egyesület igazgatója, majd a Hajós Egylet igazgatósági tagja, ideiglenesen Büttner Róbert helyett a Kaszinó igazgatója. 1909-ben párkányi tűzrendészeti felügyelő, egy évvel később pedig a Párkányi Takarékpénztár titkára. 1911-ben a Kaszinó igazgatója, ugyanakkor tanítói állást tölt be a kereskedelmi szaktanfolyamon. A városi múzeumban megrendezett emlékkiállítás tisztelgés és megemlékezés egy olyan hosszú és fényes pályát befutott művész emléke előtt, aki élete egy jelentős alkotói korszakát Párkányban töltötte. Hú tanúi ennek alkotásai, melyeket tájainkon készített, megörökítve így az egykori Párkányt. Ahogy dr. Szöllősy Gábor, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum munkatársa megnyitó beszédében hangsúlyozta, Istvánffy Gabriella azon kevés művészek közé tartozott, aki nem félt olyan – festői szempontból – hálátlan témához nyúlni, mint az állatfestés és rajzolás. Ebben a műfajban ugyanis nehéz megvonni a határt a remekmű és a giccs között. Istvánffy Gabriella pazarul megoldotta ezt a feladatot, ahogy ezt tárlata is bizonyítja. Rainerné Istvánffy Gabriella hazatért.

(*Párkány és Vidéke*, 2005. március)

Lyka Károly

A JÖVŐ MŰVÉSZEI A NEMZETI SZALONBAN

(RÉSZLET)

A kiállítás, amely *Tavaszi Szalon* címmel szombaton nyílt meg, a fiataloké. Már túl vannak az alapvető tanulmányokon, de még árvái az életnek, amelyekről nem tudják: befogadja-e őket vagy sem. Azt a vas-pántos kaput, amely a nyilvánosságba vezet, a Szinyei Társaság egy tucat évvel ezelőtt azzal segítette kinyitni, hogy éppen e nemzedék számára megrendezte, mégpedig évről-évre a *Tavaszi Szalont*, s a nem könnyű vállalkozás számára egyrészt megnyerte a *Nemzeti Szalon* vendégszeretetét, másrészt derék emberek mecénási készségét. Így történt, hogy eddig harminckét tehetséges, fiatal művész

részesíthetett díjakban s így elvette gondjuk egy részét, egyben azonban felhívta rájuk kitüntetésével a közönség figyelmét.

(...) A másfélszáznál több kiállított mű közt sok rézkarcot, lino-metszetet láttunk, csaknem mind derekas munka. Pasztell, akvarell, kisebb tempera is akad, stílusuk meglehetősen eltér egymástól (K. Borhek Alice: *Konyhán*, Ferenczy László: *Borpincék*, Révai Mária: *Orgona*, Robicsné Csiszár Margit: *Vízpart* stb.) (...)

(*Pesti Hírlap*, 1937. május 16.)

Robitsné Csiszár Margit: *Esztergomi Kis-Duna-part*



Vaderna József

MEGKÉSETT FELFEDEZÉS

ROBITSNÉ CSISZÁR MARGIT KIÁLLÍTÁSA

Mindig csodáltam Nelly Sachs költőnőt, aki 60 éves korában kezdett el verset írni. Miután megjelent kötete, rögtön megkapta a Nobel-díjat. Valóban átütő erejű költészetében férjét siratja el. Lebegő, impresszionisztikus képekkel jeleníti meg a koncentrációs táborokat, a borzalmakat. Szavainak, metaforáinak hallatlan könnyedségük, „levegőjük” van, miközben a XX. század legmegrendítőbb erejű konfliktusáról beszél.

Hogyan lehetséges ez? A költőnő férje középszerű író volt, aki kapcsolatot tartott a vezető európai irodalommal. Nos, ennek az irodalomnak az árnyékában élt a feleség is. Csupán annyi történt, hogy ő későn kezdett el írni.

Robitsné Csiszár Margit első kiállítását – jóval nyugdíjba vonulása után – nemrégiben rendezte meg az esztergomi művelődési központ. Több csoportos tárlaton részt vett már, de önállóan most jelentkezik először. A századfordulón született Muraszombaton. Szülei festő és zenélő pedagógusok voltak, akik korán észrevették Csiszár Margit tehetséget. Ljubljánban tanult. Sterhen professzor, a nagy impresszionista mester irányította, segítette kibontakozását.

Dolgozott Mihály Pál és Vaszary János festőművészek iskoláiban. Majd Párizsban, André Lhote szabadakadémiáján töltött egy évet. Végül Esztergomban telepedett le, magyart tanított a Petőfi Sándor Általános Iskolában. Az Úttörőház képzőművészeti szakkörét 15 éven át vezette.

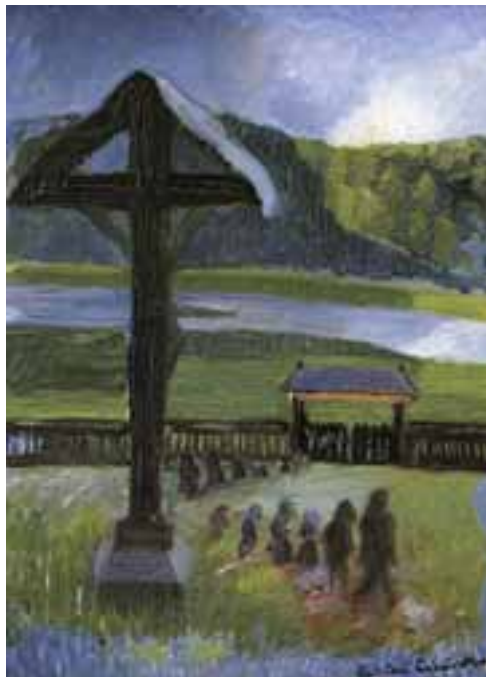
Azért is érdekesek az életrajzi adatok, mert ez a kései jelentkezés mindenképpen rendhagyó jelenség. Nem tudjuk külön-külön is értékelni ennek a pályának az állomásait – rögtön az egész, az életművet láthatjuk. A pasztellek tökéletes szakmai ismeretről, hallatlanul kimunkált rajztudásról, virtuozitásról árulkodnak már az első ránézésre. A mondanivaló nem harsány, inkább visszafogottságával súlyos.

Kaposi Endre festőművész nyitotta meg a tárlatot, idéznünk kell tőle is néhány mondatot: *„Nem a szokványos protokoll ceremóniára gyűltünk össze Hölgyeim és Uraim! Felfedezők vagyunk itt mindnyájan, megkésett, megszegyenült, s mitagadás – a felfedezés értékétől kissé megszeppent felfedezők. Találkoztunk az alkotó emberrel, aki egész életművével igazolja azon régi teóriát, miszerint az igazi tehetséget nem lehet parkolópályára küldeni, nem lehet takaréklángra állítani. Fájdalmas felismerés, hogy ez a nagy felkészült-ségű művész mennyire hiányzott városi tárlatainkról is.”*

A művészetben az értékrend csak hosszú idő távlatában „áll be” önmagától. A jelen és a közelmúlt értékeivel szemben sokszor kísért a „farkasvakság”. Kaposi Endre szavai az értékrend helyrebillentéséért is szóltak.

Hiszen Csiszár Margitnak kisujjában van az expresszionizmus, a szürrealizmus, s néhol még a szecesszióra is rábukkanhatunk. Gyanús, hogy ennyi izmus jelenléte egy életműben már többet jelent, mint divatos – ma már joggal állíthatjuk – meghaladott irányzatokat. Persze a századelő avantgárd mozgalmi alapjaiban rendítették meg a képzőművészetet, a látáskultúrát – ezért több tekintetben kedvesebbek számomra, mint más korszakok eredményei.

Ennyi „izmus” van jelen és minduntalan sejteti magát a kiforrott egyéniség is. Ezért írok sejtetésről, mert a halk líraisággal és zeneiséggel megalkotott képek mögött nem könnyű észrevenni az embert. Azt az embert, aki végigélte századunkat, s láttatni is tudja konfliktusait, neurológikus pontjait. Mindezt virágokkal, utcaképpel, egy elsuhanó autóval, vagy éppen az esztergomi Bazilika kupolájával. A művészetet sohasem a téma tette értékkéssé, így itt is a színek és formák harmóniája jelenti a totális látásmódot.



Robitsné Csizsár Margit: *Fakereszt*



Robitsné Csizsár Margit: *Esztergomi utca*

Ha valaki meglátogatja a Galériában a tárlatot, még a „konzervatív” jelzõt is ráaggathatja néhány pasztellre. Csakhogy a válságát élõ mai képzõ-
mûvészeti életünk szélsõséges megnyilvánulásai között felüdítõ látvány ez a kiállítás. Ha nem is a ma keletkezõ értékek között, de a harmincas,

negyvenes évek magyar festészetében minden-
képpen helye van Csizsár Margit képeinek. Akkor cselekszünk helyesen, ha idõben és térben is pontosan elhelyezzük ezeket az alkotásokat.

(*Dolgozók Lapja*, 1983. június 7.)

Riporter AMATŐR-KIÁLLÍTÁS

(RÉSZLET)

Amily csendben gyűjtötte össze az amatőr-kiállítás fáradhatlan rendezősége a háromszáznál több műtárgyat, épp oly csendben, minden külsőségek kerülésével nyitotta meg tegnap délelőtt a kiállítást, amely gazdagságával és művészi értékével a legvérmesebb reményeket is felülmúlja. A kissé figyelmezből szemlélnők több órára van szüksége, amíg bejárja az igen ízlésesen berendezett termeket s ekkor is úgy megtelik benyomásokkal, hogy időbe kerül, amíg azokat rendbe szedni tudja. Ez okozza, hogy mi is ez alkalommal csak vázlatosan, mintegy madártávlatból írhatunk a kiállításról, míg hivatott toll szakszerűen fog foglalkozni vele.

A megnyitás napját és óráját reggel újabb piros betűk jelezték a házfalakon, különösen sokat megállított két alkalmi reklámpakát, az egyik Brutsay Gyula, a másik Sternfeld Rezső kirakatában, amaz Schönbeck Mihály, emez Felsenburg Gyula sikerült munkája. Reggel kilenc órakor elfoglalták helyüket a pénztárosok és a rendezőség, a díszruhás hajdúk, s csakhamar jönni kezdett az érdeklődő közönség is, igen szép számban, ahogy az első napi magasabb belépési díj mellett előre látható alig volt. (...)

Hogy a kiállított tárgyakkal név szerint is futólag foglalkozunk: megemlíti, hogy különösen a cinquecento modorában kiváló munkákat látunk – leginkább vallásos tárgyakkal – az elhunyt Maar Lajostól. (Burdina Elek úr tulajdonai.) Az élő festők között határozottan Schönbeck Mihály vezet, aki édesanyjának megszólalásig hű, a legaprólékosabb gondnal kidolgozott arcképével minden műkiállításon elismerést aratna. Nagyméretű képe, telve étellel és hangulattal: a *Karaván-részlet*, s eredetiségével, ötletességével mindenkit megállít az egymásra fektetett téglákból álló úgynevezett csendélet. (...)

(Esztergom és Vidéke, 1899. szeptember 10.)

(...) Az élő festők között határozottan Schönbeck Mihály vezet, aki édes anyjának megszólalásig hű, a legaprólékosabb gondnal kidolgozott arcképével minden műkiállításon elismerést aratna. Nagyméretű képe, telve étellel és hangulattal: a *Karaván-részlet* s eredetiségével, ötletességével mindenkit megállít az egymásra fektetett téglákból álló úgynevezett csendélet. Nagy feltűnést keltenek általában *Bodnar* Anna munkái, annyival is inkább, mert ismeretes, hogy csak két évvel ezelőtt vette először nagytehetségű kezei közé az ecsetet. A színes fényhatás erős oldala, tónusa sima és diskkrét. Sokoldalú, erős egyéniség, kiváló kolorista *Reinert* Istvánffy Gabriella, aki különösen a természet után mintázott anyóka-szobrával azt is bebizonyítja, hogy egyaránt tud bánni a palettával és a simítófával. *Felsenburg* Gyula minden genre-been mindég sikerrel dolgozik, legügyesebb mégis az arcképfestésben. B. *Szabó* Mihály témái bájosak, költöttek a telvék igaz, közvetlen, rendszerint kissé melanankolikus hangulattal. Ilyen a »Romok«, *Vihar* után: egy vasuti táj, amely csupa levegő és természetesség. Határozott poétalélek. *Eller* Gyula *vadarrója* a legsikerültebb alkotások egyike. Ugy az erdő, mint maga az alak. Csupa valóság, igaz szín, elevenség. A »Nyirfaerdő« s egy esti táj azt bizonyítja, hogy előkelő esete főleg a természetfestésre hivatott. Istvánffy Elemér egész sorozat akvarellrel szerepel. Ezek mint egy Chamisso-dal, gyengédek, bájosak, filigránok, egy-egyőljódarab. A színezésben mester. *Spanraff* József látképei (Különösen Bern és Genf látképei) szintén hosszabban megállítják a nézőket, egy tipikus tájképe a szecessió irányt képviseli. *Haag* Rudolf az éles erős konturokat kedveli. *Kecskeméthy* János rabbija és oláhja kedves genre-kép; Oltóssy Ferenc arcképe találó emblema a megyevirág. Finom kidolgozás, diskkrét, elegáns színezés dolgaiban előkelő helyet foglalnak el *Einczinger* Ferenc tájképei. Egy-egy Medoyánszky-hangulat. Perfekt, rendkívül gondnal és arravalósággal kidolgozott kréta és tollrajzokat mutat be Ifj. Kaán János. Ilyen id. Kaán János, a Rogrün-pár képe, Vajk keresztelése. Zsenilási rajzoló *Häbscht* Kálmán is; londoni-utaja pedig színezését dicséri.

Csolnoki Nagy Lajos NAPFÉNYES TALÁLKOZÁSOK

SERES BÉLA ÉS KÖRNYEY LÁSZLÓ KIÁLLÍTÁSA ESZTERGOMBAN

Az esztergomi művelődési központ galériájában két helyi alkotónak, Seres Bélának és Környey Lászlónak nyílt kiállítása. Mint a képzőművészeti tárlatot megnyitó Mucsi András művészettörténész utalt rá, ama ritka eseteknek lehetünk tanúi, hogy „két dudás” megfér egy csárdában.

Mindkettőjüknek nemcsak előélete (nyugalmozott főiskolai tanárok), hanem karaktere is azonos: gazdag érzelmi világukat, iskolázott rajzkészségüket, tehetségüket eddig a napi megélhetés, az oktatás gondjai háttérbe szorították. Most csendesebb éveikben korábbi céljaikból – ha szerény morzsáknént is – pompás ízelítőt kapunk. Csak találgatni lehet (és megérné ezen elgondolkodni, vajon nemcsak ők állnak-e így ezzel), ha életútjuk jobban kedvez a festészet műsájának, nem alakulhatott volna kedvezőbbben művészi pályájuk?

A mostani kiállítás meggyőz arról, hogy felesleges találgatni! Nyilvánvaló. Remek kezűgyességgel, alkotókedvel és a sokaknál nélkülözött derűvel megáldott emberek.

Azonos a témaviláguk. A bennünket körülvevő világról adnak hangulatos, változatos tükörképet. Seres Béla egzaktabbul és reálisabban fogalmaz, míg Környey László a romantikára, a színekkel való önfeledtebb bánásra hajlamosabb. Vállalt feladatukat maradéktalanul teljesítik. A „couleur locale” lengi át műveiket.

Olaj, pasztell és tusrajzok láthatók a galéria falain. Csendes, jóízű, a közönség igényes rétegeihez is meggyőzően szóló kiállítást láthatunk.

(*Dolgozók Lapja*, 1982. január 13.)



Seres Béla: *Esztergomi piac*

Forgács Miklós

„... ÖNMAGAM NYÚJTOM FELÉTEK”

**SZÁZ ÉVE SZÜLETETT SIMONYI LAJOS FESTŐMŰVÉSZ
ÉS PEDAGÓGUS, IPOLYSÁG ELSŐ DÍSZPOLGÁRA**

Simonyi Lajos emléke előtt tisztelgett karácsony előtt Ipolyság város önkormányzata és a Honti Múzeum Baráti Egyesület azzal, hogy emlékünnepeket és konferenciát rendezett a mester 100. születésnapja alkalmából. Simonyi 1904. december 19-én született Horvátiban és 1998-ban halt meg Párkányban.

„Igazolni sorsotokat, önmagam nyújtom felétek” – idézte Vas Ottó Szécsi Margit Simonyira is vonatkoztatható sorait. „Csodálatossá formált az élet, az én nagyuram, és fölvette a sors a faragó fejszét.”

Danis Ferencnek, a Honti Múzeum első igazgatójának, a Honti Múzeum és Galéria Baráti Köre elnökének előadása bizonyította, mennyire érvényesek ezek a szavak Simonyi életére. Reneszánsz embernek nevezte Simonyi Lajost, akinek *„művészetét sok múzsa éltette, belengte a szépség új igazsága, az érthető, realisztikus alkotás vágya”*. 1982-ben hasnyálmirigygyulladásra lett, s környezetében nemsokára meghal egy ismerőse ebben a betegségben. Ezt követően, talán halálfelelemből, több mint hatszáz gépelt oldalon megszületnek vallomásai: ez azonban *„nem önéletrajz, de kép a fejlődéséről, a fordulópontokról”*. Ebből a hatalmas anyagból szemezgetett Danis Ferenc, mintegy *„beszélgető partnerként”* elevenítve meg a művész életének Ipoly menti időszakát.

Simonyi még a monarchia idején nyert felvételt az „esztergomi főreálba”, s bár ő addig nem is hallott erről az iskoláról, örült, hogy nem *„holt nyelvekkel”,* hanem a reáltárgyak mellett rajzolással foglalkozhat. *„Elmész műasztalosnak?”* – kérdezte idősebb Simonyi Lajos a fiát, mikor Csehszlovákia megalakulása után dönteni kellett további sorsáról, de a fiú inkább egy nagyoroszi cukor- és dohánycsempész segítségével átkelt a zöldhatáron a gyerkli Ipoly-gázlónál, és Esztergomban folytatta tanulmányait. Középkolásként tanáraitól készített karikatúrákat, később, tanárként

pedig gyerekportrékat rajzolt. Tájékpiskicelés közben csendőrök zaklatták, mert a határ tíz kilométeres körzetében tilos és gyanús volt a rajzolás. Apját sem hagyták békén, miért jár a fia magyarországi iskolába, hiába magyarázták, hogy az iskola a régi, csak a határok változtak. A budapesti képzőművészeti főiskoláról elutasították, Prágában viszont fölvetették az építészeti karra, a német egyetemre (hiszen se csehül, se szlovákul nem tudott). Egy hónappal rá apja meghalt. Következett a nyomor, a nélkülözés időszaka.

Simonyi két szemeszter után otthagyta a főiskolát, és Kárpátaljára került katonai szolgálatra. Hazatérte után, 1928-tól 1932-ig Ipolynyéken volt segédtanító, *„s ezzel az Ipoly menti élete megszakadt.”* A sorscsapások viszont végigkísérték életét, felesége idegösszeroppanást kapott, és fiatalon meghalt. A világháború után Simonyi a kitelepítési bizottság tagja, festett is ilyen témájú képeket. Később több helyen – Naszvadon, Udvardon, Kürtön, Tardoskedden – tanító és igazgató, majd nyugdíjba vonulásáig Nyitrán főiskolai tanár. Idős korában gyakran visszajár Ipolyságra *„megmártózni a szülőföld szépségében”*. Danis Ferenc megemlítette egy neves politikusunkat is, aki a mester *Juliska* című képét szerette volna megvenni. A rajzon látható nyolcéves kislány a nagymamája volt.

Tipary László helytörténész és többszörös múzeumalapító először bemutatta Horvátit, mely ma már Tompa része, majd szót ejtett egy bizonyos Schneider Vilma kisasszonyról, akinek apja állomásfőnök volt, és gyakran váltogatta szolgálati helyét a monarchia területén. Vilma kisasszony a Bécs-Budapest vonalon gyakran utazó Sissivel, Ferenc József császár feleségével is megismerkedett. A papa erdélyi szolgálata alatt a Groza család nevelőnője, s a kis Petrut is taníttatta. Tipary László szerint Vilma asszony nevelésének is köszönhető, hogy a későbbi román



Simonyi Lajos: *Kilátás az ablakból*, 1969



Simonyi Lajos: *Téli Ipolyság a folyó felől*, 1995

miniszterelnök a romániai magyaroknak megadta az autonómiát. Ez a polgári körülményekhez szokott fiatal nő Horvátiba került, és férjhez ment a helyi tanítóhoz, id. Simonyi Lajoshoz, szült neki 11 gyereket (egy fiatalon meghalt), s a végsőkig kitartott a vályog iskolához hozzáépített nyomorúságos tanítólakásban. A festőművész Lajos második gyerekük volt, a fiúk közül a legidősebb.

Simonyi esztergomi diákévei alatt feladatul kapja, hogy segítsen kiállítás megtervezésében Tipary Dezsőnek, az akkor már neves festőművésznek. A suhanc korábban még nem is látott olajképeket. „Hogy hívnak?” – kérdezte a kiskamasztól. „Simonyi Lajosnak” – válaszolta a fiú. „Hát akkor szervusz, én is Horvátiban születtem” – köszöntötte Tipary Dezső. A festő vallomásában kicsit módosul a történet. „Akkor szervusz, apád tanított meg engem tanítani.” – mondta e verzió szerint az előadó Tipary László Dezső nevű nagybácsija, akinek élete és munkássága még ma is széles körben ismert.

Simonyi Tipary Lászlónak ajánlotta föl, hogy képeit egy leendő horvát galériának ajándékozza. Tipary erejét meghaladónak látta a feladatot, ezért Ipolyságra irányította az idős mestert, ahol kaptak a lehetőségen, és a több mint 200 kép alapja lett az 1992-ben alapított galériának, mely a festő halála után felvette a Simonyi Lajos Galéria nevet. Kocsis Ernő festőművész '59-ben, zsitvabesenyői tanítókodása idején az egyik családnál felfigyelt egy festményre, melyről kiderült, Simonyi Lajos

festette. Kocsis ekkor hallotta először ezt a nevet, személyesen pedig főiskolás korában találkozott először Simonyival. „Mikor meglátta kezemben a telerajzolt rajzblokkomat, egészen magánkívül volt. »Magának már nincs mit tanulnia – mondta Lajos bácsi –, de azért... és már kezdte is kritizálni a rajzaimat.« – emlékezett vissza a festő. »Menjünk ki az utcára, keressünk témát. Körülöttünk van az élet. Ez a téma.« – mindig ezt mondogatta.”

Duris Ágnes, a Párkányi Városi Galéria vezetője a művész párkányi működését ismertette. Simonyi a helyi művészeti népiskola képzőművész osztályának megalapítója, tíz éven át a Párkányi Képzőművész Kör tevékeny tagja – nyugdíjasként érkezett a városba. 1928-ban már kiállított, de a szakma csak a hetvenes években kezdte elismerni, talán azért is, mert Simonyi számára az érvényesülés soha nem volt igazán fontos. Duris Ágnes diákként egy Simonyi-kiállítás emlékkönyvét barátnőivel Charley angyalaiként írta alá, s ezért parancsba kapták, menjenek el megkövetni a mestert, aki lakásában magántárlatot rendezett a lányoknak. „A derű méltó Lajos bácsi emlékéhez.” – mondta. A konferencián részleteket vetítettek Vank Ernő és Himmler György Simonyiról készült dokumentumfilmjéből, és a köztemetőben megkoszorúzták a festő síremlékét. Az emlékkiállítás megtekintése után pedig leleplezték a mester emléktábláját.

(Új Szó, 2004. december 28.)



Simonyi Lajos képe:
Részlet Vank Ernő és Himmler György
dokumentumfilmjéből



Szabó István: *Mozaik*, 1972 körül (Siófok)



Szabó István: *Kis-Duna ősszel*

Cs. Nagy Lajos

MEGMUTATNI A MELEGSÉGET...

LÁTOGATÓBAN SZABÓ ISTVÁNNÁL

Szabó István festőművész nevét már nemcsak a Szent Tamás-hegy zezugos utcáit járó postások és a jószomszédok ismerik. Tavalyi kiállítása, remek hangulatú tájképei és a mostani, a Vármúzeum rondellájában nyílt, 35 képet felvonultató tárlata ismertté tette nevét (kényszerűségből, betegsége miatt választott új otthona), Esztergom műpártolói között is.

Szent Tamás-hegy – az esztergomi Montparnasse. Csöngetésemre száfa termetű, fűrkésző tekintetű férfi nyitott ajtót. Ruhája, mint holdbéli táj színes térképe, festékcseppektől tarkított.

Valahogy nem keltette a beteg ember látszatát Szabó István.

Fegyelem ez, vagy bölcs beletörődés?

Ha netán a külső jeleknek nem hinnék, további bizonyítékokért a műterem-hálószoba képeihez kell fordulnom. Rend, nyugalom honol képein. Nem tudom elhinni resignált, némi szakzalmussal színezett megjegyzését sem: háromszor adták fel nekem az utolsó kenetet. A mérhetetlenül sokat dolgozó, termékeny művészek egyike Szabó István. Rondellabeli kiállításán az ajtókilincset egymásnak adják a látogatók. 1983-as kiállításának hullámai még nem csitultak el.

Szabó István a Csongrád megyei Földeákról származik. Idegrendszeri labilitását a művész azzal magyarázza, hogy amikor édesanyja viselős volt vele, apja vöröskatoná volt miatt a család sok zaklatásnak volt kitéve. Ez a magzati károsodás az oka a betegségének.

Festői pályája jól indult: a budapesti főiskolán Kmetty János volt az alakrajz tanára, mesterségre Pór Bertalan, anatómiára Barcsay Jenő tanította. Barcsay az egyik felfedezője Szabó Istvánnak: a robusztus figurák, szigorúan zárt kompozíciók fogták meg a vásznak előtt a mestert.

– Ezerkilencszázhatvanhatban a fiatal művészek áttörésének egyik részese voltam Sváby Lajos ol-

dalán. Az addig ismert és „begyakorolt” konzervatív ízlést kiszolgáló és tükröző festészet helyett egy intellektuális fogantatású festészetet kezdeményeztünk. Vallom, hogy a képnek valamiféle értelmi és érzelmi összhangban összefonódó hatást kell elérni. Magamat az „érthető absztrakt”, netán az „átmeneti absztrakt” kategóriába sorolom.

Szabó István képein a belső feszültséget, a rend teremtésére, megőrzésére való szándékot érezzük...

– Egységes kompozíció – ellenpólusokkal. Erre törekedtem. Nézze, nekem sok elvesztett évet kell bepótolnom. Meglehetősen későn, harmincéves korom fölött kerültem a főiskolára, amelyet jeles eredménnyel végeztem el. Nem a mérhetetlen szorgalom, inkább a szakma iránti érdeklődés eredményeként.

– Különösen a művészeti anatómia érdekelt. Ennek rajzolásában, festésében eljutottam a kubizmusig. Üres órámban lefiztettem a bonctani intézet emberét, hogy az anatómiát jobban tanulmányozhassam. Valahogyan a karikatúra felé elhajló groteszkben találok meg azt a formát, amelyben legjobban kifejezhetem magam. Se elég fiatal, se elég egészséges nem vagyok ahhoz, hogy ezerfelé kapkodjak.

Szabó István mozaikművészként is bizonyította tudását. A siófoki Lidó Szálloda két mozaikja és más munkái is bizonyítják érdeklődésének sokrétűségét.

A mostani képeim...? *Lebegés*, a *Sejtosztódás*, az *Átlós metszés*, *Szabadesés* – ezek nem kiagyalt, íróasztalon megfogalmazott élmények. Nagyon konkrét tapasztalatok, átélt világ van munkáim mögött. Megpróbáltam magamban igazolásokat nyerni Szabó István vallomására. Találtam: *Aluljáró éjjel*... például a belső feszültség visszaadása oly módon, hogy a kék színek viszonyításaival üresjáratot, „játékot” ér el a művész. Figuráiban, azok bontott festői feldolgozása ellenére báj, kellem van.

– Nagyon örülök, ennek a rondellabeli kiállításnak. Nem tudom, hogy a régi vártorony múzeummal való alakításában a belsőépítész keze nyoma benne van-e? A belső tér monumentális plasztika. Lendülete, íve van a térnek. Ebben, úgy érzem, bármilyen fogantatású képek jól érzik magukat. És a közönség is helyesen ítéli meg az alkotásokat. Most a tervezgetés állapotában vagyok. Természetesen szeretnék máskor is jelentkezni munkáimmal. Nem tudom, hogy az álmaimból, vágyaimból mennyit válthatok valóra. Egyéniségem megőrzésére, a vállalt és kimunkált stílusom folytatására törekszem. Nem idegen, sőt közeli hozzám a líraiság is. Fel kell fedeznünk, meg kell mutatnunk az emberi melegséget – a lírát azokban a dolgokban is, amelyeket hidegnek hinnénk.

(*Dolgozók Lapja*, 1984. október 25.)



Szabó István: *Ülő nő*, 1970-es évek

Kaposi Endre

NEGYED SZÁZAD ESZTERGOMBAN

EMLÉKEZÉS SZABÓ ISTVÁN FESTŐMŰVÉSZRE

1927. április 4-én született egy viharsarki kistelepülésen, Földeákon. Iskoláit szülőfalujában kezdte, majd Makón, Szentesen és Szegeden folytatta. Később a család Miskolcra költözött. Itt figyelt fel kiváló rajzkészségére Ficzere László festőművész, aki Bernáth Aurélnak is megmutatta munkáit. Bernáth biztatására benyújtotta felvételi kérelmét a Képzőművészeti Főiskolára, de a felvételi vizsga előtt katonai szolgálatra, Pécsre rendelték.

Két nap eltávozást kapott a felvételi vizsga céljára, ennek ellenére felvételt nyert a főiskolára. Tanulmányainak megkezdését azonban csak úgy engedélyezte volna a honvédség, ha vállalja azt, hogy a diploma megszerzése után a hadsereg kötelékében marad. Mivel erre nem volt hajlandó, csak 42 hónap katonai szolgálat után, 1953-ban kezdhette meg művészeti tanulmányait. A hadseregben laktanyai freskók, politikus-arcképek és egyéb

dekorációs munkák tömegét kellett elkészítenie, ami idegileg nagyon megviselte őt. Pór Bertalan osztályára került, de Kmetty János és Barcsay Jenő is mesterei között volt, akiktől nemcsak a kötelező szakmai ismereteket sajátította el, de a következetes emberi, művészi magatartás normáit is. Mivel a kollégiumi körülményeket érzékeny és meggyötört idegzete nehezen viselte el, a család is Pestre költözött. 1956-ban egy mellette becsapódó gránát repeszeitől súlyos láb-, nyak-, és tüdősrüléseket szenvedett. Életveszélyes állapotban került kórházba. Sebesülése okán politikai hajsza indult ellene és kizárták a főiskola IV. évfolyamáról. Ekkor idegössze-roppanást kapott. Mesterei – Pór és Kmetty – közbenjárására végül is folytathatta tanulmányait, és 1960-ban megkapta diplomáját. A főiskola befejezése után felvételt nyert a Fialat Képzőművészeti Stúdiójába, és 1966-ban részt vett annak az Ernst

Múzeumban megrendezett emlékezetes tárlatán. Szereplését a szakma egyöntetű elismeréssel fogadta. Egy ideig bekapcsolódott a kecskeméti művésztelep munkájába, majd rövid ideig az Iparművészeti Főiskola oktatója lett. Budapesten a Tavaszmező utca 1. sz. ház V. emeletén volt a műterme, ahol számos nagyméretű kompozíciót készített. 1972-ben Sopronban szerepeltek művei egy csoportkiállításon, és ez idő tájt készítette a siófoki Lídó Szálló két mozaikját is.

Leánytestvére – dr. Gábris Ödönné – ekkor már Esztergomban élt férjével és a Rákóczi téren laktak, sőt a család egy hétvégi telket is vásárolt a Szent János-kútnál. Szabó István – akinek egészségi állapota 1956-os sebesülése és a lelki traumák okán meglehetősen labilis volt – 1975-ben úgy határozott, hogy fővárosi műtermét bérbé adja, és Esztergomba költözik nővérehez. Azt remélte, hogy a hétvégi ház építésével foglalatoskodva majd regenerálódni tud, és a levegőváltás véget vet ismétlődő tüdőgyulladásainak is. A fővárosi műteremben maradt képeit és személyes holmiját külön lezárt helyiségben hagyta ugyan, ám a bérlő az ő hozzájárulása nélkül teljesen átépítette a műteremlakást. Ott lévő műveit és ingóságait felhordta a padlásra, ahol minden tönkrement. Hosszas jogi procedúra után végre kapott egy kisebb, igen előnytelen helyen lévő műtermet, amit aztán sikerült eladnia. Ennek árából rendezte be esztergomi műtermét a Szent Tamás-hegyen – a Könyök utca 6. számú házban –, ahová nővérel és annak családjával együtt átköltözött. Ekkor termékeny évek következtek Szabó István életében, melyek eredményeképpen 1983-ban megrendezte első esztergomi tárlatát a Művelődési Központ galériájában. Esztergomi témájú látképpel, városképpel lépett a közönség elé. A szűkebb és tágabb környezet motívumai jó alapot szolgáltatottak művészi programjának megvalósításához. Áttételes, néha szürreális hangvételű esztergomi képei tulajdonképpen víziók, melyekben az érzelmek és

a tudatos elemek egyensúlya érvényesül. 1984-ben újabb kiállítással lép az esztergomi közönség elé a Vármúzeum Rondella Galériájában. Ezúttal művészetének másik meghatározó vonulata – geometrikus, absztrakt kompozícióinak 35 darabból álló kollektívája – kapott nyilvánosságot. A tárlatnak nagy sikere volt. Egy 1984. október 25-én megjelent interjúban műveit az „érthető absztrakt” kategóriájába sorolta, és azt hangsúlyozta, hogy az ellenpólusokra épülő, de egységes kompozíciókat konkrét tapasztalat, átélt világ hitelesíti.

Ezt a viszonylag nyugodt és produktív időszakot törte meg az a körülmény, hogy a házuk mellett lévő üres telekre nagytömegű földet szállítottak, melynek következtében az épület falai megrepedtek, és a ház életveszélyessé vált. Ekkor a Bánomi út 15-ben béreltek lakást (ez a hajdani I-es pince), ahol tíz évig éltek. Amikor azonban az önkormányzat eladta az épületet, a licit induló összegét nem tudták kifizetni, ezért el kellett hagyniuk a lakást. Ekkor költöztek a Kossuth utca 78. szám alatti ház egyik udvari lakásába, ahol Szabó István haláláig élt és alkotott.

1985-ben részt vett a hatvani portrébiennálén, 1986 pedig szerepelt az esztergomi művészek közös tárlatán. Egy bulgáriai kiállításon díjat kapott, de Finnországba és Németországba is eljutottak művei. Egészségi állapota azonban folyamatosan romlott. Több műtéten is átesett, és egyre inkább elhatalmasodott rajta a depresszió. 2001. november 26-án hunyt el Esztergomban. Képei számos hazai és külföldi köz- és magángyűjteményben megtalálhatóak. *Ülő nő* című festménye a Nemzeti Galéria tulajdona.

Nagy szakmai tudással, kemény erkölcsi tartással rendelkező festő volt, aki a művészet más tartományaiiban is otthon érezte magát. Szerette a zenét és az irodalmat.

(Esztergom és Vidéke, 2004. július 22.)

KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS DOROGON

Vasárnap délelőtt 10 órakor nyitotta meg Schmidt Sándor bányafőtanácsos a dorogi kaszinó nagytermében az esztergom-tábori két művész, Szilasy József és S. Holl Kornél műveiből nagy gonddal összeállított kollekciónak kiállítását.

Érdekes megjegyezni, hogy a földből oly hirtelen kinőtt Dorog, mely eddig mint anyagtermelő központ élt kifelé a köztudatban, igen intenzív érdeklődést és megértést mutat a tudomány és művészet iránt is.

Akárhány fővárosi tárlat nem nyújtott annyi értéket, mint ez a számbelileg kicsi, de tartalmas kiállítás. Igaz, hogy Szilasy József már kipróbált erő, több pályadíj, legutóbb a vitézi telek-címer díj nyertese, és Holl Kornél is oly gyönyörűen mozgó és kifejező ornamentikával áll elő, hogy megnyugodva vehetjük tudomásul: ha a hazai művészet decentralizálódik is, cseppet sem veszít erejéből és eredetiségéből. Szilasy kompozícióiban, csendéleteiben, tájképeiben a vonalvezetésben és színekben utoléri Walter Kraine-t, a levegőben pedig Szinyei Mersét, s tipikusan eredeti mestert láthatunk benne, ki lelkestől veti magát a vonalak ritmusába és a színek harmóniájába. Találkozunk egy pár nagyon erős hangulattal is, amit még párisi és londoni útjáról hozott magával.

Az élet komolyabb felét nézi, pesszimizmusba hajló, de igen szenzibilis lélek S. Holl Kornél; itthon még új ember, de egyúttal sokat ígérő tehetség, aki ily tartalmas bemutatkozás után méltán ébreszti maga iránt a legnagyobb művészi körök érdeklődését. *A Táncosnője* és az *Intellektuel* mutatja művésztének két hatalmas pólusát; az első a női test végtagjainak átvadása a végtelenségbe, a mozdulatok olyan bravúros ritmusával, hogy az anyag szinte elveszti kötött halmazállapotát és tovább mozog a megformált pillanat meghosszabbítási vonalában. A másik, az *Intellektuel*, a fáradt ember belső összeomlását mutatja egy csomó meghalt mozgással olyan alakításban, hogy a tehetetlenség nyugalma visszatükrözi az eleven emberi erők összegét és értékét. Nagy figyelmet keltettek még a következő eredetien szép kompozíciójú munkái: *A tékozló fiú*, *Salome*, *Narcis*, a *Jó Pásztor* stb.

A kiállítás iránt a dorogi intelligencia nagy érdeklődést mutat s felhívjuk figyelmét az esztergomi műbarátoknak is, hogy föltétlenül szerezzenek tudomást e nem kis jelentőségű művészi történésről. A kiállítás f. hó 20-ig tart és megtekinthető díjtalanul.

(Esztergom, 1922. december 13.)

Ihj. Vitál István

KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

Örvendetes, hogy városunkban az utóbbi fél év folyamán már a harmadik művészeti kiállításról számolhatunk be. Örvendetes ez, már csak azért is, mert el kell ismernünk, hogy a nagyközönség, főleg pedig a vidéki nagyközönség, oly sajnálatos tapasztalatlanyságot mutat a művészeti kérdésekben, hogy csak a mentől gyakrabban történő ily kiállítások által bővíthető látókörük, s fejleszthető az ízlésük. Érthető e szűk látókör, hisz komoly művészi munkát, pláne nagyobb kiállítás keretében nem igen volt alkalmunk látni a vidéki közönségnek. Az olajnyomat, mely a technikát nem képes reprodukálni, vagy a kontármunka voltak azok, amikhez legkönnyebben hozzájuthattak; ezek segítségével pedig az ítéletképesség, s az ízlés a primitívségbe veszett. E társadalmi bajon hivatottak segíteni a művészeti kiállítások. Szilasy József festő és iparművész f. hó 15-én mutatkozik be magas nivójú, kiforrott művészetével az esztergomi közönségnek a városháza nagytermében. Szilasy elsősorban iparművész; e téren mozog tehetsége a legbiztosabb talajon. Munkái egytől-egyig föltétlen rajztudást, csodálatos színlátást és komponáló erőt mutatnak. A Vitézi Rend 1921. évben kiírt pályázatán első díjat nyert jelvényt-pályázata, bélyegtervei, dekoratív díszítései, képeskönyvei s számos színes apróságai méltó föltűnést fognak kelteni finomságuk s színezésük által. Szénrajzaiban van egy bizonyos egyéniséget kifejező erő. Az *Erdő szélén* című rajza a sárga alapra kombinált fekete tónusokkal s a *Ravatalon* című remek megoldás. Pasztelljei közül a *Ködös reggel*, az *Íriszek*, valamint az aquarelljei közül



Szilasy József: A Vitézi Rend jelvénye, 1921

a *Vihar előtt*, *Téli napsütés*, *Téli reggel* kitűnő meg-látások. Olajfestményeinél a *Parkrészlet* finom munka, bár kissé pasztellszerű. A *Chrisanthemumok* s egyéb virágképei nagyon egészségesek. A *Krisztusfő* egy-szerű kifejezésével, markáns vonalaival és színezé-sével tanúskodik amellet, hogy a festőművészethez sincs kisebb talentuma és kedve, mint az iparmű-vészeti munkáihoz.

(Esztergom és Vidéke, 1924. június 8.)

EGY ESZTERGOMI MŰVÉSZ SIKERE

Szölgvény Endre festőművész, városunk fia, a szatmári polgári fiúiskola rajztanára, feltűnést keltő képet állított ki az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi tárlatán. A kép a Szépművészeti Múzeumban, a tárlat IV. termében látható. Címe: *Diákok*. A bájos genre-kép két diákot ábrázol, akik a tanulással meglehetősen hadilábon állanak. A képen kiváló ügyességgel ecseteli azt a kedvetlen lelkiállapotot, amely egy unalmas lecke alkalmával lesz úrrá a diákon. Szölgvény a téli tárlaton is jelentős sikert ért el *Rebach* című képével, a Nemzeti Szalonban pedig a *Menekült zsidó* c. képét vették meg meleg elismerés kifejezése mellett.

(Esztergom, 1917. április 8.)

Muhi Sándor: Szölgvény Endre portréja



Szölgvény Endre gyászjelentése



Szölgvény Endre: *Gondolkodó rabbi*

Bárdos István

TAMÁSI LAJOSRÓL RÖVIDEN

(RÉSZLET)

(...) Tamási Lajos festőművész alkotásai, művei egyben az alkotó születésének 100. évfordulójára emlékeztetik a nézőt. Az Esztergomi Érseki Tanítóképzőt, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskolát 1937–1941 között – Aba-Novák Vilmos növendékéeként – elvégző művész munkásságáról keveset őriztek meg az írott források. Mindössze annyit tudunk, hogy a II. világháború utolsó éveiben iparművészeti tanfolyamot indított a Szenttamás Vízivárosi Polgári (Olvasó) Körben. 1961-ben szerepelt a Balassa Bálint Múzeumban rendezett Esztergomi Képzőművészek, majd az Esztergomi Képzőművész Kör 1961. évi jubileumi, valamint 1962. évi kiállításán.

Akvarelljei kitűnően adják vissza a táj hangulatát. A *Sejtelmes éjszaka a Szigeten* és a *Ház a völgyben*

című alkotásait a rá jellemző sejtelmesség, titokzatosság hatja át. A *Nagy-Duna a Bazilikával* az izzó nyári napot, míg a *Kis-Duna part* a kora-őszi hangulatot idézi.

Mesterségbeli tudására és a szépség megjelenítésére való képességére utal két virágos csendélete. Művei sorát a lírai konstruktivizmus jegyében született *Női portré* című pasztell zárja. Ezen kevés színnel – arany, zöld, feketével kombinált kék, illetve lila –, lehunyt szemmel, álarcszerű arccal jelenik meg a szép, zárkózott, belső erőforrásaira építő hölgy, aki nem melleseleg az alkotó felesége. (...)

(Emlékek, gondolatok a három Tamási (Lajos, Péter és Szabolcs) művészetéről. *Esztergom és Vidéke* 2016(2)40.)



Tamási Lajos: *Duna-parti látkép a Bazilikával*, 1963



Tamási Lajos: *Virágos csendélet*



Tipary Dezső: *Tavasz (Esztergom látképe)*, 1926



Tipary Dezső: *Tavasz*, 1938

Kárpáti Aurél**LÁTOGATÁS TIPARY DEZSŐNÉL****EGY VIDÉKI FESTŐ-MŰTEREMBEN. ESZTERGOM, MÁJUS VÉGE**

Tipary Dezső festőművész önarcképe előtt a műteremben

Hogy mindjárt helyreigazítással kezdjem: nem is vidéki ez a tehetséges, fiatal festő s kétablakos, tágas szobáját is inkább csak a képek avatják műteremmé. Tipary Dezső vagy másfél évtizedig Budapesten élt, bár hébe-korba megfordult Münchenben és Nagybányán is. Színes linoleum-metszeteivel, mély, borongó tónusú rézkarcaival, a natura erős szeretetére valló olajképeivel gyakori kiállítója volt a Szalonnak, a Művészháznak és a Műcsarnoknak. Legutóbb három esztendeig a Margitszigeten lakott, Boromisza Tibor szomszédságában, míg tavaly nyáron aztán ideszármazott, ebbe a festői

szempontból ugyan hálás és gazdag, de eddig szinte érthetetlenül kihasználatlan, csendes kis városba.

Ülök a falakat elborító rengeteg kép, színes és fekete rajz között, forgatom a vastag mappákat, a friss és változatos munkára valló vázlatkönyveket, amelyek mind esztergomi anyaggal vannak tele. Az egész város elvonul előttem, valamennyi érdekes, jellemző motívumával: a sziklás, öregtornyos, Bazilikával koronázott Várhegy, Szent Tamás fűvellő lankájú, tarka dombja, a hajdani labancgenerális – Kuckländer – agyagmartos, téglakemencés birtoka, az Előhegyről nyíló tágas veduta, amelynek háttérében már cseh-szlovák hegyek kéklenek, a szigeti árnyas út összeboruló lombsátora, napsütötte terek és uccák, copfos tetejű, vén házakkal, minden, amin egy igazi festő szeme megakadhat.

Közben beszélgetünk. Nehezen, akadozva adja a szót. Magyarázgatáshoz még vallatásra se igen ért. Annál inkább a ceruzához és az ecsethez. Ott vannak a képei, azok beszélnek helyette. És amit beszélnek, világosan, megkapó erővel mondják el. Valami Cézanne-i birkózásról, kemény tülekedésről árulkodnak ezek a gögös, makacs vásznak, amelyeknek fiatal mestere a színek, formák egybehangeléséért, kevés eszközzel való kifejezéséért s különösen a tárgyak térbehelyeztettségének fénykévékkel való összefoglalásáért viaskodik. A tárgyak plasztikus megjelenítése s az átvilágított levegő érdeklő legjobban. Naturalizmus, ahogy ő mondja, de ez a naturalizmus nem fotografikus elaprózódást jelent, hanem az objektumok legkarakterisztikusabb jegyeinek kivonását és hangsúlyozását.

– Az expresszió csak szó – veszi fel most az elakadt beszéd fonálát –, még hozzá olyan szó, melyet mindenki kénye-kedve szerint forgathat. Én azt hiszem, a *művésznek, akármit csinál is, meg kell maradnia a természet talaján*. A valóságban kell megvetnie a lábát, s ezt a valóságot kell a leg-szuggesztívebb módon felidézni a vásznon. Persze

Tipary Dezső: *Budai utca*, 1908

ez *kompozíció* nélkül nem megy. A kompozíciónak azonban csak nyomait mutatja a természet, de a nyomok útbaigazítanak s *elvezetnek a benső törvényszerűséghez, amely a festőben él.* Nem igen tudok erről beszélni. Nézd meg ezt a képet: amit fontosnak tartottam rajta, azt hiszem, benne van. Tömegek elosztása, összefogása, a levegőt áthasító fénypázmák játéka, a valór, a tónusok egyensúlya... Talán ez minden, de nem is akarok többet. Elég nehéz dolog. Nem mindig sikerül...

Ám ennek az utolsó mondasának ellene mond a kész, kiérett, egyéni erejű művészetet tükröző kollekció. A probléma itt már nemcsak föl van vetve, hanem meg is van oldva. Lehiggadt, komoly érték ez, s ha őszre önálló kiállítás keretében kerül majd a pesti közönség elé, a műértők bizonyára méltányolni fogják. Tipary még mindig – harmincötéves korában is – keresőnek, kísérletezőnek vallja magát. De ez nem baj. A bevégzett eredményeket, az elért lépéseket ráér később, visszamenőleg konstatálni s így legalább pillanatra sem fenyegeti a megállás veszélye. Művészi fölénye főképp biztos, alapos rajztudásában nyilatkozik meg. Formaérzéke, amelyet hosszú időn át a grafika nevelt, könnyebben győzedelmeskedik, mint színeket feloldó ereje. Három esztendőn keresztül, míg szomszédja voltam a Margitszigeten, láttam, micsoda rettentő harcot folytatott a színek meghódításáért, palettájának kromatikusabb skálára való áthangolásáért. A harc aztán sikerült is.

Portrékról beszélgetünk később.

– Érdekes – mondja –, hogy éppen a *portrén keresztül* tudtam itt bekapcsolódni a közönség érdeklődésébe. Örülök neki. Mert magam részéről a *portrét egyáltalán nem tartom megalkuvásnak.* S azt tapasztaltam, hogy a megrendelőnek tetszik is a kép, ha *karakteres,* függetlenül attól, milyen az egyéni előadásmódja. Tehát nem teszek

koncessziókat a portrénál sem. Magamat adom, s így mind a ketten jól járunk. *Mikor idejöttem, alig volt itt valaki, aki képek iránt érdeklődött volna.* A kép nem volt szükséglet Esztergomban, úgy láttam Einczinger Ferenc takarékpénztári igazgatón kívül – aki jóval több pusztá műkedvelőnél – nem is igen tudtam beszélni senkivel a magam mesterségéről. *De aztán egy-két portré láttán megtört a jég s most már megszokták és megszerették az emberek Esztergomot – keretben is látni.*

A régi nagy mesterek közül Grecot említi áhítatos rajongással, az újak közül pedig Cézanne-t.

A jövő héten különben elkezdí festeni Babits Mihály portréját, aki – mint már hírt adtunk róla – szintén esztergomi lakos lett a nyáron. Tipary igazi művésze-gyéniség, művész, csak az ecsetén keresztül él. Nyakas, kemény, öntudatos, s mert mindig a legnehezebb célokat tűzi maga elé. De éppen ezért bizonyos vagyok benne, hogy diadalmaskodni fog az utolsó akadályon is.

(*Pesti Napló*, 1924. június 8.)

Bodri Ferenc BABITS KÖRÜL

MŰVÉSZSORS A DUNA-TÁJON

„Esztergomot hajóról pillantottam meg először...” – emlékezik a vendéglátó az előhegyi nyárilak lugasa árnyékában az őt 1932 nyarán meglátogató Móricz-lányok előtt. A háziasszony remek ebédeje után majd leereszkednek a városba, megtekinteni a további dombok látnivalóit is. Végül a szíves házaspár elkíséri a hajóállomáshoz csinos vendégeit, akik talán lehet, ugyanarra a hajóra léptek, mint egykor Babitsék. Majd hazaröppennek győztesen a leányfalusi kert és házikó atyai oltalma alá. A vendéglátó pontosan emlékezett. 1923 nyarán több ízben szálltak maguk is hajóra Gizella-telep, majd Dömös állomásokon – utazás Esztergomig, mind jobban felfedezni az első pillantásra megkedvelt városka megkopott nevezetességeit.

Séta vagy éppen pihenés közben akaratlanul is szembetalálkoztak több itt nyaraló fővárosi képzőművésszel, közöttük a Szentendréről áttelepedett, jeles tehetségű és szinte hontalan festőművésszel, Tipary Dezsővel, aki örömmel csatlakozott a régi ismerősökhöz, és akár egy bennszülött őshonos mutogatja kedves barátainak a városka intimebb részleteit, közben lelkesen sorolja a kisvárosi életforma kellemes ájerét, reményt nyújtó lehetőségeit. Esztendő után majd évülhetetlen része lesz az alkalmas házikó megtalálásában, neve tanúként az adásvételi szerződés záradékába kerül. Kapcsolatuk mind szorosabbá válik, Tipary mester státusza Babitséknál emelkedik. A pár év előtti békediktátummal a „felvidéki határváros” századokon át érlelt vezető szerepét veszítette el. Erőteljesen beszűkültek funkcionális, főként kulturális igényei és lehetőségei. Komor reménytelenség honol a kulcsra zárt kapuk mögött, a szobákban a „várospolitika” öntépdő kísérletei. Különben az alkotó művészek gyakori látogatásai, bőséges nyári jelenlétei jó okkal kínálták a kibontakozás lehetséges módját és tünékeny reményeit. A háború előtti verőfényesebb Esztergomban iskolázott Kárpáti Aurél szinte naponta a főváros és

a kedves emlékü nevelő otthona között, és Babits asztala köré szinte falkában terelgeti a helybéli értelmiség irodalomra és a képzőművészetekre érzékenyebb tagjai. Török Sophie naptárának bejegyzései pontosan eligazítanak. Az 1924-ben vezetett notesz nyári hónapjainál legtöbbször Tipary Dezső neve fordul elő. Ő emlegeti a „villát”, jelen van „az ingatlan megtekintése” rítusánál (március 18.), pár hét után még Pesten is meglátogatja Babitsékat, velük vacsorázik, náluk is alszik május 10-én. A falakat rendítő vihar kártételéről május 12-én ő értesíti a bizonyára kétségbeesett új tulajdonosokat telefonon, majd fogadja és kíséri őket a helyszínre, ahol eléggé sokszor van jelen. Ő vezeti az érseki képtárba látogató emberpárt, majd fogadja őket még aznap, július 30-án. A sikeres vizit alkalmával még képvásárlásra is sor kerül. A bezártság gyámoltalan vigasztalanságába zárkózó Esztergom lakossága számára váratlan élmény lehetett az ismeretlenből magányosan, kevéske cók-mókkal érkezett garabonciás, akinek helyfoglalása az eseménytelenül egyhangú, porlepett gondolkodású, örömtelen kisvilágban élők számára szellőnyi változás. A „piktor” egyben világháborús érdemekkel díszített főhadnagy is, a látogatottabb helyeken való közvetlen feltűnése szóbeszéd tárgya lett, mint ahogy Babitsé lesz majd esztendő után. A Hont megyei Horvátiban, 1887. február 15-én született, Felsőszemeréden nevelkedett, időben felismert tehetségű fiatal ember iskoláztatásában (Képzőművészeti Főiskola, Budapest, München); szárnyrakerülésének pártfoglalásában az 1848/49-es, majd a kiegyezéskori országgyűlés képviselőjének, a jellegzetesen Kossuth-párti Ivánka Zsigmondnak jelentős szerepe volt. A háború előtti tárlatokon (Múcsarnok, Művészház, Nemzeti Szalon, a müncheni Glaspalast, nemzetközi bemutatók Rómában, Velencében stb.) rajzaival, színes linómetszeteivel többnyire sikert aratott, 1908-ban grafikai állami díjat kapott. Olgay Viktor „reményre jogosító tehetségnek” minősítette kiemelten a karcok és



Tipary Dezső: Az esztergomi Bazilika látképe a Dunáról, 1920-as évek

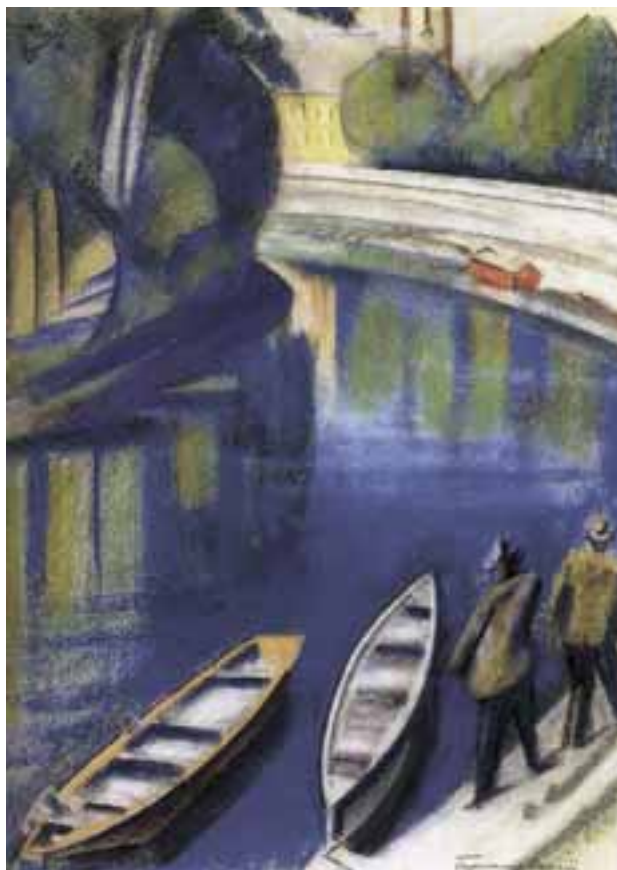


Tipary Dezső: Az esztergomi kerek templom a sziget felől

a magasmetszés elsajátítása terén az 1909-es *Művészet* lapjain. Itt és másutt szentendrei és tatabányai városrészletek emlékezetes rajzaival, színes linómetszeteivel találkozhatunk. Egy József, Pólya Tibor, Paulini Béla és mások társaként egy szelleműs élcslap – az *Izé* – közölte oldottabb témájú rajzait. A lövészárokból hazakeveredve a megkedvelt korábbi helyett egy alapjaiban felbolydult, kilátásaiban felforgatott, humortalan világra talált. A bizonytalanságban elveszítette közvetlen pártfogóit, szűkebb pátriájával (Hont megye „külföld” lett) minden kapcsolatát. Három esztendeig a Margitszigeten, József nádor elhagyott, emeletes, omladozó nyaralójában lakik, a festőtárs, Boromisza Tibor csendesen megtűrt vendégeként. Krúdy Gyula „szigeti kisszállónak” nevezi a valaha sárgán virító rompalotát, személyes enyhelyét. Innen Szentendrére került Boromiszával, utóbb Esztergomba, mint dr. Anthony Béla, előbb Szentendre, utóbb Esztergom polgármestere. Közben „tájképfestő lett [...] főképp városképeket állított ki...” – emlékezik az egykori ígéretes grafikusra az Esztergomban ez idő tájban gyakorta megforduló Lyka Károly, az ifjúkori sikerek egyik koronatanúja. A korábban Nagybányán töltött két nyári hónap (1912, 1918) élményei között megkedvelt szerkezetesen impresszív témaszemlélet teljesen átítatta az idősödő festő látásmódját táj- és városképeiben, portréiban. Az Esztergomban töltött esztendő felfűtött reményű tevékenysége eredményét kívánja bemutatni az 1924 karácsonya körüli napokra tervezett tárlat, amelyet az alkotó mellett Kárpáti Aurél és Einczinger Ferenc szorgalmazott, egy-egy kitűnő írással mutatva be a festő és művészetét. Kárpáti műteremlátogatásáról számolt be a *Pesti Napló* 1924. június 8-i lapjain, Einczinger Ferenc pályaképet formál az *Esztergom* december 7-i számában. Az *Esztergom és Vidéke* két ízben is invitálta a tárlat megtekintésére a bencés gimnázium nagytermébe, ahol Tipary portréi, táj- és városképei, rajzai mellett láthatja az iskola kitűnő tanárának, Hellebrand Bélának ötvösműveit, Einczinger Ferenc festményeit. A kiállítást dr. Anthony Béla polgármester nyitotta meg december 21-én. „A fővárosi lapok is foglalkoznak a kiállítással [...], képeket közölnek róla [...], hisz Tipary Dezső neve

ismert név...” – olvasható a megnyitás napján, majd a 25-i lapszámban Kárpáti Aurél előadását, a tanári kvartett szereplését ígérik, pár nap után pedig ifj. Vitál István Tipary egyéniségéről és művészetéről alkotott benyomásait közlik az *Esztergom* és *Vidéke* lapjain. Az elismerés olyan, mint a befogadás nemes kísérlete. Tipary Dezső látszólag révbe jutott. De más is történt a felszín mögött. Erről a betegeskedő Babitshoz egy megkésített levél számol be utóbb. „Kaptunk egy meghívót az esztergomi képkiallításra [...], hogy sikerült? – kérdezi Török Sophie 1925. január 6-án írt levelében Einczinger Ferencől – mennyire sajnálom, hogy mi nem lehettünk ott! Tiparyról nem tudunk semmit, mikor elutaztunk Esztergomból, az volt a pletyka róla, hogy ‘eltűnt’ – azóta se adott nálunk életjelt...” Az érdeklődésre pontos válasszal majd Einczinger Ferenc szolgál február 2-án: „A krónikámat azzal kell kezdenem, hogy a karácsonyi kiállítás reám nézve fájóan kellemetlen akkorddal végződött. Mint várható volt, Tipary kevés erkölcsi sikert ért el, anyagiakban pedig teljesen belebukott vállalatába. Előzetes költségeire 8 társammal 10 millió koronás váltókölcst vettünk fel részére azzal, hogy kiállítása bevételéből fogja ezt beváltani. Mivel pedig csupán 2 képet adott el 1 millióért, a váltót mi voltunk kénytelenek kifizetni. Ez nem ment bizony simán, mert Tipary igen különös magaviseletet tanúsított annyira, hogy a köréje tömörült kis tábor teljesen elidegenítette magától. Az aláírók nagy része szívességet vélt vele gyakorolni, ő azonban éles modorával kijelentette, hogy nem veszi szívességnak a kölcsönfelvételben való részvételt, és oda magyarázta, hogy nekünk kötelességünk azt levásárolni. Vitattuk ugyan ez álláspontot, de végre egyéb hiányában mégis csak úgy intéződött el a dolog. Külön kifejezte elégedetlenségét irányomban, hogy érdekében állítólak nem fejtettem ki elég agilitást, mely végül heves szóváltások után teljes szakítással végződött. Nem akarom itt papírra tenni a részleteket, mert még ma is fáj nekem hálátlansága, és általában igen keserű emlékek fűződnek e közös nyilvános szereplésünkhöz. Még szerencse, hogy én szerény 10 képemet »Nem eladó« jelzéssel állítottam ki. – Neki 120 darabja volt kiállítva, mind

Tipary Dezső:
Folyópart piros csónakházzal, 1931



új blondel keretben, melyekre még tudtommal 11 millió koronával adós. Kárpáti igen sikerült előadást tartott karácsony második napján, sajnos a kiállítás népszerűtlensége folytán alig 120 fejt hallgatóság előtt ...” – olvasható sok egyéb esemény jelzése mellett a szomorú beszámoló.

Az *Esztergom* két januári száma (1925. január 18., ill. 25.) közli majd Kárpáti Aurél tájékozott előadásának teljes szövegét mintegy áldozatul a művészetek előtt. Tipary Dezső további sorsáról erősen hézagosak az ismereteink. 1925 tavaszától Budapest után ismét Szentendrén munkálkodik. Boromisza Tibor és társai mellett részt kér a művésztelep alapításában is. Budapesti műteremkiállítását a *Magyar Művészet* említi majd (1926. augusztus), művei szerepelnek a *Képzőművészek Új Társasága* (KUT) 1927-es tavaszi, majd 1929-es téli tárlatán.

A KUT-ban való bemutatkozásait Rabinovszky Máriusz a *Nyugatban* „Tipary ott tart, ahol eddig Szobotka”, az ezt követőt „Einczinger és Tipary még fokozottabban helyezik ösztönük fölé a geometrikus elvet” lakonikusan homályos tömörségével értékeli. Az *Éber-lexikon* (1935) „posztimpressionista esztergomi képeit” említi jelesen, az *Új Idők Lexikona* (1942) alakos és tájképei mellett esztergomi rajzeit. Munkásságáról e kettő az utolsó jelhagyó híradás, a továbbiak az említetteket ismételtetik. Halálának dátumaként 1964-et jelölnek, hatalmas ūrt hagyva a jelöltek mögött. Fel-felbukkanó alkotásait sikerrel és magas áron kínálják a galériák. Valós művészi értékein való felfedezése további áldozatos kutató- és elmélyült elemző munkára vár.

(Új Forrás 2009(3)74–77)

Gömör Béla

TIPARY DEZSŐ ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE

(RÉSZLET)

[...] Tipary grafikai, majd a nagybányai stílusú képei után az alkotó módszere teljesen megváltozott – nyilvánvalóan a város, a Duna és az itteni természet hatására – beköszöntött az „esztergomi korszaka”. A változás eleinte még nem pregnáns. Az egyik fő műve, a Nemzeti Galéria egyetlen olajfestménye Tiparytól, amit 2002-ben vásároltak meg, még a hagyományos stílust jelzi. A nagyméretű alkotás már több mint egy évtizede két alkalommal is szerepelt árverésen, mígnem a harmadik aukció után került közgyűteménybe. Az aukciója után Kieselbach szerepelteti is az alkotást a magyar festészetről kiadott reprezentatív válogatásában, de könyvünk számos bizonyítéka alapján lehetetlen, hogy a jellegzetes esztergomi sétányt ábrázoló művet Tipary odatelepedése, tehát 1922–23 előtt festette volna, vagyis meghatározása: „1910-es évek” – téves. A képgalériánkban a szomszédos kép hasonlatos a fentihez, az Esztergomban őrzött alkotáson a Nagy-Duna sétányt láthatjuk a Prímás sziget felől.

A Duna, a rajta átívelő Mária Valéria híd, a Bazilika és a Kis-Duna ábrázolása során Tipary lassan eltávolodott a nagybányai stílustól és egyre könnyedebb, légiesebb lett, halványabb színeket használt, ami eleinte az olajképeken is meglátszott, de aztán a vízfestményeken és vegyes technikájú alkotásokon még inkább kidomborodott.

Patonay Jánosnál, az esztergomi gyermekgyógyászati osztályvezető főorvos özvegyénél több Tipary kép is látható. A két pasztell kép családtagokat ábrázol, és a 30-as évekből származnak. Az egyik Patonay főorvos Ilona nevű testvérét, a másikon Irén testvérenek kisfiát, Willy-t, teljes nevén Van den Hurgh-ot örökítette meg festőnk. Ezek a képek biztosan Budapesten készültek, és Patonayék magukkal hozták őket Esztergomba, amikor 1944-ben ide költöztek. S csak ezután jutottak hozzá Tipary korábbi, esztergomi képeihez. Az egyik vízfestmény különleges, érdekes, az esztergomi városképen egy

korabeli hirdetőoszlop ábrázolódik, s a háttérben a Bazilika látszik.

Szerény katalógusunk 1926-ból is több pasztell képet mutat be, melyek nem csak a technikában különböznek a megelőzőekben keletkezettektől, hanem expresszív, helyenként futurisztikus stílusjegyeket hordoznak. Biztosra vehetjük, hogy ennek előidézője Scheiber Hugó esztergomi tartózkodása és Tiparyra tett festészeti hatása lehetett. Érdemes feleleveníteni, hogy Scheiber már 1921-ben találkozott Herwarth Waldennel, a berlini avantgárd művészek vezetőjével, aki 1924-ben a mozgalom lapjában, a *Sturm*-ban írt is Scheiberről, és ezekben az években ebben a művészeti lapban Scheiber művei többször meg is jelentek, majd 1926-ban New Yorkban szerepelt kiállításukon. Milyen érdekes lenne tudni pontosan miket mesélt Scheiber a többieknek Esztergomban a berlini művészeti életéről!

Az esztergomi tartózkodások, és Scheiber Hugó futurisztikus elemeinek átvétele néhány 1926-os alkotásban csúcsondik ki. Nem lehet véletlen, hogy van köztük, amelyik KUT kiállításon szerepelt, a *Konstruktív táj* pedig múzeumban látható. Nem letagadható, hogy a hatás nem csak Tiparyt érte el: Einczingernek a róla összeállított kötet címlapján látható, szintén 1926-os képe, a hármuk azonosulását fejezi ki.

S e helyen érdemes még egyszer visszautalni a szakavatott ítész Rabinovszky Máriusz véleményére, mely 1929-ből származik, ahol éppen Tipary 1926-os kiállított képe kapcsán dicséri meg a festőt, a mindenk fölé helyezett geometrikus elv miatt. Örömteli, hogy a példamutató lokálpatriotizmus jegyében, a hálás utókor nem felejt el Tipary esztergomi működését és helyet kapott egy emlékező kiállításon, illetve a legielesebb helyi gyűteményben, és természetesen a megyében működött művészekről összeállított lexikonban. [...]

(Gömör Béla: *Tipary Dezső élete és művészete*. Budapest, 2010. GMR Reklámügynökség Bt. 65–66.)



Végvári I. János: *Dunai flottilla harcai Esztergomnál* (1945), 1970



Végvári I. János: *Templom alakokkal*, 1972

Bodri Ferenc

VÉGVÁRI I. JÁNOS MŰVÉSZETÉRŐL



Végvári I. János festőművész a műtermében

Már ideje érkezett, hogy az éppen húsz éve szerveződött népi kollégiumok művésznemzedéke útját is felmérjük, hiszen kurrens alkotó művészeink talán legnépesebb tábora az egykori Derkovits vagy Dési Huber Kollégiumban érett korunk emberévé és művészévé, és a „fényes szellők” nagyszerű szellemét őrzi hitében és alkotásaiban, ha többszöri áttételekkel is, de mindmáig.

Nos, Végvári I. János ennek a nemzedéknek tagja, kortársai jórészéhez viszonyítva életében és művészetében nincs is rendhagyó, hiszen rendhagyó magának a nemzedéknek az aktív jelenléte. Eszmeisége az akkori évek és főiskola „népi kohójában” alakult, népi kollégistaként és főiskolásként nemcsak az élethivatásul választott művészet technikáját és történetét, de egy új – mondhatnánk a földből, a semmiből jött – generáció felébredt és szabad értelmet nyert művészetszemléletét, új humanizmusát kapta, vallja és őrzi ma is. Feledy Gyula, Kucs Béla, Mészáros Dezső, Patay László, Segesdi György, Szurcsik János, Würtz Ádám nevét említhetjük – több között – egykori diáktársai, mai barátai közül. Ugyanakkor azt is tudjuk – és nem is áll szándékunkban tagadni –, hogy ennek a nemzedéknek az útja sem volt sima és buktató-, zökkenőmentes, mindenképpen el kellett telnie ennek az igen változó húsz esztendőnek, mely alatt az akkor indultak emberi és művészi felfogása, társadalmi

magatartása lehiggadt, letisztult, valóban beérett. Ez a nemzedék is „megjárta a Hadak Útját”, s az egykori esztendők olykor csak pillanatokig eleven tematikája, egysíkúan, árnyalatlanul kollektív-realista ábrázolásmódja már-már formában is modern, differenciálódott művészi emlék, időközben elhagyta illusztratív jellegét is, és éppen József Attila-i megfogalmazása („az értelemig és tovább”) lett korunk egy-egy társadalmi, emberi és művészi vagy éppen személyes mondanivalójának.

Pályájáról így vall Végvári 1965-ös kiállítása (Fényes Adolf-terem) katalógusának bevezetőjében:

„Dunaszekcsőn, 1927-ben születtem. A művészethez kora ifjúságom óta vonzódtam... Alkalmi munkát vállaltam, s időnként festési szenvedélyemnek hódoltam. Ekkor kerültem kapcsolatba Bence Gyula festőművész-rajztanárral, akinek irányításával tettem meg az első lépéseket a képzőművészeti pályán. ...1947-ben Budapestre kerültem, ahol felvételt nyertem a Derkovits Gyula Képzőművészeti Kollégiumba. A kollégiumi évek alatt olyan közösségben formálódtam, ahonnan a fiatal művésznemzedék sok tehetsége indult el. Ez az időszak jelentős hatással volt rám. 1948-ban felvettek a Képzőművészeti Főiskolára. Tanárim Kmetty János, Pór Bertalan, Domanovszky Endre és Hincz Gyula voltak...”

És ott tanított a főiskolán a korai Végvári-képek két inspirátora: Barcsay Jenő és Szőnyi István is.

Végvári ezután különböző középiskolákban tanít rajzot és művészettörténetet – ma is igen szeret tanítani –, majd 1959-ben az akkor alakuló esztergomi Felsőfokú Tanítóképző Intézetbe kerül, azóta itt él, alkot és dolgozik. Tanártársai között – egy-két diákjában nemkülönben – sikerült személyes példájával egy igen magas színvonalú alkotó kedvet és műhelyt kialakítania, jelenléte erősen fellendítette a város képzőművészeti életét, az esztergomiak ilyen irányú érdeklődését.

Esztergom Keresztény Múzeuma, a város ódon miliője, a Dunakanyar gazdag természeti szépsége,



Végvári I. János: *Temető*, 1969



Végvári I. János: *Emlékek*, 1975

a környék ipari horizontja, az e tájt elevenen ható szentendrei hagyomány pedig nemcsak Végvárinak, de társainak és az idetévedt, vagy tudatosan idejárt más művészeknek is élénk ihletést és artikus ösztönzést nyújt. Bár mindezek ellenére még nem sikerült a helyieknek iskolává szerveződniük, hiszen a sok irányú inspiráció eléggé szerteágazó tematikát és technikát, a művészi adottságok pedig eltérő minőségű alkotásokat eredményeznek. Mégis, nemrégiben volt közös kiállításuk sokakban ilyen érdeklődést is keltett.

Végvári új műveivel elérkezett egyéni előadásmódja és közösségi mondanivalója harmonikus szintéziséhez, a letompított színek meleg villogásához, a kompozicionálisan leegyszerűsödött, felületében ötvösi vagy ikonfestői műgonddal alakított, szinte cizellált, a szentendrieiek individuálisan és korszerűre áttértékelt hatását feltételeztető művekhez.

Rendszeres kiállítója a budapesti, az országos és a dunántúli különféle csoportos tárlatoknak (Esztergom, Miskolc, Székesfehérvár, Pécs, Keszthely, Szentendre, Tatabánya stb.), egyéni kiállítása 1963-ban Esztergomban (kollégiumi társával és barátjával: Kucs Béla szobrászművésszel közösen), gyűjteményes bemutatkozása 1965-ben a Fényes Adolf Teremben volt. Ez utóbbi kiállítás már jelentős sikert és publicitást, elemző kritikákat is hozott, az értők és érdeklődők előtt ismertté tette a nevét. A Nemzeti Galéria is választott képeiből, több képet vásárolt tőle a Művelődésügyi Minisztérium és a Komárom Megyei Tanács is. Őnarcképe a X. Magyar Képzőművészeti Kiállításon is szerepelt.

Időközben több utazásban ismerkedik meg az európai múzeumok és a kortárművészet alkotásaival (Csehszlovákia, Ausztria, NSZK, Svájc, Olaszország, ez évben Párizs), szemlélete, mesterségbeli tapasztalata elmélyül, kitágul. A vázlatkönyveken kívül egy azóta készült nagyon szép grafikai sorozatban és egy-két olajképben őrzi ezeknek az utazásoknak ihlető emlékét.

Művészi és eszmei világa a bevezetőben említett hagyományhoz, ezen keresztül paraszti származásához kötődik, de mindez intellektuálisan és „égi mássá” lényegítve, megtisztulva; a világot nem a magá drasztikumában, hanem átszűrten, művészi

fokon megértő és szuggesztíve ábrázoló lett. Alapvető, legszínesebb, leghihetőbb élményei talán mindmáig a faluhoz, az alföldi tájhoz, a megmunkált természethez kötik. Későbbi élete színhelyeinek, a régies, zárt utcasorú, történelmi kisvárosnak (következésképp Esztergomnak), az ipartelepeknek (Dorog vagy a nyári művésztelep többszöri színhelye: Oroszlány), a családnak, gyermekeinek, utazásainak inspirációja csak szerteágazóan motiválja ezt az anyatejjel és a gyermekkor levegőjével magába szívott élményt: a színgazdag, levegős, széles és szabad táj mezei ihletését. Ugyanakkor ez a változatos és sokrétű élmény bizonyos formai változatokat is eredményez, festőnként nem lehet egy iskolához vagy egy bizonyos felfogáshoz kötni, ma már „öshöz” sem.

Az 1965-ös kiállítás emlékeztető darabjai (*Házcsoport, Őnarckép, Az oroszlányi szénosztályozó, Tanya, Tél, Ketten* stb.), az ezévi esztergomi kollektív tárlaton bemutatott új képek (*Csendélet, Éva anno 1966, Beszélgetők* stb.) jelentős állomásai művészpályájának.

Az elmúlt másfél év alatt nagyszerű grafikai sorozatot is alkotott, itthoni és európai vázlatkönyvének legszébb lapjai fogalmazódtak újjá (gouache-ok, temperák, toll- és tusrajzok, kisméretű olajképek stb.). Ennek a sorozatnak darabjait mutatta be az esztergomi Technika Házában rendezett grafikai kiállításán. A grafikai képek mellett, hogy önálló értékű művek is, egyben további „nagy képeinek” fogalmazványai. Munkássága elismeréséül ebben az évben két hónapra szóló állami ösztöndíjat kapott a római Magyar Akadémiára.

Tőle vett idézettel záránk az ismertetőt:

„... A szélsőséges irányzatok nem szédítettek meg. A magam választotta úton kívánok haladni, saját nyelvemen szeretnék beszélni. Mondanivalóm egyéni kifejezése érdekében sokat kísérleteztem. Ha próbálkozásaim buktatókkal jártak is, vállalom. Amit csinálok, őszintén, meggyőződéssel csinálom...” Képeivel emberközelségét és humanizmusát, a szépség és az alkotó munka szolgálatát, szocialista hitét és őszinte meggyőződését bizonyítja. Mászt fogantatása, érdeklődése, alakító és alkotó műhelye révén nem is tehetne.

(Művészet, 1966(10)36–37)



Végvári I. János: *Korszakok találkozása*, 1972

Wehner Tibor

ESZTERGOM–RÓMA–ESZTERGOM

BESZÉLGETÉS VÉGVÁRI I. JÁNOS FESTŐMŰVÉSSZEL

Végvári I. János festőművész a közelmúltban tért vissza Esztergomba olaszországi tanulmányújáról. 1977-ben, a Balassa Bálint Múzeumban rendezett kiállítása kapcsán önvallomásában így fogalmazott: „A 'fényes szellők' sodortak Budapestre, Esztergom felé már magam vettem meg a vasúti jegyet. Ez a város a magyar kultúra bölcsője, múltja megihletett, jelene pedig a kibontakozás lehetőségét adta meg. Még Itália miliójében is a pannon vidék szépségeit és az Esztergomban elevenné lett történelem hangulatait kerestem. Szemem és képzeletem a dunai levegő rezgésein keresztül teremt képpé múlt és jelen, haza és a nagyvilág élményeit.” Az elmúlt csaknem húsz év alkotókörülményei mindezt folyamatosan és szerencsésen biztosították.

– Valóban szerencsésnek mondhatom pályám alakulását, az elmúlt esztendőben már negyedszer jártam Itáliában. 1966-ban, 1972-ben, 1976-ban és 1982-ben voltam római ösztöndíjas, illetve hivatalos néven a Magyar Népköztársaság művészösztöndíjasa a római Magyar Akadémián. Az első három út csupán három-három hónap időtartamú volt, míg a legutóbbi már féléves olaszországi alkotómunka lehetőségeit teremtette meg. Jómagam Asszonyi Tamást váltottam fel Rómában, hazautazásomkor a műtermet Csíkszentmihályi Róbertnek adtam át.

– *Milyen körülmények között dolgozik egy ösztöndíjas a római Magyar Akadémián?*

– A körülmények, a lehetőségek a lehető legkedvezőbbek. Komplet, mindennel felszerelt műtermes lakás áll rendelkezésünkre, vendéglátóink még a vakkeretekről is gondoskodnak. A Rómában működő hivatalos magyar szervek minden realizálható kívánságunkat teljesítik; kapcsolatokat teremtenek, utazásokra invitálnak, kiállítási lehetőségeket biztosítanak. Információcserére, tájékozódásra, eszmecserekre, barátságok szövődésére kitűnő alkalmat

kinálnak az Akadémia pezsgő ritmusú rendezvényei. A Via Giulián álló, az Akadémiának otthont adó, a közelmúltban gyönyörűen helyreállított Palazzo Falconieri már önmagában is hatalmas élményt jelent: ez az épület a város egyik legszebb palotája, homlokzatának és a Tiberisre tekintő árkados loggiájának kiképzése Francesco Borromini nevéhez fűződik. Természetesen a Palazzo Falconieri nemcsak a képzőművészeket várja, gyakran megfordulnak, hosszabb időszakot töltenek itt el magyar írók, költők, műfordítók, zeneszerzők és zenetanárok, orvosok, filozófusok is – vagyis a környezet, a légkör, a társaság is inspiráló hatású, alkotásra ösztönző.

– *Hogy juthat el – talán fogalmazhatunk így: rendszeresen – egy vidéken élő-dolgozó képzőművész állami ösztöndíjjal Rómába?*

– A Művelődési Minisztérium minden évben meghirdeti azokat a külföldi ösztöndíjakat, amelyeket bárki megpályázhat. A beérkezett pályázatokról az Ösztöndíjtanács dönt. Az a tény, hogy én immár negyedik alkalommal időzhettem-dolgozhattam hónapokig Rómában, minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy az első, 1966-os tanulmányutam meglepő, jelentős sikerrel zárult: az ösztöndíjasok nemzetközi festészeti kiállításán – a *Premio Internazionale di Pittura Figurativa*n – aranyérmet nyertem. E díj elnyerése óta Olaszországban számon tartják művészetemet, hogy úgy mondjam, jegyzik a nevemet és az nagyon sokat jelent, ha valahová szívesen várják vissza az embert.

– *Az itáliai alkotóperiódusok azonban nem csupán munkával telnek; a Végvári-művekkel a közönség is találkozhatott.*

– Igen, 1972-ben Pesaróban és Maceratában, 1976-ban Modenában és Carpiban mutatkozhattam be, s az elmúlt, 1982-es év terméséből Rómában és Firenzében nyílt kiállításom. A római Magyar Akadémián rendezett tavasi tárlatomat Amerigo Tot szobrászművész nyitotta meg, akivel az egyik

korábbi utamon kötöttem barátságot. A nyár folyamán Firenzében, a Palazzo Medici Riccardi látta vendégül alkotásaimat. De részt vettem egy kollektív kiállításon is: egy, a film és a képzőművészet kapcsolatával foglalkozó nemzetközi seregszemlén bemutatott képeimet – ahol sikerrel szerepeltek magyar filmrendezők, Gyarmathy Livia és Ember Judit is – díjjal jutalmazták.

– *Milyen szakmai visszhangja volt a római és a firenzei bemutatkozásnak?*

– Olaszországban a kiállítások megnyitását sajtó-bemutató előzi meg, amelyen az újságírók a vernissage előtt nem csupán a művekkel ismerkedhetnek meg, hanem oldott légkörű, kötetlen beszélgetés közben a művésszel is. Ezután következik csak a hivatalos megnyitó. Zárójelben jegyzem meg, hogy a kiállítás meghívója és plakátja – igen színvonalas kivitelben – egy-két nap alatt készült el. A megnyitókön meglepően nagy közönség gyűlt össze, de az érdeklődés természetesen nem csupán festézetemnek szólt; az Olasz–Magyar Társaság hathatós módon propagálja rendezvényeit, és a római Magyar Akadémiának is aktív törzsközönsége van. A megnyitót követően elismerő hangú recenziók jelentek meg a firenzei *La Nazione* és a római városi lap, a *Fiuggi* hasábjain, s híradást adott kiállításaimról a televízió is. A kritikák – hivatkozva korábbi olaszországi bemutatkozásaimra – munkásságomat, mint nemzedékem magyar képzőművészetének egyik értékes fejezetét méltatták.

– *Az érdeklődés, az elismerés bizonyos fokig lemérhető a vásárlásokkal is.*

– Ez a kérdés kultúrpolitikai szempontok miatt is rendkívül fontos. Az olasz közönség, a galériák, a menedzserek részéről valós vásárlási igény merül fel csaknem minden magyar művész alkotásainak bemutatásakor. Viszont nagyon nehézkes, merev az adminisztrációs ügymenet.

– *Egyszóval...*

– Egyszóval... nem nagyon megy a dolog. A magyar oldal szervezési nehézségei, megoldatlan, bonyolult adminisztrációs problémái miatt a vásárlási szándékok általában meghiúsulnak. Pedig a művészeknek, az államnak, és a közönségnek is igencsak hasznos lenne a művek eladása, illetve

megvásárlása, ugyanis – és ezt a vásárlási szándék is jelzi – a magyar művészetnek nagyon jó híre van Olaszországban. Ez a jó hír azonban csak mobilizálható alkotásokkal lenne fenntartható.

– *Az alkotómunka kérdéseire térve; mi inspirálja a magyar művészt az itáliai környezetben?*

– Általános érvényű tanulságokat nem fogalmazhatok meg, és a sokszor hallott általánosságok helyett – a megkapó táj, a művészeti örökség, a remekművek sora – inkább a személyes benyomásaimra hivatkozom. Engem főként a nyüzsgés, a megállíthatatlan kavargás, a hatalmas művészi rendtelenség ragad meg Itáliában. Ebben az országban minden hétköznapi pillanat szinte azonnal képpé alakul bennem. Varázslatosak a díszletek. Csak egyetlen momentumot ragadok ki: iszonyatos mennyiségű a reklám, mindenütt plakátok borítják a falakat, színes papírfelületek lepik el a műemlékeket, a szobrokat is. A plakátokból vastag rétegek alakulnak, egymás fölé-mellé kerülnek az egymásnak ellentmondó hirdetésmények, itt-ott lefegő papírcsíkokkal, szakadásokkal, firkálásokkal, égetés-nyomokkal. Egy-egy részlet: kész montázs. A plakátok élettelen élete, harca, sorsa is azt tanúsítja végső soron, hogy Olaszországban a drámai összecsapások és a derűs, önfeledt feloldódások szinte átmenetek nélkül váltják egymást, és ez a lüktetés az embert állandó feszültségben, készenlétben tartja, senki sem maradhat közömbös vagy semleges. A magyar környezet, életvitel, életritmus ehhez képest unalmasan egyhangúnak, ridegnek, mérhetetlenül nyugodtnak tűnik. Talán ezért is mondta az egyik beszélgetésünk során Amerigo Tot, hogy amikor művészetét eklektikusnak minősítette egy kritikus, el kellett ismernie igazát, mert itt mérhetetlenül intenzíven éli át az ember a valóságot, nincs megállás, és a hatás, illetve az eredő jól kitapintható a művészi tevékenységben is. Megjegyezném – talán kissé szimplifikáló jellegű a fogalmazás –, hogy Olaszországban nem nagyon szeretik a változatlan, vagy az apró léptekkel építkező, de valójában monoton alkotóutakat, a korábbi teljesítményhez viszonyítva mindig valami mást, újat, gyökeres fordulatot várnak.

– *Az olaszországi élmények hatására Végvári I. János művészetében is felfedezhető változás?*

– Természetesen én is ismeretlen területek felfedezésének vágyával utaztam el Esztergomból. Tovább szerettem volna lépni, ha nem is olyan áron, hogy felégetek magam mögött minden „hidat”. Úgy érzem, hogy sokszínűbb, érdekesebb, dúsabb lett a festézetem. Persze ez csak érzés, a végleges ítéletet majd a kritikusok mondják ki. Az viszont biztos, hogy az önméltetés zsákutcáját sikerült elkerülnöm, és talán ez a római hónapok legfőbb pozitívuma. Azt hiszem, minden alkotóművész számára csakis termékenyítő, gazdagító hatású lehet egy ilyen utazás, igazán sajnálom, hogy csak keveseknek adatik meg ez a lehetőség. Elképzelni is izgalmas, hogy például Kondor Bélának mit jelenthetett volna egy Olaszországban eltöltött, hosszabb időszak.

– *Itáliában minden bizonnyal találkozott a kortárs nyugati művészet alkotásaival, alkotóival is.*

– A római modern múzeum anyagát már többször láttam, az egy roppant gazdag gyűjtemény. 1982-ben mégis egy másik tárlat jelentett óriási élményt: a Guggenheim-gyűjtemény mutatott be anyagából egy didaktikus céllal összeállított válogatást. Ezen a kiállításon századunk képzőművészetének történetét olyan mesterek alkotásai reprezentálták – csak néhány nevet említek – mint Kandinszkij, Miró, Picasso és Dalí, de a kollekción elvezetett napjainkig szerepeltek az amerikai szupernaturalista törekvések is. Megdöbbentő volt a képzőművészet e századi fejlődési-átalakulási tendenciáit nyomon követni. Magyarországon sajnos erre nincs mód, itthon eredeti művek segítségével csak a modern művészet mozaikkockáit ismerhetjük meg. Ha a hat hónap alatt csak a Guggenheim-gyűjtemény kiállítását láttam volna, akkor is azt mondom: megérte.

– *Egy ilyen freskó ismeretében hová helyezhetők, s elhelyezhetők-e egyáltalán az összképben a Végvári-törekvések?*

– Ez nagyon nehéz kérdés. Nem az én feladatomban lenne a válaszadás, de azért megpróbálom. Engem sohasem csábítottak a végletek, a szélsőséges törekvések, amelyek szélsőségesek voltak miatt

a társadalmi problémáktól jócskán eltávolodtak, vagy csak a tagadás kimondását-magatartását vállalták. Szemléletem, iskolázottságom és munkásságom eddigi alakulása szerencsére megóvott ettől, így én inkább a szelídebb vonulathoz, a hagyományhoz kapcsolódtam, vonzódtam, de ugyanakkor a korszerűség igényét sem szerettem volna feladni. Érdekes volt számomra ebből a szempontból is Amerigo Tot és Renato Guttuso – végeredményben két külön úton járó művész – megnyilatkozása; mindketten a színeimre, kompozícióim koloritjára figyeltek fel, és arra a jelképrendszerre, amely nagyon szorosán kötődik a magyar tradíciókhoz. Guttusonak ottlétem alatt volt kiállítása a Magyar Akadémián, tárlatát én rendezhettem meg, és így kerülhettem kapcsolatba századunk e nagy művészével. Személyének, művészetének közelebbi megismerése mély nyomokat hagyott bennem.

– *Római és firenzei kiállítása után a hazai közönség mikor és hol láthatja Végvári I. János itáliai képeit?*

– 1983 őszén itt, Esztergomban, a Vár rondellájában szeretném bemutatni a műveimet, majd az esztergomi tárlat után Budapesten is. Az anyagot most kezdem előkészíteni. Egyelőre a legnagyobb gondot a válogatás jelenti, hiszen csaknem száz képpel tértem haza. Természetesen közben azért dolgozom, festek is; a következő évben Végvári-kiállítást várnak Olaszországban.

– *Befejezésül az utolsó kérdés: párhuzamok vagy ellentétek jellemzik az esztergomi és a római alkotóperiódusokat?*

– Ellentétek. Teljesen nyugodt alkotókörülmények között eddigi pályafutásom során csak Rómában dolgozhattam. Ez egy kicsit komikus, hiszen Magyarországon, Esztergomban élek és tevékenykedem, de mégiscsak így van. Azt is nyugodt szívvel mondhatom, hogy művészetem utolsó, sikeresnek ítélt tizenöt évét elsősorban Rómának, a római ösztöndíjakkal köszönhetem.

Esztergom, 1983. január 2.

(Új Forrás, 1983(6)75–80.)



Végvári I. János: Szakadék, 1987

Csoóri Sándor ELŐSZÓ

VÉGVÁRI I. JÁNOS FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

Megint egy mérföldkő Végvári János életében. Egy riadóztató dátum: a hatvanadik születésnap. Másokat általában elkomorít és lehangol az ilyen mellbevágó figyelmeztetés, ő azonban csöndes derűvel fogadja ezt is. Ha szokásaiban s életmódjában már rég eltávolodott is elődei világtól, ebben a rezzenéstelen nyugalomban föltétlenül a cseléd-ősök, a pásztor-nagyapák ösztönös bölcsességét követi. Az íratlan, nagy törvényt, amely értelmiségi lázadozás és neurózis nélkül nézeti vele az életfogyatkozást, a kíméletlenül múltó időt.

Szerencsés alkat – szokták mondani az ilyen emberre. Végvári János csakugyan az, de az ő szerencséje nem égi ajándék vagy földi jutalom, hanem a saját magával kiegyezett lélek alkotása. Még pontosabban: egy láthatatlan, belső küzdelem eredménye. Mert ha földiézem most két évtizeddel előbb festett képeit, inkább egy szellemi s lelki magánnyal viaskodó művész arcképét látom magam előtt, mint az egyensúly-teremtés könnyed bajnokáét. A vásznáról nyitva hagyott házak ajtajai néznek rám, az otthontalanság elüszkösödő sebeiként. Asszonyok és száműzött angyalok járják a temetőket, az elrabolt múlt gazzal benőtt útjait s a megfeszített vértanúk pedig az egyre halasztódó föltámadásra várakoznak. Végvári azokban az években – ugyan program és tüntetés nélkül, de mégis határozottan – egy magára maradó kelet-európai művész érzékenységét fejezte ki, az elbizonytalanodó történelemben. Alakjait a lefokozó sejtelem vette körül, hisz ha lebegtek is ezek az alakok, hiányzott belőlük a Chagall-i suhanások dinamizmusa, pompája, költészete. A képzelet verőfénye helyett Végvári általában alkonyati volt. Kék, kék, tűnődő s elégikus. Művészetét, mindezzel összefüggésben, két szellemi és lelki tulajdonság határozta meg: a látomás és az emlékezés. Ezek derengtek át egymáson akkor is, amikor István király, vagy az ikonos pásztor-nagyapa bukkant föl számára az időkből, mint az igazodás mitológikus alakjai.

A kortárs festők közül az eltelt két évtizedben kevesen változtak akkorát, mint Végvári János. A gyakran irodalmias témákat ábrázoló művész, eloldva magát minden tematikus megköötöttségtől, a tiszta festőiség tartományába lendült át. Mostani képei egyszerre elvontak és ugyanakkor érzékiek. Elvontak, mert a szemmel és a tudattal fölfogható világ dolgai közül alig ismer rá az ember valami egyértelmű tényre, tárgyra, történésre, mégis érzékiek, mert a látvány szerepét a színnel kifejezett lélek mozgása veszi át. Azaz: a lélek mozgása teremt eseményt, történetet s alakít ki szemünk láttára olyan teret, amelynek semmi köze a fizikai térhez, s mégcsak véletlenül se a perspektíva törvénye által tágul és szűkül, hanem a mi organikus érzelmeinktől. Jónéhány képét nézve néha azt érzi az ember, hogy földméli képeket lát, elhagyott aknákat, begyógyíthatatlan földalatti sebeket; máskor, parázsló gerendákat és átizzott csöveket a háború idejéből, melyek jelenidejűen izzanak azóta is. Mindenesetre bomlást, romlást, pusztulást. A színek kinyílhatnának a végtelenség felé is, mint Turner metafizikus sárga színei egy délelőttön, de nem nyílnak. Inkább megtorpannak földközélen. Mintha Végvári visszafogottan, sőt némán tanúskodna valamiféle közénk lopakodó végzettről. Erőltetett belemagyarázás ez a képei világába? Nem hiszem. Márcsak azért sem, mert ha szín-elemzést folytatnánk nála, különös eredményként egy sajátos magyar „színhagyományra” bukkantnánk: Gulácsy, Mednyánszky, de főleg Csontváry színeire. Itt-ott még Csontváry bizarrnak mondható színvilága is visszaköszön. De miként Csontváry esetében is helyesebb, ha bizarr helyett disszonanciát emlegetünk, Végvári beszédes színvilágában is különös jelentősége van az alkony-vörösnek, az útszéli bíbornak, a túlvilági kéknek, az idegesítő sárgának, a bagolyszem mélyén összezsúrdult barnáknak, zöldeknek.



Végvári I. János: *In memoriam Kollár György*, 1993

Ha Végvári elméleteket kedvelő művész volna, mostani képeire aggálytalanul ráfoghatnám, hogy egyrészt Bach abszolútnak nevezhető zenéje hatott rá sugalmazóan, másrészt az avantgárd új zene tárgy nélkülségben fogant szelleme.

E föltételezésről azonban le kell mondanom, mert lírai absztrakciói mögött nem egy társ művészet s nem is a filozófia múzsája susog, hanem saját festői tapasztalata. Elemi erejű festői gondolatok híján, sokakkal együtt, maga Végvári is a *létábrázolás*ok szerves földadata helyett a *létértelmezések*re szűkítette le művészetét. A „tisztá-festészet”-be vonult vissza ő is, mint amikor költők – átmeneti időre –

az anyanyelv sáncaiba, nádasaiba húzódnak vissza. Van néhány újonnan festett képe Végvárinak, amely a hosszantartó korszaka után ismét egy új korszak előhírnökének tekinthető. Az olaszországi emlékeket idéző világos, homokszínű képeire gondolok. Egyelőre ezek is tárgy nélküliek, megfoghatatlan keresztretj-vény-képek, de aki nézi őket, már nem pusztulás- emlékek után kutat magában, hanem tavaszi esők nyomában jár, golyák körözése alól figyel a tájat, amely a mindenség vonzó részlete mindenképpen.

(Végvári I. János *festőművész kiállítása*. Esztergom, 1987. Vármúzeum Rondella Galéria. Katalógus.)

Kaposi Endre

VITÁL ISTVÁN FESTŐMŰVÉSZ EMLÉKÉRE

Köbölkúton született 1897-ben, de a család már 1902-ben Esztergomba települt. Még karon ülő kisgyermekként megkapta a diftériát. Állapota kritikusra fordult, és az orvos utolsó esélyként egy kísérleti szérumot használt a kezelésére. Életben maradt, de az egyik fülére megsüketült. A főreál gimnáziumban érettségizett. Az első világháború alatt Nyitrán teljesített katonai szolgálatot.

Művészeti tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán Csók István és Vaszary János növendékeként végezte. Vaszary nagyon szerette a „süket Vitált,” diploma-munkáját – egy igen kvalitásos kálvária kompozíciót – is az ő osztályán készítette.

A főiskola elvégzése után hazaköltözött Esztergomba, és édesapja támogatásával szabadfoglalkozású művészként tevékenykedett. 1927-ben megrendelésre elkészítette az Esztergomi Ipartestület volt elnökének arcképét, majd Sroy kanonok portróját. Ekkoriban néhány kiállítás-kritikája is megjelent a helyi sajtóban. 1925-ben szerepelt a Faluszövetség kiállításán, 1926-ban a Balassa Társaság tárlatán, 1928-ban pedig az egyházművészeti kiállításán. A helyi művészek közül Bajor Ágosttal és Pírchala Imrével tartott barátságot. 1937-ben megbízást kapott a pélyföldszentkereszi temp-

lom mennyezetfreskójának elkészítésére. 1948-ban a Városi Tanács felkérésére megfestette gróf Széchenyi István arcképét.

Édesapja halála után a szociális otthonban vállalt munkát, és ennek fejében ott biztosítottak feltételeket művészi munkája folytatásához. Portrék, tájképek, csendéletek voltak legjellemzőbb témái. Számos műve magángyűjteményekben lappang. Önálló tárlata, emlékkiállítása mindeddig nem volt. 1968-ban halt meg.

(Esztergom és Vidéke, 2004. június 24.)



Vitál István: *Női portré*
(Dr. Kenderka Ferencné), 1946



Vörös Béla: *Furulyázó*, 1942



Vörös Béla szobrászművész



Vörös Béla: *Jazz-zenekar*, 1927

Wehner Tibor

BESZÉLGETÉS VÖRÖS BÉLÁVAL

„Vörös Béla [...] a modern plasztika immár klasszikussá vált korának a művésze, életműve a tradíciót és az avantgarde törekvéseket összekötő periódus rangos terméke” – írja [...] Németh Lajos. A művész 1973. szeptember 21-én – a Komárom megyei Múzeumok meghívásának eleget téve – Tatán találkozott a Komárom megyében élő képzőművészekkel. A beszélgetésről készült magnetofonfelvétel néhány részletét közöljük.

A pályakezdő évek

Sok mesterem volt. Amikor a Képzőművészeti Főiskolán Csók keze alatt dolgoztam, egyszer azt mondta: Vörös, magából sohasem lesz festő, kár a fáradságért. Ezért aztán átmentem Vaszaryhoz. Vaszary Jánosnak köszönhetem, hogy művész lett belőlem; ő respektálta a növendékek egyéniségét, engedett dolgozni. Amikor az első rajzomat csináltam nála – egy portrét – kétszer-háromszor elment mögöttem és mindig megjegyezte: Vörös, ez kész, ehhez már ne nyúljon hozzá, mert biztos, hogy el fogja rontani. Vaszarynál mehettem szabadon a saját fejem után. Persze ez a nagy szabadság sem tartott sokáig. Már akkor is azt csináltam – amit ma is vallok –, hogy bármilyen festéket fogok a kezembe, mindentől ki lehet hozni valamit. Amikor barna festékem volt, azzal festettem. Vaszary azt hitte, hogy a Székely Bertalan szisztémáját akarom lemásolni, és ekkor nagyon megharagudott. Azt mondta: Vörös, nem lehet itt viccelni. Én festő tanár vagyok, itt festészetet kell csinálni.

Egyszer Vaszary azzal jött: olyan megtiszteltetés ért, ami növendékeknek ritkán jut részül: ha rajzaimat nem adom drágán – amelyek a Nemzeti Szalonban voltak kiállítva –, Csók István megveszi. Akkor fölmentem Csókhoz, és azt mondtam neki: köszönöm a megtiszteltetést. A rajzaim nem eladók.

Amikor Vaszary megharagudott rám a barna festék miatt, akkor egy kicsit elvesztettük egymásban

a bizalmunkat. Vaszary nehéz természetű ember volt, kemény karakter. De a művészet terén tőle kaptam a legtöbbet.

Műfajok, korszakok

1931-ben a *Gyarmati Kiállításon* megismerkedtem egy elefántcsontkereskedővel, aki növelni akarta a termelését. Megkért, hogy eljöhessen a műterembe megnézni, mit csinálók. Amikor elkezdtem elefántcsontba dolgozni, azt mondták, bolond vagyok: az elefántcsont nagyon drága anyag, sok munkát kell befektetni. Ez igaz is: az elefántcsonttal úgy kell dolgozni, hogy kihasználjuk az anyagot a maximumig. De az anyagot mindig tisztelni kell. Az elefántcsontot nagyon szeretem. Faragása a bizánci korban volt a legszebb. Amikor elkezdtem faragni, én is a bizánci művészet bűvkörébe kerültem, abból indultam ki, és nem is szakadtam el tőle nagyon, de ezek a faragványaim mégiscsak a XX. század szülöttei, modernek.

A rajzok 1920-tól végigkísérik az életemet, persze nem az a fontos, hogy mikor jöttek létre, hanem az, hogy milyen művészi értékük van. A festészetben én amatőrnek éreztem magam, de vannak olyan pillanatok, amikor az embernek muszáj valamit csinálni, és akkor megpróbálok. Még ma is erősen kísért Csók István kijelentése, ezért a festményeimet is inkább csak színes rajzoknak nevezem.

A kezdeti periódusban a kubizmus hatása alá kerültem. Erősen szerkesztettem a szobrokat, masszív dolgokat csináltam. Később azt vettem észre, hogy teljesen kiürülök, és csak dekorációk a szobraim. Akkor megálltam, és három évig hozzá sem nyúltam semmihez. Aztán felszabadultam újakezdttem, visszatértem a természethez. Nem azt mondom, hogy ez minden esetben helyes, nálam ez egy reakció volt. A természet törvényeit tisztelni kell, nem élhetünk vissza velük. Most már csinálók mást is: tülzásokot, torzításokat, de a természeti harmónia törvényét sohasem sértem meg.



Vörös Béla: *Fekvő nő*, 1945



Vörös Béla: *Gitáros*, 1966



Vörös Béla: *Fej*, 1952

Vörös Béla:
Életöröm, 1960

Minden művészeti irányzatot megpróbáltam és megpróbálok érzékelni, értékelni, értelmezni és tanulmányozni, levonva a következtetéseket megtartom azt, ami jó, és eldobom, ami rossz.

Hitvallás

A törekvésem az, hogy abból a káoszából, amelyben ma élünk, kibontakozzon egy olyan művészet, amelynek a középpontjában az ember, az emberi tartalom áll.

Az embertelen művészetet el kell utasítanunk. Én az embert nem tudom elválasztani a művészettől. És a művészetet nem tudom elválasztani a társadalomtól. Művész az, aki a művészetben – mivel a művészet a társadalom szintézise –, aki ebben a szintézisben ki tudja fejezni a társadalom tartalmát és formáját, és elfogadható, értelmes célt jelöl ki. A művészeknek az a feladatuk, hogy vizsgálják a természet és a társadalom törvényeit, és igyekezzenek a művészet terén éltetni a társadalmat. A művészetnek ősidők óta ez a feladata. Irányítani akar és szépet akar létrehozni. Ha egy értelmetlen művet felakasztunk a falra, azt csak dekorációnak tudom elfogadni, nem művészetnek.

Egyszer meghívott Schöffer Miklós és megmutatta tornyának tervét: szemképrázttató, hatalmas terv. Azt mondtam neki: ezek után én letehetem a mintázófát, nincs értelme, hogy dolgozzak, mert ez már a XXI. század művészete. Azt mondta erre Schöffer: én nem művészetet akarok csinálni, én tervezni akarok valamit, ami az embereket megfogja és gondolkodásra készíti. Ez egy nagyon becsületessé kijelentés volt.



Tervek

1922 óta állítok ki. Olyan kiállításokon, ahol Picasso, Matisse és a mai művészet nagy egyéniségei voltak jelen. Számos város létrehozott már egy múzeumot, ahol a helyi művészek műveit, de mindenképpen a XX. században született alkotásokat mutatják be. Én az egész eddigi munkásságomat megőriztem együtt, és felajánlottam szülővárosomnak, Esztergomnak. Műveimet át is adom akkor, ha biztosítékát látom annak, hogy kétheti kiállítás után nem kerül ládába, raktárba, pincébe. A város részéről felmerült egy Vörös Béla-múzeum gondolata. Nekem ilyen nagyképű terveim nincsenek. Ha valamit csinálnának Esztergomban, én megadom az alapját, úgy hogy aztán művésztársaim munkáival gazdagítsák, alkossanak egy modern képzőművészeti gyűjteményt.

(KRÓNKA – Komárom Megyei Múzeumok Tájékoztatója, 1974/9–10.)



Vörös Béla: *Haldokló fiú*, 1978 óta Esztergom



Vörös Béla: *Haját mosó nő*, 1943

Németh Lajos

VÖRÖS BÉLA SZOBRAIRÓL

Magyar talajról sarjadt és Franciaországban érett meg Vörös Béla művészete. Életműve egyszerre tartozik a francia és a magyar művészet körébe. Az École de Paris szobrásza, formanyelve elképzelhetetlen a kubizmus nagy forradalma, általában a modern szobrászati törekvések ismerete nélkül, ugyanakkor a modern magyar művészet egyik alapvető jellemvonásának megfelelően, mindig megmaradt a természetelvűség határain belül. Sosem mintázott nonfiguratív műveket, szobrászata a kézzelfogható, anyagi valóságból nyeri ihletését, realista. De amint a kubizmusra történt hivatkozás is mutatja, e realizmus nem a XIX. század stílusirányának elkésett követése, hanem magába szívta az új plasztikai eredményeket is.

A modern szobrászat ugyancsak sokrétű, gyakran ellentétes irányok keresztezik egymást. Ha az utak szét is váltak, az azonban nem igen vitatható, hogy a közös forrás a kubizmus, a régi plasztikai konvenciók áttörése az ő érdeme volt. Ahogy a kubista festők szakítottak a természet illuzionista ábrázolásával, elvetették az akadémizmusban kiszikkadt, pusztán rutinná vált klasszikus, egynézőpontú perspektívát, a természet látványának impresszionista rögzítése helyett a festményt képépítményként értelmezték, úgy a kubista szobrászok szemében a szobor sem a valóság formáinak egyszerű leképzése, utánzása, hanem új valóság teremtése, amely ha utal is a tárgyra, amelyből inspirációját nyerte, megáll önmagában, belső logikája, maga teremtette tömegritmusa van.

A kubizmus másik nagy érdeme: elsőként törte át az akadémizmusban zsákutcába jutó görög-renaesszánsz tradíció béklyóit, és a primitív plasztika felfedezésével, formajegyeinek adaptálásával új lendületet adott a szobrászati gondolkodásnak.

Vörös Béla a kubizmus által megművelt talajról indult. Nem lehet egyértelműen a kubizmus képviselőjének minősíteni, művészete több arcú annál, mint hogy egyetlen stílus körébe lehetne vonni.

Formaproblémái más irányokhoz is közel vitték. Mégis, művészetének gondolati előfeltétele a kubizmus elveket tisztázó forradalma, másrészt az ő szobrászatában is nagy szerepet játszik a primitív művészet, jelesül a néger plasztika tanulmányozása és a tömeg dinamikájára építő kompozíciós metódus. Korai szobrai – mint például az 1928-as keletű *Anya gyermekével* – ugyancsak bizonyítják, hogy indulásakor a kubizmussal rokon formaadást érezte a legközelebb céljaihoz.

A tömegek kontrasztójából épülő kompozíciós megoldás mindvégig Vörös Béla művészetének egyik összetevője maradt. Általában aktokat jelenítenek e szobrok: ülő, álló, fekvő női figurákat, haját fonó leányt. A szobrász alapvető élménye a tömegek masszivitása. Szobrai gyakran egy tömbből vannak kifaragva, a kubus zártágát alig töri meg egy-egy mozdulat vagy bevésés, jelzett tagolás. A formák súlyosak és geometrikusak, először inkább köb-, kockaszerűek, majd hengeridomúak.

Vörös legerőteljesebb kisplasztikái a hengeridomokból épített aktok. Ezekben a plasztikai tömörség erőteljes dinamizmussal párosul, a tagok kontrasztos ellentéte feszültté teszi a kompozíciót. A vastag törzs, lábak masszivitásával kontrasztál egy-egy váratlan, de a kompozíció logikája által hitelesített karmozdulat és az aránytalanul kicsi kebelforma. Súlyosság és dinamizmus, ízes formák nehéz veretű ritmusa jellemzi az e típusba tartozó szobrokat. Ez az irány talán a leghomogénabb Vörös művészetében. Figurái általában kis méretűek, de belső feszültségük monumentális ihletre utal. Összefogottságukban is élettől lüktető szobrok.

E típuson belül időbeli megoszlásról nemigen beszélhetünk, legfeljebb csak a már említett értelemben, tudniillik a korai szobrok még közelebb álltak a kubizmus szögletes formáihoz. A belső mozgástól feszülő, korongolt formákhoz hasonlító elemekből épülő kisplasztikák az újabb keletűek. Vörös Béla művészetében azonban hiábavaló lenne

szigorúbb értelemben vett kronológiai rendet, lineáris fejlődési sort keresni. Motívumait újból és újból feldolgozta, a variációs sorok átfonják egész életművét. Néha korábbi szobrain később is dolgozott. E drámai töltésű, geometrikus meghatározottságú formakört tehát homogénnek tekinthetjük, a hamar megtalált esztétikai problematika sokrétű variációs körének. A kubizmusból induló, bár csak fenntartással kubistának nevezhető műveknél is felvetődik a néger plasztika inspirációja. Vörös Béla a modern szobrászoknak ahhoz a nemzedékéhez tartozik, amely már magától értetődően sáfárokodott a primitív művészetből levonható mintázásbeli és kompozicionális tanulságokkal. Különösen álló aktfiguráinál és az olyan elefántcsont-faragványoknál, mint a *Két fej* érződik a néger szobrok lakonikus formarendjének az élménye.

A primitív művészet hatása egyrészt a klasszikus arányok szuverén átfarmálásában, a mértanis formák hangsúlyozásában jelentkezik, másrészt az expresszivitásban, amely különösen a maszkok sajátja volt. Vörös Béla művei között is fel-felbukkannak a maszkyszerű kompozíciók, hol expresszív fájdalom tolmácsolójaként, amint azt a *Poézis halála* című kompozíció példázza, hol torz figuraként, mint a Jean Cocteau-maszk esetében. E maszkokban a plasztikai jelentés, a formaviszonylatok egymáshoz való rendje érzelmi, drámai töltést is kap. Az a drámai indulat, amely a henger formájú aktkompozíciók kontrasztos ritmusába vetődött, e maszkyszerű művekben nyíltabban emocionális töltésű.

Ez az emocionális hang már-már szimbolikus, illusztratív közléssel párosul Vörös Béla művei másik csoportjában, amely formai téren a súlyos tömegű, kubisztikus típusú stílus antitézisének minősíthető. Míg ott a köbszerű zártság vagy a dinamikus feszültségében is súlyos veretű idomok kontrasztja dominált – itt grafikusán elnyújtott, kecses mozdulatú, nyúlánk figurák jelennek meg; sziluettjük már-már Botticelli dekadensen hullámozó, kéjes vonalvezetésére emlékeztet. Ott a zártság, az egybeforrottság érzése még a mozgalmasabb szobroknál is megmarad – itt áttört, vékony formákból épülnek a kompozíciók, melyeknek elemei úgy-szólván pálcátágok vagy csontkonstrukciók. Ami

mégis összefűzi e sokkal légiesebb stílust a rusztikusabb hangvételű művek csoportjával, az a kompozíciós ritmusban fellelhető rokon vonás. Ha itt a ritmus szelídebb is, és a kompozícióban sem található olyan feszültség, mint amely a tömegesebb szobrok legnagyobb részét jellemezte, mégis a tagok, a mozdulatok egymásnak való megfelelése, belső meghatározottsága rokon szellemű a másik típusba tartozó szobrokéval. Bizonyos kompozicionális rokonság tehát megmaradt.

Elkülöníti azonban a kisplasztikák e nyúlánk, hajladozó ritmusú csoportját, hogy itt nyíltan előtérbe kerül az érzelmi, gyakran illusztratív jelentés. Míg az előbbi csoportban főként álló, heverő, úgyszólván az öntudatlan létezés fokán maradó figurákat találunk, ahol a tárgy, a modell teljesen mellékes, illetve csak alkalom az esztétikai gondolat kibontakoztatására, addig ezek a művek asszociációs sort indítanak, érelemre apellálnak. Nem véletlen, hogy míg a másik csoportnál a címadás csupán önkényes, inkább csak a motívum jelölésére szolgál, itt csakugyan jelöl valami lényegesebb tartalmat is. *A Mindennapi kenyér*, *A vak*, *Az élet útja*, a *Párbeszéd* – érzelmet sugárzó művek, a másik csoportból legfeljebb csak az *Iffjú párban* érződik valami hozzájuk hasonlítható. Az érzelmi jelentés általában melankolikus, a törékeny, hajladozó formák ritmusa is ezt sugározza.

A vaskos tömegű és a vékony, nyújtott formájú kompozíciók vissza-visszatérő motívumai mellett az utóbbi két évtizedben Vörös Béla mind több olyan művet is alkotott, amelyeknek esztétikai problémaköre ugyancsak eltér az említett két csoportétól. Legtöbbjük vaskonstrukció, és alkotójuk assemblage-oknak nevezi őket. Tulajdonképpen azok is. A technikai civilizáció tárgyi világának véletlenszerű darabjaiból – mind megannyi ember alkotta, de funkcióját veszítette objet trouvé – konstruál emberi formációra emlékeztető szobrokat vagy plasztikai struktúrákat. A minden tárgyban benne rejlő plasztikai jelentés kibányászásáról, röpke ötletek, ízes meglátások rögzítéséről van szó, az eredeti rendeltetéséből kiszakadt, esetleg törött, használhatatlan tárgyak adta inspirációról, a tárgyi világ metamorfózisáról. Nem szürrealisták e művek, hiszen hiányzik

Vörös Béla
szobrászművész

belőlük az abszurditás, az ambivalens kontamináció, az anorganikus iránti vonzódás. Ugyancsak nem lehet őket pop art assemblage-nak minősíteni, hiszen mindig félreérthetetlen a szobrászati kompozíciós szándék, a konstruktív tevékenység. Plasztikai ötletek ezek, a valóságot szobrász szemével néző művész mindenből szobrot konstruálni akarása élteti őket.

A kubisztikusan zárt, a sommás formájú, belső dinamizmustól áthatott, a gyengéden harmonikus, érzelmet tolmácsoló, a maszkok gúnyos fitorát, expresszivitását követő és az assemblage-konstrukciók alkotják tehát Vörös Béla életművét. E szobrok kiegészítőjeként mindvégig megtaláljuk az iparművészeti jellegű tárgyakat, többnyire elefántcsont-faragványokat. Ezek formailag azonban nem alkotnak önálló világot, esztétikai rendjük lényegében azonos a kubisztikus, a primitív művészettől inspirált műveivel.

Vörös Béla művészete sokrétű, hatósugara széles. Különböző kifejezési formáit egyformán jellemzi, hogy megmaradnak a természetelvű művészeti hatókörén belül. Ez félreérthetetlen még az önmagában absztrakcióként ható assemblage-konstrukciónál is. Ezekben is a véletlenszerű elemekből figuratív vagy legalább is arra utaló szerkezet formálódik, a művész a gépi civilizáció véletlenszerű, lélektelen darabjait humanizálni akarja.

A bevezető sorokban említettük, hogy Vörös Béla az École de Paris művésze. Művészeti eszméi, esztétikai



nézetei a harmincas években alakultak ki. Később mind tisztultabbá váltak, új és új problémákkal gazdagodtak – mint például az elnyújtott arányú kisplasztikák sora vagy az assemblage-ok –, de ezek az új impulzusok, útkeresések nem változtatták meg az alapelveket. Vörös Béla tehát a modern plasztika immár klasszikussá vált korának a művésze, életműve a tradíciót és az avantgarde törekvéseket összekötő periódus rangos terméke.

(Dévényi Iván – Galambos Ferenc – Németh Lajos: *Vörös Béla*. Budapest, 1972. Corvina Kiadó. 25–31.)

Lendvai Károly PÁRISI LEVÉL

(RÉSZLET)

Évről évre nagyobb a két nagy szalon termelése s ugyanily mértékben hanyatlik mindkettő művészi színvonala. Valaha az öreg Géroome háza éles ellen-tétben volt a Meissonierével, de ma már akár teljesen egybeolvadhatnak.

A baj oka a két szalon vezetőségének konzervati-vizmusában rejlik: hiányzik a szükséges verseny. A fiatalokat lehetőleg háttérbe szorították, érvénye-sülésüket megnehezítették. Most az történik, hogy évről-évre ismétlik önmagukat s minden emóció nélkül festegetnek körülbelül a vásári cserepes egy-kedvőségével, kik tisztában vannak cikkeik alakjával, színével és vonalaival. A horskonkouristák és szo-cietairek majdnem mindegyike kivétel nélkül pon-tosan beküldi a számára fenntartott négy vagy két kiállítási tárgymennyiséget az adminisztratív előnyök tudatában. Az övék a legjobb világtítás, habár so-kaknál éppen kívánatos volna, már a múlt érdekében is, hogy az úgynevezett rossz elhelyezést nyerjék, mellyel az újabb generációt kiténtetik. Látjuk, érezzük, hogy ugyanaz a hullám zúdul itt végig, ami a mai francia bourgeoisie jellemzi: a pénzvágy és politika.

Makacs, szívós harc folyik az elsőért, s ha kell a második elem erejével. Apolló helyét elfoglalta Dujardin-Beaumetz, a művészeti miniszter. Politikai vagy művészpoltikai „szereplések” egy-egy állami megrendelést eredményeznek. Aki jó akrobata, tud beszéltetni magáról, neve meg van alapítva s nem kell többé vászna előtt művészi lázban égve tölteni egy emberöltőt. (...)

A magyarok közül Migl Árpád egy női portraitje; László Fülöp *A német császár leánya* és *Orloff hercegnő* arcképeiben boszorkányos a rutin, a fogások; a festéssel takarékos. Az öreg hors-concours Weisz Adolf elküldötte az ő rendes évi két festményét, egy női arcképet és egy női akt-stúdiumot; két igen erőteljes kép képviseli Perlmutter Izsákot, egy magyar genre és tájkép; bár nem jól akasztották, a tárlaton kevés ily művet találni; Zubriczky Lóránd két ambícióval festett arcképet küldött: *Etienne, a francia képviselőház alelnöke* és *Saint-Germain szenátor*; (...)

(*Művészet*, 1909(5))



Zubriczky Lóránd:
Genf látképe, 1918



Zubriczky Lóránd:
Vetőlovak a genfi kikötőben,
1920 után

Zubriczky Lóránd:
Szekérel a genfi tó partján, 1920



Zubriczky Lóránd:
Hazatérés a mezőről



Bajor Ágost



Szent István ünnepe Esztergomban



Einczinger Ferenc



Deéd (Dex) Ferenc



Jaschik Álmos



Jaschik Álmos



Einczinger Ferenc



Magyarász Imre



A Schrank-testvérek reklámja



Képeslap - esztergomi bélyegekkel és pecsétekkel, 1938



Bárdos István

KÉPZŐ-, IPAR- ÉS FOTÓMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK ESZTERGOMBAN 1899–1944

1899

1899. szeptember 8. – 1899. szeptember 18.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

Első amatőr kiállítás

Jelentkezők: **1. Festészet: Bodnár Anna, von der Becke Imre, Brenner nővérek, Bodnár Gyula, Burián Erzsike, Blaha Károly (Pozsony), Einczinger Ferencz (Ipolyság), Etter Gyula, Felsenburg Gyula, Haag Rudolf, Hübschl Kálmán, Istvánffy Elemér, Kecskeméthy János, Kis Károlyné (Budapest), Magos Emmike, Mattyasovszky Ilonka, Mattyasovszky Marianne, Mezey Ilonka, Neumayer Károly, Perényi Irma, Rainerné Istvánffy Gabriella, Schönbeck Mihály, Spanraft József, B. Szabó Mihály, Szilva György, Sztankay Gizella. 2. Rajz: Fekete Géza, Kaán János, Palkovics László, Sehedl Arnulf, Schleifer Mátyás, Vimmer Károly. 3. Szobrászat: Istvánffy Elemér, Rainerné Istvánffy Gabriella, Szabó Géza. 4. Majolikafestészet: Berán Károly és hölgyvilágunk sok tagja, 5. Faragás: Mácsik István, Perényi Béla. 6. Fényképezés: dr. Gedeon Kálmán, ifjabb Glatz Ödön, Szilágyi Rezső, Tillmann Feri. 7. Himzés: Jeszenák Paula, Krahm Irén, Perényi Irma, gróf Stomm Agatha, Szecskay Valéria, Talliánné Sándor Augusztia**

Km.: Védnök: Kruplanicz Kálmán főispán, kir. tanácsos

Kr.: Istvánffy Elemér, a Kaszinó titkára, a szervező bizottság titkára

F.: Az Amatőr kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1899. február 19.

Amatőr kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1899. március 5.

Memor: Amatőr kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1899. szeptember 7.

Riporter: Amatőr-kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1899. szeptember 10.

Az amatőr kiállításból. = *Esztergom és Vidéke* 1899. szeptember 17.

Alkalmi reklámplakát: 2 db. készítői: Schönbeck Mihály, illetve Felsenburg Gyula

Bárdos István: Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány térségében 1899–1918. = *Esztergom és Vidéke* 2014(1)14–15.

1905

1905. november 5. – 1905. november 16.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

Második amatőr kiállítás

Bajor Ágoston, Balló Alfrédné (Budapest), Berán Károlyné, Berényi Zsiga, Bertalan Vince, Bleszl Margit, Bleszl Erzsike, Beöthy Klári, Brenner Margit, Brutsy Ilonka, Burián Erzsébet, Büttner Róbert, Csernök Béla, Einczinger Ferenc, Eisert Pál, Etter Gyula, Farkas Oszkár (Budapest), Háber János, Herczeg Margit (Ipolyság), Hübschl Kálmán (Vác), Istvánffy Elemér, Janits Margit, Kákonyi János (Závod), Kartalay István, Kecskeméthy János, Kecskés Ilona, Kurcz Antónia, báró Kleutgen Antal, Langosser Helén, Magas Mariska, Niedermann Berta, Niedermann Elza, Neményi Károly, Oberth Ágostonné, Paulusz Béla, Pospesch Antal, Rauscher Luluká (Lujza?), Révész Samu, Rohlitz Artúr, Reáliskola növendékei, Szabó Géza, Széky Ilus, Szenttamási Irén, Szenttamási Panni, Schwarz Réka, Szvoboda Román, Szatmári Béla, Schrank Béláné, Schönbeck Mihály, Szilva György, Tanítóképző növendékei, Wallfisch Szidónia, Wayand Ilonka, Vezér Mariska, báró Zech Róbert, Borz Erzsébet,

Heszterényi Rózsika, Marosi László, Jahn Ede, Saághy Malvin, Bánffy Károly, Petry Margit, Dreyschok Sándor, Gutvay János, Draxler Mariska, Matus Laura (Piszke), Rédy Irma, Büttner Róbert tulajdonából Gerencsér Jolán, Prettel Antal, Nyáriné Matus Ilonka, Czigliényi Lajos, Jellinek Józsefné, Feketéné Sittner Stefánia

Km.: Büttner Róbert Kaszinó igazgató

R.: Istvánffy Elemér, Einczinger Ferenc, dr. Berényi Zoltán

F.: Amatőr kiállítás a Kaszinóban. = *Esztergom és Vidéke* 1905. szeptember 14.

-??: Séta az amatőr kiállításon. = *Esztergom és Vidéke* 1905. november 5. és november 9.

Irmuska: Amatőr kiállítás – Levél a szerkesztőhöz – . = *Esztergom és Vidéke* 1905. november 16.

1906

1906. április 3. – 1906. április 8.

Esztergom – Katolikus Kör

KLOMANN NÁNDOR (?–?) festőművész bemutató kiállítása

F.: Szabolcs E. Ferenc: Klomann Nándor festő kiállítása a Katolikus Körben. = *Esztergom és Vidéke* 1906. április 1.

Klomann Nándor kollektív kiállítása. = *Esztergomi Lapok* 1906. április 5.

1908

1908. június 17. – 1908. június 27. (?)

Esztergom – Fürdő Szálló

BURCHARD BÉLAVÁRY ISTVÁN (1864–1933) festőművész, a pozsonyi Képzőművészeti Társulat igazgatója kiállítása

F.: Képtárlat Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1908. június 21.

Képtárlat. = *Esztergom és Vidéke* 1908. június 25.

Kép-kiállítás Esztergomban. = *Esztergomi Lapok* 1908. június 18.

1910

1910. október 9. – 1910. október 16.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

RAINERNÉ ISTVÁNFY GABRIELLA (1875–1964) festőművész kiállítása

Km.: dr. Perényi Kálmán

F.: Kollektív kiállítás városunkban. = *Esztergom és Vidéke* 1910. október 2.

Kollektív képkiállítás a Kaszinóban. = *Esztergom és Vidéke* 1910. október 9.

Rainerné Istvánffy Gabriella. = *Esztergomi Lapok* 1910. október 2.

1912

1912. november 21. – december 1.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

BURCHARD BÉLAVÁRY ISTVÁN (1864–1933), RAINERNÉ ISTVÁNFY GABRIELLA (1875–1964) festőművészek kiállítása

Km.: Meszleny Pál főispán

F.: Képképzés. = *Esztergom és Vidéke* 1912. november 21.

Etter Jenő: A Széchenyi Kaszinó száz esztendeje (1837–1937). Esztergom, 1938. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája. 173. p.

1913

1913. április 17. – 1913. április 20.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

NAGY ERNŐ (1881–1952)

festőművész kiállítása

Km.: dr. Perényi Kálmán vármegye alispánja

F.: Képképzés a Kaszinóban. = *Esztergom és Vidéke* 1913. április 17.

1913. április 28. – 1913. május 1.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

Csoportos képzőművészeti kiállítás: Bachmann Károly (1874–1924), Baditz Ottó (1849–1936),

Benczúr Gyula (1844–1920), Éder Gyula (1875–1945), Edvi Illés Aladár (1870–1958), Hány Gyula (1864–1946), Innocent Ferenc (1859–1934), Juszko Béla (1877–1969), Kézdi Kovács László (1864–1942), Komáromi-Kacz Endre (1880–1969), Koszkol Jenő (1868–1935), Margittay Tihamér (1859–1922), Náray Aurél (1883–1948), Neogrády László (1896–1962), Olgay Ferenc (1872–1939), Perlmutter Izsák (1866–1932), Peske Géza (1859–1934), Rainerné Istvánffy Gabriella (1875–1964), Stein János Gábor (1874–1944), Szász István (1878–1965), Vastagh Géza (1886–1919) és Vastagh György (1834–1922), Wolf Károly (1869–?), Zorkóczy Gyula (1873–1932), Egerváry Potemkin Ágost (1858–1930).

Km.: dr. Perényi Kálmán

Kr.: Vastagh Gyula

F.: Új képkiallítás Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1913. április 24.

Esztergomi tárlat. = *Esztergom és Vidéke* 1913. április 27.

Esztergomi Friss Újság 1913. április 27, 29, 30.

Vastagh Gyula kiállítása ... = *Esztergom* 1913. május 4.

1913. december 20 – ?

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

TÓNAY TIVADARNÉ esztergomi festőművésznő

F.: Esztergomi művésznő képe egy pesti tárlaton. = *Esztergom* 1913. április 20.

Esztergomi Friss Újság 1913. december 18. és 21.

Képtárlat a kaszinóban. = *Esztergom* 1913. december 14.

1915

1915. május ? – 1915. május 27.

Esztergom – Németh utca 24., Eggenhoffer-ház

KIRÁLYFALVI-KRAFT KÁROLY (1879–1964) festőművész rajziskolájának (Burián Baby (1883–1947), Eggenhoffer Dezső, Eggenhoffer Ibolya, Ékessy Amanda és Ékessy Berta) kiállítása

F.: Királyfalvi művésziskola bemutatkozása. = *Esztergom és Vidéke* 1915. május 9.

Királyfalvi művészei rajz- és festőiskolájának kiállítása. = *Esztergomi Friss Újság* 1915.

1917

1917. január

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

KIRÁLYFALVI-KRAFT KÁROLY (1879–1964) és BURIÁN ERZSÉBET (1899–1987) festőművész kiállítása

F.: A bíbornok-hercegrímás a képkiallításon. = *Esztergomi Friss Újság* 1917. január 10.

1920

1920. július 18. – ?

Esztergom – Kereskedelmi és Iparbank kirakata

HELLEBRAND BÉLA (1882–1965) ötvösműveinek folyamatos bemutatója

F.: H. I.: Állandó műkiállítás városunkban. = *Esztergom* 1920. július 20.

H. I.: A kalapács művészete. = *Esztergom* 1920. szeptember 8.

1923

1923. április 21. – ?

Esztergom – Szent Benedek rendi Szent István Katolikus Gimnázium

HELLEBRAND BÉLA (1882–1965) ötvösművész és cserkész tanítványainak kiállítása

Km.: Molnár Szulpic

F.: Ötvösmunka és cserkész kézimunka kiállítás. = *Esztergom* 1923. április 25.

Hellebrand Béla: Gyűjteményes kiállítás városunkban az ötvöstechnika kifejlődésének tanulmányozására. = *Esztergom* 1923. április 22.

1923. december 8. – ?

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

HOLL(Ó) KORNÉL (1893–1969) szobrászművész és FUCHS HAJNALKA (1903–1999) festőművész kiállítása

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Kép és szoborkiállítás a Kaszinóban. = *Esztergom és Vidéke* 1923. december 2.

B. K.: Kép és szoborkiállítás a Kaszinóban. = *Esztergom* 1923. december 8.

1923. május

Esztergom – Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat Múzeuma

A szibériai fogolytáborban készült munkák kiállítása

F.: Időleges kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1923. május 13.

Szibériai hadifogoly munkák. = *Esztergom és Vidéke* 1923. május 20.

1924

1924. június 6. – 1924. június 15.

Esztergom – Városháza nagyterme

SZILASI (SZILASY) JÓZSEF (1885–?) festő- és iparművész kiállítása

F.: Festő és iparművészeti kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1924. június 1.

ifj. V. I.: Képző és iparművészeti kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1924. június 8.

1924. december 21. – 1925. január 2.

Esztergom – Szent Benedek rendi Szent István Katolikus Gimnázium díszterme

EINCZINGER FERENC (1879–1950) festőművész, HELLEBRAND BÉLA (1882–1965) ötvösművész és TIPARY DEZSŐ (1887–1967) festőművész kiállítása

Km.: dr. Antony Béla

F.: Képkiallítás Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke*

1924. december 14.

ifj. V. I.: Kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1924. december 25.

1925

1925. szeptember 20. – 1925. szeptember 24.

Esztergom – Szent Benedek rendi Szent István Katolikus Gimnázium 1-2-3 terme

A Faluszövetség kiállítása: Albrecht Ferenc fényképész (1883–1959), Bayer (Bajor) Ágost (1892–1958), Berényi Zoltánné, Burián Baby (1883–1947), Einczinger Ferenc (1879–1950), Fuchs Hajnalka (1903–1999), Ganczer Ferenc, Hellebrand Béla (1882–1965), Hidegh Béla (1878–?), Hollósy Sándor, Klomann Nándor, Koszkol Jenő (1868–1935), Matus Gyuláné, Nagy Ferenc (1892–1970), Nyergesi (Maul) István (1900–1989), Ölveczky Mihály, Pirchala Imre (1904–1984), Szép Béla (1893–1970), Szilasy József (1885–?), ifj. Vitál István (1897–1968) festőművészek és iparművészek alkotásaiból

F.: *Esztergom* 1925. szeptember 27.

Akt a kiállításon. = *Esztergom* 1925. szeptember 23.

Séta a kiállításon. = *Esztergom* 1925. szeptember 27.

1926

1926. december 12. – 1926. december 14.

Esztergom – Katolikus Legényegylet nagyterme

A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság Művészeti szakosztályának kiállítása Bayer (Bajor) Ágost (1892–1958), Einczinger Ferenc (1879–1950), Hellebrand Béla (1882–1965), Hessky Iván (1890–1950), Hidegh Béla (1878–?), Holló Kornél (1893–1969), Jaschik Álmos (1885–1950), Bach Gizella (Keplinger né), Magyarász Imre (1905–1972), Maksay Nelli (1897–1982), Nyergesi János (1895–1982), Pir-

chala Imre (1904–1984), ifj. Vitál István (1897–1968) festő-, szobrász- és iparművészek kiállítása

Km.: dr. Lepold Antal

F.: A Balassa Bálint Társaság díszközgyűlése. = *Esztergom és Vidéke* 1926. december 12.

A „Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság” bemutatkozása. = *Esztergom*, 1926. december 15.
Művészeti kiállítás. A Balassa Bálint Társaság művész-tagjainak kiállítása a Legényegyesület nagytermében. = *Esztergom* 1926. december 15.

1927

1927. szeptember 17. – 1927. szeptember 25.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

Czencz János (1885–1960), Hány Gyula (1864–1946), Innocent Ferenc (1859–1934), Iványi Grünwald Béla (1867–1940), Jámbor Lajos (1884–1954), Kacziány Ödön (1852–1933), Mednyánszky László (1852–1919), Mihalovits Miklós (1888–1960) és Szüle Péter (1886–1944) festőművészek kiállítása

Kr.: Laudon József

F.: Kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1927. szeptember 18.

1928

1928. november 11. – 1928. november ?

Esztergom – Katholikus Legényegylet nagyterme

II. Országos Egyházművészeti Kiállítás

Bayer (Bajor) Ágost (1892–1958), Damkó József (1827–1955), Edvi Illés Ödön (1877–1945), Éder Gyula (1875–1945), Fuchs Hajnalka (1903–1999), Hellebrand Béla (1882–1965), Henek Vince (1892–1957), Hidegh Béla (1878–?), Holló Kornél (1893–1969), Horvay János (1873–1944), Jaschik Álmos (1885–1950), Kacziány Aladár (1887–1978), Kampis János (1886–1969), Kontuly Béla (1904–1983), Leszkovszky György (1891–1968), Nyergesi

(Maul) János (1895–1982), Orbán Antal (1887–1940), Rappányi (Raksányi ?) Dezső (1895–1987), Tóth Gyula (1893–1970), Ungváry Sándor (1883–1951), ifj. Vitál István (1897–1968) festő-, szobrász- és iparművészek alkotásaiból

Km.: Serédi Jusztinián

Kr.: Kampis János

F.: Egyházművészeti kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1928. november 4.

Egyházművészeti kiállítás Esztergomban. = *Esztergom* 1928. november 4.

Egyházművészeti kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1928. november 18.

1929

1929. május 12. – 1929. május 16.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

HÉNEL GUSZTÁV (1887–1966) és HÉNEL MARGIT (1908–1941) kiállítása

F.: Kéпкиállítás a Kaszinóban. = *Esztergom* 1929. május 15.

1932

1932. június 6. – 1932. június 8.

Esztergom – Érseki Tanítóképző Intézet

HIDEGH BÉLA (1878–?) festőművész-rajztanár növendékeinek kiállítása

I. osztály: Vass Endre (portré), Jung Vilmos, Bösze Imre (Nem, nem, soha munkája), Vörösházy Lajos és Rucz Károly stb.

II. osztály: Hingyi István (virágrajzok), Regős Vilmos, Király Adolf, Szkalka Imre, Szabó Cz. Kálmán, Hirsch József, Steinbach Attila, Áprilly László, Porga Mihály, Érdi Sándor stb.

III. osztály: Hadra Ferenc, Reiter-Molnár Sándor, Fekete István, Németh Ernő, Keiner Márton, Halász János, Tunket Mihály stb.

IV. osztály: Bors Szilveszter, Horváth Géza, Márkus Dezső, Pántol Pál és Horváth László stb.

V. osztály: Pilbauer László (tanmenete), Bálint

Sándor, Sebő Gyula, András Miklós, Kardos János, Ambrus Lajos, v. Környey László, Eperjes Vilmos stb.

F.: A Tanítóképző kiállítása. = *Esztergom és Vidéke* 1932. június 5.

1932. szeptember 25. – 1932. október 2.

Esztergom – Városháza majd Műtermében, folytatólag

1932. október 3. – 1932. október?

Esztergom, Simor János u. 10. sz.

PETTES JÓZSEF (1896–?) festőművész kiállítása

F.: Országihírű festőművész Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1932. szeptember 25.

Pettes József művészi sikere. = *Esztergom és Vidéke* 1932. október 2.

Pettes József festőművész Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1932. október 9.

1932. június 13. – 1932. június 19.

Esztergom – Szent Imre Főreáliskola díszterme

HÁBER JÁNOS (1878–1933) festőművész-rajztanár növendékeinek (Király Erzsébet, Kiss Kálmán, Koller Sándor, Puxbaum Jenő (1909–1990), Raymann János és Salzinger Emil) kiállítása az iskola 75 éves jubileuma alkalmából. Ugyanekkor a különteremben Bajor Ágost (1892–1958), Einczinger Ferenc (1879–1950), Kuhn Pál, Kürhner Imre, Mór József (Dorog) (1908–1988), ifj. Toldy János, ifj. Vitál István (1897–1968) festőművészek kiállítása

F.: Háber János: A reáliskola jubileumi rajzkiállítása. = *Esztergom és Vidéke* 1932. június 5.

1934

1934. augusztus 12. – 1934. augusztus 19.

Szent Imre-utcai fiú és leányiskola (képző- és iparművészet, fotográfia)

A Nemzeti Munkahét és a Nagyboldogasszony hét keretében rendezett komplex vármegyei kiállítás

Bajor-Bayer Ágost (1892–1958), Bálint Lajosné (textilek), Bauer Imre (fotó), Berényi Vilmos (fotó), Brandsch Mihály (fotó), Csókás Erzsébet (fotó), Divéky József (1887–1951) grafika, Dobroszláv Lajos (1902–1986), Einczinger Ferenc (1979–1950), Einczinger Livia (fotó), Frank Sándorné (textilek), Ganzer József, Gárdonyi Sárolda, Gáthy Zoltán (1894–1972), Gorka Géza (1894–1971) (kerámia), Geiger János (fotó), Hellebrand Béla (1882–1965), Holló Kornél (1893–1969), Hollóné Fuchs Nelli (1899–1981), (kézimunka), dr. Katona Gábor (fotó), Katona Sándorné (szöttesek), Klomann Nándor, Leidenfrost Pál (1889–?), Magasi Németh Gábor (1883–1953), Magyarász Imre (1905–1972), Matus Gyuláné, Miklósy nővérek (iparművészet), Math Gyula (?), Nyergesi (Maul) János (1895–1982), Pirchala Imre (1904–1984), Rendessy Józsefné, Riedly Irén, Szölgvényi Pál, Ujvári Rózsi

F.: Séta a kiállításon. = *Esztergom és Vidéke* 1934. augusztus 15.

A Szent Imre utcai és a Hősök-téri iskolákban rendezett kiállítás országos viszonylatban is megállta helyét. = *Esztergom és Vidéke* 1934. augusztus 19. Az esztergomi kiállítás kitétetettjei. = *Esztergom és Vidéke* 1934. augusztus 19.

Szalva László: Séta a kiállításon. = *Esztergom* 1934. augusztus 19.

1934. október 7. – 1934. október 15.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

A Tamás Galéria országos kiállítása

Aba-Novák Vilmos (1894–1941), Berény Róbert (1887–1953), Bernáth Aurél (1895–1982), Bornemisza Géza (1884–1966), Czóbel Béla (1883–1976), Csók István (1865–1961), Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919), Derkovits Gyula (1894–1934), Egy József (1883–1951), Fényes Adolf (1867–1945), Ferenczy Károly (1862–1917), Ferenczy Noémi (1890–1957), Gulácsy Lajos (1882–1932), Iványi Grünwald Béla (1867–1940), Kádár Béla (1877–1956), Kernstok Károly (1873–1940), Kmetty János

(1889–1975), Koszta József (1861–1949), Márfy Ödön (1878–1959), Mednyánszky László (1852–1919), Pekáry István (1905–1981), Perlrott-Csaba Vilmos (1880–1955), Rippl-Rónai József (1861–1927), Rudnay Gyula (1878–1957), Scheiber Hugó (1873–1950), Szobotka Imre (1890–1961), Szőnyi István (1894–1960), Vaszary János (1867–1939)

Km.: Lepold Antal, Kárpáti Aurél

F.: A XX. század magyar művészete. = *Esztergom és Vidéke* 1934. szeptember 23.

Országos viszonylatban is kiváló magyar művészeti bemutató lesz Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1934. szeptember 27.

A kaszinói művészeti kiállítás megnyitója. = *Esztergom* 1934. október 10.

1935

1935. június 2. – ?

Esztergom – Szent Lőrinc utca 2.

HÉNEL GUSZTÁV (1887–1966) és HÉNEL MARGIT (1908–1941) kiállítása

F.: Kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1935. június 2.

1936

1936. május 30. – 1936. június 14.

Esztergom – Szent Lőrinc utca 8.

HÉNEL GUSZTÁV (1887–1966) és HÉNEL MARGIT (1908–1941) kiállítása

F.: Hénelék Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1936. május 31.

Szokatlanul nagy érdeklődés. = *Esztergom és Vidéke* 1936. június 4.

1936. szeptember 6. – 1936. szeptember 16.

Esztergom – Takarékpénztár bérpalotája (Lőrinc utca)

DVORÁK OSZKÁR (1902–1968) és neje POLÓNYI JOLÁN (1902–1966) kiállítása

F.: Festőművészeti kiállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1936. szeptember 6.

1937

1937. május 2. – 1937. május 9.

Esztergom – Lőrinc utca (volt Korona-mozgó helyisége)

MOLNÁR Z. JÁNOS (1880–1960) festőművész kiállítása

F.: Molnár Z. János kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1936. május 31.

Molnár Z. János kiállítása. = *Magyar Sion* 1937. március 18.

1937. november 28. – 1937. december 18.

Esztergom – Nemzeti Egység Párt Szent Lőrincz utcai helyisége

BAJOR ÁGOST (1892–1958)

festőművész kiállítása

Km.: Glatz Gyula

F.: Vitéz Bajor Bayer Ágost festőművész kiállítása. = *Esztergom és Vidéke* 1937. október 17.

Vitéz Bajor Ágost festőművész kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1937. november 25.

Ma vasárnap nyílik meg vitéz Bajor Ágoston kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1937. november 28.

Eiczinger Ferenc: Jegyzetek a Bajor-Bayer kéпкиállításról. = *Esztergom és Vidéke* 1937. december 2.

1938

1938. március 24. – 1938. április 6.

Esztergom – Nemzeti Egység Párt Szent Lőrincz utcai helyisége

DVORÁK OSZKÁR (1902–1968) és POLÓNYI JOLÁN (1902–1966) kiállítása

F.: Kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1938. március 17.
Kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1938. március 31.

1938. június 2. – 1938. június 9.

Esztergom – Nemzeti Egység Párt klubja (Szt. Lőrincz utca)

MOLNÁR Z. JÁNOS (1880–1960)

festőművész kiállítása

F.: Kéпкиállítás. = *Esztergom és Vidéke* 1938. június 5.

1938. december 11. – 1938. december 24.

Esztergom – Takarékpénztár székháza

Ács Ágoston (1889–1947), Áldor János László (1895–1944), Boemm Ritta (1868–1948), Cserna Károly (1867–1944), Fried Pál (1893–1976), Iványi Grünwald Béla (1867–1940), Geiger Richárd (1870–1945), Kézdi-Kovács László (1864–1942), Lengyel Reinfuss Ede (1873–1942), Neogrády Antal (1861–1942), Neogrády László (1896–1960), Olgyay Ferenc (1872–1939), Ujváry Ferenc (1898–1971), Viski János (1891–1970), Molnár Z. János (1880–1960) és mások kiállítása

Kr.: Jakab Károly

F.: Képkiallítás Esztergomban. = *Esztergom és Vidéke* 1938. december 11.

1939

1939. március 25. – 1939. április 2.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó

WAGNER GÉZA (1879–1939)

festőművész kiállítása

Km.: Glatz Gyula

F.: Képkiallítás. = *Esztergom és Vidéke* 1939. március 16.
Képkiallítás. = *Esztergom és Vidéke* 1939. március 25.
Prohászka a művészetben. = *Esztergom és Vidéke* 1939. április 9.

1939. április 15. – ?

Esztergom – Nemzeti Egység Párt helyisége

BÁNSÁGHI VINCE (1881–1960)

festőművész kiállítása

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Képkiallítás. = *Esztergom és Vidéke* 1939. április 16.

1939. április 27. – 1939. május 8.

Esztergom – Magyar Élet Pártja székháza (Lőrinc utca)

MOLNÁR Z. JÁNOS (1880–1960)

festőművész kiállítása

F.: Molnár Z. János képkiallítása. = *Esztergom és Vidéke* 1939. április 30.

1939. július 1. – ?

Esztergom – Magyar Élet Pártja székháza (Lőrinc utca)

HÉNEL GUSZTÁV (1887–1966) és

HÉNEL MARGIT (1908–1941) kiállítása

F.: Hénelék kiállítása. = *Esztergom és Vidéke* 1939. július 2.

1939. december 8. – ?

Esztergom – Magyar Élet Pártja nagytermében (Lőrinc utca)

NYERGESI JÁNOS (1895–1982)

festőművész kiállítása

Km.: dr. Frey Vilmos, Einczinger Ferenc

F.: Nyergesi János kiállítása. = *Esztergom és Vidéke*, 1939. december 17.

1940

1940. április 14. – 1940. április 22.

Esztergom – Magyar Élet Pártja Lőrinc utcai helyisége

BÁNSÁGHI VINCE (1881–1960)

festőművész kiállítása

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Bánsághi Vince képkiallítása. = *Esztergom és Vidéke* 1940. április 14.

Bánsághi Vince képkiallításának megnyitása. = *Esztergom és Vidéke* 1940. április 21.

1940. június 15. – 1940. június 23.

Esztergom – Magyar Élet Pártja Lőrinc utcai helyisége

MOLNÁR Z. JÁNOS (1880–1960)

festőművész kiállítása

F.: Molnár Z. János festőművész képkiallítása. = *Esztergom és Vidéke* 1940. június 13.

Képkiallítás. = *Magyar Sion* 1940. június 16.

1941

1941. március 8. – 1941. március 19.

**Esztergom – Magyar Élet Pártja
Lőrinc utcai helysége****BÁNSÁGHI VINCE (1881–1960)****festőművész kiállítása**

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Bánsághi Vince képkiallítása. = *Esztergom és Vidéke* 1941. március 12.

1941. március 23. – ?

**Esztergom – Magyar Élet Pártja
Lőrinc utcai helysége****DÖBRÜCZÖNI KÁLMÁN (1899–1966)****festőművész kiállítása**

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Művészeti hír. = *Esztergom és Vidéke* 1941. március 15.

Döbröczeni Kálmán képkiallítása. = *Esztergom és Vidéke* 1941. március 22.

1942

1942. április 25. – 1942. május 4.

Esztergom – Fürdő Szálló**BÁNSÁGHI VINCE (1881–1960)****festőművész kiállítása**

Km.: dr. Lepold Antal

F.: Bánsághi Vince tárlata a Fürdő Szállóban. = *Esztergom és Vidéke* 1942. május 2.

1942. május 30. – ?

Esztergom – Széchenyi Kaszinó**MATSKÁSSY PÁL (1925–?), vitéz KÖVESY REZSŐ
és SIPOVICS ÉVA festőművészek kiállítása**

F.: Képkiallítás a Kaszinóban. = *Esztergom és Vidéke* 1942. május 30.

Matskássy, Sipovics és vitéz Kövesy képeinek kiállítása. = *Esztergom és Vidéke* 1942. június 3.

1943

1943. május 15. – 1943. május 24.

Esztergom – Széchenyi Kaszinó**BÁNSÁGHI VINCE (1881–1960)****festőművész kiállítása**

F.: Bánsághi Vincze képkiallítása városunkban. = *Esztergom és Vidéke* 1943. május 8.

1943. augusztus 1. – 1943. augusztus 10.

Esztergom – Fürdő Szálló

Áldor János László (1895–1944), Czencz János (1885–1960), Fried Pál (1893–1976), Gaál Ferenc (1891–1956), Haranghy Jenő (1894–1951), Iványi Grünwald Béla (1867–1940), Kacziány Aladár (1887–1978), Komáromi-Kacz Endre (1880–1969), Krusnyák Károly (1889–1960), Murin Vilmos (1891–1952), Pécsi-Pilch Dezső (1888–1949), Rainerné Istvánffy Gabriella (1875–1964), Romek Árpád (1883–1960), Rudnay Gyula (1878–1957), Szánthó Mária, Szüle Péter (1886–1944), Viday Brenner Nándor (1903–1944), Viski János (1891–1961) festőművészek és kortársaik mintegy kétszáz alkotásának kiállítása

Kr.: Mudrony Gábor

F.: Képkiallítás a Fürdőben. = *Esztergom és Vidéke* 1943. augusztus 4.

Értékes festmények kiállítása a Fürdő szállóban. = *Esztergom és Vidéke* 1943. augusztus 7.

1943. november 20. – 1943. november 23.

Esztergom – Fürdő Szálló**SIPOVICS ÉVA festőművész kiállítása**

F.: Sipovics Éva festőművész képei a Fürdő-szállóban. = *Esztergom és Vidéke* 1943. november 20.



Burger Lajos (1859–1929)



László László (1897/1899–1948)



Pırchala Imre (1904–1984)



Tipary Dezső (1887–1967)

ESZTERGOM XIX–XXI. SZÁZADI MŰVÉSZETÉNEK
VÁLOGATOTT IRODALMA

- 11 művész – 25 alkotás. VI. Esztergomi Tárlat a Vármúzeumban. *Dolgozók Lapja* 1981. május 3.
- 15 éves az Esztergomi Művészek Céhe. Esztergom, 2006. Duna Múzeum, Európai Közép Galéria. (Katalógus, bev. Istvánffy Miklós.)
- III. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1975. Balassa Bálint Múzeum. (Katalógus, bev. Kaposi Endre.)
- IV. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1977. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Brunszkó Antal.)
- V. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1979. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Bárdos István.)
- VI. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1981. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Bárdos István.)
- VII. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1983. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Vaderna József.)
- VIII. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1985. Esztergomi Vármúzeum; Győr, Győri Műcsarnok. (Katalógus, bev. Horváth Béla.)
- IX. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1987. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Vaderna József.)
- X. Esztergomi Tárlat. Esztergom, 1989. Esztergomi Vármúzeum. (Katalógus, bev. Mucsi András.)
- Almási Tibor: Kell-e vagy sem pasztell biennále? Gondolatok az I. Országos Pasztell Biennále margóján. *Art Limes (A pasztell)* 2003(2)73–75.
- Amatőr képzőművészek kiállítása Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1972. február 29.
- Az amatőr-kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1899(15)
- Amatőr-kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1899(21)
- Amatőr kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1899(70)
- Amatőr kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1899(74)
- Amatőr kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1899(76)
- Amatőr kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1905(75)
- Az amatőr-kiállítás terve a Kaszinóban. *Esztergom és Vidéke* 1905(79)
- Anonymus: Művészek Esztergomban. *Esztergom és Vidéke* 1924. szeptember 28.
- Artnér Tivadar: Esztergomi képek. *Élet és Irodalom* 1963(1)11.
- Bangó Miklós: A képzőművész kör helyzete Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1971. november 3.
- Bárdos István: Eredmények és gondok Esztergom alkotóművészetében. *Művészeti Műhely* 1987. 9–11.
- Bárdos István: Esztergom alkotóművésze 1977–1987. *Dolgozók Lapja* 1987. március 2.
- Bárdos István: Az Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat megalakulása és működése (1894–1984). *Esztergom Évlapjai* 1988. 52–99.
- Bárdos István: Az esztergomi Balassa Bálint Társaság működése 1926–1946. *Esztergom Évlapjai* 1981. 104–136.
- Bárdos István: Az esztergomi Balassa Bálint Társaság működése 1926–1946. *Esztergom Évlapjai Balassa jubileumi kötete 2005*. Esztergom, 2005.
- Bárdos István: Az esztergomi képzőművész kör története. Esztergom, 1986. Petőfi Sándor Általános Művelődési Központ.
- Bárdos István: Gazdaság, társadalom- és közművelődéspolitikai Esztergomban (1920–1930). *Esztergom Évlapjai* 1983. 195–260.
- Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. (Bev. Kaposi Endre.) Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe.
- Bárdos István: Képek, érmék a régi Esztergomról. Gondolatok egy kiállítás kapcsán. *Dolgozók Lapja* 1984. augusztus 25.
- Bárdos István: Képzőművészet, mecenatúra Esztergomban 1919–1945 között. *Limes* 1990(1)23–36.
- Bárdos István: Képzőművészeti élet a Duna jobb és bal partján 1939–1949. A Felvidék visszacsatolását követő évek 1939–1945. *Esztergom és Vidéke* 2014(2)4–8.
- Bárdos István: Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány térségében 1899–1918. *Esztergom és Vidéke* 2014(1)10–15.
- Bárdos István: A művészet és a közélet szolgálatában. Esztergom műtermei. *Dolgozók Lapja* 1984. február 25.

- Bárdos István: Új szakasz Esztergom képzőművészeti életében. *Dolgozók Lapja* 1978. február 26.
- Bárdos István (szerk.): *Esztergom 2000*. Esztergom, 2000. Gran Tours Kft.
- Bazilika 1856–2006. Kiállítás az esztergomi főszékesegyház felszentelésének 150. évfordulója alkalmából.* (Szerk. Kontsek Ildikó.) Esztergom, 2006. (Katalógus)
- Beke Margit (szerk.): *Az Esztergomi Bazilika*. Strassbourg, 2011. Edition du signe Strassbourg-Esztergom-Budapest Főegyházmegye.
- Béres Zsuzsa: „Iskola a művészetért, művészet az iskoláért.” *Esztergom és Vidéke* 1992. március 13.
- Beszámoló az esztergomi képzőművészek csoportkiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1961. május 10.
- A Bottyán-szobor. *Dolgozók Lapja* 1973. november 14.
- Bodri Ferenc: Az esztergomi Balassa Bálint Múzeum modern képzőművészeti anyagának bemutatója a Művészek Galériájában. *Dolgozók Lapja* 1979. június 10.
- Bodri Ferenc: Esztergomi híradás. *Jelenkor* 1973(7–8)685–687.
- Bodri Ferenc: Az esztergomi modern gyűjtemény helyzete és tervei. *Művészet* 1979(5)27–29.
- Bodri Ferenc: Jegyzetek a II. Országos Pasztell Biennáléről. Esztergom – 1995. *Művészeti Műhely '94-95*. 42–46.
- Bodri Ferenc: Szobraink nyomában. *Esztergom és Vidéke* 1998. december 10.
- Bojár Iván: Kiállításról kiállításra Esztergomban. *Magyar Hírlap* 1973. augusztus 29.
- Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye*. Budapest, 1908. Országos Monográfiai Társaság.
- cs-: Fialat művészek Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1970. július 28.
- cs-: Itt vagyunk! Bemutatkozott az esztergomi Siggillum művészcsoport. *Dolgozók Lapja* 1968. december 8.
- Cs. Nagy Lajos: Az esztergomi képzőművész kör születésnapján. *Dolgozók Lapja* 1986. április 9.
- Cs. Nagy Lajos: Az esztergomi művelődési központ képzőművész-körének kiállítása. *Rügyfakadás. Dolgozók Lapja* 1981. március 25.
- Cs. Nagy Lajos: Művészek a városért, a város a művészekért. Mecénások és alkotók eszmecseréje Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1981. január 8.
- Cs. Nagy Lajos: A színes földrög, a kréta ünnepe. I. Országos Pasztell Biennále a Balassa Múzeumban. *24 Óra* 1993. október 25.
- Csáky Judit: Csoportos magánügy. *Népszava* 1980. július 17.
- Cséfalvy Pál: *Az esztergomi bazilika, Kincstár és Vármúzeum*. Budapest, 1992. Helikon Kiadó.
- Cséfalvy Pál: *Keresztény Múzeum, Esztergom*. Budapest, 1993. Corvina Kiadó.
- Csengeryné Nagy Zsuzsa: Esztergomi műgyűjtők képzőművészeti kiállítása. *Művészet* 1961(11)41–42.
- Csicsay Alajos: Tár-lak Szalon Esztergomban. *Atelier* 2014(2)37.
- csolnoki-: Az esztergomi képzőművészek jubileumi kiállítása – 1973. *Dolgozók Lapja* 1973. május 5.
- csolnoki-: Irányítók és művészek párbeszéde. *Dolgozók Lapja* 1983. március 17.
- csolnoki-: Lopják a Magvetőt. *Dolgozók Lapja* 1990. március 24.
- csolnoki-: Múzsák ügyeletben. Esztergomi Művészek Céhe. *24 Óra* 1991. november 25.
- csolnoki-: Napjaink művészete szabadegyetem – Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1984. január 25.
- csolnoki-: Szerterefoszlott tények *24 Óra* 1990. szeptember 3.
- Csoóri Sándor: *Esztergomi töredék*. Esztergom, 1990. Komárom-Esztergom Megyei Tanács.
- Csorba Csaba: *Esztergom*. Budapest, 1982. Panoráma.
- D. I.: Az esztergomi képzőművész-kör kiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1964(54)6.
- D. I.: Kiállítás az esztergomi magángyűjtemény anyagából. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1961(54)6.
- d. i.: Egy formálódó képzőművészeti gyűjtemény Esztergomban. *Műgyűjtő* 1974(1)23–34.
- Dercsényi Dezső-Zolnay László: *Esztergom*. Budapest, 1956. Képzőművészeti Alap.
- Dévényi Iván: Egy hevenyészett kiállításról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1958(68)6.

- Dévényi Iván: Az esztergomi Képzőművészeti Kör kiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1961.(29)6.
- Dévényi Iván: Az esztergomi műgyűjtők kiállítása. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1961. augusztus 26.
- Dévényi Iván: Festőművész tanárok kiállítása Esztergomban. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1964. május 23.
- Dévényi Iván: Képzőművészetbarátok köre Esztergomban. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1958(33)6.
- Dévényi Iván: Látogatás esztergomi képzőművészeknél. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1960(38)6.
- Dévényi Iván: Megalakult az esztergomi képzőművészek alkotó közössége. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955. november 5.
- Diavetítés a Széchenyi téren. *Dolgozók Lapja* 1978. július 11.
- E. Nagy Lajos: Esztergomi Tárlat. *Dolgozók Lapja* 1983. május 21.
- E. Nagy Lajos: Esztergomi Tárlat. Esztergom, Vármúzeum. *Új Tükör* 1985. június 16.
- Egyházművészeti kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1928. 85.
- Esztergom ezer éve.* (Bev. Brunszko Antal, Zolnay László.) Esztergom, 1974. Esztergom Városi Tanács.
- Esztergomi képzőművészek egyedirajz kiállítása.* Esztergom, 1976. Művelődési Központ. (Katalógus)
- Az esztergomi képzőművészek első együttes kiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955(25)
- Esztergomi képzőművészek grafikai kiállítása. *Dolgozók Lapja* 1978. július 20.
- Esztergomi képzőművészek jubileumi kiállítása.* Esztergom, 1973. Zodiákus Klub. (Katalógus)
- Esztergomi képzőművészek grafikai kiállítása.* Esztergom, 1978. Esztergomi Galéria. (Katalógus, bev. Neuberger Róbert.)
- Esztergomi képzőművészek kiállítása.* Esztergom, 1961. Balassa Bálint Múzeum. (Katalógus, bev. Nagy Zoltán.)
- Esztergomi képzőművészek kiállítása.* Esztergom, 1966. Balassa Bálint Múzeum. (Katalógus, bev. D. Fehér Zsuzsa.)
- Esztergomi képzőművészek kiállítása.* Espoo, 1975. (Katalógus, bev. Kaposi Endre.)
- Az Esztergomi Keresztény Múzeum Képtára.* (Összeáll. Boskovits Miklós, Mojzer Miklós, Mucsi András.) Budapest, 1964. Akadémiai Kiadó.
- Esztergomi Tárlat 1972.* Esztergom, 1972. Balassa Bálint Múzeum. (Katalógus, bev. Mucsi András.)
- Esztergomiláisten taiteliljoidenn nayttely. Espoo-Helsinki, 1984. (Katalógus, bev. Bárdos, István.)
- Etter Jenő: *A Széchenyi Kaszinó száz esztendeje (1837–1937).* Esztergom, 1938. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája.
- ez-: Esztergomi művészek. *Dolgozók Lapja* 1973. október 27.
- ez-: Látogatás egy dekorációs műhelyben. A városképet is formálják. *Dolgozók Lapja* 1976. december 28.
- ez-: „Nemcsak lerajzoljuk, körbejárjuk a tárgyakat.” Vizuális alkotótábor Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1979. augusztus 28.
- ez-: Az újjászületett Strigon klub. *Dolgozók Lapja* 1974. december 4.
- Felavatták I. István lovas szobrát. *Dolgozók Lapja* 1978. augusztus 20.
- Felavatták Somogyi Béla emlékművét. „Somogyis” napok Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1988. május 27.
- Felhívás az Esztergomban élő, alkotó képzőművészekhez. *Dolgozók Lapja* 1971. október 10.
- Festők, építészek fotósok. A város élményei. Az esztergomi Balassa Bálint Társaság építész és művész tagjainak kiállítása a Vármúzeum rondellájában. *Dolgozók Lapja* 1982. október 14.
- góg-: Esztergomi tárlat – 1972. *Dolgozók Lapja* 1972. május 2.
- Gyarmati Lajos-Nagyfalusi Tibor (szerk.): *1945–1975. Tanulmányok és bibliográfia Esztergom felszabadulás utáni történetéből.* Esztergom, 1979. Esztergom Város Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya.
- Gyors művészeti fejlődés várható a művészeti életben. Közéleti vezetők és művészek találkozója. *Dolgozók Lapja* 1978. szeptember 6.

- (györke): Az esztergomi művészet jövőjéről. *Dolgozók Lapja* 1971. április 14.
- Gyűjtemények, gyűjtők és társadalom. A művészetpártolásról Esztergomban. *24 Óra* 1992. május 23.
- Gyüsi László: Esztergomi gondok. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955(81)4.
- Hegedüs Raymund: „Új világ a vásznakon.” Jegyzetek az esztergomi képzőművészek kiállításáról. *Dolgozók Lapja* 1966. június 2.; 1966. június 3.
- Heitler László: Gadányi Jenő művei Esztergomban. *Új Forrás* 1979(5)61–64.
- Homor Imre: *Esztergom nevezetességei*. Esztergom, 1930.
- Huszár Lajos: Az Esztergomi Bazilika emlékérméi. *Esztergom Évtapjai* 1960(1)81–87.
- I. M.: A Bajor Ágost Képzőművész Kör. *Esztergom és Vidéke* 2003. április 17.
- (jenkei): Megújulás? Az esztergomi képzőművész szakkör kiállításáról. *Dolgozók Lapja* 1975. február 11.
- (jenkei): Néhány észrevétel az Esztergomi Tárlatról. *Dolgozók Lapja* 1977. április 23.
- Jenkei János: Esztergomi tárlat, 1972. *Dolgozók Lapja* 1972. május 11.
- Jenkei János: Az esztergomi képző- és iparművészek III. városi tárlata. *Dolgozók Lapja* 1975. május 18.
- Kaposi Endre: Emlékek és tanulságok. Jegyzet egy csendes jubileum ürügyén. *Dolgozók Lapja* 1976. december 29.
- Kaposi Endre: Esztergom képzőművészeti élete a felszabadulástól napjainkig. *Esztergom* 1975(2)13–17.
- Kaposi Endre: Az ezeréves Esztergom 114. Képzőművészeti élet a századfordulótól a II. világháborúig. I. *Dolgozók Lapja* 1972. október 23.
- Kaposi Endre: Az ezeréves Esztergom. 115. Képzőművészeti élet a századfordulótól a II. világháborúig. II. *Dolgozók Lapja* 1972. október 27.
- Kaposi Endre: Esztergom lovas szobrai. *Dolgozók Lapja* 1979. február 4.
- Kaposi Endre: Ferenczy Béni művésztelepe Esztergomban. *Művészet* 1970(8)10–11.
- Kaposi Endre: Képzőművészeti élet Esztergomban. *Atelier* 2006(5)különszám
- Kaposi Endre: Miháltz Pál és Esztergom. *Dolgozók Lapja* 1979. április 19.
- Kaposi Endre: Művésztelepek Esztergomban. *Esztergom és Vidéke* 2003. július 16.
- Kaposi Endre: Volt egyszer egy Zodiakus Klub. *Limes* 2003(4)113–117.
- Kaposi Endre–Kálmánfi Béla: *A három évtized képzőművészeti és zenei életének főbb eseményei*. In.: Gyarmati Lajos–Nagyfalusi Tibor (szerk.): *Esztergom 1945–1975. Tanulmányok és bibliográfia Esztergom felszabadulás utáni történetéből*. Esztergom, 1979. Esztergom Városi Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya. 150–168.
- Képzőművészeti iskola Esztergomban. *Esztergom és Vidéke* 1919(68)
- Képzőművészeti tájképkiallítás Esztergomban. *Szénmedencénk* 1955(238)3.
- Konstek Ildikó: *Keresztény Múzeum. Az állandó kiállítás ismertetője*. Esztergom, 1998. Keresztény Múzeum.
- Leel-Őssy Lóránt–Bárdos István: *Az Esztergomi Balassa Bálint Társaság története*. Esztergom, 2005. *Az Esztergom Évtapjai* Balassa jubileumi kötete.
- Lepold Antal: *Az Esztergomi Keresztény Múzeum kegyelmei és történeti érmei*. Esztergom, 1930. Hunnia Könyvnyomdával.
- Lepold Antal–Homor Imre: *Esztergomi kalauz. Esztergom város nevezetességeinek rövid ismertetése*. Esztergom, 1923. Buzárovits.
- Lettrich Edit: *Esztergom a dorogi iparvidék városa*. Budapest, 1964. Akadémiai Kiadó.
- Lux Pannoniae Esztergom. Az ezeréves kulturális metropolis konferencia 2000. június 15-16-17.* Esztergom, 2001. Balassa Bálint Múzeum.
- Lyka Károly: Esztergom művészete és a hercegprímási képtár. *Magyar Művészet* 1926(4)
- Magyar szentek tisztelete és ereklyéi*. Kiállítás, 2000. Esztergom, Keresztény Múzeum. (Katalógus, bev. Cséfalvay Pál, Kontsek Ildikó.)
- Maróty Katalin (szerk.): *Hild József építésze. Tanulmányok az építész halálának 140. évfordulóján rendezett konferencia anyagából*. Budapest, 2008. Terc.
- Martsa Piroska–Martsa Balázs: *Pintyő. M. Szűcs Ilona festőművész élete és munkássága*. (Bev. Prokopp Mária.) Budapest, 2016.

- Megvalósulás útján az esztergomi művésztelep létesítésének terve. *Szabad Esztergom* 1948(27)3.
- Megyei képzőművészeti kiállítás. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955. július 13.
- Mélyi József: Az ajándékba kapott Mindszenty. Posztiszovjet exportstratégiák. *Magyar Narancs* 2016. szeptember 29.
- Milyen művészi kép való a faluszövetségi kiállításokra? *Esztergom* 1925(74)
- Mojzer Miklós: *Az esztergomi Keresztény Múzeum*. Budapest, 1958. Athenaeum.
- Mucsi András: Fialat művészek kiállítása Esztergomban. *Művészet* 1970(9)28.
- Mucsi András: Kiállítások Esztergomban. *Szabad Művészet* 1954(7)330–331.
- Mucsi András: Kiállítás Esztergomban. *Szabad Művészet* 1955(5)231–232.
- Mucsi András: Fialat művészek kiállítása Esztergomban. *Művészet* 1970(10)28–30.
- Mucsi András: Az esztergomi Sigillum-csoport. *Új Forrás* 1971(2)101–104.
- Művészek Esztergomban. *Esztergom és Vidéke* 1924(78)
- Művésztelep nyílt Esztergomban. A megye képzőművészei két héten át dolgoznak a városban és környékén. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1963(53)2.
- Nagy Zoltán: *Esztergom*. Budapest, 1973. Panoráma.
- Nagyfalusi Tibor: Az Esztergomi Művészek Céhe. *Esztergom és Vidéke* 1991. november 15.
- Neuberger Róbert: Alapozó évek. Az V. Esztergomi Tárlat. *Dolgozók Lapja* 1979. május 11.
- Neuberger Róbert: Önmeghatározás. Rövid feljegyzés az esztergomi képzőművészek grafikai kiállításáról. *Dolgozók Lapja* 1978. augusztus 11.
- Ortutay András (szerk.): *Esztergom ezer éves*. Esztergom, 1973. Esztergom Városi Tanács.
- Osvai László (szerk.): *Műalkotások a Vaszary Kolos Kórházban*. Esztergom, 2014. Pulmo-Dent Bt.
- Pogány Gábor: Az első pasztell-kiállítás. Esztergom – 1993. *Art Limes (A pasztell)* 2003(2)67–71.
- Riporter: Amatőr-kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1898(73)
- Sallay Dóra (szerk.): *Keresztény Múzeum. Christian Museum. Christliches Museum*. CD-ROM. Esztergom, 2004. Keresztény Múzeum.
- Sárándi József: Mi az, hogy esztergomi festőiskola? Beszélgetés Csoóri Sándorral. *Új Forrás* 1974(2)107–112.
- Séta az amatőr kiállításon. *Esztergom és Vidéke* 1905(89); 1905(90)
- Sigillum*. Esztergom, 1970. (Katalógus, bev. Ujvári Béla.)
- Simor János és a kortárs képzőművészet*. Esztergom, 2000. Keresztény Múzeum. (Katalógus, bev. Kontsek Ildikó.)
- Sobor Antal: Történelmietlen látképek. Pasztell biennále Esztergomban. *Árgus* 2000(5)
- Szabó Károly (szerk.): *Köztéri alkotások. Esztergom 2000 Enciklopédia*. (Bev. Cséfalvay Pál, utószó: Szabó Károly.) Esztergom, 2001, Keresztény Múzeum Alapítvány.
- Szentgyörgyiné Markovics Ágnes: *Műkincsek városa: Esztergom. A Művészet 1-25. és a Művészettörténeti Értesítő 1-32. évfolyamának esztergomi vonatkozású cikkei*. Esztergom, 1985. Esztergomi Tanítóképző Főiskola.
- A Tanítóképző Főiskola művésztanárainak kiállítása*. Esztergom, 1976. Nehézipari Minisztérium Továbbképző Központ. (Katalógus, bev. Nagy Lajos.)
- A Tanítóképző Intézet képzőművész tanárainak kiállítása*. Esztergom, 1976. (Katalógus, bev. Nagy Lajos.)
- Tárlatok a Várhegyen. *Esztergom és Vidéke* 1992. augusztus 14.
- Tétényi Éva (szerk.): *Esztergom. Az esztergomi Várhegy és történelmi környezete*. Esztergom, 2004. Gran Tours.
- Új szobrok. *Dolgozók Lapja* 1983. május 22.
- Utószó a Komárom megyei képzőművészek kiállításához. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955(63)4.
- V. Gy.: Művészettörténeti szabadegyetem nyílt Esztergomban. Fialat képzőművészek kiállítása. *Dolgozók Lapja* 1983. október 5.
- Vaderna: Galéria Esztergomban. Áru vagy érték? *Dolgozók Lapja* 1989. február 20.
- Vaderna József: Esztergomi tárlat. *Dolgozók Lapja* 1985. május 2.
- Vaderna József: A LABOR MIM alkotócsoport Dömösön. Művészet és ipari termelés. *Dolgozók Lapja* 1983. május 29.

- Vígh Tamás: Az esztergomi Pasztell Biennále elé. *Új Forrás* 1996(2)62–63.
- Wehner Tibor: Befogad, ötvöz, kisugároz. Esztergom és képzőművészete. *Népművelés* 1980(1)18–19.
- Wehner Tibor: Esztergom, képzőművészet. *Dolgozók Lapja* 1975. május 21.
- Wehner Tibor: Esztergomi Tárlat. Esztergom, Vármúzeum, 1981. május. *Művészet* 1981(9)58.
- Wehner Tibor: Fekete-fehér színesben. *Ipsylon* 1992(4–5)6.
- Wehner Tibor: „... a jelen valódi értékeit is.” Esztergomi Tárlat – 1989. *Művészet* 1989(9)2.
- Wehner Tibor: Két kiállítás Esztergomban. *Dolgozók Lapja* 1977. október 29.
- Wehner Tibor: Rippl-Rónai József kissé neheztelően összehúzta volna szemöldökét... *Új Forrás* 1996(2)64–66.
- Z. Gács György és Bortnyik Sándor hagyatéka Esztergomban. Művésztelep a Vízivárosban. Gyors fejlődés várható a művészeti életben. Közéleti vezetők és művészek találkozója. *Dolgozók Lapja* 1978. szeptember 6.
- Zádori Ev. János: *Pázmány Péter szobra Esztergomban*. Esztergom, 1883. Buzárovits Gusztáv Nyomda.
- Zolnay László: Bolyongás Esztergom körül. *Budapest* 1974(1)22–25.
- Zolnay László: Az esztergomi képzőművészek első együttes kiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955. március 26.
- Zolnay László: Esztergomi kiállítások 1945–1960. *Esztergom Évlapjai* 1960. 193–195.
- Zolnay László: *A középkori Esztergom*. Budapest, 1983. Gondolat Kiadó.
- Zolnay László–Lettrich Edit: *Esztergom*. Budapest, 1963. Panoráma.
- Zolnay László–Lettrich Edit: *Esztergom*. Budapest, 1970. Panoráma.
- Összeállította: Wehner Tibor*

Számvetés

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10


NICO TOMAS

A Barcelonai Művészeti Akadémia (Barcelona School of Arts) elnöke a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az akadémia elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

300

Töltsd le


A KÖZ-ÉRTÉK

2014. június 10-én a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) elnöke, a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az MMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

200

Töltsd le


Legjobb művészek a világban

Magyar Művészeti Akadémia (MMA) elnöke, a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az MMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

1000

Töltsd le


A New York-i Művészeti Akadémia

A New York-i Művészeti Akadémia (NYMA) elnöke, a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az NYMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

500

Töltsd le


JAVÍTOTT MŰVESEI

Magyar Művészeti Akadémia (MMA) elnöke, a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az MMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

400

Töltsd le


Magyar Művészeti Akadémia (MMA) elnöke

A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) elnöke, a NICO TOMAS, spanyolországi képzőművész. Az MMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

300

Töltsd le


Bauhaus 100. évfordulója alkalmából a KÖZ-ÉRTÉK

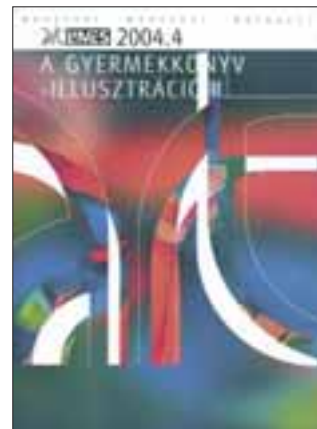
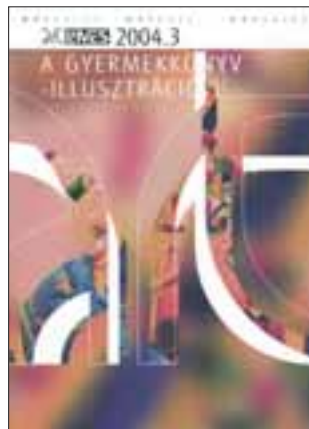
A Bauhaus 100. évfordulója alkalmából a KÖZ-ÉRTÉK, spanyolországi képzőművész. Az MMA elnöke, az a spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja. A spanyol művészeti élet egyik legfontosabb alakja.

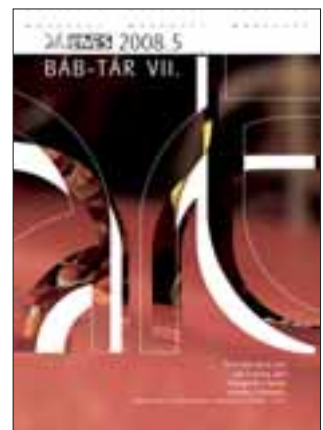
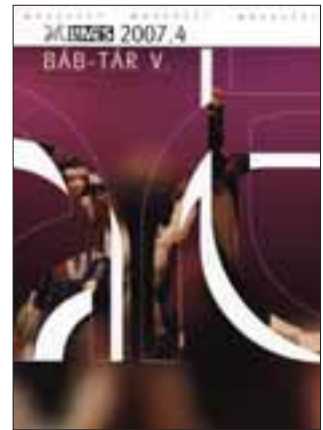
200

Töltsd le

Táblák

	1000
	1000
	1000
	1000

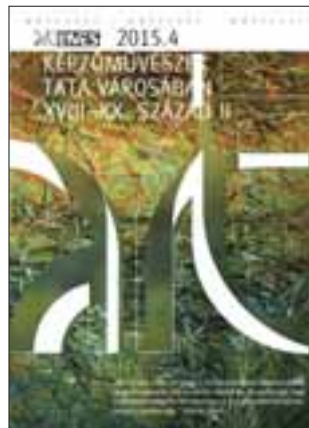




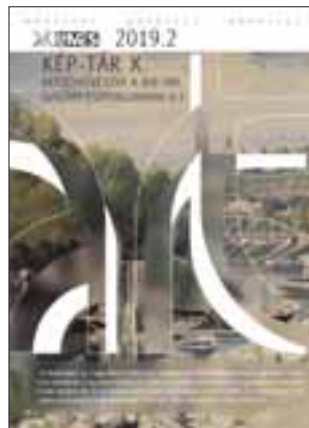


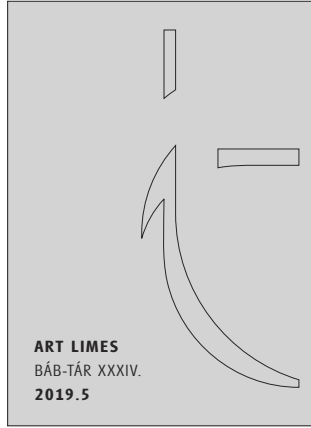




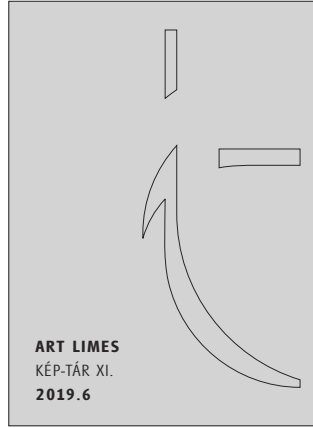




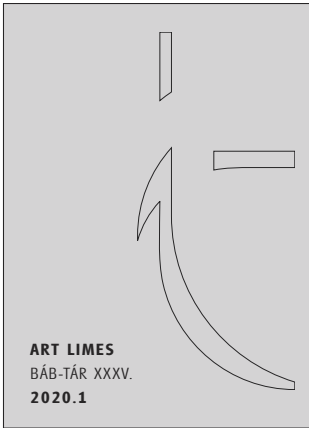




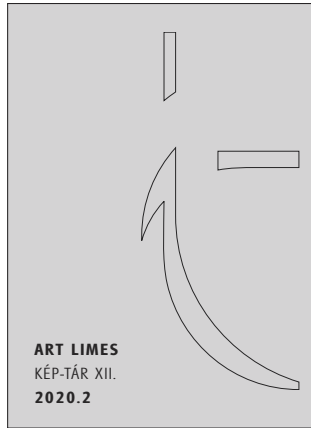
ART LIMES
BAB-TÁR XXXIV.
2019.5



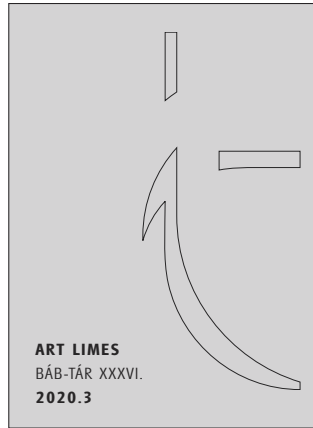
ART LIMES
KÉP-TÁR XI.
2019.6




ART LIMES
BAB-TÁR XXXV.
2020.1



ART LIMES
KÉP-TÁR XII.
2020.2




ART LIMES
BAB-TÁR XXXVI.
2020.3



ART LIVES MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
 MAGYAR - KÉP-TÁR - ILLUSZTRÁCIÓ
 JOURNAL OF PUPPETRY AND ART


Végtelenségig | Előfizetés | Szponzoráció | Rólunk | Szabályok | Előre | Kapcsolat

Kezdőlap
Előfizetés
Előre
Előre




TO ÉVES ELŐFIZETÉS


Artikulus




TAVASZÉGI SZÜNET
 Milyen Peter Somogyi Art-ot csinálhat a tavaszi szünetben? - Bognár Péter




Tűzoltók a máj 10-én




Rómeo és Júlia




FÉLÉRTÉK




LAJNOK




CSERKÖLDI




Párizsi színház



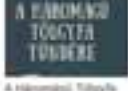
K. SZENTIVÁN




A színház és a színház




11. ÉVES TÁJÉKOZTATÓ




A HARMADIK TÖRTÉNET




Hódor Farkas




Színházról




A ház




Legjobb




ÚJ MŰVÉSZI VÉNY




PÉTER




ART



SZÍNHÁZ



Hódor




TO ÉVES


NOVEMBER


1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				


Prés képek




Legjobb színház













Archívum

2015	2017	2016	2015
2014	2013	2012	2011
2010	2009	2008	2007
2006	2005	2004	2003
2002			

Szociális média

A www.artlives.hu weboldal nyitó lapja

MEGJELENT SZÁMAINK:

2003/1. szám – BÁBOK ÉS BÁBUK (elfogyott)	–
2003/2. szám – A PASZTELL	495 Ft
2004/1-2. szám – DIKTATÚRA ÉS MŰVÉSZET I–II.	990 Ft
2004/3-4. szám – A GYERMEKKÖNYV-ILLUSZTRÁCIÓ I–II. (elfogyott)	990 Ft
2006/1. szám – BÁB-TÁR I. (elfogyott)	–
2006/2-3. szám – BÁB-TÁR II–III.	990 Ft
2006/4 – 2007/1. szám – Magyar illusztráció Bolognában (elfogyott)	850 Ft
2007/2. szám – BÁB-TÁR IV.	650 Ft
2007/3. szám – Kihelyezett tagozat	850 Ft
2007/4. szám – BÁB-TÁR V.	850 Ft
2008/1. szám – A gyermekkönyv-illusztráció IV.	850 Ft
2008/2. szám – Képzőművészek Esztergomban a 20. században	850 Ft
2008/3. szám – BÁB-TÁR VI.	850 Ft
2008/4. szám – ÜVEGSZOBRA SZAT	850 Ft
2008/5. szám – BÁB-TÁR VII.	850 Ft
2009/1. szám – Gyermekkönyv-illusztráció V.	850 Ft
2009/2. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VI.	850 Ft
2009/3. szám – Wehner-Vernissage	850 Ft
2009/4. szám – BÁB-TÁR VIII.	850 Ft
2009/5. szám – Fémszobrá szok Tatabányán	850 Ft
2009/6. szám – BÁB-TÁR IX.	850 Ft
2010/1. szám – BÁB-TÁR X.	850 Ft
2010/2. szám – BÁB-TÁR XI.	850 Ft
2010/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VII.	850 Ft
2010/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VIII.	850 Ft
2011/1. szám – BÁB-TÁR XII.	850 Ft
2011/2. szám – Képzőművészek Tatabányán a 20. században	850 Ft
2011/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció IX.	
A képiró: Kass János, 1. rész	850 Ft
2011/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció X.	850 Ft
2012/1. szám – BÁB-TÁR XIII.	850 Ft
2012/2. szám – IPARMŰVESSÉG I.	1.000 Ft
2012/3. szám – A KÉPÍRÓ, KASS JÁNOS	1.000 Ft
2012/4. szám – BÁB-TÁR XIV.	1.000 Ft
2013/1. szám – IPARMŰVESSÉG II.	1.000 Ft
2013/2. szám – IPARMŰVESSÉG III.	1.000 Ft
2013/3. szám – BÁB-TÁR XV.	1.000 Ft
2013/4. szám – BÁB-TÁR XVI.	1.000 Ft
2013/5. szám – Képzőművészek Dorogon I.	1.000 Ft
2014/1. szám – Képzőművészek Dorogon napjainkban	1.000 Ft
2014/2. szám – BÁB-TÁR XVII.	1.000 Ft
2014/3. szám – KÉP-TÁR I.	1.000 Ft

2014/4. szám – KÉP-TÁR II.	1.000 Ft
2015/1. szám – BÁB-TÁR XVIII.	1.000 Ft
2015/2. szám – BÁB-TÁR XIX.	1.000 Ft
2015/3. szám – A képíró: Kass János, 3. rész	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában I. kötet	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában II. kötet	1.000 Ft
2015/5. szám – BÁB-TÁR XX.	1.000 Ft
2016/1. szám – KÉP-TÁR III.	1.000 Ft
2016/2. szám – BÁB-TÁR XXI.	1.000 Ft
2016/3. szám – BÁB-TÁR XXII.	1.000 Ft
2016/4. szám – KÉP-TÁR IV.	1.000 Ft
2016/5. szám – BÁB-TÁR XXIII.	1.000 Ft
2016/6. szám – BÁB-TÁR XXIV.	1.000 Ft
2017/1. szám – BÁB-TÁR XXV.	1.000 Ft
2017/2. szám – BÁB-TÁR XXVI.	1.000 Ft
2017/3. szám – BÁB-TÁR XXVII.	1.000 Ft
2017/4. szám – KÉP-TÁR V. – I. rész	1.000 Ft
2017/5. szám – KÉP-TÁR V. – II. rész	1.000 Ft
2017/6. szám – BÁB-TÁR XXVIII.	1.000 Ft
2018/1. szám – BÁB-TÁR XXIX.	1.000 Ft
2018/2. szám – KÉP-TÁR VI. Képzőművészek Esztergomban I.	1.000 Ft
2018/3. szám – KÉP-TÁR VII. Képzőművészek Esztergomban II/1.	1.000 Ft
2018/4. szám – KÉP-TÁR VIII. Képzőművészek a Vajdaságban	1.000 Ft
2018/5. szám – BÁB-TÁR XXX.	1.000 Ft
2018/6. szám – KÉP-TÁR IX.	1.000 Ft
2019/1. szám – BÁB-TÁR XXXI.	1.000 Ft
2019/2. szám – KÉP-TÁR X. Képzőművészek Esztergomban II/2.	1.500 Ft
2019/3. szám – BÁB-TÁR XXXII. – Budapest Bábszínház '70	1.000 Ft
2019/4. szám – BÁB-TÁR XXXIII.	1.000 Ft

Folyóirataink megvásárolhatók:

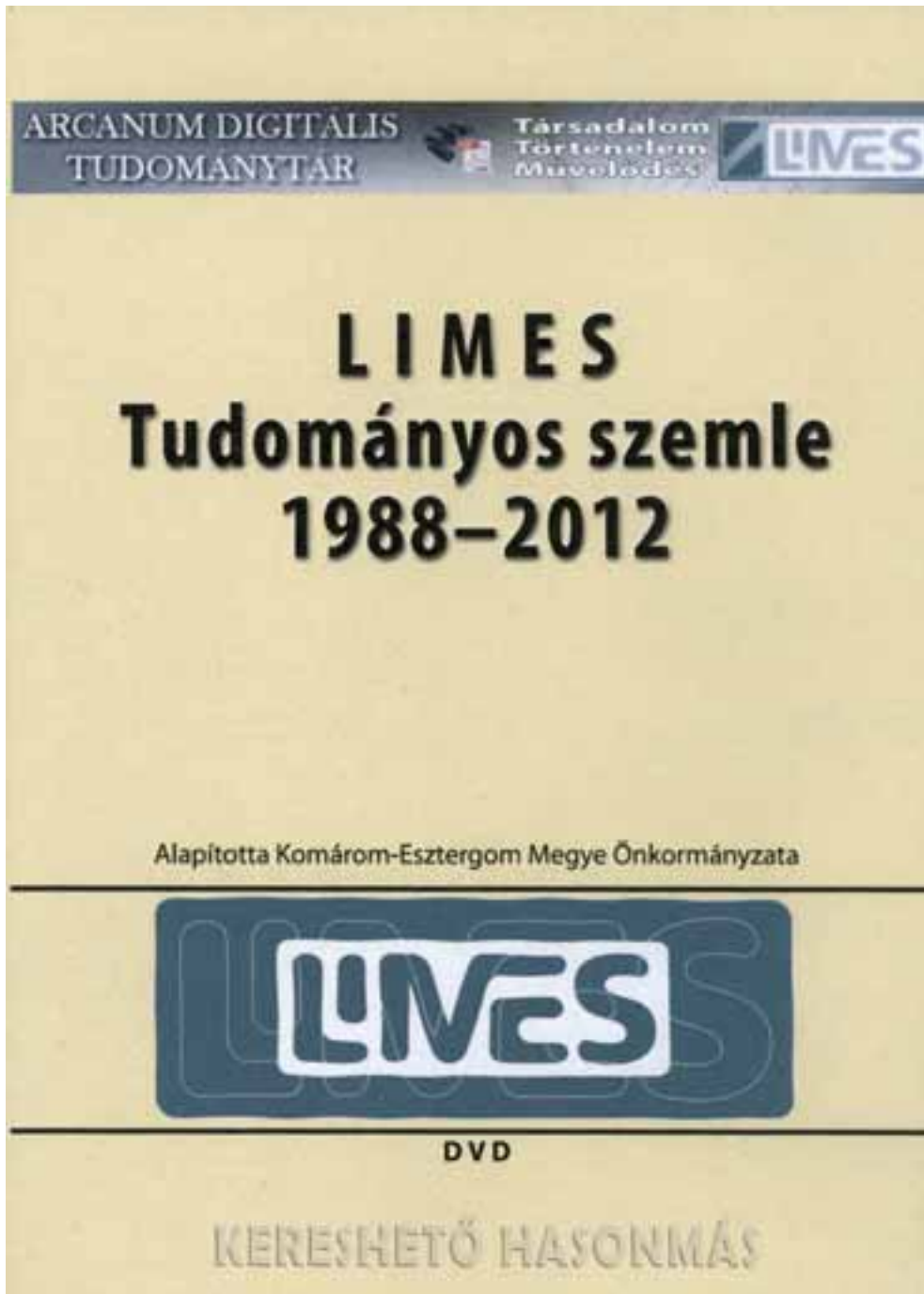
- Budapesten: Írók Boltja (Andrássy út 45.)
- Komárom-Esztergom megyében és országosan a LAPPER terjesztésében

Megrendelhető: Könyvtárellátó Kht., 1134 Budapest, Váci út 19.

Kernstok Alapítvány/Art Limes Szerkesztősége, 2800 Tatabánya, Kós Károly u. 3. fsz. 3.

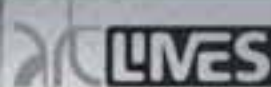
E-mail: viragjeno46@gmail.com

Honlapjaink: www.artlimes.hu; www.limesfolyoirat.hu



Megjelent DVD-n az Arcanum-Adatbázis Kft. kiadásában a LIMES tudományos-történelmi szemle valamennyi száma (25 évfolyam, 95 szám, 14 000 oldal.) További információk a kiadó honlapján

ARCANUM DIGITALIS
TUDOMÁNYTÁR



Art Limes 1992–2015



DVD

KERESHETŐ HASONMÁS

